

”Sisaret tapaavat toisensa”

Itä-Karjala ja Suur-Suomi-suunnitelmat neljässä suomalaisessa sanomalehdessä kesäkuusta joulukuuhun 1941

Sisaret tapaavat toisensa.

US 14.8.1941

Suomen historian pro gradu -tutkielma

Joensuun yliopisto

Toukokuu 2007

Mikko Tapio Rautiainen

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	4
1.1. Itä-Karjalan kysymys itsenäistymisestä 1930-luvulle.....	4
1.2. Itä-Karjalaa koskevat suunnitelmat välirauhan aikana 1940–1941.	9
1.3. Valtion Tiedotuslaitos ja sensuuri.....	14
2. Tutkimustehtävä, tutkimusaineisto ja lähdekritiikki.....	18
3. Tutkimusperinne.....	22
4. Lehdet ja kirjoittajat	24
4.1. Helsingin Sanomat	24
4.2. Karjalainen.....	26
4.3. Suomen Sosiaalidemokraatti.....	27
4.4. Uusi Suomi.....	29
5. Sota alkaa – talvisodassa menetetyt alueet takaisin Suomelle	31
5.1. Varovaisen kirjoittelun vaihe.....	32
5.2. ”Miekantuppipäiväkäskey” -epäselvän tilanteen selventäjä vai osoitus tavoitteiden muuttumisesta	33
5.3. Vuokkiniemen julistus – ”Valtioteko” vai ”romanttinen unelma”?	39
5.4. Historiaa ja heimoyhteyttä.....	42
5.5. ”Suomi-käsitteen täyttymys” ja Strateginen välttämättömyys.	45
6. Vuoden 1939 raja ylitetään – Itä-Karjala miehitetään	58
6.1. Huhut erillisrauhasta muuttivat Itä-Karjala-kirjoittelun luonteen.....	59
6.2. ”Armeijamme seisoo Syvärillä.”.....	64
6.3. Iso-Britannian nootti – ”Suomen oikeus Itä-Karjalaan”	65
6.4. ”Petroskoi – Äänislinna suomalaisten käsissä!”	69
6.5. ”Vastaus Englannille” ja muuta Itä-Karjala-kirjoittelua.....	74
6.6. Heimopäivä – ”On onnellista, että elämme sekä nousevan Suur-Suomen, Suur- Unkarin ja vapautuvan Suur-Karjalan ja Inkerin ihania aikoja.”.....	81
6.7. Suomen vai Yhdysvaltojen turvallisuus?.....	85

6.8. Onko eduskuntakeskustelu sodanpäämääristä tarpeen?	97
7. Rintamat vakiintuvat – asemasota alkaa	112
7.1. Karhumäen valtaus, vastaus sodanjulistukseen	113
7.2. ”Aikamoinen emäntä, jonka vyötärön ympäri ei ryssä enää yllä!”	118
8. Erilliset kysymykset	123
8.1. ”Eihän ole mitään eroa Inkerin ja Itä-Karjalan välillä.”	123
8.2. Tuleeko itäkarjalaisista täysivaltaisia suomalaisia?	129
8.3. Onko Itä-Karjala avain Suomen maakysymyksen ratkaisuun?	131
8.4. Väestö on palautettava isiensä kirkkoon ja ”Bolshevistisen kasvatuksen sijalle on järjestettävä länsimaiset ihanteet tunnustava ja niitä palveleva kasvatustoiminta.”	136
9. Lopuksi.....	142
Lähteet	145
Liitteet	151
Liite 1.....	151
Liite 2.....	154

1. Johdanto

1.1. Itä-Karjalan kysymys itsenäistymisestä 1930-luvulle

Mauno Jääskeläinen on määritellyt Itä-Karjalan kysymyksen siten, että sillä tarkoitetaan itsenäisen Suomen alkuaikoina harjoitettua virallista ulkopoliittikkaa, jonka päämääränä oli Itä-Karjalan liittäminen osaksi Suomea. Itä-Karjala ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä oleva termi, mutta yleensä sillä tarkoitetaan Suomen itärajan takaista aluetta, joka rajoittuu etelässä Syväriin, idässä Äänisjärveen ja Vienanmereen ja pohjoisessa Kantalahteen.¹ Itä-Karjalaa kohtaan osoitettuun mielenkiintoon yhdistyi alusta lähtien niin sanottu Suur-Suomi-ajatus, joka ei myöskään ole aivan yksiselitteinen käsite. M. A. Castrenin, Carl Edward Aspelundin ja Sakari Topeliuksen luoma klassinen Suur-Suomi sisälsi Suomen ja Itä-Karjalan. Toisaalta Suur-Suomeen saattoi sisältyä myös Viro, Inkeri, Ruotsin Länsipohjan suomalaisalue, Norjassa sijaitseva suomalaisten asuma Ruija sekä Kuolan niemimaa. Laajimpaan Suur-Suomeen sisältyi koko suomensukuisten heimojen asuma-alue Itämereltä Volgalle.²

Ajatus Itä-Karjalan liittämisestä Suomeen ei ollut Suomen itsenäistyessä uusi. Ruotsi oli tuntenut kiinnostusta Itä-Karjalaa kohtaan jo 1200-luvulta asti, mutta tämä kiinnostus oli lähinnä valtapoliittista kiinnostusta. Jääskeläisen mielestä Pietari Brahe oli ensimmäinen ruotsalainen valtiomies, joka ymmärsi asian kansallisen puolen sen kaikessa laajuudessaan. Brahe oli todennut, että Suomen kielen alue ulottui Liivinmaasta ja Viirosta Inkeriin, Aunukseen, Vienanmereen ja aina Nordkapiin saakka Lapissa. Suomen kuuluminen Ruotsiin ja Ruotsin suurvalta-asema eivät kuitenkaan muodostaneet otollista maaperää suomalaiskansallisille pyrki-
myksille. Suomen liittäminen osaksi Venäjää vuonna 1809 merkitsi käännekohtaa Itä-Karjalan suhteen, koska Suomen ja Venäjän välinen raja ei enää erottanut suomalaisia ja itäkarjalaisia.³

Suomen kansallinen herääminen, 1800-luvun alkupuolella ilmeni kiinnostuksena suomen kieltä ja kansanrunoutta kohtaan, mutta siihen liittyen esitettiin myös ajatuksia Suomesta, jonka rajat sulkisivat sisäänsä saman uskonnon, ajatustavan ja kielen omaavat ihmiset. Heimokansallisen aatteen syntyminen myöhemmin 1840-luvulla loi aatteellisen perustan, jolle

¹ Jääskeläinen 2003, 1-5.

² Nygård 1978, 241-250

³ Jääskeläinen 2003, 21-23.

Suomen Itä-Karjalaan kohdistuneet pyrkimykset myöhemmin kehittyivät.⁴ Hannes Sihvon mukaan Kalevalan julkaisemisesta sai alkunsa karelianismi, johon kuului kaksi muotoa: Kulttuuris-taiteellinen utopia ja kansatieteellis-maantieteellinen Suur-Suomi-utopia. Viimeksi mainitun synonyymina on käytetty yleisesti käsitettä poliittinen karelianismi, jolla on erotettu ohjelmallinen Karjala-kiinnostus kulttuurikarelianismista.⁵ 1800-luvun loppupuolella suomalaisten suhteissa Itä-Karjalaan tapahtui merkittävä muutos, koska siihen asti yliopistomaailmaan rajoittunut kiinnostus suomensukuisia alueita kohtaan laajeni myös muihin piireihin ja harrastus hakeutui osittain uusiin uomiin. Erityisesti tämä ilmeni Itä-Karjalaan kesäisin tehtävinä matkoina joihin usein liittyi runonkeruuta tai kieli- ja kansantieteellisiä tutkimustehtäviä. 1800-luvun lopussa Karjala-harrastajien joukkoon liittyivät myös taiteilijat, jotka hakivat töihinsä innoitusta Itä-Karjalasta. 1900-luvun alkuun mennessä oli suomalaisen sivistyksen ekspansio kaikilla aloilla sulkenut Itä-Karjalan sisäänsä.⁶

Sortokauden alkaminen ja itärajan sulkeminen vei heimoharrastukset taka-alalle, mutta ei laimentanut niitä. Osaltaan sortotoimenpiteet, jotka kohdistuivat sekä Suomeen että Itä-Karjalaan vain vahvistivat Suomessa yhteenkuuluvaisuuden tunnetta itäkarjalaisiin. Radikaaleissa piireissä Itä-Karjala myös siirtyi sivistykselliseltä ja kansalliselta puolelta poliittiselle linjalle. Hieman myöhemmin etenkin jääkäriliike toi esille Itä-Karjalan sekä Kuolan nimiin strategisen merkityksen Suomen tulevaisuuden kannalta. Itsenäisyysaktivistit puolestaan yrittivät vuosina 1916–1917 saada Saksan ulottamaan sotatoimensa Suomeen, jonka seurauksena Itä-Karjala olisi liitetty osaksi Suomea, mutta hanke ei tuottanut tulosta. Venäjän vallankumous mahdollisti sen, että Itä-Karjalasta pystyttiin jälleen puhumaan vapaammin. Toisaalta ajatus Itä-Karjalan liittämisestä Suomeen ei ollut vielä keväällä 1917 vakiintunut Suomen poliittisissa piireissä ja kansanedustajien keskuudessa esitettiin myös epäilyjä siitä, oliko Itä-Karjalan liittämistä Suomeen viisasta ajaa yhdessä itsenäisyysasian kanssa. Itsenäistyminen merkitsi sitä, että siitä lähtien vain Suomen viralliset edustajat saattoivat ajaa maan ulkopoliittikkaa. Suomen edustajiksi sekä Saksaan että Englantiin valittiin henkilöt, jotka aktiivisesti ajoivat Suomen laajentamista itään ja tämä vaikutti merkittävästi siihen, että Itä-Karjalan kysymys siirtyi myös Suomen virallisen ulkopoliittikan piiriin.⁷

⁴ Jääskeläinen 2003, 23–51.

⁵ Sihvo 1982, 25–30; Sihvo 1973, 10–13.

⁶ Jääskeläinen 2003, 51–54.

⁷ Jääskeläinen 2003, 55–66.

Suomen hallituksen suhtautumista Itä-Karjalan kysymykseen vuosien 1917–1918 vaihteessa leimasi odotteleva asenne, joka ei puolestaan tyydyttänyt ulkomailla toimivia aktivisteja. Tämä puolestaan aiheutti sekavuutta Suomen ulkopoliitikassa. Tammikuun alussa 1918 suomalaisaktivistit yrittivät saada Saksan ottamaan Itä-Karjalan kysymyksen käsiteltäväksi Brest-Litovskin rauhanneuvotteluihin. Ajatuksena oli, että näissä neuvotteluissa vahvistettaisiin Suomen suvereenisuus ja Suomen alue laajennettaisiin liittämällä siihen Petsamo ja Itä-Karjala. Todennäköisesti asiaa ei käsitelty neuvotteluissa.⁸

Suomen sisällissota ja Saksan sotilaallinen apu valkoisen Suomen hallitukselle muodostivat keväällä 1918 uuden sotilaspoliittisen tilanteen, jonka johdosta hallitus alkoi avoimesti suunnitella Itä-Karjalan liittämistä Suomeen sotilaallisin keinoin. Itä-Karjala nousi valkoisen Suomen kiinnostuksen kohteeksi lähinnä kahdesta syystä. Pohjois-Suomesta itärajan taakse paenneet punaiset muodostivat uhkan valkoisille ja toisaalta itäkarjalaiset olivat osoittaneet kiinnostusta itsenäisyyteen. Hallitukselle oli tärkeää, että itäkarjalaiset saataisiin taisteluun bolshevikkeja ja punaisia vastaan. Itä-Karjalan valloitusaiheet julistettiin maailman tietoisuuteen Mannerheimin päiväkäskyssä helmikuussa 1918. Päiväkäskyn keskeinen sisältö oli, että hän ei tulisi panemaan miekkaansa tuppeen, ennen kuin viimeinen Leninin soturi oli karkotettu Suomesta ja Vianan Karjalasta. Päiväkäsky oli todennäköisesti vastaveto neuvotteluille, joita punaiset kävivät samoihin aikoihin neuvostohallituksen kanssa Suomen rajoista.⁹

Päätöksen Itä-Karjalan valtaamisesta sotilaallisin keinoin valkoinen hallitus teki maaliskuun alussa. Päätökseen vaikutti ratkaisevasti luottamus siihen, että Saksa tulisi avustamaan Suomea Itä-Karjalan valloittamisessa. Mannerheim hyväksyi ajatuksen Itä-Karjalaan tehtävästä operaatiosta, mutta korosti, että sen oli oltava nimenomaan vapautus, ei valloitus. Edelleen hän tähdensi, että operaation tuli olla yksityinen suojeluskuntaretki, ei hallituksen toimesta tapahtunut hyökkäys, jottei Suomi joutuisi sotaan Venäjää vastaan. Mannerheim laajensi alun perin Viaan suunnitellun hyökkäyksen koskemaan myös Aunusta. Maaliskuun lopulla alkaneet hyökkäykset käynnistivät tapahtumasarjan, joka tunnetaan nimellä heimosodat. Hyökkäys Aunukseen ei toteutunut, joten alkuperäinen valtaussuunnitelma jäi torsoksi. Koska tavoitteet jäivät myös Vian suhteen saavuttamatta, Itä-Karjalan valtaaminen vuonna 1918 epäonnistui ja retken ainoaksi näkyväksi saavutukseksi jäi Repolan liittäminen Suomen yhteyteen.¹⁰

⁸ Jääskeläinen 2003, 67–71, 76–83.

⁹ Jääskeläinen 2003, 86–88.

¹⁰ Vahtola 1988, 13, 35–41, 124–125, 179–191, 418–420, 432–445.

Suomi yritti saada keväällä 1918 Saksalta sekä poliittista että sotilaallista tukea Itä-Karjalan liittämiseksi Suomeen, mutta yritykset eivät tuottaneet tulosta. Kevään 1918 aikana Englanti ja Yhdysvallat painostivat Suomea lopettamaan toimenpiteet Itä-Karjalan ja Kuolan liittämiseksi Suomeen, joka puolestaan johtui etenkin Englannin valtapyyteistä Muurmannin radan suhteen. Nämä tekijät osaltaan johtivat siihen, että ratkaisu Itä-Karjalan suhteen siirtyi.¹¹ Ensimmäisen maailmansodan päättyminen Saksan antautumiseen marraskuussa 1918 tarkoitti sitä, että Itä-Karjalan kysymys jäi voittajavaltojen käsiin. Voittajavaltiot eivät kuitenkaan osoittaneet erityistä myötämielisyyttä alueen liittämiseksi Suomeen.¹²

Vuosi 1919 alkoi heimokansallisen innostuksen merkeissä¹³. Koska hyökkäys Aunukseen ei toteutunut keväällä 1918, alettiin uutta retkeä suunnitella loppusyksystä 1918, jolloin asialla oli etenkin jääkäreitä ja Karjalan ystäviä. Huhtikuussa 1919 hallitus hyväksyi Aunuksen retken toteuttamisen niin sanotun pienemmän ohjelman mukaan. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että noin 1000 aseistettua vapaaehtoista sai edetä Aunukseen ja auttaa väestöä kansannousussa. Vaikka sotaretki perustuikin vapaaehtoisuuteen, sitä voi Jouko Vahtolan mielestä sanoa Suomen sotaretkeksi Venäjälle.¹⁴ Retkikunta ylitti Suomen ja Venäjän välisen rajan huhtikuussa. Sotajoukon lähettäminen Aunukseen tapahtui valtionhoitaja Mannerheimin suostumuksella. Aunusta enemmän Mannerheimia kiinnosti kuitenkin Pietarin vapauttaminen bolševikeista, mutta hänen suunnitelmansa yhdistää Aunuksen retki Suomesta tapahtuvalle Pietarin valtaukselle epäonnistuivat. Ajatuksena oli, että Suomi saisi Itä-Karjalan, palkkioksi avusta Pietarin kukistamisessa. Retkikunnan merkittävimmäksi saavutukseksi jäi Porajärven liittäminen Suomen yhteyteen. Samaan aikaan, kun suomalaiset sotivat Aunuksessa ja Mannerheim kävi neuvotteluja Venäjän valkoisten kanssa, yrittivät Suomen edustajat Pariisissa saada Itä-Karjalan kysymyksen käsiteltäväksi rauhankonferenssissa, mutta myös tämä pyrkimys epäonnistui. Suomen harjoittama aggressiivinen idänpolitiikka päättyi vuonna 1919. Osaltaan siihen vaikutti K. J. Ståhlbergin valinta Suomen ensimmäiseksi presidentiksi.¹⁵

Bolševikkien otteen vahvistuminen Pohjois-Venäjältä johti alkukeväästä 1920 noottien vaihtoon Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä sekä Suomen pyrkimyksiin saada rauhanneuvottelut käyntiin, koska hallitus pelkäsi sotilaallista välikohtausta. Kevään aseleponeuvottelut päät-

¹¹ Jääskeläinen 2003, 88–116.

¹² Jääskeläinen 2003, 173–193.

¹³ Jääskeläinen 2003, 206.

¹⁴ Vahtola 1997, 13–19, 36–71.

¹⁵ Jääskeläinen 2003, 211–264.

tyivät kuitenkin tuloksettomina ja Itä-Karjalan kysymys sinetöitiin Tarton rauhassa kesällä 1920, jolloin Suomen yritykset saada Itä-Karjala neuvotteluteitse epäonnistuivat. Suomi joutui luopumaan myös hallussaan pitämistään Repolasta ja Porajärvestä. Pienenä myönnytyksenä Neuvosto-Venäjä antoi Suomelle Petsamon ja lupasi Itä-Karjalalle kansallisen itsemääräämisoikeuden. Tyytymättömyys rauhaan johti Itä-Karjalan kansannousuun, johon osallistui myös suomalaisia vapaaehtoisia. Venäjän keskitettyä lisää joukkoja kansannousun kukistamiseksi joutuivat viimeiset vapaustaistelijat vetäytymään Suomen puolelle helmikuussa 1922. Vuosina 1921–1923 Suomi yritti vedota Itä-Karjalan kysymyksessä myös Kansainliittoon, mutta Neuvostoliiton vastustuksen vuoksi hanke ei tuottanut tulosta.¹⁶

Kun vuosien 1917–1922 aktiivisen heimopolitiikan kausi oli ohi ja ulkopoliittinen tilanne oli normalisoitunut, kokivat Itä-Karjalaan heimotyönsä kohdistaneet järjestöt eräänlaisen turhautuman, koska vaikutusalue oli menetetty. Heimotyö keskitettiin pääosin itäkarjalaispakolaisiin ja suomalaisiin kohdistettuun propaganda- ja mielipiteenmuokkaustyöhön, mutta taustalla pysyi kuitenkin ohjelmallinen Suur-Suomi-ajatus. Toivo Nygårdin mukaan 1920- ja 1930-lukujen vaihde oli eräänlaista heimokriisin aikaa, joka kosketti myös poliittista kenttää. Kriisille oli kolme keskeistä syytä. Ruotsia ärsytti suomalaisten Länsipohjan suomalaisalueelle kohdistama heimotyö. Toisena tekijänä oli Neuvostoliiton Inkeriläisiin kohdistamat väestösiirrot, jotka aktivoivat heimojärjestöjä ja johtivat myös noottien vaihtoon Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Kolmas tekijä puolestaan oli Karjala-aktiivisuuden renessanssi, joka muodosti ongelman Suomen poliittiselle johdolle, koska siihen osallistui upseereita ja vanhoja aktivisteja. Hallituksen kanta oli, että Itä-Karjalan politiikkaa ei saanut muuttaa ja Suomi ei tarvinnut Itä-Karjalaa. 1930-luvun alussa heimotyö alkoi jakaantua kahteen päävirtaukseen. Toisella puolella olivat vanhat heimojärjestöt Akateeminen Karjala seura (AKS), Karjalan sivistysseura, Itä-Karjalan komitea ja Inkerin liitto, jotka tekivät perinteistä heimotyötään, Suur-Suomen jäädessä taustalle abstraktiksi. Uudempaa heimotyön suuntausta taas edusti voimissaan oleva äärioikeisto etenkin Lapuan liikkeen ja Isänmaallisen kansaliikkeen (IKL) muodossa. Äärioikeistolaisen ideologian omaksunut AKS on luokiteltava osaksi myös viimeksi mainittua suuntausta. Äärioikeiston heimotyö oli käytännössä hallituksen kritisoimista, jossa heimoasiaa käytettiin sisäpoliittisena taisteluseinä. 1930-luvun aikana pessimismi valtasi heimotyön tekijät yhä yleisemmin, yleispoliittisen tilanteen muuttuessa ja yleisön mielenkiinnon suuntautuessa muualle. Toisaalta heimotietoisuuden leviämisestä oli osoituksena 1930-luvun alussa vietettyjen heimopäivien osaksi tullut suosio. Suomen hallitus ja puolueet eivät enää 1930-

¹⁶ Jääskeläinen 2003, 265–325.

luvun puolivälissä juurikaan tunteneet kiinnostusta heimoasiaa kohtaan. Lehdistön kohdalla tilanne oli sitä vastoin toinen, koska heimoalueiden tapahtumat tarjosivat lehdille hyvää uutisaineistoa.¹⁷

1.2. Itä-Karjalaa koskevat suunnitelmat välirauhan aikana 1940–1941.

Saksan suunnittelema Neuvostoliiton sotaretki, eli operaatio Barbarossa muodosti keskeisen taustan Suomen alueliitossuunnitelmille ennen jatkosotaa. Saksan johtaja Adolf Hitler teki alustavan päätöksen Neuvostoliittoon hyökkäämisestä heinäkuussa 1940. Suomi tuli ensimmäisen kerran mukaan Hitlerin kaavailuihin niin ikään heinäkuussa, kun Saksan maavoimien esikunta alkoi suunnitella hyökkäystä Neuvostoliittoon. Muurmannin radan ja Murmanskin sataman käyttö oli tarkoitus estää Pohjois-Suomesta käsin tehtävällä iskulla. Barbarossa-suunnitelma allekirjoitettiin lopulta joulukuussa 1940. Suomea koskevat suunnitelmat olivat myös osa yleisohjelmaa, joka sisältyi katsauksiin, joita Hitler piti sotilasjohdolle heinäkuusta 1940 maaliskuuhun 1941. Yleisohjelman mukaan Suomi oli laajennettava Suur-Suomeksi. Ei ole tiedossa, kuinka suureksi Hitler tarkkaan ottaen ajatteli Suomen, mutta ainakin hän puhui Vienanmereen ulottuvasta Suomesta ja Pohjois-Venäjän liittämisestä Suomeen. Suomen laajentamissuunnitelman taustalla oli muun muassa ajatus Neuvostoliiton pilkkomisesta pienempiin osiin. Huhtikuussa 1941 Hitler antoi valtakunnanjohtaja Alfred Rosenbergille tehtäväksi perustaa viraston idänratkaisun poliittista valmistelua varten. Rosenbergin kesäkuussa esittämien suunnitelmien mukaan uusien rajojen vetämisessä oli käytettävä perusteluina poliittisia päämääriä, kansallisuusoloja ja Neuvostoliiton hallinnollisia rajoja. Tähän perustuen Rosenberg oli Ohto Mannisen mukaan valmis liittämään Suomeen koko Karjalais-suomalaisen neuvostotasavallan alueen. Koska Kuolanniemiä ei ollut osa edellä mainittua, lukeutui se Saksalle kuuluvaksi alueeksi. Todennäköistä on, että viimeistään kesäkuussa 1941 Suomesta toimitettiin Rosenbergin virastolle suunnitteluun liittyvää aineistoa.¹⁸

Vuoden 1940 aikana alettiin Suomessa pitää mahdollisena, että Saksan ja Neuvostoliiton välille saattaisi syttyä sota. Epäilyjä vahvistivat Saksan kiinnostuminen Suomesta, mikä oli pääteltävissä muun muassa kauttakulkusopimuksen solmimisesta. Heinäkuun lopulla Saksan ul-

¹⁷ Nygård 1978, 157–158, 219–220, 255–258.

¹⁸ Manninen 1980, 11, 13–16, 20–21, 24–27, 32.

koministerin oman kanslian virkamies tiedusteli Rytiltä ja Mannerheimilta sitä, miten Suomi toimisi, jos Saksan ja Neuvostoliiton välille syttyisi sota. Myös Suomen sotilasjohto kävi omalla tahollaan keskusteluja saksalaisten kollegojensa kanssa syksyn 1940 aikana. Näihin keskusteluihin liittyen Suomen pääesikunnan operatiivinen osasto laati ensimmäiset suunnitelmat Suomen hyökkäysmahdollisuuksista joulukuun lopulla. Tarkkaa tietoa ei ole, missä vaiheessa suomalaiset saivat tietää Barbarossa-suunnitelman sisällön.¹⁹ Mauno Jokipiin mukaan Barbarossa-suunnitelmaa ei paljastettu suomalaisille vielä joulukuussa 1940, vaan operaatio selvisi suomalaisille koko laajuudessaan vasta toukokuun lopussa 1941. Sotilaille oli tosin alkanut muodostua kuva Saksan suunnitelmista jo talven 1941 aikana.²⁰ Suomen poliittinen johto sai tietoja Saksan ja Neuvostoliiton välisen sodan mahdollisuudesta sotilaiden lisäksi muun muassa Berliinin lähettiläältä T. M. Kivimäeltä²¹.

Itä-Karjala tuli sotilaallisena kysymyksenä tarkemmin esille Saksan kanssa käydyissä keskusteluissa tammi- ja helmikuun vaihteessa 1941. Tällöin kenraaliluutnantti Heinrichs kertoi kenraalileversti Halderille ja eversti Buschenhagenille ajatuksistaan, joiden mukaan Suomen armeija voisi hyökätä Aunukseen ja Petroskoihin. Tähän vaikutti kaksi merkittävää tekijää. Ensimmäinen oli Saksan kaavailema hyökkäys Murmanskiin ja Kantalahteen, mikä helpottaisi Suomen armeijan hyökkäystä Aunukseen. Toisena tekijänä vaikutti se, että talvisodan aikana oli huomattu, että Itä-Karjalan sotilaallinen merkitys oli varsin suuri. Talvisodassa Neuvostoliitto käytti Itä-Karjalan liikenneyhteyksiä hyväkseen hyökätessään Suomeen. Toisaalta oli havaittu, että vastustajan voima kävi sitä heikommaksi, mitä pidemmäksi sen liikenneyhteydet muodostuivat, koska huolto vaikeutui. Koska Suomen armeijan etuna oli hyvä liikkumiskyky erämaassa, näyttää siltä, että Suomen sotilasjohto sai ajatuksen, että tätä voitaisiin käyttää hyväksi itärajalla. Hyökkäys olisi myös suunnattava sinne missä omat toimintamahdollisuudet olisivat hyvät verrattuna vastustajaan. Armeijan etenemisen itään ajateltiin parantavan myös tuntuvasti Suomen strategista tilannetta, kun Neuvostoliiton hyökkäysasemat miehittäisiin ja se menettäisi itä-länsi-suuntaiset tiet sekä Muurmannin rautatien, joka oli puna-armeijan huollon selkäranka. Puolustuslinjat lyhenisivät merkittävästi, jos armeija etenisi Vienanmeren – Äänisen – Laatokan välisille kannaksille. Itä-Karjalan vapauttaminen kuului Suomen sotilasjohdon kaavailuihin alusta asti. Halder oli tammikuussa kysynyt Heinrichsiltä suomalaisten

¹⁹ Manninen 1980, 30–34.

²⁰ Jokipii 1986, 147–149, 157–159, 177–186.

²¹ Manninen 1980, 41.

mielipidettä Leningradin suhteen viittaamalla inkeriläisiin. Tähän Heinrichs oli vastannut, että suomalaisilla on sukulaiskansoja myös muualla, kuten esimerkiksi Aunuksessa²²

Suomen poliittisen johdon kiinnostus Itä-Karjalaa kohtaan alkoi lisääntyä huhtikuun lopulla 1941. Presidentti Risto Ryti tilautti itselleen Itä-Karjalan karttoja pääesikunnan topografiosastolta. Rytin kiinnostuksen lisääntyminen Itä-Karjalaa kohtaan johtui samasta sodan mahdollisuuden liittyvästä huhu- ja tietovyörystä, joka vaikutti Suomessa yleisemminkin. Rytin kiinnostuminen Itä-Karjalasta ilmeni myös siten, että hän käynnisti hankkeen, jonka tarkoituksena oli tieteellisesti perustella saksalaisille Itä-Karjalan kuuluminen Suomelle. Itä-Karjalan lisäksi myös Kuolan niemimaa oli todistettava Suomelle kuuluvaksi. Tärkeää oli todistaa myös, että Itä-Karjala ei kuulunut kenellekään muulle, ei ainakaan Saksalle tai Norjalle. Tehtävä annettiin huhtikuussa maantieteilijä Väinö Auerille ja toukokuussa mukaan pyydettiin myös historioitsija Eino Jutikkala. Saksan kiinnostus Murmanskia ja Kantalahtea kohtaan, vaikutti siihen, että poliittinen johto katsoi aiheelliseksi tehdä aluevarauksia itärajan takaa. Auer on muistellut Rytin sanoneen tehtävänantotilaisuudessa, että, jos Saksan voittaa sodan, niin Suomi saa Itä-Karjalan. Koska kirjoittaminen ei päässyt alkuun ennen sodan alkamista, Auerin ja Jutikkalan kirja, *Finnlands Lebensraum* ilmestyi vasta myöhäissyksyllä 1941. Kirjaa pidettiin yleisesti ”pääministerin kirjana”, koska kirjoittaminen tapahtui pääministerin alaisessa Valtion Tiedotuslaitoksessa ja toisaalta Jutikkalan pyysi työhön pääministeri J. W. Rangelin sihteeri L. A. Puntila.²³

Kivimäki lähetti Rytille toukokuun puolivälissä kirjeen, josta kävi ilmi, että Saksa toivoi toukokuun loppuun mennessä selvitystä Suomen rajaongelmista. Kivimäki pyysi kirjeessään Rytitiä keräämään henkilökohtaisella johdollaan kokoon kaiken aineiston, mikä koski Suomen rajojen historiallista kehitystä. Aineiston tuli käsittää muun muassa kartat, Tarton ja Moskovan rauhanneuvotteluiden pöytäkirjat sekä kaiken Karjalan kysymystä koskevan kirjallisuuden. Lisäksi tuli laatia etnografisesti ja militäärisesti perusteltu esitys siitä, mitkä olisivat olleet Suomen vaatimukset Pietarin, Inkerinmaan ja Karjalan suhteen, jos Suomi olisi voittanut talvisodan. Kivimäki kehotti valitsemaan selvityksen laatijaksi joko professori Väinö Voionmaan²⁴ tai professori Jalmary Jaakkolan riippuen siitä, kumpi oli suurempi Suur-Suomen ystä-

²² Manninen 1980, 15, 32, 44–46.

²³ Manninen 1980, 48–49, 51–52.

²⁴ Voionmaalla oli vahvoja Suur-Suomi sympatioita jo itsenäistymisen alkuaikoina (Laine 1982, 59.). Voionmaan suursuomalaisuudesta on vahvana osoituksena ainakin hänen teokset: *Suomi Jäämerellä* (1918) ja *Suomen uusi asema* (1919).

vä. Ryti valitsi tehtävään Jaakkolan, jonka apuna selvityksen laadinnassa oli AKS:n johtomiehiä. Koska mietinnössä tuli olla myös sotilaalliset perustelut, Ryti pyysi Mannerheimilta ehdotuksen sopivasta rajasta. Pääesikunnassa saatiin kartoille viisi vaihtoehtoa uudelle rajalle. (ks. kartta 1.). Rajoista yksi oli O. V. Kuusisen Suomen ja Molotovin joulukuussa solmiman sopimuksen mukainen, yksi puolestaan noudatti kielirajaa ja loput kolme oli laadittu lähinnä strategisin perustein. Varmoja todistuskappaleita rajavaihtoehtoista ei ole säilynyt. Tulevan rajan sijainnin ajateltiin riippuvan muun muassa siitä, jäisikö Neuvostoliitto edelleen voimakteijäksi. Toisaalta laajimmissakin vaihtoehtoissa ei haluttu, että Suomen ja NL:n välille jäisi kiista-alueita, kuten esimerkiksi kulkuväyliä, joita NL voisi vaatia itselleen taloudelleen välttämättöminä. Joka tapauksessa itärajalle haluttiin laaja suoja-alue, joka estäisi Neuvostoliittoa valmistelemasta yllätyshyökkäystä Suomea vastaan.²⁵

Kivimäki sai toukokuun lopulla Helsingissä tehtäväkseen esittää Suomen toivomukset Saksan ulkoministeriölle. Toivomusten esittämisen syynä olivat huhut Saksan ja Neuvostoliiton välillä käytävistä neuvotteluista. Toivomukset liittyivät rajakaavailuiden lisäksi myös muun muassa Suomen itsenäisyyden takaamiseen ja elintarvikkeisiin. Rajatoiveet pohjautuivat siihen, mitä pääesikunnassa oli aikaisemmin kaavailtu. Toivomuksia tarkennettiin myöhemmin siten, että rajojen suhteen pitäydettiin vuoden 1939 rajoihin, siinä tapauksessa, että Saksan ja Neuvostoliiton välillä säilyisi rauha. Tämä siksi, että asian suhteen haluttiin olla varovaisia. Vasta myöhemmin selviäisi, voisiko Suomi esittää laajempia toivomuksia. Moninaisten käänteiden jälkeen Saksasta tuli Suomen toivomuksiin myönteinen, joskin epämääräinen vastaus.²⁶

Jatkosodan syttymisvaiheessa eduskunnassa oli menossa istuntokausi, jonka vuoksi poliittisilla ryhmittymillä oli mahdollista seurata tilanteen kehittymistä varsin läheltä. Poliittinen johto antoi kesäkuun alkupuolella myös tilanneselvityksiä muun muassa eduskuntaryhmien puheenjohtajille ja eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle. Sodan päämääriin puolueilla oli mahdollisuus määrittää kantansa heti sodan alettua 25.6.1941. Väinö Tanner, joka puhui suurimman puolueen, SDP:n puolesta ei ottanut tässä vaiheessa kantaa sodanpäämääriin. Puheessaan Tanner painotti muun muassa yksimielisyyttä, riippumattomuutta ja kansanvaltaisuutta. Maalaisliitto, Kokoomuspuolue ja IKL asettuivat selvästi tukemaan talvisodan jälkeen menetettyjen alueiden takaisinvaltausta ja tunsivat varsin suurta kiinnostusta myös Suur-Suomi-ajatusta kohtaan. Erityisen selvästi Suur-Suomen kannalle asettui IKL. Kansallinen edistyspuolue suh-

²⁵ Manninen 1980, 59–69.

²⁶ Manninen 1980, 70–104.

Itä-Karjalan Suomeen liittämistä alettiin innokkaasti suunnitella myös Suomen heimopiireissä keväällä 1941, sen myötä, kun huhut Saksan hyökkäykset Neuvostoliittoon alkoivat lisääntyä. Heimopiirien innostusta oli omiaan lisäämään muun muassa Jaakkolan mietintöä varten alkanut tietojen kerääminen. Itä-Karjalan liittamisestä Suomeen oltiin heimopiireissä yhtä mieltä. Sen sijaan Kuolan niemimaan, Inkerin ja Viron suhteen oltiin epävarmoja. Heimopiireissä kannatettiin Viron itsenäisyyttä, mutta täysin vieraita eivät olleet ajatukset myöskään Viron liittamisestä Suomeen ja tällaiselle mahdollisuudelle löytyi kannatusta myös Virosta. Inkerinmaa nähtiin mielellään osana tulevaa Suur-Suomea, mutta sen keskellä sijaitseva Leningrad oli suurin vaikeus näille kaavailuille. Myöhemmin heinäkuussa esitettiin hyvinkin suurisuuntaisia kaavailuja myös kauempana Venäjän alueella hajallaan olevien heimokansojen tulevaisuudesta.²⁸

1.3. Valtion Tiedoituslaitos ja sensuuri

Valtiovalta harjoitti ohjattua mielipidemuokkausta kaikissa toiseen maailmansotaan osallistuneissa maissa. Sitä toteutti joko valtiovalta omatoimisesti tai miehittäjävaltion määräyksestä luodut propaganda- ja sensuurijärjestelmät. Suomessa tasavallan suojelulakiin nojautunut sensuuriasetus oli voimassa vuodesta 1939 vuoteen 1947. Tämä antoi valtiovalle varsin laajat sensorivaltuudet.²⁹

Pääministeri Risto Ryti perusti heinäkuussa 1940 salaisen komitean, jonka tehtävänä oli valmistella sodanaikaista tiedotustoimintaa³⁰. Uuden sodan syttymistä pelättiin ja tästä johtuen oli myös tiedotustoiminnan oltava valmiina. Talvisodan aikana monia laitoksia oli toiminut niissä tehtävissä, jotka myöhemmin alistettiin Valtion Tiedoituslaitokselle (VTL). Sensuuriasioista vastasi talvisodan aikana päämajan valvontaosaston alainen erillinen sensuurivirasto, jota johti filosofian tohtori Kustaa Vilkuna³¹. Propagandatoimintaa harjoittivat puolestaan yksityiset yhdistykset sekä päämajan oma propagandaosasto³². Tiedotustoiminnasta vastasi talvisodan aikana lokakuussa 1939 perustettu Valtioneuvoston tiedoituskeskus (VTK), joka toi-

²⁸ Manninen 1980, 147–158.

²⁹ Rusi 1982, 17.

³⁰ Rusi 1982, 43–44.

³¹ Jatkosodan aikana Vilkuna toimi VTL:n tarkastusjaoston päällikkönä (Perko 1971, 51.).

³² Jutikkala 1997, 10–11.

mi opetusministeriön alaisuudessa³³. Akateemikko Eino Jutikkalan mukaan³⁴ talvisodasta opittiin se, että nämä erilliset laitokset oli välttämätöntä yhdistää³⁵. Presidentti Ryti antoi 22.7.1941 kaksi tiedotustoimintaa koskevaa asetusta. Toisella toteutettiin ennakkosensuuri ja toisella perustettiin VTL³⁶.

VTL:n perustamista koskevassa asetuksessa määrättiin myös sen tehtävistä. VTL:n tuli huolehtia tietojen hankkimisesta viranomaisille, kuten esimerkiksi valtioneuvostolle ja päämajalle sekä toimittaa julkisuuteen kaikki viranomaisten antamat tiedotukset. VTL:n kuului myös johtaa ja valvoa Suomessa toimivien tietotoimistojen ja yleisradion toimintaa sekä niin ikään johtaa ja valvoa myös kaikkien tiedotus- ja propagandaelinten, -laitosten ja – järjestöjen toimintaa, määrätä niiden välisestä työnjaosta ja antaa niille tarpeelliseksi katsomiaan tehtäviä. VTL:n piti myös yhteistyössä ulkoministeriön sanomalehtiosaston kanssa valvoa ja johtaa kaikkea toimintaa, jonka tarkoituksena oli Suomen tunnetuksi tekeminen ulkomailla. Viimeisessä kohdassa todettiin ylimalkaisesti, että VTL:n tehtäviin kuului suorittaa myös muita tiedotustoimintaan kuuluvia tehtäviä, joita valtioneuvosto tai päämaja sille antoi.

Vaikka VTL oli sotilaallisesti perustettu laitos, oli sen tehtävä pääasiassa poliittinen ja tästä johtuen siitä tehtiin keskitetysti johdettu pääministerin virasto. Tällä tavoin myös pyrittiin estämään sotilasjohdon puuttuminen poliittisiin kysymyksiin. VTL:n korkeimpana virkamiehenä toimi laitoksen päällikkö (ks. kaavio 1), jolla oli apunaan päällikön apulainen sekä tarkastuskunta, joka toimi eräänlaisena neuvoa-antavana elimenä. Tarkastuskuntaan kuuluivat tarkastusosaston päällikkö, jaostojen päälliköt sekä tarkastusosastossa oleva päämajan yhteysupseeri.³⁷ VTL:n ensimmäiseksi päälliköksi valittiin toimitusjohtaja, kapteeni Heikki Reenpää, joka oli Rytin ja pääministeri Rangellin luottomies.³⁸ Reenpää toimi myös aiemmin mainitun salaisen komitean puheenjohtajana³⁹. Touko Perkon mukaan apulaispäälliköllä, maisteri L. A. Puntilalla oli keskeinen osuus VTL:n poliittisen suunnan määrittämisessä. Tämä johtui paljolti siitä, että Puntila toimi samanaikaisesti Rangellin sihteerinä.⁴⁰ Kaiken kaikkiaan VTL:n palve-

³³ Rusi 1982, 41.

³⁴ Filosofian tohtori Eino Jutikkala toimi jatkosodan aikana VTL:n tuotantotoimiston päällikkönä (Jutikkala 1997, 33.).

³⁵ Jutikkala 1997, 11.

³⁶ Rusi 1982, 44.

³⁷ Rusi 1982, 46.

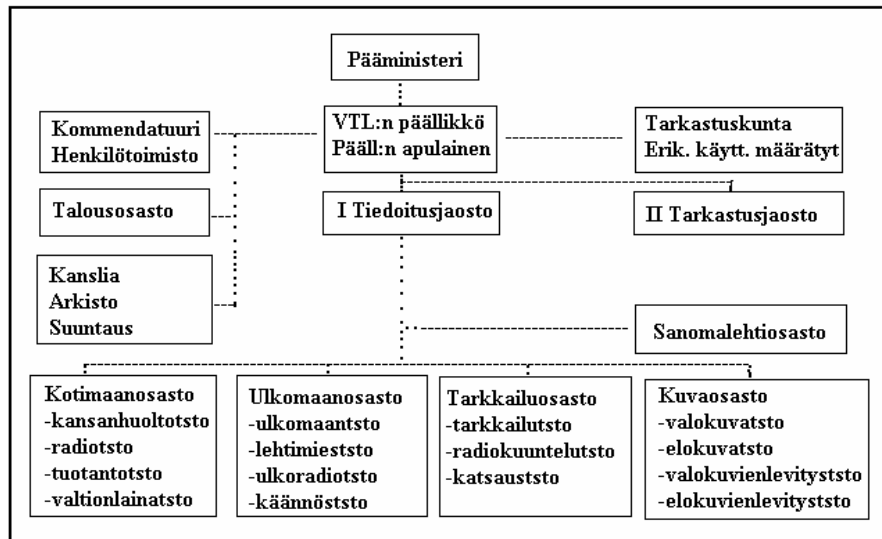
³⁸ Vilkuna 1962, 48.

³⁹ Rusi 1982, 44.

⁴⁰ Perko 1971a, 51.

luksessa oli noin 460 henkilöä ja näin ollen merkitsi huomattavaa rahallista säästöä, että laitos oli organisoitu sotilaallisesti, koska työvoimana voitiin käyttää asevelvollisia.⁴¹

Kaavio 1: VTL:n organisaatio 22.11.1941 alkaen

Perko 1971a, 50

Noin viikko sen jälkeen, kun VTL oli perustettu, annettiin asetus tiedotustoiminnan tarkastamisesta eli sensuurista. Tämän myötä esimerkiksi lehdistö alistettiin VTL:n tarkastettavaksi siinä laajuudessa kuin valtioneuvoston kanslia määräsi. Vaikka VTL sai toimintaohjeensa virallisesti pääministeriltä, niin käytännössä ohjeita antoivat usein myös ulkoministeriö ja päämaja. Tähän vaikutti muun muassa se, että hallitus ja päämaja toimivat usein toisistaan tietämättä.⁴² Se, että VTL sai monta käskijää, vaikeutti luonnollisesti sen työtä. Rusin mukaan sensuuri Itä-Karjalan kysymyksen osalta toteutti sodan alkuvaiheessa päämajan ohjeita, ja vasta elokuussa se alkoi heijastella poliittisen johdon näkemyksiä, vaikka syksyinkin aikana päämaja oli nimenomaan se, joka määritteli sensuuripolitiikan Itä-Karjalan suhteen.⁴³ Jutikkala on todennut, että propagandatoiminnassaan VTL tuki hallituksen politiikkaa tavoittelemalla niitä päämääriä, joita sille hallituksen taholta asetettiin⁴⁴.

Jatkosodan aikana Suomessa oli painotuotteiden tarkastusta varten 19 julkaisutarkistustoimistoa, joissa työskenteli noin 70 julkaisusensoria. Tarkistettavia sanoma- ja aikakauslehtiä oli

⁴¹ Jutikkala 1997, 14–15.

⁴² Perko 1980, 134–136.

⁴³ Rusi 1982, 132, 143.

⁴⁴ Jutikkala 1997, 51–52.

yli 200. Julkaisutarkistustoimistot sijaitsivat paikkakunnilla, joissa ilmestyi vähintään yksi merkittävä sanomalehti. Sensorit olivat akateemisen koulutuksen saaneita henkilöitä, esimerkiksi oppikoulun lehtoreita. Sensorin ja lehden välisen yhteistyön helpottamiseksi pyrittiin siihen, että sensorit olisivat lähellä lehden aatemaailmaa. Joissakin tapauksissa lehden toimittukseen kuuluva henkilö vastasi sensuroinnista. Ohjeet julkaisutarkistusviranomaisille lähetti VTL:n tarkastusjaosto.⁴⁵ Sensuuriohjeita oli kahdenlaisia: periaatteellisia yleisohjeita ja tilannekohtaisia ohjeita. Tilannekohtaiset ohjeet liittyivät muun muassa ajankohtaisiin ongelmiin ja uutisten käsittelyyn.⁴⁶ Jatkosodan aikana annettiin noin 1500 sensuuriohjetta, joista vajaa kolmannes koski ulkopoliittikka ja runsas neljännes Suomen omaa sotaa. Viimeksi mainitut olivat hallitsevia vuoden 1941 aikana, jolloin annettiin kaikkiaan vajaat 200 sensuuriohjetta⁴⁷. Itä-Karjalaa ja Suur-Suomi asiaa koskevia sensuuriohjeita käsitellään varsinaisissa käsittelyluvuissa. On arvioitu, että sensuuriviranomaiset tarkistivat kuukausittain noin 30 000–35 000 uutista tai artikkelia. Tarkistaminen jouduttiin usein suorittamaan aivan viime hetkellä ennen kirjoituksen lähettämistä tai lehden painoon menoa, minkä vuoksi sensorit eivät välttyneet lipsahduksilta.⁴⁸

Kieltojen ja määräysten lisäksi hallitus pyrki vaikuttamaan sanomalehtiin myös positiivisella toiminnalla, informaatiolla ja vetoamisella. Käytännössä tämä näkyi muun muassa siten, että VTL:n kotimaanosaston tuotantotoimisto lähetti jatkosodan aikana lehdille julkaistavaksi noin 2500 kirjoitusta, joista osa oli toimiston, osa ulkopuolisten asiantuntijoiden laatimia. TK -rintamakirjeenvaihtajien artikkeleita VTL välitti noin 7600 kappaletta.⁴⁹ Tuotantotoimistossa työskenteli muun muassa nuorempia eturivin kirjailijoita, esimerkiksi Mika Waltari. Toimistossa laadittiin pääkirjoituksia, pakinoita, novelleja, reportaaseja, tietokirjoituksia, artikkeleja, uutisia, lyhyitä haastatteluja jne. Tuotantotoimisto laati vuonna 1941 vajaat tuhat kirjoitusta ja ulkopuolelta hankittiin noin 250 tekstiä. Artikkeleiden julkaisemisprosentti vaihteli vuoden 1941 aikana runsaasta 22 prosentista reiluun 28 prosenttiin. Filosofian maisteri Antero Manninen laati Itä-Karjalaa koskevia tietokirjoituksia. Mannisen Tarton rauhan vuosipäiväksi kirjoittama ”*Itä-Karjalan kysymys Tarton rauhanneuvotteluissa*” julkaistiin 30 lehdessä.⁵⁰ Jutikkalan näkemyksen mukaan VTL pyrki kaikissa artikkeleissaan pysymään aina totuudessa. Syynä tähän oli osaltaan suomalainen kansanluonne, joka vastasi myös lukijoiden vaatimuk-

⁴⁵ Perko 1971a, 51–53.

⁴⁶ Rusi 1982, 52.

⁴⁷ perko 1971a, 53–54.

⁴⁸ Perko 1971a, 54.

⁴⁹ Perko 1971a, 56.

⁵⁰ Jutikkala 1997, 104–107.

sia. Tosiasioita, joilla politiikkaa voitiin puolustaa, oli toisaalta niin runsaasti, että valheita ei tarvinnut keksiä.⁵¹ Etenkin maaseutulehdet, joita rasitti toimittajapula, julkaisivat mielellään VTL:n antamaa valmista materiaalia⁵². Jos lehti julkaisi kirjoituksen, se ei saanut tuoda julkisen alkuperää⁵³.

2. Tutkimustehtävä, tutkimusaineisto ja lähdekritiikki

Tutkielmassani selvitän, millä tavoin neljä suomalaista sanomalehteä suhtautuivat ajatuksiin Itä-Karjalan liittämistä Suomeen jatkosodan aikana vuonna 1941 sekä millaisia Suur-Suomi-suunnitelmia lehdissä kaavailtiin. Varsinainen tutkimusongelma muodostuu useista pienemmistä tutkimuskysymyksistä. Selvitän millaisia argumentteja lehdet käyttivät puolustessaan tai vastustaessaan mahdollisia alueliitoksia. Eli käytettiinkö perusteluina esimerkiksi strategisesti oikeita rajoja vai lähiheimolaisten auttamista. Tai esiintyikö kannanotoissa taloudellisia tai oikeudellisia argumentteja. Tarkastelen myös sitä, oliko kannanotoissa lehtien välisiä eroja ja mistä ne mahdollisesti johtuivat. Vaikka lehtien suhtautuminen liittämiskysymykseen muodostaakin tutkielman keskeisen elementin, on tarkoituksena myös luoda yleiskuva kaikesta Itä-Karjalaa ja Suur-Suomi-ajatuksia koskeneesta mielipidekirjoittelusta tutkittavana olevan ajanjakson ajalta. Edellä mainitun johdosta Tutkielma rakentuu siten, että se noudattaa kronologisesti Itä-Karjalaan liittyneitä keskeisiä sotilaallisia ja poliittisia tapahtumia. Tällöin on mahdollisista tutkia sitä, miten lehdet suhtautuivat tapahtumiin, miten tapahtumat vaikuttivat lehtien kirjoitteluun sekä toisaalta sitä tapahtuiko kannanotoissa tai niiden määrissä muutoksia tarkasteltavana olevan ajanjakson aikana. Taustalla kulkevat mukana Itä-Karjalaa koskeneet sensuuriohjeet ja propagandateemat. Erilliskysymyksinä tarkastelen Suur-Suomi-suunnitelmiin oleellisesti liittyneitä Inkerinmaata ja Kuolan niemimaata sekä lehdissä esiintyneitä Itä-Karjalan asuttamista, uskonnollista valistusta ja koulutusta koskeneita kannanottoja.

Wunsch on todennut, että kun lehdissä kommentoidaan eilispäivän tapahtumia, niin huomiosta ei vielä tiedetä ja tämän vuoksi kannanotot voivat uusien tapahtumien vaikutuksesta muuttua. Toisaalta kronologisen tarkastelun ongelmana on se, että samat asiat toistuvat eri

⁵¹ Jutikkala 1997, 54–55.

⁵² Perko 1971b, 52.

⁵³ Jutikkala 1997, 43.

yhteyksissä, mikä aiheuttaa toistoa tutkimuksen sisällä.⁵⁴ Edellä mainituista syistä johtuen käytän kuitenkin kronologista tarkastelua.

Olen rajannut tutkielmani käsittelemään aikaväliä 26.6. – 31.12.1941. Tarkastelun kohteena oleva ajanjakso alkaa siis seuraavana päivänä sotatilan toteamisesta ja päättyy puolestaan joulukuuhun, jolloin hyökkäysvaihe päättyi ja asemasota alkoi. Lehtien analysointi on tapahtunut siten, että olen käynyt systemaattisesti läpi kaikkien lehtien jokaisen tarkasteluajanjaksolla ilmestyneen numeron jokaisen artikkelin.

Käyttämäni tutkimusmenetelmä on historiallis-kvalitatiivinen, kuvaileva, lähdekritiikkiin perustuva metodi. Kyseistä metodia käytetään historian tutkimuksessa silloin, kun kuvataan tapahtumasarjaa, siihen liittyviä mielipiteitä ja niiden muutoksia.⁵⁵ Päiviö Tommila on todennut, että lehdissä ilmaistujen mielipiteiden laadun ja sävyn määrittäminen on lähinnä mahdollista vain edellä mainitun metodin avulla. Edellisen rinnalla käytän kvantitatiivista metodia. Tilastolliseen menetelmään perustuvan sisällönanalyysin avulla on mahdollista saattaa aineisto tilastolliseen, systemaattiseen ja objektiiviseen muotoon.⁵⁶ Sisällönanalyysillä voidaan selvittää, kuinka paljon lehdet kirjoittivat tutkittavasta aiheesta ja vertailla kannanottojen määriä lehtien välillä. Sisällönanalyysia käytän myös selvittämään sitä, mitkä olivat lehtien keskeisimmät argumentit Itä-Karjalan Suomeen liittämiseksi. Silmämääräisesti havainnoimalla, käytettyjen argumenttien yleisyydestä toisiinsa verrattuna ei voi saada tarkkaa tietoa⁵⁷. Sekä viimeksi mainitussa että kannanottojen määrien laskemisessa käytän kohde- eli kiinnostus-analyysia⁵⁸. Kappaleen alussa mainittu tutkimusmetodi on kuitenkin tutkielman kannalta keskeisin. Sekä Tommila että Kari Sulevo ovat painottaneet, että sisällönanalyysi on nimenomaan mittausmenetelmä, ei itsenäinen tutkimuskokonaisuus⁵⁹. Tommilan mukaan mitattavien menetelmien on usein jopa mahdotonta selvittää, mitä sanomalehti kirjoitti ja miksi se kirjoitti niin kuin se kirjoitti. Tommila myös muistuttaa, että lehden kirjoittelu on sijoitettava oman aikansa tapahtumataustaa vasten, eikä kirjoitusten sisältöä ja taustaa voi selvittää pelkästään lehden antamien tietojen perusteella.⁶⁰ Seikko Eskola on puolestaan todennut, että tarkastellessa historiallisen tapahtumasarjan kohtelua lehdistön palstoilla, on erotettava toisistaan kol-

⁵⁴ Wunsch 2004, 25.

⁵⁵ Wunsch 2004, 24.

⁵⁶ Tommila 1974, 39–39.

⁵⁷ Tommila 1974, 38.

⁵⁸ Tommila 1974, 45.

⁵⁹ Sulevo?, 6-7; Tommila 1974, 46.

⁶⁰ Tommila 1974, 46.

me eri tasoa, joilla ne esiintyvät. Ensimmäinen taso on Tapahtumat, toinen, niitä koskeva tosiasiainformaatio (yleensä uutiset) ja kolmas suhtautuminen tapahtumiin eli kannanotot. Eskola muistuttaa, että taustalla vaikuttavat koko ajan poliittiset, ideologiset ja taloudelliset yhteydet, joiden edistämiseen tai torjumiseen lehti pyrkii asioiden käsittelyä käyttämään.⁶¹

Lähdeaineistona käytän Helsingin sanomia (HS), Karjalaista (Karj.), Uutta Suomea (US) sekä Suomen Sosialidemokraattia (SS) Lehtiä arvioitaessa todettakoon, että Helsingin Sanomat oli puoluekannaltaan riippumaton, mutta lähellä Edistyspuoluetta⁶². Karjalainen ja Uusi Suomi edustivat kokoomusta⁶³. Suomen Sosialidemokraatti oli puolestaan SDP:n päääänenkannattaja⁶⁴. HS, US ja SS ilmestyivät kyseisenä ajanjaksona seitsemän kertaa viikossa, kun taas Karj. ilmestyi ainoastaan kolmena päivänä. Levikiltään lehdet erosivat toisistaan varsin paljon. HS oli 125 000 kappaleellaan Suomen luetuin sanomalehti⁶⁵. Uusi Suomi oli levikiltään maan toiseksi suurin sanomalehti, jonka levikki (vuonna 1940) oli 85 000 tai 86 000 (tarkasta määrästä on epäselvyyttä)⁶⁶. SS:n levikki oli vuonna 1941 20 600 kappaletta⁶⁷. Karjalainen oli tutkittavista lehdistä selvästi pienin, levikki oli reilut 15 000 kappaletta⁶⁸. Perusteita sille, että juuri edellä mainitut lehdet valikoituivat tutkittavien lehtien joukkoon, oli useita. Suomen suurin sanomalehti HS tuo esille sitoutumattoman lehden näkemykset. Tommila kuitenkin muistuttaa, että myös niin sanotut sitoutumattomat lehdet ovat sidoksissa taustavoimiinsa, omistajiin, toimitukseen, lehden tavoitteisiin, tiedonsaantiverkkoon ja kenttään⁶⁹. SS oli merkittävin vasemmistolainen sanomalehti ja kokoomuksen äänenkannattaja US muodostaa olennaisen vastakohtan SS:lle, jolloin mahdollistuu vasemmiston ja oikeiston mielipiteiden vertailu. Karj. on tämän tutkielman eräänlainen kummajainen, pieni itäsuomalainen lehti suurten pääkaupunkiseudun lehtien joukossa. Karj. edustaakin nimenomaan maakuntalehteä. Koska lehden keskeisimmän levikkialueen muodosti neuvostoliittoon rajoittuva Pohjois-Karjala, on tällöin myös mahdollista selvittää näkykö rajan läheisyys kannanotoissa. Tommila on todennut, että alueellisten sanomalehtien yhteiseksi piirteeksi, on niiden poliittisesta kannasta riippumatta havaittu, muun muassa se, että ne seurasivat nimenomaan oman

⁶¹ Eskola 1973, 9.

⁶² Perko 1971a, 29.

⁶³ Perko 1988, 78–79; Perko 1971a, 20.

⁶⁴ Perko 1971a, 41.

⁶⁵ Perko 1971a, 33.

⁶⁶ Teikari 1973, 47.

⁶⁷ Wunsch 2004, 41–42.

⁶⁸ Vento 1974, 215.

⁶⁹ Tommila 1982, 21–22. Tommila suosittelee käytettäväksi esimerkiksi termiä puoluepoliittisesti sitoutumaton lehti; Sitoutumattoman sanomalehden poliittista roolia on tutkinut Pertti Hemanus tutkimuksessaan *Sitoutumattoman sanomalehden poliittisesta roolista* (1972).

ilmestymispaikkakuntansa ja levikkialueensa tapahtumia⁷⁰. Aineistoa arvioitaessa on vielä syytä ottaa huomioon Perkon päätelmä, jonka mukaan kirjoittelussa, joka koski Suomen omaa sodankäyntiä, lehdet olivat lähes täysin päämajasta annettujen tiedotusten ja artikkelien varassa⁷¹.

Tutkimieni kannanottojen keskeisimmän osan muodostavat pääkirjoitukset (pk.). Pertti Hemanus on määritellyt pääkirjoituksen siten, että se on kirjoitus, jossa lehdellä on oikeus esittää omat arvostuksensa tai kannanotot, jotka ovat arvostusluonteisia ja jossa lehti myös yleensä niitä käytännössä esittää. Tässä yhteydessä Hemanus ajattelee lehteä nimenomaan instituutiona. Pääkirjoitusten erottaminen muista kannanotoista tehdään lukijalle helpoksi sijoittamalla pääkirjoitukset taitossa määrätyleiselle paikalle, jota muutetaan vain harvoin. Vakiintuneen journalistisen kulttuurin mukaan pääkirjoituksen katsotaan edustavan nimenomaan lehden kantaa, eikä kirjoittajan tai päätoimittajan kantaa. Tämän vuoksi pääkirjoituksissa ei yleensä ole allekirjoitusta. Syntytaustan perusteella pääkirjoitukset voidaan jakaa toimituksen laatimiin, asianomaisen puolueen edustajien laatimiin ja ulkopuolisten tai etupiirien edustajien laatimiin.⁷² Kannanottojen painoarvossa Teikari nostaa pääkirjoitusten rinnalle myös niitä seuraavat jälkiartikkelit (jälk.artik.)⁷³.

Pakinat (pak.) ovat toinen keskeinen ryhmä tutkittavista kannanotoista. Pakinoitsijat antavat usein merkittävää lisävalaistusta lehden poliittiseen linjaan ja hyvällä pakinalla voi olla jopa suurempi vaikutus mielipiteisiin, kuin pääkirjoituksilla⁷⁴. Tarkastelussa on mukana kaikissa lehdissä säännöllisesti julkaistut pakinapalstat. Pakinoiden tehtävä on kuitenkin täydentää pääkirjoitusten antamaa kuvaa. Tässä mielessä Karj. muodostaa jälleen poikkeuksen, koska lehdessä ei tutkittavana ajanjaksona ilmestynyt ollenkaan pääkirjoitukseksi luokiteltavia kirjoituksia. Tämän vuoksi kuva Karjalaisen näkemyksistä muotoutuu nimenomaan pakinoiden pohjalta. Muissa lehdissä pääkirjoitus ilmestyi päivittäin. Kevyempää lisäväriä tutkielmaan antavat muutamat pilapiirroksiset. Tarkastelussa on mukana myös muut satunnaisemmin esiintyneet kirjoitukset, jotka ovat olleet luokiteltavissa lehden omiksi kannanotoiksi.

⁷⁰ Tommila 1982, s. 41.

⁷¹ Perko 1971b, 54.

⁷² Hemanus 1975, 35–37.

⁷³ Teikari 1981, s. 64.

⁷⁴ Perko 1971a, 3, 32.

Ulkopuolisten henkilöiden lehtiin lähettämät kannanotot muodostavat ongelmallisen ryhmän. Se, että lehti julkaisee lähetetyn kirjoituksen voi kertoa jotain lehden arvostuksista, mutta toisaalta lehti voi myös selkeästi sanoutua irti esitetystä mielipiteestä taiton keinoin sijoittamalla lähetetty kirjoitus omaan ”lähetettyjen” kirjoitusten osastoon⁷⁵. Toisaalta on myös mahdollista, että lehti suosii tietynlaisia kannanottoja joidenkin muiden kannanottojen kustannuksella. On myös todennäköistä, että lehdet julkaisevat mieluiten kannanottoja, jotka ovat sen linjan mukaisia, ellei kirjoitusta ole julkaistu juuri sen vuoksi, että sen halutaankin herättävän polemiikkia ja keskustelua⁷⁶. Edellä mainituista syistä ja toisaalta työn liiallisen paisumisen vuoksi olen jättänyt lähetetyt kirjoitukset tutkittavan aineiston ulkopuolelle. Sama koskee myös muun muassa uutisia, TK -miesten kuvauksia⁷⁷ sekä lehdissä esiintyneitä Itä-Karjalaa koskeneita asiantuntija-artikkeleita. Käytettävän aineiston ulkopuolelle jäivät myös lukuisat, lehdissä julkaistut Suur-Suomi-henkiset runot, jotka olisivat myös osaltaan antaneet mielenkiintoista lisäväriä tutkittavaan aiheeseen.

3. Tutkimusperinne

Itä-Karjalaa on jatkosodan ajalta tutkittu varsin monelta kantilta. 1980-luvun alkuun asti Itä-Karjala oli kuitenkin jäänyt jatkosotaa koskevissa tutkimuksissa vähemmälle huomiolle. Asian tilaa muutti ratkaisevasti Ohto Mannisen *Suur-Suomen ääriviivat* (1980), joka toi selkeästi esille sen, aiemmin vähälle huomiolle jääneen asian, että Suomen poliittinen - ja sotilasjohto suunnittelivat aktiivisesti alueliitoksia. Antti Laine puolestaan muistutti, että myös Suomi oli miehittäjävaltio toisen maailmansodan aikana tutkittuaan Itä-Karjalan sotilashallintoa ja siviiliväestön asemaa suomalaismiehityksen aikana, teoksessaan *Suur-Suomen kahdet kasvot* (1982). Näiden teosten jälkeen suomalaismiehityksen aika Itä-Karjalassa on ollut varsin monipuolisen historian tutkimuksen kohteena. On tutkittu muun muassa Itä-Karjalan maatalousoloja, siviiliväestön terveydenhuoltoa, Itä-Karjalan metsien hyödyntämistä, elinkeinotoimintaa, valistusta, koulutusta sekä sotilashallinnon ja punaisen ristin yhteistoimintaa⁷⁸. Luonnollisesti Itä-Karjala on ollut myös sotahistorian kiinnostuksen kohteena.

⁷⁵ Hemanus 1975, 40–41.

⁷⁶ Hemanus 1975, 41–42.

⁷⁷ TK -toimintaa Perko on tutkinut teoksessaan *TK -miehet jatkosodassa* (1974).

⁷⁸ ks. esim. Väkeväinen, Kari *Itä-Karjalan maatalousolojen järjestäminen 1941–1944*, Sinervo, Simo *Itä-Karjalan siviiliväestön terveyshuolto vuosina 1941–1944* (1989), Servo, Mikko *Itä-Karjalan sotilashallinnon*

Lehdistöhistoriantutkimuksessa Itä-Karjala on jäänyt vähemmälle huomiolle. Touko Perkon väitöskirja *Aseveljen kuva* (1971) käsitteli sanomalehtien suhtautumista Saksaan, mutta lisäksi hän sivusi kirjassaan suppeasti myös Itä-Karjalan kysymystä. Myös Erkki Teikari sivusi Itä-Karjalaa tutkimuksessaan *Puolueiden päälehtien ulkopoliittinen suunta vuosina 1933–1944* (1973). Sekä Perko että Teikari ovat esittäneet tutkimiansa lehtien päälinjaukset Itä-Karjalan kysymyksen suhteen, mutta kummatkin antavat vain suppean kuvan kirjoittelun etenemisestä ja kannanottojen sisällöstä tutkimani ajanjakson aikana, vaikka molemmat ovatkin tarkastelleet osittain samoja kirjoituksia, kuin mitä omassa työssäni käyn läpi. Edellä mainittujen tutkimustulokset mahdollistavat kuitenkin osittaisen vertailun. Lehdistöhistorian näkökulmasta Itä-Karjalan kysymystä on sivunnut myös Heikki Luostarinen kirjassaan *Perivihollinen*. (1986) Luostarinen tutki Neuvostoliittoa koskevaa viholliskuvaa jatkosodan aikana Suomen oikeistolehdistössä. Käyttämistäni lehdistä Luostarinen tutki kuitenkin vain Uutta Suomea. Huomattavasti uudempaa ajanjaksoon liittyvää lehdistöhistorian tutkimusta edustaa Sinikka Wunsch väitöskirja *Punainen uhka. Neuvostoliiton kuva johtavassa suomalaisessa sanomalehdistössä maaliskuusta 1938 talvisodan päättymiseen maaliskuussa 1940*. Wunsch kuvaa 1970-luvulla kvantitatiivisella metodilla tehtyjä lehdistötutkimuksia tuloksiltaan aneemisiksi, muun muassa sen vuoksi, että ne eivät perehdy aineiston sisältöön⁷⁹. Esimerkkinä hän mainitsee suoraan Teikarin ja epäsuorasti myös Perkon⁸⁰. Sensuurin ja propagandan näkökulmasta Itä-Karjalaa ovat käsitelleet muun muassa Kustaa Vilkuna teoksessaan *Sanan valvontaa 1939–1944* (1962) sekä Alpo Rusi kirjassaan *Lehdistösensuuri jatkosodassa* (1982). Uudemmpaa tutkimusta edustaa Eino Jutikkalan *Valtion Tiedoituslaitoksen salainen sotakronikka* (1997).

metsäasiaintoimisto 1941–1944 (1988), Simonen, Seppo *Vako Oy: Kaupallista toimintaa Itä-Karjalassa 1941–1944* (1971), Hölsä, Martti *Itäkarjalaisopettajia Suomessa jatkosodan aikana* (1999), Nevalainen, Pekka *Karjalan kansaa valistamassa* (2006), Rosén, Gunnar *Suomalaisina Itä-Karjalassa* (1998).

⁷⁹ Wunsch 2004, 14.

⁸⁰ Wunsch 2004, 14.

4. Lehdet ja kirjoittajat

4.1. Helsingin Sanomat

Helsingin Sanomien edeltäjä oli vuonna 1889 perustettu nuorsuomalainen Päivälehti⁸¹. Lehden ensimmäisen näytenumeron vastaava toimittaja oli Eero Erkko⁸². Lehden taistelu venäläistämisyrittämyksiä vastaan päättyi lakkautukseen vuonna 1904, mutta lehti perustettiin uudelleen samana vuonna Helsingin Sanomat nimisenä. Vuonna 1918 lehdestä tuli nuor- ja vanhasuomalaisen samana vuonna perustaman kansallisen edistyspuolueen äänenkannattaja.⁸³

Eero Erkon kuoltua vuonna 1927 nousi lehden johtoon hänen poikansa Eljas Erkko. Hänen tavoitteena oli kehittää lehdestä Suomen suurin ilmoitus- ja uutislehti. Eljas Erkon samoin kuin hänen isänsäkin toimintaa ohjasivat ihanteet vapaamielisyydestä, valtiollisesta demokradiasta ja sananvapaudesta. Tämän vuoksi HS luopui kansallisen edistyspuolueen tunnuksista vuonna 1932 ja julistautui riippumattomaksi.⁸⁴ Kuitenkin Erkon mielestä lehti ei ollut vielä sota-aikana etäännyntynyt kovinkaan kauaksi vanhasta puoluekannastaan⁸⁵. Helsingin Sanomia julkaisi Erkon omistama lehtitalo Sanoma Oy. Erkko johti maan suurinta lehtitaloa itsevaltiaan tavoin ja vaikka Erkon perhe ei yhtiön kaikkia osakkeita omistanutkaan ei muilla osakkailla käytännössä ollut sananvaltaa.⁸⁶

Politiikassa Erkko oli aktiivisesti mukana. Hän oli edistyspuolueen kansanedustajana vuosina 1933–1936 ja ministerinä kolme kertaa, viimeisimmäksi ulkoministerinä ennen talvisotaa. Lehtityössä Erkkoa ei kuitenkaan miellyttänyt tiukka puoluesidonnaisuus. Edistyspuolue ei jatkosodan aikana edes yrittänyt vaikuttaa lehden linjaan tai yksityisiin kannanottoihin. Jatkosodan aikana Erkolla oli hyvät yhteydet Yhdysvaltojen Helsingin-lähetystöön. Toisaalta Saksan lähettiläs von Blucher oli Erkon vanha ystävä. Erkko oli toiminut aikaisemmin myös diplomaattina, mikä johti osaltaan siihen, että HS oli varsin kiinnostunut maailmanpolitiikasta. Ulkopoliittisilta mielipiteiltään Erkko oli anglofiili eli Iso-Britannia ja Yhdysvallat olivat hä-

⁸¹ Steinby 1963, 67–68.

⁸² Niiniluoto 1989, 17.

⁸³ Steinby 1963, 68–69.

⁸⁴ Perko 1971a, 29.

⁸⁵ Perko 1988, 75.

⁸⁶ Perko 1971a, 29

nelle ideologisesti läheisiä. Neuvostoliittoa kohtaan Erkko tunsi suurta epäluuloa. Hänen suhtautumisensa Saksaan oli sitä vastoin varsin neutraali.⁸⁷ Jatkosodan aikana Erkolle määrätty tehtävä oli varsin vaatimaton. Hän hoiti sotavankiasioita kotijoukkojen esikunnassa. Entinen ulkoministeri koki tehtävän nöyryyttäväksi, mutta etuna oli se, että Erkko sai olla Helsingissä ja pystyi keskittymään lehtensä asioihin.⁸⁸

HS:n päätoimittajana toimi jatkosodan aikana tehtävään vuonna 1938 nimitetty germanisti Yrjö Niiniluoto. Niiniluodon ja Erkon poliittiset mielipiteet eivät juuri poikenneet toisistaan, vaikka Niiniluoto olikin Erkkoa enemmän oikealla. Niiniluoto peitti tarvittaessa omat käsityksensä, jos ne olivat ristiriidassa Erkon kanssa. HS:n poliittinen linja vastasi siis toimitusjohtajan mielipiteitä. Ulkopoliittiset pääkirjoitukset Niiniluoto laati usein yhteistyössä Erkon kanssa. Jatkosodan aikana Erkko kirjoitti joitakin pääkirjoituksia itse, mutta suurimman osan kirjoitti kuitenkin Niiniluoto. Pääkirjoituksina julkaistiin myös muutamien muiden henkilöiden tekstejä, joista on syytä mainita ainakin Haagin kansainvälisen tuomioistuimen jäsen Rafael Erich ja HS:n Berliinin kirjeenvaihtaja Eero Petäjaniemi. Petäjaniemi kirjoitti lehteen myös pakinoita nimimerkillä ”Eero”. Perkon mukaan HS:n pakinoitsijat ja pilapiirtäjät kaihtoivat ulkopoliittisia asioita.⁸⁹ Pilapiirroksia lehteen piirsi Arvo Tigerstedt nimimerkillä ”Tiikeri”⁹⁰. Tigerstedt oli vuonna 1941 VTL:n tuotantotoimiston kirjoissa ja piirsi kuvasarjoja annetuista aiheista. Kuvasarjat jaettiin matriiseina lehdille. Tiikerin piirrosten julkaisemisprosentti marraskuun loppuun mennessä oli 61,6 %.⁹¹

Eljas Erkon aikana lehdestä kehittyi kaupallinen lehti. Riippumattomana lehtenä HS vältti puoluevärin tunnustamista ja pyrki heijastamaan sekä sosiaalisesti että poliittisestikin heterogeenisen lukijakuntansa mielipiteitä. Tämä johti siihen, että lehdeltä saattoi joissakin asioissa puuttua selvä kanta, mutta poliittisia kysymyksiä se ei kuitenkaan kaihtanut. HS jatkoi liberaalista linjaa ja kannatti muun muassa valtiollista demokratiaa, yksityistä omistusoikeutta, yrittäjävapautta ja sosiaalipoliittisia uudistuksia. Yhtenä osoituksena HS:n poliittisesta varovaisuudesta oli se, että lehti vältti ulkopoliittista väittelyä muiden lehtien kanssa. Sosiaalidemokratiaan HS suhtautui ymmärtävästi ja Edistyspuolueen läheisyydestä kertoo muun muassa

⁸⁷ Perko 1971a, 30–31.

⁸⁸ Brotherus 1973, 143.

⁸⁹ Perko 1971a, 31–34.

⁹⁰ Perko 1988, 70; Salminen 1988, 264.

⁹¹ Jutikkala 1997, 108, 179.

se, että toimittaja Lassi Hiekkala ja mainospäällikkö Matti Keijola olivat vuoden 1945 eduskuntavaaleissa edistyspuolueen ehdokkaina.⁹²

4.2. Karjalainen

Nuorsuomalaisten toimesta Joensuussa perustettiin vuonna 1874 Karjalatar -niminen lehti. Vuonna 1918 Karjalatar ja vuonna 1907 perustettu Karjalan Sanomat yhdistyivät ja lehti sai nykyisen nimensä Karjalainen.⁹³ Karjalaiseksi muututtuaan lehti toimi maltillisen oikeiston äänenkannattajana aina 1990-luvun puoliväliin saakka⁹⁴. Vuoden 1919 alusta lähtien ilmestynyttä Karjalaista julkaisi ja julkaisee edelleen vuonna 1899 perustettu Pohjois-Karjalan kirjapaino⁹⁵. Tutkittavana ajankohtana lehti ilmestyi vain kolmena päivänä viikossa. Kuusipäiväiseksi Karj. muuttui vuoden 1942 alusta ja seitsemänpäiväiseksi vuonna 1955⁹⁶.

Vaikka Karj. olikin puoluekannaltaan kokoomuslehti, niin se oli välillä myös hyvin äärioikeistolaisilla linjoilla ja tätä ja kuvastaa se, että Karjalainen tuki Lapuan liikettä sen perustamisesta lähtien, vaikka tuomitsi sen harjoittamat laittomuudet. Lehti myös vastusti liikkeen lakkauttamista. Karj. ehdotti, että jos Lapuan liike lakkautetaan, niin sen tilalle perustettaisiin uusi järjestö, jonka nimeksi tulisi Valkoinen rintama. Lakkauttamisen jälkeen lehti asettui tukemaan Isänmaallista Kansanliikettä. Jatkosodan aikana lehden päätoimittajana toimi lehtitalon toimitusjohtaja Kosti Aaltonen. Seppo Vennon mukaan Aaltonen ei päätoimittajana ollessaan laatinut yhtään pääkirjoitusta.⁹⁷ Aaltonen oli tullut lehden palvelukseen vuonna 1916⁹⁸.

Karjalaisessa ei siis tutkittavana ajanjaksona ilmestynyt ollenkaan pääkirjoituksia. Pakinoita kirjoittivat lehteen etenkin nimimerkki ”Saximies” otsikoilla ”Eilen” tai ”Pakinaa, Eilen” sekä ”Päivän pakinaa” -otsikon alla kirjoittanut nimimerkki ”Jori”. Jorin taakse kätkeytyi toimittaja Emil Jormanainen ja Saximiehenä kirjoitti toimittaja, filosofian maisteri Antti Leo-

⁹² Perko 1971a, 33, 35–36.

⁹³ Steinby 1963, 54.

⁹⁴ Pekka Sitari, ”Karjalaisten tunteiden tulkina vuodesta 1874”, Karj. 2.10.2004, s. 2.

⁹⁵ Aimo Salonen, ”Helmikuun manifesti muokkasi lehdistöäkin”, Karj. 2.10.2004, s. 3.

⁹⁶ Löyttyniemi 1988, 358–359.

⁹⁷ Vento 1974, 120, 182, 184–185.

⁹⁸ Aimo Salonen, ”Helmikuun manifesti muokkasi lehdistöäkin”, Karj. 2.10.2004, s. 3.

pold Hintikka⁹⁹. 1920- ja 1930- lukujen vaihteessa Karjalaisen päätoimittajana toiminut Hintikka oli Lapuan liikkeen kannattaja ja toimi muun muassa kommunismin vastaista taistelua varten perustetun Suomen lukon valtuuskunnassa.¹⁰⁰ Päätoimittajan tehtävistä Hintikka oli erotettu liian oikeistolaisena vuonna 1934¹⁰¹. Jatkosodan aikana Hintikan tehtävänimike oli toimitussihteeri¹⁰². Myös Karjalaisessa julkaistiin Tiikerin piirroksia. Jatkosodan aikana Karj. nousi johtavaan asemaan omalla levikkialueellaan¹⁰³. Osaltaan tähän on voinut vaikuttaa se, että Kosti Aaltonen lähetti sota-aikana Karjalaisia niille rintamalohkoille, missä pohjoiskarjalaisia taisteli. Sota-aikana Karjalaiseen tottuneet miehet alkoivat tilata sitä rauhan tultua.¹⁰⁴

4.3. Suomen Sosiaalidemokraatti

Suomen Sosiaalidemokraatin edeltäjä oli Helsingissä vuonna 1895 perustettu Työmies lehti. Työmiehen ilmestyminen päättyi Helsingin valtauksen yhteydessä huhtikuussa 1918. Suomen Sosiaalidemokraatin ensimmäinen näyttenumero julkaistiin toukokuussa 1918. Syyskuussa samana vuonna lehti alkoi ilmestyä säännöllisesti kuusi kertaa viikossa, mutta lehti lakkautettiin jo marraskuussa samana vuonna. Joulukuussa, noin kuukausi lakkauttamisen jälkeen lehti alkoi ilmestyä jälleen. Seitsemänpäiväiseksi lehti muuttui vuoden 1928 alussa. Suomen Sosiaalidemokraattia julkaisi vuonna 1918 perustettu Kustannusosakeyhtiö Kansanvalta.¹⁰⁵ SDP:n pää-äänenkannattaja oli Perkon mukaan tyypillinen valtakunnallinen sanomalehti. Lehden tärkeimpiä levikkialueita olivat Etelä-Suomi ja suurimmat kaupungit. SDP:n kannatukseen verrattuna lehden tilaajakunta oli varsin pieni. Mahdollisesti HS monipuolisena ja liberaalina lehtenä vei osan SS:n lukijoista. Varsin pienestä levikistään huolimatta SS oli jatkosotaan mennessä vakiinnuttanut asemansa puolueen arvostettuna pää-äänenkannattajana sekä sosiaalidemokraattisen työväestön etujen ajajana ja tulkkina sen mielipiteille.¹⁰⁶

⁹⁹ Ritva Väisänen, ”Lyyrikko ja toimittaja Antti Leopold Hintikka”, Karj. 2.10.2004, s. 36.

¹⁰⁰ Vento 1974, 192, 167, 182, 184.

¹⁰¹ Pekka Sitari, ”Karjalaisten tuntojen tulkkina vuodesta 1874”, Karj. 2.10.2004, s. 2.

¹⁰² ”Maisteri A. L. Hintikka tänään 50-vuotias.”, Karj. 15.11.1941, s. 2.

¹⁰³ Perko 1973, 142.

¹⁰⁴ Pekka Sitari, ”Karjalaisten tuntojen tulkkina vuodesta 1874”, Karj. 2.10.2004, s. 2.

¹⁰⁵ Teikari 1973, 39.

¹⁰⁶ Perko 1971a, 44–45.

SDP katsoi, että sen lehdillä oli journalistinen, mutta ennen kaikkea poliittinen tavoite, jonka vuoksi puolueen lehtiä myös valvottiin¹⁰⁷. SDP myös omisti lehteä kustantaneen Kansanval-
lan. Lehden toimittajista useimmat olivat SDP:n jäseniä ja tämän johdosta heillä katsottiin ol-
leen puoluetta kohtaan samanlaisia velvoituksia kuin puolueen toimihenkilöillä. Puolue pyrki
vaikuttamaan lehtimiestensä käsityksiin muun muassa siten, että heitä kutsuttiin puolueen vi-
rallisiin kokouksiin. SDP myös järjesti heille informaatiotilaisuuksia. SS:n ylin valvoja oli
toimitusneuvosto, jonka valitsi puoluetoimikunta. Toimitusneuvostoon kuuluivat jatkosodan
aikana Aleks Aaltonen, J. W. Keto, Väinö V. Salovaara, Emil Skog ja Väinö Tanner. Toimi-
tusneuvoston kokoontuminen oli jatkosodan aikana epäsäännöllistä ja SS:n kirjoitteluun oli
enemmän vaikutusta puoluetoimikunnalla, joka toisinaan käsitteli lehden linjaa. Päätoimittaja
oli myös läsnä puoluetoimikunnan kokouksissa.¹⁰⁸ Teikarin mukaan Atte Pohjanmaa¹⁰⁹ oli
sanonut, että puolueen taholta ei mainittavasti puututtu lehden pääkirjoituksiin vuosina 1933–
1944¹¹⁰.

Aktiivinen puoluemies Eino Kilpi oli lehden päätoimittaja vuosina 1932–1945. Kilpi oli ollut
valtiopäivien jäsen vuosina 1930–1933 ja presidentin valitsijamies vuonna 1931. Jatkosodan
aikana Kilpi kuului myös SDP:n puoluetoimikuntaan. On epäilty, että Kilven vaimolla, Sylvi-
Kyllikki Kilvellä, joka oli kansanedustajana jatkosodan aikana, olisi ollut voimakas vaikutus
mieheensä. Kilven ohella SS:n ulkopoliittiseen linjaan antoi voimakkaan panoksen Reinhold
Svento (aikaisemmin Sventorzetski). Svento oli SDP:n kansanedustaja vuosina 1922–1947.
Hän kirjoitti lähes päivittäin palstalla ”Ulkopoliittisia päivänkysymyksiä”.¹¹¹ Perko mainitsi
Sventon syntyjään puolalaiseksi, kun taas Wunsch mukaan hän oli venäläissyntyinen¹¹².
Koska pääkirjoituksissa ei yleensä ollut allekirjoitusta, on vaikea tietää kuinka suuren osan
SS:n pääkirjoituksista Kilpi kirjoitti. Perkon, Teikarin ja Wunsch kirjat eivät antaneet tähän
asiaan tietoa. Pääkirjoituksia kirjoittivat jatkosodan aikana ainakin toimittaja Antti Vahteri,
SAK:n puheenjohtaja Eero A. Wuori, osuustoimintamies Yrjö Kallinen ja filosofian tohtori
Yrjö Ruutu¹¹³. Edellä mainittujen lisäksi myös toimitusneuvoston jäsenet kirjoittivat muuta-
man kerran pääkirjoitukset. Pakinoita kirjoittivat nimimerkkien suojissa muun muassa ”Mus-

¹⁰⁷ Wunsch 2004, 41.

¹⁰⁸ Perko 1971a, 41.

¹⁰⁹ Atte Pohjanmaa oli SS: n toimituspäällikkö jatkosodan aikana (Wunsch 2004, 43.).

¹¹⁰ Teikari 1973, 41.

¹¹¹ Perko 1971a, 41–43.

¹¹² Perko 1971a, 42; Wunsch 2004, 42.

¹¹³ Perko 1971a, 43.

te-Maalari” eli toimittaja Ano Airisto sekä ”Pilatuksena” esiintynyt Atte Pohjanmaa¹¹⁴. Teikarin mukaan SS oli hänen tutkimistansa lehdistä (Ajan Suunta, Ilkka, SS, Turun Sanomat ja US) selvimmän sidoksissa vastaavaan puolueorganisaatioon¹¹⁵.

4.4. Uusi Suomi

Uuden Suomen edeltäjästä Uudesta Suomettaresta tuli kansallisen kokoomuksen päääänenkannattaja vuonna 1918, jolloin puolue perustettiin. Seuravana vuonna lehden nimi muuttui Uudeksi Suomeksi.¹¹⁶ Lehden perustamisvuotena voidaan pitää vuotta 1847, jolloin Suometar alkoi ilmestyä. Suomettaren seuraaja oli Uusi Suometar.¹¹⁷ Vesikansan luonnehdinnan mukaan Suometar oli ensimmäinen suomenkielinen vähänkään kauemmin ilmestynyt ja vaikuttanut lehti, jonka pyrkimyksenä oli seurata koko yhteiskuntaa ja vaikuttaa sen kehitykseen. Poiketen aiemmista suomenkielisistä sanomalehdistä Suometar oli suunnattu ennen muuta sivistyneistölle.¹¹⁸ US oli aluksi kuusipäiväinen, mutta vuoden 1929 alusta se alkoi ilmestyä seitsemänä päivänä viikossa. Lehteä julkaisi Osakeyhtiö Uusi Suomi.¹¹⁹ 1920- ja 1930-luvuilla US keskittyi ajamaan samoja asioita, kuin kokoomus, jota se edusti. Näitä olivat muun muassa laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen voiman lisääminen sekä parempien sosiaalisten olojen saavuttaminen.¹²⁰ Ennen Tarton rauhaa vuonna 1920 lehti oli myös varsin innokkaasti ajamassa Suur-Suomi-asiaa¹²¹. 1930-luvulla lehti oli myös jonkin aikaa Lapuan liikkeen ja IKL:n linjoilla¹²². Kokoomus irtautui IKL:stä Paasikiven johdolla vuonna 1936¹²³. Jatkosodan aikana Uudella Suomella ei ollut ristiriitoja lehden johtokunnan tai puolueen kanssa¹²⁴.

Uudessa Suomessa äänenkannattajasuhde ei perustunut siihen, että puolue olisi omistanut lehden, toisin kuin esimerkiksi SS:n kohdalla. Lehden omisti osakeyhtiö, jonka osakkeet oli-

¹¹⁴ Perko 1971a, 43.

¹¹⁵ Teikari 1973, 51.

¹¹⁶ Perko 1971a, 20.

¹¹⁷ Teikari 1973, 47.

¹¹⁸ Vesikansa 1997, 11.

¹¹⁹ Teikari 1973, 47.

¹²⁰ Perko 1971a, 20.

¹²¹ Vesikansa 1997, 280–281.

¹²² Perko 1971a, 21.

¹²³ Teikari 1973, 49.

¹²⁴ Perko 1971a, 21.

vat jakaantuneina moniin käsiin. Näin pyrittiin välttämään se, että jokin pieni oikeistoryhmittymä pääsisi päättämään yksin lehden linjasta. Sama käytäntö oli yleensä muissakin porvarillisissa lehdissä.¹²⁵

Jatkosodan aikana US:n päätoimittajana oli filosofian maisteri Lauri Aho. Aho oli kuulunut kokoomus-puolueen puoluevaltuuskuntaan vuodesta 1936, mutta poliittisessa elämässä hän oli varsin tuntematon. Päätoimittajana Aho jatkoi puolueen ja lehden perinteitä. Ajatus Suur-Suomesta ei ollut Aholle täysin vieras, hän oli nimittäin kuulunut AKS:n ja eronnut siitä vasta Mäntsälän kapinan jälkimainingeissa. Jatkosodan alussa Aho komennettiin Päämajan tiedotusosastoon Mikkeliin, missä hänen tehtäviinsä kuului TK -rintamakirjeenvaihtajien artikkelien tarkastus. Aho valvoi kuitenkin lehteään Mikkelistä ja saneli usein pääkirjoituksetkin puhelimitse. Yleensäkin Aho pyrki kirjoittamaan itse artikkelit, jotka koskivat Suomen sotilaallis-poliittista asemaa.¹²⁶ Tämä antaa viitteitä siitä, että Aho kirjoitti merkittävän osan myös Itä-Karjalaa koskevista pääkirjoituksista. Esko Salminen on luonnehtinut, että Aho ohjasi sodan aikana lehteä maltillisesti ja lehden perinteistä saksalaisystävällisyyttä noudattaen¹²⁷.

Ahon lisäksi pääkirjoituksia laativat myös ulkomaanosaston päällikkö Martti Juvas, kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja, professori Edwin Linkomies, kansanedustaja, teologian tohtori Paavo Virkkunen sekä germaanisen filologian professori Emil Öhmann¹²⁸. Linkomies ja Virkkunen olivat lehden toimitusneuvoston vaikutusvaltaisimpia jäseniä. Virkkunen kirjoitti joitakin pääkirjoituksia omalla nimellään. Tämän tutkielman kannalta merkittävänä kirjoittajana on vielä syytä mainita poliittisia pakinoita nimimerkillä ”Timo” kirjoittanut J. W. Tuura.¹²⁹ Tuura oli US:n poliittinen pääpakinoitsija, mutta ei kuitenkaan ollut lehden vakinaisia toimittajia, hänellä oli joitakin luottamustoimia kokoomuksen järjestöissä ja hän oli kiivas antikommunisti¹³⁰. Pakinoita lehteen kirjoitti myös nimimerkki ”Olli”. Ollin, eli Väinö Nuortevan pakinat olivat saaneet vakiintuneen paikan US:n toisen sivun alanurkassa 1930-luvulla¹³¹. Karjalaisen ja HS:n ohella Tiikerin piirroksia julkaistiin myös Uudessa Suomessa.

¹²⁵ Teikari 1973, 49

¹²⁶ Perko 1971a, 21–22.

¹²⁷ Salminen 1979, 30.

¹²⁸ Perko 1971a, 22–23.

¹²⁹ Perko 1971a, 22–23.

¹³⁰ Luostarinen 1986, 198.

¹³¹ Vesikansa 1997, 316–317.

5. Sota alkaa – talvisodassa menetetyt alueet takaisin Suomelle

Neuvostoliitto aloitti ilmaoffensiivin Suomen vastaan aamulla 25.6. pommittamalla ainakin 18 paikkakuntaa. Saman päivän iltana pääministeri Rangell totesi eduskunnalle pitämässään puheessa Suomen joutuneen sotaan Neuvostoliittoa vastaan.¹³² Mannerheim antoi 29.6. käskyn Karjalan armeijan perustamisesta ja määräsi sen tehtäväksi saavuttaa Syväri ja Äänisjärvi¹³³. Suomen armeijan päähyökkäys Laatokan Pohjoispuolelle alkoi 9.7.¹³⁴ Samana päivänä, jolloin Mannerheim määräsi Karjalan armeijan perustamisesta, hän antoi myös päiväkäskyn. Päiväkäskyssä Mannerheim lausui:

”Kutsun teitä kanssani pyhään sotaan kansakuntamme vihollista vastaan. Sankarivainajat nousevat kesäisten kumpujen alta jälleen rinnallemme tänään, jolloin lähdemme Suomelle turvatus tulevaisuuden luodaksemme Saksan mahtavien sotavoimien rinnalla ja asetovereina vakain mielin ristiretkelle vihollistamme vastaan.”¹³⁵

Vaikka sotilasjohdon vaikutus Suomen rajakaavailuihin oli vain neuvoa antava, oli sen lausunnoilla kuitenkin melkoisesti painoa, koska Suomen turvallisuus oli alusta lähtien sodan tärkeimpiä päämääriä. Mannerheimin ratkaisuille ja mielipiteille oli suuri poliittinen merkitys, mikä johtui hänen nauttimastaan kunnioituksesta ja henkilökohtaisesta arvovallasta. Mannerheim uskoi ainakin lokakuuhun asti, että Saksa kukistaisi Neuvostoliiton. Hallituksen politiikkaan Mannerheim pidättäytyi puuttumasta ja odotti myös, että hallitus ei puutu sotilasasioihin. Tärkeimmistä operatiivisista ratkaisuista hän keskusteli poliittisen johdon kanssa.¹³⁶

¹³² Jokipii 1987, 603–625.

¹³³ Seppälä 1984, 104–110.

¹³⁴ Seppälä 1984, 123–132.

¹³⁵ G. Mannerheim, Karjalainen 1.7.1941, s. 4.

¹³⁶ Manninen 1980, 183.

5.1. Varovaisen kirjoittelun vaihe

Sensuuri antoi 27.6. ohjeen, joka käytännössä salli hyökkäyshenkisen kirjoittelun ja Neuvostoliiton arvostelun. Ohjeen mukaan taktisesta puolueettomuudesta voitiin luopua. Rusi luonnehtii sensuurin valitsemaa linjaa siten, että se loi edellytyksiä hyökkäyssodalle.¹³⁷

Ensimmäinen kirjoitus, jonka voi jossain määrin ajatella viittaavan Suur-Suomi-ajatuksiin oli HS:n pääkirjoitus 29.6. Lehti totesi, että pohjoismaisissa sanomalehdissä oli esitetty ajatuksia, joissa oli ymmärretty oikealla tavalla presidentin vakuutus siitä, että Suomalaiset kävivät taisteluun maansa vapauden, kansan elintilan, uskonnon ja vapaan yhteiskuntajärjestelmän puolesta. On tietysti huomioitava, että elintila-sana sisältyi lainaukseen presidentin puheesta, eikä siten ollut lehden omaa tekstiä.¹³⁸ Rusi oli huomionnut HS:n kirjoituksen, mutta käsitteli sitä toisesta näkökulmasta eikä ottanut mitään kantaa kirjoituksen Suur-Suomi-puoleen¹³⁹. Perko puolestaan ei ole huomionnut kyseistä HS:n kirjoitusta, vaan hän on todennut, että US ehti kolmantena lehtenä mukaan Suur-Suomi keskusteluun. Tätä ennen Suur-Suomi haaveita olivat hänen mukaan esittäneet Ilkka ja Ajan suunta. Perko myös totesi, että IKL:n, Kokoomuksen ja Maalaisliiton pää-äänenkannattajat olivat näin tiedottaneet lukijoilleen puolueidensa eduskunnassa 25.6. esittämät Suur-Suomi-ohjelmat¹⁴⁰. Tavallaan Perko on väitteissään oikeassa, mutta tarkkaan ottaen US ei mainitse Suur-Suomi-sanaa, eikä toisaalta edes suoraan esitä Itä-Karjalan liittämistä Suomeen. Paavo Virkkusen kirjoittamassa pääkirjoituksessa todettiin:

”Sotamarsalkan on suotu kruunata suuri elämäntyönsä, kun hänelle avautuu tie, jolla hän Suomen armeijan johtaa ristiretkelle ja pyhään sotaan lähinnä Karjalan, mutta myös koko Suomen historian vuosisataisen ongelman ratkaisemiseksi.”

Perkolla oli kirjassaan suurin piirtein sama sitaatti. Muutoin kirjoitus tyytyi lähinnä vain referoimaan päiväkäskyä.¹⁴¹ Epäilemättä ”vuosisataisen ongelman” ratkaisu oli Perkon tarkoittama Suur-Suomi-viittaus, mutta varsinaisesta Suur-Suomi-ohjelman tiedottamisesta tuo lause ei oikein käy. Perkon kirjassa olleista sitaateista käy kuitenkin ilmi, että Ajan Suunta ja Ilkka

¹³⁷ Rusi 1982, 93–94.

¹³⁸ ”Suomen puolustustaistelu ja muu maailma.”, pk. HS 29.6.1941.

¹³⁹ Rusi 1982, 95.

¹⁴⁰ Perko 1971a, 110–111.

¹⁴¹ ”Päiväkäsky.”, pk. US 30.6.1941, s. 2; Perko 1971a, 111.

esittivät jo varsin tarkkoja rajakaavailuja¹⁴². Toinen seikka, joka aiheutti hämmennystä, oli Perkon maininta, jonka mukaan Virkkunen sai sysäyksen pääkirjoitukselle Mannerheimin päiväkäskystä, missä Syväri ja Äänisjärvi mainittiin sotilaallisina tavoitteina¹⁴³. Syväriä ja Äänisjärveä ei kuitenkaan päiväkäskyssä mainittu vaikka ne Karjalan armeijan tavoitteisiin kuuluivatkin. Perko ei mainitse tiesikö Virkkunen Mannerheimin käskystä, jolla Karjalan armeija perustettiin. Mannisen mukaan joku ministereistä oli kertonut Virkkuselle yksityiskohdaisesti tulevista rajoista illalla 30.6¹⁴⁴. Tässä vaiheessa pääkirjoitus oli kuitenkin jo julkaistu ja eduskuntakeskustelussa 25.6. Virkkunen oli vaatinut, että Sotatavoitteet oli tuotava julkisesti ja selvästi esille, jottei Suomi menetä mahdollisuuksiansa¹⁴⁵.

Timon kirjoitus samana päivänä oli jo hieman uskaliaampi. Timon mukaan Keski-Euroopan ohella maailmanhistoriaa tehtiin myös Itämeren ja Jäämeren välillä, missä Suomalaiset saksalaisten tukemina turvasivat nykyisen ja tulevien sukupolvien rauhaa ja Suomen heimon elintilaa. Timo arveli, että nykyisen sukupolven rohkeimmat unelmat saattoivat toteutua.¹⁴⁶

5.2. ”Miekantuppipäiväkäsky” -epäselvän tilanteen selventäjä vai osoitus tavoitteiden muuttumisesta?

Heinäkuun alussakaan ei Suur-Suomi kirjoituksia vielä juuri ollut. Tämä johtui ehkä osaltaan siitä, että sodan tavoitteita ei vielä ollut tuotu julkisuuteen, eikä niitä toisaalta ollut vielä lopullisesti päätettykään. Myös sensuurilla saattoi olla vaikutusta asiaan. Heinäkuun 2. päivänä annettiin nimittäin ohje, jossa lehtiä kehoitettiin välttämään kannunvalantaa ja ennustelua Suomen armeijan tulevista operaatioista¹⁴⁷. US:n sivuilla oli heinäkuun alkupuolella muutamia tulkinnanvaraisia ja muutamia varsin selviä kommentteja. Niistä ensimmäisessä toivottiin, että menneillään oleva sota johtaisi sellaiseen taloudelliseen elintilaan, jossa jokaisen suomalaisen kohtuullinen toimeentulo olisi taattu. Kirjoituksen alkuosa tosin antaa viitteitä sille, että kirjoittaja oli saattanut tarkoittaa pelkästään talvisodassa menetettyjä alueita eikä Itä-Karjalaa. Myös lause: ”...*että me saamme vapaasti käyttää sitä taloudellista elintilaa, joka*

¹⁴² Perko 1971a, 111.

¹⁴³ Perko 1971a, 111.

¹⁴⁴ Manninen 1980, 133–134.

¹⁴⁵ Manninen 1980, 132.

¹⁴⁶ ”Timo”, ”Arkisillakin työsarolla uurastettava.”, US 30.6.1941, s. 3.

¹⁴⁷ Rusi 1982, 96.

meille kuuluu ja jota tarvitsemme.” on tulkittavissa monella tavalla.¹⁴⁸ Timo puolestaan toivoi samana päivänä, että päivä nousisi sekä suomalaisille että myös koko Karjalan heimolle¹⁴⁹. Pääkirjoituksessa vajaata viikkoa myöhemmin oltiin ylpeitä siitä, että Suomi saa omalta osaltaan olla mukana vapauttamassa omaa kansaansa Pohjolaa ja koko Eurooppaa uhkaavalta vaaralta¹⁵⁰. Timo puolestaan valoi uskoa siihen, että rohkeimmatkin toiveet koko Suomen heimon vapautumisesta tulisivat toteutumaan ja toivoi paljon rahaa, jotta elämä saataisiin sodan jälkeen jaloilleen bolshevikkien hävittämällä Suomen heimon yhteisellä kamaralla¹⁵¹. Seuraavassa pakinassaan Timo meni pitkälle historiaan ja kertoi Tuomas-piispan ristiretkestä, joka päättyi tappioon Nevan rannoille vuonna 1240: ”*Ja nyt vihdoin Tuomas-piispamme ristiretkeläisten jälkeläiset, suomalaiset ja saksalaiset, jälleen uhkaavasti lähestyvät Nevaa.*”¹⁵²

Muut lehdet ottivat Itä-Karjalan kysymykseen kantaa ensimmäisen kerran heinäkuun puolella välissä. Mannerheimin pari päivää aikaisemmin antama ylipäällikön päiväkäsky numero 3¹⁵³, josta käytetään yleisesti nimeä ”miekantuppipäiväkäsky” oli tällöin se tekijä, joka herätti lehden kiinnostuksen:

¹⁴⁸ ”Taistelumme taloudellinen tausta.”, pk. US 3.7.1941, s. 4.

¹⁴⁹ ”Timo”, ”Uskomme ei ole pettänyt.”, US 3.7.1941, s. 8.

¹⁵⁰ ”Helppo ratkaisu.”, pk. US 9.7.1941, s. 4.

¹⁵¹ ”Timo”, ”Velvoittavat ristit.”, US 9.7.1941, s. 9.

¹⁵² ”Timo”, ”Vartiopaikkamme.”, US 10.7.1941, s. 9.

¹⁵³ Seppälä 1984, 135.

”Vapaussodassa vuonna 1918 lausuin Suomen ja Vienen karjalaisille etten tulisi pannaan miekkaani tuppeen ennen kuin Suomi ja Itä-Karjala olisivat vapaat. Vannoin tämän suomalaisen talonpoikaisarmeijan nimessä luottaen sen urhoollisiin miehiin ja Suomen uhrautuvaisiin naisiin. Kaksikymmentäkolme vuotta ovat Viena ja Aunus odottaneet tämän lupauksen täyttymistä; puolitoistavuotta on Suomen Karjala kunniaan talvisodan jälkeen autiona odottanut aamun sarastusta. Vapaussodan taistelijat, talvisodan maineikkaat miehet, urhoolliset sotilaani. Uusi päivä on koittanut. Karjala nousee, riveissänne marssivat sen omat pataljoonat. Karjalan vapaus ja suuri Suomi väikkyy edessämme maailmanhistoriallisten tapahtumien valtavassa vyöryssä. Suokoon kansojen kohtaloja ohjaava kaitselmus Suomen armeijan täyttää Karjalan heimolle antamani lupauksen. Sotilaat. Se kamara, jolle astutte, on heimomme veren ja kärsimysten kyllästämiä, pyhää maata. teidän voittonne tulevat vapauttamaan Karjalan, teidän tekonne luovat Suomelle suuren, onnellisen tulevaisuuden. Mannerheim.”¹⁵⁴

Päiväkäskey oli valmiina jo viikkoa ennen sen julkistamista ja liittyi kiinteästi valmisteluihin, joita päämaja oli tehnyt kesä-heinäkuun vaihteessa, eli Itä-Karjalan sotilashallinnon järjestykseen, joka oli aloitettu jo kesäkuun puolivälissä, heimopataljoonien perustamiseen ja Karjalan vapausliikkeen suunnitteluun. Itse päiväkäskeyn tarkoitus oli kuitenkin rohkaista sotilaita. Hallituksen sisällä päiväkäskey aiheutti vilkkaan keskustelun, koska sodanpäämääristä ei ollut aiemmin puhuttu julkisesti. Hallituksen sisärengas, joka oli kuullut päiväkäskeystä illalla 10.7., ei pyrkinyt kumoamaan sitä, koska sisällön vastustaminen olisi kärjistänyt hallituksen ja Mannerheimin välejä. Toisaalta sisärengas piti myös hyvin mahdollisena, että Viena ja Aunus liitettäisiin Suomeen. Sen vuoksi asiassa valittiin neutraali linja. Ulkovaltojen suuntaan ilmoitettiin, ettei päiväkäskeystä ollut etukäteen keskusteltu hallituksen kanssa, mutta ajatus alueliitoksista saattoi olla kannatettava. Heinäkuussa Suomen ulkopoliittiseksi linjaksi vakiintui sodanpäämäärien suhteen niin sanottu Karhunalja -ratkaisu eli talja oli jaettava vasta karhun kaatamisen jälkeen. Tarkkoja rajoja ei siis tullut lyödä lukkoon ennen taistelun päättymistä eikä niitä varsinkaan saanut huudella maailmalle. Hallituksen jäsenistä Tanner näyttää pääpiirteissään vastustaneen Itä-Karjalan liittämistä Suomeen koko syksyn ajan. Mannerheim ei odottanut, että päiväkäskeystä nousisi niin suuri kohu, koska päämääristä ei ollut puhuttu nimenomaan päämajan toivomuksesta. Poliittisen johdon kantaa päämäärien suhteen oli pidetty

¹⁵⁴ Seppälä 1984, 135.

päämajassa selvänä sen jälkeen, kun se oli kesäkuun lopulla antanut hyökkäysluvan. Päämajassa siis oli ajateltu, että sodanpäämääristä ei puhuttu sotilaallisista syistä.¹⁵⁵

VTL lähetti 12.7. kaikille lehdille STT:n kautta varoituksen, jossa lehdistöä pyydettiin käsittelemään varoen Mannerheimin päiväkäskyn poliittista puolta¹⁵⁶. Sensuuri antoi 14.7. julkaisutarkastajille ohjeen, että päiväkäskyn poliittista puolta oli käsiteltävä varoen¹⁵⁷. Lehdistön kiistely päiväkäskystä alkoi vaikuttaa haitallisesti mielialoihin ja tämän johdosta sensuuri antoi pari päivää myöhemmin laajemman yleisohjeen, jossa määriteltiin kirjoittelun rajat. Ohjeessa sanottiin muun muassa, että päiväkäskyn poliittista tulkintaa ja ylipäällikön, eduskunnan ja hallituksen välisten suhteiden käsittelyä oli kartettava. Lisäksi päiväkäskystä jo julkaistuista mielipiteistä ei saanut väitellä, eikä päiväkäskyyän kielteisesti suhtautuvia kirjoituksia saanut julkaista.¹⁵⁸ Päiväkäskyllä oli myös se seuraus, että se antoi VTL:lle merkin muuttaa propagandaa rohkeampaan suuntaan. Päiväkäskyn muodollista puolta pidettiin VTL:ssä epäonnistuneena, samoin sen julkaisemista ennen propagandavalmisteluja.¹⁵⁹ Ennen päiväkäskyn julkistamista oli VTL:n apulaispäällikkö Puntila sanellut kotimaan osaston pöytäkirjaan propagandan perusohjeet ja toimintalinjat, joiden kolmannessa kohdassa sanottiin, että rajoista ei saanut riidellä ja että oli pyrittävä saamaan sotilaspoliittisesti siedettävä raja, jonka takaa vihollinen ei voinut tulevaisuudessa päästä heti käsiksi Suomen hermokeskuksiin. Ylipäällikön päiväkäskyn jälkeen VTL:ssä ymmärrettiin, että Puntilan puhe tarkoitti myös Itä-Karjalaa ja tämän vuoksi kotimaan osaston päällikkö Martti Ruutu kiteytti 14.7. kirjoitusohjeen, jonka mukaan Itä-Karjalan miehittäminen oli välttämätöntä Suomen itsenäisyyden turvaamisen kannalta.¹⁶⁰

Karjalainen kommentoi Mannerheimin päiväkäskyä 12.7. Tämä oli myös lehden ensimmäinen Itä-Karjalaa koskeva kirjoitus. Karj. yhtyi päiväkäskyyän käytännössä varauksettomasti: ”*Jokainen yhtyy Mannerheimin toivomukseen Suomen suuren ja onnellisen tulevaisuuden luomisesta.*” Itäkarjalaisten kovasta kohtalosta Jori totesi:

¹⁵⁵ Manninen 1980, 184–188, 195–197, 208–213.

¹⁵⁶ Vilkuna 1962, 66–67.

¹⁵⁷ Rusi 1982, 105.

¹⁵⁸ Rusi 1982, 105–106, 126–127.

¹⁵⁹ Jutikkala 1997, 84–85.

¹⁶⁰ Rusi 1982, 105; Vilkuna 1962, 65–66.

”On vain ihme, jos heidän keskuudessaan on jaksanut elää usko siihen, että kerran on tuleva loppu sillekin olotilalle ja että heillekin on kerran aukeava tilaisuus astua vapaina oman heimonsa yhteyteen luomaan uutta ja vapaata suurta Suomea.”¹⁶¹

Samana päivänä Karj. kirjoitti myös, että talvisodassa Neuvostoliitto onnistui lohkaisemaan Suomen graniittikamarasta vain uloimmat kappaleet: *”Näinä päivinä ne otetaan takaisin korjojen kanssa.”¹⁶²*

Myös HS kommentoi Mannerheimin päiväkäskyä heinäkuun 12. päivän lehdessä. Lehden mielestä päiväkäsky selvensi monista virallisista lausunnoista johtuvan epäselvän tilanteen:

”Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö ylipäällikkö tällä päiväkäskyllä ole kosketellut Suomen kansan tunnekieliä, jotka aina ovat olleet herkkiä, kun on ollut kysymyksessä rajan tuolla puolen asuvan heimomme kohtalo.”

Kirjoittaja jatkoi: *”Suuren suuri ei heimomme siellä enää ole, mutta on aika, että rippeetkin pelastetaan ja luodaan perusta koko Suomen heimon suurelle tulevaisuudelle.”* HS piti heimoveljien pelastamista tärkeänä, mutta vielä enemmän kirjoituksessa korostettiin strategisten rajojen merkitystä. HS:n mielestä Suomen rajat olivat olleet heikot kautta aikojen ja tämän johdosta suomalaisilla oli suuri alttius joutua vihollisen hyökkäyksen alle: *”Ne (rajat) ovat suoranaisesti houkutelleet vihollista käyttämään tilaisuutta hyväkseen laajentaakseen aluettaan ja tuhotakseen meidät.”* HS:n mukaan itsenäisenä ja vapaana oleminen oli raskas tehtävä pienelle kansalle: *”Mutta oikeisiin mittasuhteisiin suurentuneessa elintilassamme me voimme hengittää vapaammin ja turvallisemmin.”¹⁶³* HS:ään viitaten Perko toteaa, että päiväkäskyn jälkeen Suur-Suomi sai yhden kannattajan lisää. Hänen mielestä HS:n suhdetta Suur-Suomeen ei muuta se, että Erko oli elokuussa todennut Yhdysvaltojen Suomen lähettiläälle, että hänen käsityksensä mukaan vanhojen rajojen saavuttamisen jälkeen Saksan yhteistyöstä pitäisi kansan mielestä luopua. Perkon mielestä oli epätodennäköistä, että päätoimittaja Niiniluoto olisi näin tärkeässä lehtipoliittisessa asiassa kirjoittanut toistuvasti vastoin omistajan kantaa¹⁶⁴.

¹⁶¹ ”Jori”, ”Päivän pakinaa”, Karj. 12.7.1941, s. 2.

¹⁶² ”Neuvostoliiton shakaalipolitiikka.”, Karj. 12.7.1941, s. 5.

¹⁶³ ”Tiemme on selvä”, pk. HS 12.7.1941, s. 4.

¹⁶⁴ Perko 1971a, 112.

Uusi Suomi kommentoi päiväkäskeyä samana päivänä, kuin HS ja Karj.:

”Suomen kansallinen armeija on sotamarsalkan johtamana jo edennyt Itä-Karjalaan ja sotamarsalkka on antanut toisen päiväkäskeynsä, jossa hän julistaa myös rajantakaisen Karjalan vapauden ja suuren Suomen syntymisen.”

US:n kirjoitus oli erittäin tunnepohjainen, eikä siinä pohdiskeltu kovinkaan syvällisesti mahdollisia tulevia alueliitoksia.¹⁶⁵ Luostarisen luonnehdinnan mukaan US oli ennen Mannerheimin päiväkäskeyä vihjannut melko avoimesti Suuren Suomen toteuttamiseen, kun taas päiväkäskeyn jälkeen kannanotot olivat täysin yksiselitteisiä¹⁶⁶. Edellä käsiteltyihin US:n kannanottoihin ja Luostarisen näkemykseen viitaten voinee kuitenkin todeta, että *”Karjala nousee”* oli joka tapauksessa ensimmäinen kannanotto, jossa asia tuotiin kiertelemättä esille.

Suomen Sosiaalidemokraatti kirjoitti päiväkäskeystä päivää myöhemmin, kuin muut lehdet. HS:n ja US:n varsin paatoksellisten otsikoiden sijaan SS:n pääkirjoitus oli otsikon *”Itä-Karjalan tuleva asema”* alla. SS oli tarkasteltavista lehdistä ainoa, joka suhtautui ensimmäisessä kommentissaan alueliitoksiin varovaisesti ja varauksellisesti:

”Sotamarsalkan päiväkäskeystä voitaisiin ehkä tehdä sellainenkin johtopäätös, että Suomen sodan päämäärät ovat muuttuneet. Itä-Karjalahan ei ole koskaan kuulunut Suomen historiallisten rajojen piiriin. Tiukasti käsitettynä ei sen valtaaminen voi merkitä historiallisen Suomen alueen puolustusta.”

Lehti jatkoi kuitenkin hieman puolustelemaan sävyyn Suomen pitkään jatkuneesta kiinnostuksesta Itä-Karjalaa kohtaan sekä siitä kuinka Neuvostoliitto oli tehdyistä sopimuksista huolimatta sortanut alueen väestöä. Kirjoituksen loppupuolella hämmästeltiin, että ainakaan julkisuudessa ei ollut mainittu, että hallitus tai eduskunta olisi käsitellyt Mannerheimin päiväkäskeyn liittyviä asioita. SS kuitenkin oletti, että vastuunalaiset valtioelimet olivat asiaa tarkasti pohtineet ja tulleet siihen lopputulokseen, joka päiväkäskeystä ilmeni. Kirjoituksessa kuitenkin toivottiin, että selvyuden vuoksi olisi ollut hyvä, että hallitus olisi antanut asiasta perustellun selvityksen. Lopuksi kirjoittaja totesi:

¹⁶⁵ ”Karjala nousee”, pk. US 12.7.1941, s. 4.

¹⁶⁶ Luostarinen 1986, 212.

”Oletammekin sotamarsalkan päiväkäskyn lähinnä tarkoittavan sitä, että bolshevistisen järjestelmän luhistuttua myöskin Itä-Karjalassa ja karjalaisten itse saatua vapauden heillä on täysi oikeus päättää tulevasta kohtalostaan.”

Lehti viittasi edellisellä kansojen itsemääräämisoikeuteen, jota Suomi oli vaatinut itäkarjalaisille Tarton rauhansopimuksessa.¹⁶⁷ SS oli jossain määrin huolissaan siitä, herättäisikö päiväkäsky kielteistä huomiota ulkomailla. Perkon mukaan SS oli nimenomaan huolissaan siitä, miten länsivallat tulkitsisivat päiväkäskyn sisältöä¹⁶⁸. SDP:n puoluesihteeriksi Alekski Aaltonen lähetti päiväkäskyyn liittyen piiritoimikunnille ja puoluelehtien toimituksille 16.7. kiertokirjeen, jossa edellä mainittujen toivottiin, lähinnä Itä-Karjalaa tarkoittaen hillitsevän liian pitkälle meneviä pyrkimyksiä¹⁶⁹. Lehtien kirjoittelu päiväkäskystä vaimeni yhtä nopeasti kuin oli alkanutkin. Sensuuriohjeet todennäköisesti vaikuttivat siihen, mutta toisaalta esille tuli myös uusia aiheita, jotka luonnollisesti työnsivät vanhat tieltään.

5.3. Vuokkiniemen julistus – ”Valtioteko” vai ”romanttinen unelma”?

Itä-Karjalan vapausliikkeen johto suunnitteli Kajaanissa julistuksen, jossa Itäkarjalaiset esittäisivät halunsa liittyä Suomeen. Julistuksen ensimmäiseksi esittämispaijaksi kaavailtiin, historiallisista syistä Repolaa, mutta se ei tullut kyseeseen, koska Repolassa ei ollut yhtään siviiliä. Toista vaihtoehtoa, Uhtuaa suomalaiset eivät koskaan saavuttaneet.¹⁷⁰ Julistus päätettiin esittää Vuokkiniemessä 20. heinäkuuta pidetyssä kansalaiskokouksessa. Julistuksessa todettiin muun muassa, että Viena ja Aunus olivat irtautuneet Venäjältä ja liittyneet ikiajoiksi Suomeen. Kokouksen tarkoitus oli osoittaa ulkovalloille ja erityisesti Saksalle Itä-Karjalan väestön tahto liittyä Suomeen. Kokousta pidettiin sekä Suomessa, että ulkomailla läpinäkyvästi lavastuksena muun muassa sen vuoksi, että siihen osallistui suomalaisten sotilaiden ja itäkarjalaisten pakolaisten lisäksi lähinnä vain lapsia ja vanhuksia. Hämmästyttäen herätti myös se, että vapautusliikkeen johto koostui vain Suomeen paenneista itäkarjalaisista. Julistuksen muotoiluun vaikutti keskeisesti AKS:n puheenjohtaja Vilho Helanen.¹⁷¹ Vilkon mukaan Vuok-

¹⁶⁷ ”Itä-Karjalan tuleva asema”, pk. SS 13.7.1941.

¹⁶⁸ Perko 1971a, 114.

¹⁶⁹ Soikkanen 1987, 282–285.

¹⁷⁰ Laine 2001, 271–272.

¹⁷¹ Laine 1997, 179–181.

kiniemen kokous oli nimenomaan lavastus¹⁷². Rusin mukaan lehdistössä syntyi julistuksen jälkeen väittelyä, vasemmistolehtien alettua arvostelemaan julkilausumaa. Sensuuri antoi 23.7. ohjeen, jossa sanottiin, että julistuksen negatiivinen käsittely oli estettävä, samoin kuin verhotut ilmaukset kiihkoisänmaalliseen haihatteluun, jollaisia oli esiintynyt vielä Mannerheimin päiväkäskystä annettujen ohjeiden jälkeenkin. Itä-Karjalasta sai siis kirjoittaa, kunhan se tapahtui myönteisessä hengessä.¹⁷³ Päämajan tiedoitusosastolta ilmoitettiin 27.7. Reenpäälle pyyntö, jonka mukaan lehdistöä kiellettäisiin VTL:n nimissä käsittelemästä Itä-Karjalan kysymystä omissa nimissään ja oma-aloitteisesti ja että oikeus tähän jäisi vain TK -miehille ja radiolle. Syy edellä mainittuun pyyntöön oli lähinnä sotilaallinen, ei niinkään poliittinen.¹⁷⁴

US oli ensimmäinen, joka kommentoi Vuokkiniemen julistusta. Tämä tapahtui 23.7. Pääkirjoituksessa todettiin, että Suuren Suomen syntymisessä oli kaksi merkitykseltään ratkaisevaa päivää, joista toinen oli päivä, jolloin Mannerheim antoi miekanttuppipäiväkäskynsä ja toinen päivä, jolloin annettiin Vuokkiniemen julistus. Julistusta lehti piti ”valtiotekona”. Kirjoituksessa kerrattiin itäkarjalaisten kärsimyksiä ja korostettiin Suomen ja Itä-Karjalan yhteenkuuluvuutta. Merkityksellistä oli myös se, että lehti mainitsi ensimmäisen kerran Suur-Suomisanan:

”Suomen yhtyneillä heimoilla, yhdeksi kansakunnaksi sulautuneina, ei milloinkaan aikaisemmin ole ollut luotavana yhtä suurta historiaa kuin nyt syntyvällä Suur-Suomella on ja tulee olemaan. Tätä kirjoittaessa emme vielä tiedä, kuinka suuri osa Itä-Karjalan maasta on jo vapautettu bolshevismien ikeestä, mutta varmasti lopputaistelu on oleva voittoisa ja kunniakas, niinkuin alkukin on ollut.”¹⁷⁵

Karjalaisen kannanotto päivää myöhemmin oli samantyyppinen kuin US:n, joskin sävyltään suorastaan runollinen. Kirjoituksen alussa sanottiin, että juuri, kun Vianan ja Aunuksen kohtalo näytti entistäkin synkemmältä ja vaara uhkasi myös Suomea, pyörähti kohtalon pyörä ratkaisevalla tavalla ja osoitti, että korkein kaitselmus ei ollut Suomen heimoa unohtanut. Vuokkiniemen julistusta pidettiin kirjoituksessa Vianan-karjalan uuden ylösnousemuksen päivänä:

¹⁷² Vilkuna 1962, 67.

¹⁷³ Rusi 1982, 127.

¹⁷⁴ Rusi 1982, 132.

¹⁷⁵ ”Viena ja Aunus”, pk. US 23.7.1941, s.4.

”Kesän pukeutuessa kukkaansa alkoikin kokonaan uusi luku kärsineelle Vienan ja Aunuksen kansalle ja koko Suomen heimolle, Suomen ristiretkeläisarmeija, jonka riveissä tuhannet Karjalan heimon jäsenet taistelevat, saapuu Vienan ja Aunuksen kunnaille historian suurten tapahtumien käskemänä tuomaan kauan kärsineille heimolaisillemme vapauden sanomaa.”¹⁷⁶

Suomen Sosiaalidemokraatti käsitteli Vuokkiniemen julistusta saman päivän pääkirjoituksessa, kuin Karj. Kirjoitus suhtautui kokoukseen varsin kriittisesti, vaikka sensuuriohje oli annettu jo edellisenä päivänä. Kirjoittaja epäili, että kokous ilmensi lähinnä Suomessa pakolaisina asuneiden itäkarjalaisten toiveita, eikä niinkään paikallisen väestön mielialoja: *”Vuokkiniemen kokouksen asettama toimikunta onkin ainakin suurimmaksi osaksi Suomessa pitkät ajat asuneiden karjalaisten miehittämä.”* Kirjoittaja jäi kaipaamaan tarkempia tietoja siitä, kuinka suurta, varsinaista karjalaista asutusta kokous edusti ja kuinka suuri karjalainen väestö alueella ylipäättään oli Neuvostoliiton suorittamien toimenpiteiden jälkeen. Kirjoittaja muistutti, että karjalaisten tulisi saada itse päättää tulevaisuudestaan kenenkään muovailematta sen mielipiteitä: *”Karjalan väen omien edustajain on saatava tulevissa rajojen järjestelyissä ja rauhanneuvotteluissa esittää käsityksensä. Vain näin tapahtuu asiassa oikeus.”* Lehti oli kuitenkin sitä mieltä, että, jos itäkarjalaiset haluaisivat liittyä Suomeen, oli asiaan suhtauduttava mahdollisimman myönteisesti. Ratkaisua eivät kirjoittajan mukaan voineet sanella ainoastaan *”romanttiset unelmat”*, vaan arkiset tosiasiat etenkin talouden ja puolustuksen suhteen. Kirjoittaja totesi, että kysymysten käsittely oli vielä liian aikaista ja lopetti: *”Karhua ei yleensä olisi nyljettävä ennen kuin se on kaadettu.”¹⁷⁷* Risto Peltovuoren mukaan Karhuntaideaa kulkeutui Suomeen Saksasta, jossa kesäkuun lopussa pidetyssä konferenssissa Saksan ulkoministeriön edustaja varoitti levittämästä uutisia, joissa talja jaetaan, tämä koski myös suomalaisten vaatimuksia Karjalan suhteen¹⁷⁸. HS oli tutkituista lehdistä ainoa, joka ei ottanut kantaa Vuokkiniemen julistukseen, vaikka julkaisikin itse julistuksen¹⁷⁹.

Myös Saksasta puututtiin Itä-Karjalaa koskevaan kirjoitteluun. Kivimäki ilmoitti Suomen ulkoministeriölle 26.7., että Saksan ulkoministeriö oli toivonut, että Suomi pidäytyisi esittämästä

¹⁷⁶ ”Viena ja Aunus”, Karj. 24.7.1941, s.6.

¹⁷⁷ ”Vuokkiniemen julistukset”, pk. SS 24.7.1941. s.3.

¹⁷⁸ Peltovuori 2000, 125–126.

¹⁷⁹ ”Viena ja Aunus julistautuneet Suomeen liitetyiksi”, HS 23.7.1941, s. 7.

kaukopäämääriään. Saksa toivoi, että suomalaislehdet eivät liian innokkaasti maalailisi kuvitelmia Suur-Suomesta. Edellä mainittu oli heinäkuussa ominaista Saksan asenteelle.¹⁸⁰

5.4. Historiaa ja heimoyhteyttä

Vaikka miekantuppipäiväkäskey ja Vuokkiniemen julistus veivätkin lehtien päähuomion Itä-Karjalan kysymyksen suhteen, oli lehdissä heinäkuun aikana myös muita aiheeseen liittyviä kannanottoja. Karj. toi esille Tarton rauhansopimuksen ja sen, että Neuvostoliitto oli sitoutunut siinä kunnioittamaan karjalaisten kansallista erikoisuutta. Lehti muistutti, että Suomi on sopimuksen mukaan karjalaisten edun valvoja. Kirjoituksessa otettiin esille myös sopimus, jonka Otto Ville Kuusinen Suomen kansanhallituksen nimissä solmi Neuvostoliiton kanssa vuonna 1939. Sopimuksessa Neuvostoliitto luovutti Suomelle osan Karjalasta. Kirjoituksessa todettiin, että myös kyseinen sopimus tunnusti Karjalan ja Suomen yhteenkuuluvuuden periaatteen.¹⁸¹ Samaa aihetta käsitteli laajemmin Saximies myöhemmin heinäkuussa.¹⁸² Perusteluita alueliitoksille haettiin myös kauempaa historiasta. Saximies muistutti 17.7., että jo Ruotsin kuningas Kaarle IX ajoi Suur-Suomen asiaa 1500–1600-lukujen vaihteessa ja tällöin Suomen rajat oli tarkoitus levittää Vienanmereen asti.¹⁸³ Toisessa kirjoituksessa samana päivänä sanottiin että etenkin suomalaisten sotilaiden oli annettava ymmärtämystään petetyille karjalaisveljille ja osoitettava heille suomalaisten todellinen päämäärä: ”*kaikkien suomalaisten kansojen vapauttaminen bolshevismien määrättömästä sorrosta.*”¹⁸⁴ Tämä voidaan ymmärtää varsin laajaksi tavoitteeksi, koska Suomensukuisia kansojahan asui kaukana Venäjän sisäosissakin. Heinäkuun jälkipuoliskolla Jori kirjoitti Suuresta luomistyöstä, joka oli auennut suomalaisten eteen ja jota suomalaiset sotilaat nyt suorittavat vapauttaakseen Suomen suvulle sen maan, jota se oli asunut ikimuistoisista ajoista asti.¹⁸⁵ Heinäkuun kirjoittelun kiteytyi kuu-kauden lopussa Saximiehen kannanottoon: ”*Karjalan vapauttaminen on ollut nuorisomme parhaimmiston tavoitteena kautta aikojen ja että nuorisomme on uskonut vuosikymmenet Suureen Suomeen.*”¹⁸⁶

¹⁸⁰ Rusi 1982, 123.

¹⁸¹ ”Bolshevikit ja Karjalan asia”, Karj. 12.7.1941, s.4.

¹⁸² ”Saximies”, ”Eilen”, Karj. 22.7.1941, s.3.

¹⁸³ ”Saximies”, ”Eilen”, Karj. 17.7.1941, s.3.

¹⁸⁴ ”Karjalan kansaa on ymmärrettävä”, Karj. 17.7.1941, s.7.

¹⁸⁵ ”Jori”, ”Päivän pakinaa”, Karj. 19.7.1941, s.2.

¹⁸⁶ ”Saximies”, ”Pakinaa Eilen”, Karj. 29.7.1941, s.5.

Helsingin Sanomat palasi Itä-Karjalan kysymykseen heinäkuun puolivälissä ”Leikarin”¹⁸⁷ pakinalla. Leikari korosti, että Suomi ei hyökännyt kenenkään kimppuun, vaan Suomen kimppuun hyökättiin. ”*Kun ristiretki ihmiskunnan vihollista n:o 1 vastaan vihdoin alkoi,*” oli Leikarin mielestä enemmän kuin luonnollista, että Suomi oli siinä mukana. Leikari huomautti, että käynnissä oleva hyökkäys oli puolustushyökkäys, jonka tarkoituksena oli palauttaa riistetyt alueet, vapauttaa orjan ikeestä rajantakaiset karjalaiset veljet sekä turvata inhimillisen kulttuurin kehityksen jatkuminen Euroopassa ja vapauden säilyminen Pohjolassa.¹⁸⁸ Leikari käytti HS:n ääntä myös lehden seuraavassa kannanotossa, jossa keuhuttiin eduskunnan puhemiehen Väinö Hakkilan radiopuhetta. Hakkila oli HS:n mukaan sanonut että suomalaisten oli saatava täysi korvaus luonnossa siitä, mitä bolshevikit olivat Suomelta ryöstäneet ja samalla saatava sellaiset rajat, jotka takasivat suomalaisille mahdollisuuden rauhalliseen työntekoon sekä heimolaisille vapaan ja ihmisarvoisen elintilan.¹⁸⁹ Myös Karjalaisen Jori totesi Hakkilaan viitaten, että miten, muutenkaan Suomen kaltainen pieni velkamies voisi saada korvauksensa Neuvostoliiton konkurssipesästä, kuin luonnossa¹⁹⁰. Hakkila oli pyrkinyt 20.7. pitämässään radiopuheessa osoittamaan, että puolustussota-käsitteeseen voitiin sisällyttää vanhojen rajojen ylitys¹⁹¹. Heinäkuun viimeisessä kannanotossa HS hehkutti, että armeija raivasi Suomelle uutta rajaa ja rintamajoukkojen tunnelma voidaan kiteyttää yhteen sanaan: ”*Eteenpäin.*”¹⁹²

Karjalaisen tavoin US haki argumentteja historiasta ja heimoyhteydestä, vaikka strategiakin otettiin esille. Heinäkuun 20. päivänä lehti kirjoitti, että Itä-Karjalan vapauttaminen ei ollut Suomelle ensi sijassa turvallisuuskysymys, vaan Suomella oli alueeseen historiallinen, kansallinen ja geopoliittinen oikeus. Edelleen jatkettiin, että Itä-Karjala oli maantieteellisesti osa Fennoskandiaa ja siellä vallitsivat samanlaiset luonnonolosuhteet kuin Suomessa. Eniten kirjoituksen mukaan merkitsi kuitenkin se, että Itä-Karjala oli Suomen heimon asuma-alue, suomalaiset olivat raivanneet sen viljelykselle ja ”*enemmän kuin tuhat vuotta Itä-Karjala on ollut suomalaisten asuttama.*” Vastoin ruotsalaisen sanomalehden väitteitä karjalan kieli oli US:n mukaan myös aivan lähellä suomea ja Suomi oli aina ollut Itä-Karjalan sivistyskieli. ”*Itäkarjalaiset ovat suomalaisia – siitä ei vakavassa mielessä voi olla kiistaa. Kansallisesti Itä-Karjala siis kuuluu Suomeen.*” Kirjoituksessa muistutettiin myös, että itäkarjalaiset ovat tunteneet kiinnostusta liittyä Suomeen jo 1870–1880-luvuilta asti, jolloin Itä-Karjalan kansal-

¹⁸⁷ Nimimerkki Leikarina esiintyi toimittaja Erkki Kivijärvi. (Kulha 1989, 69.)

¹⁸⁸ ”Leikari”, ”Sotakesää”, HS 15.7.1941, s. 4.

¹⁸⁹ ”Leikari”, ”Stalin”, HS 21.7.1941, s.3.

¹⁹⁰ ”Jori”, ”Päivän pakinaa”, Karj. 22.7.1941, s. 2.

¹⁹¹ Rusi 1982, 135.

¹⁹² ”Rintamajoukkojen henki.”, pk. HS 28.7.1941, s. 4.

linen herääminen alkoi. ”Historiallinen kehitys on lopulta antanut meille mahdollisuuden koota kansamme yhteen ja yhdistää Suomeen koko suomalaisen heimon asuma-alueen.”¹⁹³

Pääkirjoitus, 24.7., keskittyi nimensä mukaisesti Suomen itärajaan ja sen sijaintiin liittyviin ongelmiin. Kirjoittaja toi esille, että vaikka Suomen itärajan sijainti oli vuosisatojen aikana vaihdellut, oli ”*idän paine rajaa vastaan*” pysynyt aina samana. Kirjoittaja jatkoi, että, jos valtakuntien välisen rajan paikka oli oikea silloin, kun se noudatti kansallisuusrajoja, ei Suomen itärajan kysymystä ollut vielä koskaan kunnolla ratkaistu: ”*Raja on aina ollut luonnoton ja voimillemme ylivoimainen.*” Kirjoittaja totesi myös: ”*Rauhanteossa toisensa jälkeen ovat kaikki muut tekijät paitsi järki ja oikeus määränneet rajan kulun.*” Kirjoittajan mielestä Venäjä oli aina työntynyt Suomen rajaa vastaan ja tämä houkutus ja saalistamisenhalu olivat olleet sitä suurempia, mitä vaikeammin puolustettava Suomen raja oli ollut. Kirjoittajan näkemyksen mukaan myös vuoden 1920 raja oli liian pitkä ja Suomella oli ollut voimavaroja puolustaa sitä vain edullisissa olosuhteissa. US:n mielestä rajan työntäminen itään ei ollut imperialismia eikä kiihkoa, vaan velvollisuutta ja vastuuntuntoa. Itärajan kysymys täytyi saattaa sellaiseen muotoon, että se vastaa maantieteellisiä, kansallisia ja oikeudellisia vaatimuksia. Ennen kaikkea raja oli kuitenkin saatava lyhyeksi. Lehti ei myöskään uskonut, että rajan siirtäminen herättäisi Venäjässä erityistä kostonhalua, koska se työntyy Suomen rajaa vastaan joka tapauksessa kulkipa raja missä tahansa: ”*Siksi on velvollisuutemme tukea porttimme ja vahvistaa käsivartemme niin lujiksi, että kestämmme, olipa tilanne millainen hyvänsä.*”¹⁹⁴ US otti heinäkuun viimeisenä päivänä ensimmäisenä lehtenä esille Itä-Karjalan aseman venäläisten sotilastuikohtana. Kirjoittaja muistutti, että uuden rajan takana ei ollut Suomeen suuntautuvaa alituista uhkaa:

”*Kansallemme on suunnaton onni, että tämä uhka voidaan poistaa vapauttamalla kärsineet heimolaisemme vieraasta pakkovallasta. Silloin saadaan maaraja, joka on noin kolmannes nykyisestä itärajasta.*”¹⁹⁵

Itä-Karjalan kysymys oli Kotimaan propagandassa VTL:n jatkuvasti toistuva johtoaihe kesän aikana. Aluksi propaganda rajoittui Itä-Karjalan olojen ja historian kuvaamiseen. Ajatuksena oli tällöin herättää ihmisten sympatiat aluetta ja sen asukkaita kohtaan. Myöhemmin mukaan

¹⁹³ ”Itä-Karjalan vapauttaminen”, pk. US 20.7.1941.

¹⁹⁴ ”Suomen itäraja”, pk. US 24.7.1941, s.4.

¹⁹⁵ ”Karjala venäläisen imperialismiin ponnahtauslautana”, pk. US 31.7.1941, s.4.

tuli Itä-Karjalan ”bolshevisoiminen” ja Suomen historialliset rajat. Itä-Karjalan paikkakunnista tehtiin myös esittelyartikkeleita. Koska muun muassa Vuokkiniemen kokous osaltaan aiheutti sen, että Itä-Karjala oli muuttumassa sisäpoliittiseksi kiistakapulaksi ennen kuin sitä oli edes vallattu, päätti VTL omissa artikkeleissaan välttää tämän vuoksi kiihkoilua, koska myös puhtaita järkiperusteita oli aivan riittävästi. Ajatuksena oli, että myönteisellä kannalla olevia sanomalehtiä ei saanut päästää hyökkäämään kielteisellä kannalla olevien lehtien kimppuun, vaan sensuurin oli tukittava toisinajattelevien suut.¹⁹⁶

5.5. ”Suomi-käsitteen täyttymys” ja Strateginen välttämättömyys.

VTL pyrki vähitellen siirtymään Itä-Karjala-propagandassa vaiheesta: Itä-Karjala kuuluu historiallisesti Suomelle, vaiheeseen, jolloin selvitetäisiin alueen välttämättömyys Suomelle, puuttumatta kuitenkaan vielä rajalinjoihin. Tässä mielessä 28.7. määrättiin seuraavan viikon propagandateemaksi: Itä-Karjalan uusi raja rauhan takeena. Propagandassa pyrittiin pikkuhiljaa kotirintamaa kiinnostavan turvatun rajan lisäksi käyttämään myös heimoromantiikkaa.¹⁹⁷ Sensuuri vastaavasti antoi elokuun alussa ohjeen, jonka mukaan väittely sodan päämääristä ei ollut suotavaa. Seuraava sensuuriohje annettiin 21.8. ja siinä määrättiin puolestaan lopettamaan keskustelu Suomen tulevista rajoista. Tämän ohjeen taustalla oli L. A. Puntilan 10.8. pitämä puhe, jossa hän mainitsi, että puolustussotaan voidaan sisällyttää vanhojen rajojen ylittäminen, mutta rajoista ei saanut riidellä. Toisen ohjeeseen vaikuttaneen puheen piti 19.8. Rangell, joka sanoi Itä-Karjalan miehityksen olevan yksinomaan sotilaallinen kysymys. Rangell myös pyysi, että lehdistö lopettaisi kirjoittelun tulevista rajoista.¹⁹⁸ Elokuun alussa tarkastuskunta oli todennut katsauksessaan, että lehdistö oli yleensä pysytellyt lojaalisti ja lähinnä myös omasta vakaumuksestaan VTL:n viitoittamalla linjalla. Toisaalta osassa lehdistöä esiintyi riidanhalua, taipumusta inttämiseen ja toisten lehtien hairahdusten suurentelemiseen. Tarkastuskunta piti tällaista käyttäytymistä vahingollisena ja VTL yritti myös tuloksetta vaikuttaa eräisiin lehtiin. Lehdistön taholta taas oli valitettu, että siitä tahdottiin tehdä propagandaväline, joka ei saanut vapaasti ilmaista mielipiteitään. Sellaista talvisodan aikana vallinnutta vapaaehtoista yksimielisyyttä, joka olisi tehnyt sensuurin tarpeettomaksi, ei kesällä 1941 esiin-

¹⁹⁶ Jutikkala 1997, 83–86.

¹⁹⁷ Jutikkala 1997, 86.

¹⁹⁸ Rusi 1982, 129–131.

tynyt.¹⁹⁹ Elo-syyskuun vaihteessa tuli ajankohtaiseksi sotatoimien siirtäminen vuoden 1939 rajojen taakse, joten hallitus joutui ottamaan kantaa aluelajennuksiin. Rangell, Witting, Kukkonen ja Horelli kannattivat etenemistä, kun taas Walden ja Tanner pyrkivät jarruttamaan sitä. Sosiaalidemokraattien puoluetoimikunta hyväksyi syyskuun alussa etenemisen Itä-Karjalaan, mutta ei sen pysyvää valtausta.²⁰⁰ Syyskuun alkuun mennessä tuli entistä ajankohtaisemmaksi vastata myös lehdistölle sodanpäämääriä koskevaan kysymykseen²⁰¹.

Elokuussa ei ollut Itä-Karjalan kannalta yhtä merkittäviä tapahtumia, kuin heinäkuussa mutta kirjoittelua oli silti varsin vilkasta. US jatkoi heinäkuun lopun tapaan historiasta ja heimoromantiikasta. Lehti kirjoitti, että nyt elettiin nuorten aikaa ja todettiin, että parhaimmisto nuorista miehistä näki: ”*palavien kansallisten toiveittensa kulkevan kohti täyttymystään.*” Kirjoituksessa viitattiin myös jääkäriliikkeeseen: ”*Jälleen ovat juuri nuoret nyt, samoin kuin kerran jääkäriliikkeessä, oikein nähneet, että Suomen kansan kehitys on kypsymässä Suur-Suomen toteutumista kohti.*” US:n mielestä olivat nämä nuoret, jotka olivat olleet uskollisia aikaisemmalle julistukselleen Itä-Karjalan liittymisestä Suomen yhteyteen, saaneet vuosien kuluessa paljon ymmärtämättömyyttä osakseen: ”*mutta nyt ei kukaan kiellä, etteikö heidän näkemyksensä olisi ollut oikea.*”²⁰² Historia oli esillä myös Timon pakinassa elokuun lopussa. Timo mietti, että oli vaikea ymmärtää miksi Suomen oikeus päättyisi juuri Variskiveen Laatokan rannalla, koska Kustaa II Aadolfin aikaansaamia rajoja ei muuallakaan ollut pidetty ”*ikuisen oikeuden viimeisenä sanana.*” Timon mukaan suomalaisten sotilaiden suoritetut ja suoritettavat teot luovat tulevien rajankäyntien perustan ja lopulta rajoja lujittivat aineellisen ja henkisen viljelystyön saavutukset.²⁰³

Toisessa elokuun alun pääkirjoituksessa US tarkasteli keskustelua, jota Itä-Karjalan kysymyksestä oli julkisuudessa käyty. Lehden mielestä ei vallinnut erimielisyyttä siitä, ettei Suomen olisi käytettävä suurta mahdollisuuttaan, tuoda vapaus Vienalle ja Aunukselle. Sen sijaan US totesi, että ei kannattaisi kiistellä siitä, mitä näkökohtia asiassa olisi ensisijassa tuotava esille, koska kaikki näkökohdat viittasivat sen mielestä samaan suuntaan, olivatpa ne sitten historiallisia, kansallisia, strategisia tai taloudellisia. Kirjoituksessa muistutettiin, että jos haluttiin korostaa, että karjalaisilla oli oikeus itse määrätä tulevaisuudestaan ja samalla kehoitettiin heitä

¹⁹⁹ Jutikkala 1997, 55–57.

²⁰⁰ Manninen 252–254.

²⁰¹ Rusi 1982, 131.

²⁰² Paavo Virkkunen, ”Ääniä rintamalta.”, pk. US 3.8.1941, s.6.

²⁰³ ”Timo”, ”Rajapyykeistä”, US 29.8.1941, s.2.

odottamaan aikaa, jolloin se saisi vapaasti kantansa ilmaista, ei ollut syytä väheksyä niitä liittymistahdon ilmauksia, joita itäkarjalaiset olivat tähän mennessä osoittaneet. Esimerkkinä tästä US mainitsi Vuokkiniemen kokouksen, jota SS oli heinäkuussa kritisoinut. US:n mielestä myös itäkarjalaispakolaisten suuri määrä oli osoitus siitä, että rajan takana oli katsottu Suomeen toivoen. US muistutti vielä, että Itä-Karjalan kysymyksen julkisessa käsittelyssä olisi pyrittävä mahdollisimman suureen johdonmukaisuuteen ja pätevyYTEEN, koska esimerkiksi Tarton rauhanneuvotteluissa saman asian käsittelyä vaikeutti se, että Neuvostoliiton edustajat nojautuivat lausuntoja esittäessään myös siihen, mitä olivat lukeneet Suomen sanomalehdistä.²⁰⁴

Ehkä selvemmin, kuin mikään muu kannanotto, kiteytti Kansilehden piirros ”*Sisaret tapaavat toisensa*” US:n suhtautumisen Suur-Suomi kysymykseen ja etenkin heimojen yhdistämiseen. Piirros julkaistiin lehdessä keskeisellä paikalla 14.8. Piirroksessa ei ollut signeerausta eikä siihen liittynyt minkäänlaista kirjoitusta. Huomionarvoista piirroksessa oli, että sen mukaan myös Kuolan niemimaa kuuluisi tulevaan Suur-Suomeen.²⁰⁵

Uusi Suomi muisti elokuun puolivälissä myös strategian. Timo kirjoitti, että Suomen tulisi hankkia lyhyt puolustuslinja Laatokan- Äänisjärven- Vienanmeren välisille kannaksille. Tuo puolustuslinja löytyi myös ”*sisaret tapaavat toisensa*” -piirroksessa, mutta, Kuolan niemimaata Timo ei maininnut.²⁰⁶ Pääkirjoituksessa muutamaa päivää aikaisemmin puolestaan korostettiin Suomen sodankäynnin puolustusellista luonnetta ja muistutettiin, että puolustusodan luonne ei hävinnyt sen johdosta, että armeija oli edennyt kauas vanhojen rajojen toiselle puolelle:

”Vaikka Suomella siis ei olisi minkäänlaisia vaatimuksia Itä-Karjalaan, ei olisi voitu välttää taistelujen siirtämistä sen alueelle, koska sinne sijoitetut venäläisjoukot muuten voisivat panna vaaranalaiseksi sotilaalliset saavutuksemme ja puolestaan siirtää taistelualueen meidän alueellemme.”

Pelkkä rajojen puolustaminen ja uusien hyökkäysten odottaminen pysyvässä rintamassa merkitsi US:n mielestä aloitteen siirtämistä viholliselle, mikä tietäisi pienemmälle armeijalle lo-

²⁰⁴ ”Karjalan kysymys julkisuudessa.”, pk. US 4.8.1941, s.2.

²⁰⁵ ”Sisaret tapaavat toisensa”, US 14.8.1941, s.2.

²⁰⁶ ”Timo”, ”Selvät tavoitteet”, US 14.8.1941, s.2.

pulta varmaa tappiota. Edellä mainitusta syystä taistelut olisi siirretty lehden mukaan Itä-Karjalaan siinäkin tapauksessa, että Suomella ei edes olisi mitään vaatimuksia kyseisen alueen suhteen. US huomautti vielä, että sotilasjohto ei uhraa vähääkään voimia sen yli, mikä oli välttämätöntä ja uskoi, että myös kansa oli tästä varma.²⁰⁷ Itä-Karjalan strategisen merkityksen US toi esille erityisen selkeästi Tiikerin piirroksessa 26.8. (piirros 1). US:n lisäksi piirros julkaistiin samana päivänä myös Karjalaisessa. Tietysti on muistettava, että koska Tiikeri oli kirjoilla Tuotantotoimistossa, kaikui piirroksessa US:n lisäksi mitä suurimmassa määrin myös VTL:n ääni.

²⁰⁷ ”Olemassaolon taistelu”, pk. US 22.8.1941, s.4.

Piirros 1.

“Tiikeri”, Karj. 26.8.1941, s. 7; US 26.8.1941, s. 10

Tiikeri toi esille Itä-Karjalan strategisen merkityksen Suomelle. Suomi pelaa epäreilua jalkapalloa (talvisota) Neuvostoliittoa vastaan, liittoutuneiden valtioiden istuessa katsomossa. Tiikerin viesti liittoutuneille oli, että Suomen rajat ovat olleet epäoikeudenmukaiset ja luonnottomat ja Suomi lyhentää rajansa sen mittaiseksi, kuin parhaaksi näkee.

Strategia oli elokuussa keskeisessä roolissa myös Helsingin Sanomien kirjoituksissa. Ensimmäisessä kannanotossaan HS totesi: ”Hyvinvointi ja taloudellinen vauraus ovat meidän asemassamme olevalle valtiolle mahdolliset vain sillä edellytyksellä, että rajat ovat turvatut.” HS jatkoi, että linnoitustyöt eivät olleet ainoa edellytys rajojen turvaamiselle, vaan raja oli vedettävä, niin, että sen puolustaminen oli mahdollista niillä voimilla, mitä Suomella nykyisen suuruisena kansana oli, olipa vihollinen miten voimakas hyvänsä. HS:n mielestä puolustuskelpoisen rajan saamiseksi Suomen armeijan oli kenties pakko vallata joitakin alueita. Lehdessä todettiin edelleen, että vaikka vallattujen alueiden saattaminen taloudessa ja sivistyksessä samalle tasolle muun Suomen kanssa maksaisikin ja supistaisi aluksi sitä hyvinvointia, mihin olisi mahdollisuus ”ahtaampien, mutta epävarmojen rajojen sisällä,” niin suomalaiset eivät silti vastustaisi niiden liittämistä Suomeen:

”Suomen kansa on kuitenkin valmis maksamaan tämän hinnan riemumielin siitä varmuudesta, minkä se saa kansallisen ja valtiollisen elämänsä jatkumiselle, varsinkin kun sillä sen kautta tarjoutuu tilaisuus täyttää kohtalon sille suoma tehtävä suomalaisten heimojen yhdistämiseksi ja vapauttamiseksi vuosisataisesta vieraan sorrosta.”²⁰⁸

HS antoi myös tukensa eduskunnan puhemiehen Väinö Hakkilan viikkoa aiemmin Tampereella pitämälle puheelle, jossa Hakkila oli muun muassa todennut: ”turvallisuutemme, työrauhamme, kansallinen yhteytemme vaatii maantieteellisesti, sotilas- ja talouspoliittisesti oikeita rajoja ja Meidän on myös saatava täysi korvaus ja hyvitys siitä, mitä vihollinen on vaurioittanut, hävittänyt ja anastanut.”²⁰⁹ Elokuun puolivälissä lehti muistutti, että Suomen turvallisuuden varmistaminen tarkoitti samalla koko Pohjolan turvallisuuden varmistamista ja siteerasi ruotsalaisen maaherran Rickhard Sandlerin ulkopoliittista puhetta, jossa Sandler oli muistuttanut sen, että Suomelle turvallinen itäraja merkitsi turvallisuutta myös Ruotsille ja koko Pohjolalle.²¹⁰ Muutamaa päivää myöhemmin ”Tähtäin” julisti HS:ssä, että Itä-Karjalan liittämistä Suomeen voitiin pitää käytännössä varmana asiana ja se oli yleinen mielipide myös kansan keskuudessa: ”Yhtä vuorenvankka on kansassamme usko Itä-Karjalan vapautumiseen punaisesta hirmuvallasta ja sen liittämiseen Suomeen, johon veri- ja heimositeet sen yhdistävät.”²¹¹

²⁰⁸ ”Rajat.”, pk. HS 6.8.1941, s.4.

²⁰⁹ ”Yksi ja luja rintama vapautemme suojana.”, pk. HS 8.8.1941, s.4.

²¹⁰ ”Suomen turvallisuus ja Pohjolan yhteys.”, pk. HS 14.8.1941, s.4.

²¹¹ ”Tähtäin”, ”Runoilijain haaveesta historialliseksi tosiasiaksi.”, HS 17.8.1941, s. 8.

Elokuun viimeisessä pääkirjoituksessa HS käsitteli Itä-Karjala-kirjoittelua. Lehden mielestä kirjoittelu oli ollut rauhallista ja lisäsi että monissa vastaavissa tapauksissa tähän ei olisi pystytty: ”*Milloin tahansa vieraan vallan hallussa olevaan maahan kohdistuvia alueellisia vaatimuksia on esitetty, on se tapahtunut niin rauhan kuin sodankin aikana kiihkomieliseen, ylitiöpäiseen sävyyn.*” HS:n mielestä oli toinenkin syy, miksi suomalaisten rauhallinen suhtautuminen asiaan oli ihailtavaa:

”Harvoin voidaankin aluetta, joka ei koskaan aikaisemmin ole valtiollisesti kuulunut sitä omakseen vaativalle maalle, sen paremmilla maan- ja kansatieteellisillä syillä vaatia liitettäväksi oikeaan yhteyteensä kuin Itä-Karjalaa Suomelle vaadittaessa.”

Samassa kirjoituksessa HS otti esille myös Tarton rauhan, jossa Neuvostoliitto oli luvannut antaa Itä-Karjalan asukkaille erikoisaseman, mutta oli pettänyt tämän lupauksen. Itä-Karjalan vapauttamista lehti piti valtiotekona, joka loi kestävän pohjan Suomen itsenäisyydelle. HS:n mielestä Suomen vapaus tulisi olemaan idän taholta aina uhanalainen, eikä Suomi voisi kestää idän vaaraa ilman edullista rajaa:

”Näin ollen Itä-Karjalan ohjelma on kansalliselta kannalta suorastaan elinkysymyksemme, ja sen vuoksi sen ympärille tarvitaan luja ja yhtenäinen kansalaismielipide. Mutta vielä enemmän: se on pohjoismainen kysymys ensimmäistä arvoluokkaa.”

HS:n näkemyksen mukaan asiallinen tapa, jolla Itä-Karjalan kysymystä oli julkisuudessa käsitelty, tuli edistämään voimakkaasti mielipiteiden selkiintymistä ja yhtenäistymistä. Samalla se osoittaisi myös ulkovalloille sen, että Suomella oli ajettavana oikea asia, jonka hyväksi ei tarvinnut turvautua kiihkomieliseen propagandaan, vaan, jota voitiin käsitellä rauhallisesti ja asiallisesti. HS jatkoi: ”*Meidän ei ole syytä salata itseltämme, että Itä-Karjalan Suomeen liittämisen tiellä saattaa olla vielä monia vaikeuksia voitettavana.*” Näiden vaikeuksien tasoittamiseksi lehti toivoi, että kiihkoilua ja intoilua vältettäisiin asian julkisessa käsittelyssä. Tämä myös siksi, että hyvää ja oikeaa asiaa ei tullut HS:n mielestä halventaa ala-arvoisella käsitteilytavalla.²¹²

Elokuun lopulla HS meni vielä Lönnrotiin ja Kalevalaan. Tähtäin kirjoitti Lönnrotin määrittelemästä alueesta, jolla Kalevalan runoja oli laulettu. Tähtäin kertoi, että Suomen ja Venäjän

²¹² ”Ilman suuria eleitä.”, pk. HS 20.8.1941, s.4.

välinen raja oli jo vuosisatojen ajan halkaissut kyseisen alueen kahtia, mutta silti ihmiset olivat aina uhmanneet valtiollista rajaa. Tähtäin kysyi: ”Voidaanko esittää pätevämpää ja vakuuttavampaa todistusta kuin tämä suomalais-karjalaisen rodun ja heimon yhteenkuuluvuudesta?” Tähtäimen mukaan sekä suomalaiset, että itäkarjalaiset olivat valmiit siirtämään rajan kauemmas, sinne missä se ei enää erottanut sitä, ”minkä itse luoja oli yhteen liittänyt.” Tähtäin lopetti mahtipontisesti toteamalla, että kaikki suomalaiset uskoivat siihen, että nykyinen sota tulee avaamaan ja tasoittamaan tien suurentuvalle Suomelle ja sen suurelle tulevaisuudelle. Päämäärä oli kirjoittajan mielestä suurten uhrausten arvoinen.²¹³

Suomen Sosiaalidemokraatti koetti heinäkuun tapaan myös elokuussa hillitä sodanpäämääristä käytävää keskustelua. Kuukauden alussa Mustemaalari totesi, että eduskunnan tehtäviin ei kuulunut keskustelu kaatamattoman karhun nahasta²¹⁴. Lehden pääkirjoituksessa elokuun loppupuolella huomautettiin, että asiassa olisi oltava varovainen jo siksikin, ettei tulisi säröjä yksimielisyyteen, joka vallitsi suuressa pääkysymyksessä, maan vapauden puolustamisessa ja lujittamisessa. SS muistutti, että keskustelu Itä-Karjalasta oli ennen aikaista senkin vuoksi, että vihollinen oli vielä Suomen rajojen sisäpuolella. SS arveli, että alueliitoksista käytävä keskustelu voisi saattaa Suomen huonoon valoon myös niissä maissa, jotka olivat Suomelle ystävällismielisiä. Lehti muistutti, että viholliset saattavat saada aiheen selittää, että Suomi kävi hyökkäyssotaa. SS:n mielestä oli hyväksyttävää, että suomalaiset olivat ottaneet haltuunsa alueita Suomen rajojen ulkopuolelta. Sen sijaan vääränä toimintana se piti sitä, että julkisuudessa kuului ääniä, joiden mukaan sodan päämääränä oli: ”maahan milloinkaan kuulumattomien alueiden pysyvä haltuunottaminen.” SS oli ärsyntynyt siitä, että lähes kaikki, jotka olivat sodanpäämäärä-keskustelussa mielipiteensä sanoneet, puhuivat: ”Suomen kansan nimissä, vaikka sen valtuuttamat elimet eivät ole asiasta lausuneet vielä mitään.” Kirjoittaja huomautti myös hieman ivallisesti, että asian puolesta oli pantu liikkeelle suuri propagandakoneisto. Kirjoituksessa todettiin lopuksi, että, ei olisi mitään haittaa asian kannalta, jos Itä-Karjala-keskustelu siirrettäisiin tuonnemmaksi. Jos julkinen sana ei vapaaehtoisesti suostuisi siihen, niin kuin lehden mukaan oletettavaa oli, olisi keskustelua jatkettava, mutta silloin sen täytyisi tapahtua täysin vapaana, siten, että kaikki mielipiteet saataisiin esille sillä tavalla kuin demokraattisessa maassa kuului. Lehti huomautti, että Itä-Karjalan kysymys ei ollut niin yksinkertainen ja selvä, kuin miksi se oli varsin usein tahdottu väittää:

²¹³ ”Tähtäin”, ”Suuret uhraukset – mutta vielä suurempi saavutus.”, HS 25.8.1941, s. 2.

²¹⁴ ”Muste-Maalari”, ”Mustemaalarin naputuksia”, ”Eduskuntakin”, SS 2.8.1941, s. 3.

”Jo itse periaatteelliseen pääkysymykseen liittyy kokonainen sarja erikoiskysymyksiä, jotka samalla kertaa vaativat vastausta. Sehän koskee muun ohessa myöskin armeijamme määränpäättä. Tähänastinen pelkäksi propagandaksi muodostunut keskustelu on ne kokonaan välttänyt.”

SS:n kirjoitus oli ymmärrettävissä vastavedoksi HS:n 20. päivän pääkirjoitukselle.²¹⁵ Myös US otti kantaa sodanpäämääristä käytävään keskusteluun toteamalla, että sodan tosiasiat olivat kovia, eikä niissä ollut tilaa hyödyttömille keskusteluille sodanpäämääristä ja tavoitteista. Lehden käsityksen mukaan armeijalla oli ainoastaan yksi päämäärä, joka oli vihollisen murskaaminen ja sotilasjohdon oli yksin päätettävä se, miten kyseinen päämäärä saavutettaisiin.²¹⁶ SS palasi aiheeseen muutamaa päivää myöhemmin. Lehti totesi, että julkisuudessa oli esitetty, että Suomen turvallisuus vaati helpommin puolustettavaa rajaa, mutta lähinnä työväen puhujien taholta oli toisaalta toivottu, että rajakysymys ja Itä-Karjalan kysymys jätettäisiin avoimeksi. SS:n mielestä oli luotettava siihen, että armeija, hallitus ja muut valtioelimet tekivät parhaansa ja valvoivat Suomen etuja kaikissa kysymyksissä.²¹⁷ Lehden sivuilla näkyi toisaalta hieman innokkaampaakin tekstiä Itä-Karjalan suhteen. Henriikki kirjoitti kuukauden lopussa, että Vienan ja Aunuksen tie kulki kohti turvattua vapautta.²¹⁸

Elokuussa Karjalaisen kirjoittelu lähti liikkeelle eduskunnan puhemiehen Väinö Hakkilan puheesta. Lehti julkaisi kuukauden alussa kaksi identtistä kirjoitusta. Niistä ensimmäisen otsikko oli *”Kauko-Karjalan taloudellinen merkitys”* ja jälkimmäisen otsikko *”Kauko-Karjalan merkitys.”* Kirjoitukset olivat muutoin täysin samanlaiset, paitsi, että ensimmäisen kirjoituksen viimeinen lause: *”Alueen teollisuuden kehittäminen olisi ratkaisevana renkaana Kauko-Karjalan koko taloudellisen ja henkisen elämän nostamiseksi”* puuttui jälkimmäisestä kirjoituksesta. Kirjoituksissa käsiteltiin varsin laajasti Itä-Karjalan taloudellisia arvoja ja luonnonrikkauksia. Luonnonvaroista Karj. toi esille metsät, rautamalmin, kvartsin, graniitin, marmorin, kivihiilen sekä kullan, hopean, lyijyn ja kuparin. Lisäksi esille otettiin myös vesivoima. Kirjoituksen alussa lehti totesi Hakkilan puheeseen viitaten:

²¹⁵ ”Keskustelu syytä siirtää.”, pk. SS 21.8.1941, s.3.

²¹⁶ ”Uusia voitonsanomiam.”, pk. US 23.8.1941, s. 4.

²¹⁷ ”Yhtenäisyysjuhlat.”, pk. SS 24.8.1941, s. 4.

²¹⁸ ”Henriikki”, ”Liekkejä.”, SS 28.8.1941, s. 6.

”Vaikka Kauko-Karjalan kysymystä on meillä melkoiselta osalta käsitelty kansallisena kysymyksenä – mitkään ns. historialliset seikat eivät voi kumota tämän alueen suomalaista luonnetta – niin sillä epäilemättä myös on taloudellinenkin puolensa. Eikä tämä suinkaan ole vähäpätöinen, varsinkaan nyt, jolloin Suomella on huomattavia taloudellisia saatavia itäiseltä naapuriltaan. Nämä saatavat on maksettava ”suurin piirtein” ja luonnossa, niin kuin eduskunnan puhemies hiljattain lausui. Ei ole siis kysymys mistään Suur-Suomi politiikasta, jos meikäläisellä taholla nyt jo hieman hahmotellaan niiden ”lainojen” takaisinmaksua, jotka itäinen naapuri on aika ajoin ja varsinkin viime aikoina ottanut meiltä.”²¹⁹

Saximies muistutti elokuun puolivälissä, että eri nimitykset Suomeen liitettävistä alueista eivät saisi jakaa mielipiteitä eri lokeroihin asioissa, joissa tarkoitettiin samaa. Saximies kiteytti ajatuksensa seuraaviin lauseisiin: *”Voimme siis edelleenkin tyytyä puhumaan yksinkertaisesti Suomesta. Vianan ja Aunuksen yhtyminen on Suomi-käsitteen täyttymys.”²²⁰* Jori puolestaan pyrki kumoamaan maailmalla esitetyt väitteet siitä, että Suomen pyrkimykset olisivat imperiaalistisia:

”siellä missä loppuu suomalainen maa ja lakkaa Suomen kieli kaikumasta, sinne suomalainen mies myöskin pysähtyy, sillä se on saavutettu, jota on tavoiteltukin. Silloin on saavuttu myöskin Suomen luonnolliselle rajalle ja Viena ja Aunus ovat siirtyneet rajan länsipuolelle, sillä niiden kansa samoin kuin muukin Suomen kansa kuuluu länteen eikä itään.”²²¹

Elokuun lopulla Itä-Karjalan kysymystä käsiteltiin myös Karjalaisen *”Valtiollisessa katsauksessa”*. Lehden Helsingin kirjeenvaihtaja muistutti, että Suomen itäraja oli kautta historian muotoutunut sotien seurauksena, vailla maantieteellisiä ja kansallisia perusteita. Karjalaisen mukaan sama Fennoskandia jatkui rajan itäpuolella ja siellä asui myös samoja suomalaisia. Lehti tyrmäsi kotimaisessa ja ulkomaisessa lehdistössä esitetyt väitteet siitä, että Suomen puolustusvoimia olisi alettu käyttämään hyökkäyssotaan, koska nimenomaan Neuvostoliitto oli hyökännyt Suomen rajojen yli. Kirjoittajan mielestä maallikotkin ymmärsivät, että ei yksinkertaisesti ollut mahdollista, että puolustavat joukotkaan pysähtyisivät vanhalle rajaviivalle,

²¹⁹ ”Kauko-Karjalan taloudellinen merkitys.”, Karj. 5.8.1941, s. 5; ”Kauko-Karjalan merkitys.”, Karj. 7.8.1941, s. 5.

²²⁰ ”Saximies”, ”Pakinaa Eilen”, Karj. 14.8.1941, s. 5.

²²¹ ”Jori”, ”Päivän pakinaa.”, Karj. 19.8.1941, s. 3.

koska asemasota voisi tällöin venyä hyvin pitkäksi. Tämän vuoksi hyökkääjä oli karkotettava lehden mielestä mahdollisimman kauas, kunnes se suostuisi taipumaan hyväksyttävään rauhaan. Karjalaisen mielestä suomalaisten haltuun joutuvan alueen tulevaisuus ei kuitenkaan kuulunut sotatoimien piiriin, vaikka asia herättikin jo suurta kiinnostusta. Kirjoittaja lisäsi, että monet olivat uskoneet, että historiallisen kehityksen myötä valtiolliset rajat muuttuisivat myös maantieteellisiksi ja kansallisiksi rajoiksi. Lehti muistutti, että uusiutuvista hyökkäyksistä ja jatkuvasta painostuksesta johtuen rajat oli myös luotava sellaisiksi, että suomalaisten oli niitä mahdollista omin voimin puolustaa. Lehden mielestä juuri luonnolliset rajat ja kansallisuusrajat olivat myös tässä suhteessa edullisimmat. Karjalaisen mielestä edellä mainitut seikat oli huomioitava tilanteessa, jossa maailman tapahtumat näyttivät tarjoavan siihen tilaisuuden. Kirjoittaja lisäsi, että Itä-Karjalan asiassa oli otettava huomioon myös alueen asukkaiden toiveet, jotka hänen mielestään puolsivat selvästi alueen liittämistä Suomeen. Lehti puhui kansan kestävästä tahdosta ja viittasi nyt esitettyyn Vuokkiniemen julistukseen sekä vastaavaan, vuonna 1918 tehtyyn päätökseen. Lehti pelotteli, että nyt saattoi olla vuosisadan ainoa tilaisuus liittää Itä-Karjala Suomeen ja vapauttaa vieraan ikeen alla viruneet veljet.²²²

Samana päivänä Karjalaisessa ollut nimimerkki ”O. T:n” kirjoitus enteili jo syksyn kirjoittelun pääteemaa, länsivaltojen Suomelle esittämiä vaatimuksia. Karj. varoitteli kuuntelemasta länsivaltojen neuvoja Suomen itärajaan liittyvissä kysymyksissä:

”Suomen heimon jo yli tuhat vuotta asuma ja viljelemä maa-alue sai aikoinaan mieltävaltaisen ja meille epäedullisen rajan, jonka kiroja kansamme sitten vuosisatojen kuluessa on saanut kokea sukupolvesta toiseen. Kun maailman historia nyt vihdoin viimein on avannut tilaisuuden ja mahdollisuuden tuon vuosisataisen vääryyden korjaamiseen, niin omaa ja myös tulevien sukupolvien onnea ajatellen kansamme on yhtenä miehenä päättänyt tuon korjaamisen suorittaa. Tällöin ei ole mitään syytä kuunnella niitä lännestä tulevia ”hyviä neuvoja”, joiden tarkoituksena on kylvää keskuuteemme epäröintiä ja epäselvyyttä ja siten häiritä edelläviivattua historiallista tehtäväämme.”²²³

²²² Helsingin kirjeenvaihtaja, ”Valtiollinen katsaus”, Karj. 28.8.1941, s. 5.

²²³ ”O. T.”, ”Suomen uudet rajat”, Karj. 28.8.1941, s. 5.

Kesäkuukausien aikana kirjoittelu pysyi hiljaisena ja varovaisena heinäkuun alkupuolelle asti. Miekantuppipäiväkäsky ja Vuokkiniemen julistus olivat kuin lähtölaukauksia lehtien Itä-Karjala-innostukselle ja alueen liittämistä Suomeen alettiin perustella monin tavoin. Jos ensimmäisiä tulkinnanvaraisia kannanottoja ei oteta huomioon HS, Karj. ja US ilmaisivat alusta lähtien selkeästi kannattavansa Itä-Karjalan yhdistämistä Suomeen. US:ssa oli kesäkuukausina määrällisesti eniten Itä-Karjalaa ja Suur-Suomea koskevia kirjoituksia, mutta kun otetaan huomioon, että Karj. ilmestyi ainoastaan kolmena päivänä viikossa ja myös sen sivumäärät olivat yleisesti muita lehtiä vähäisemmät, nousee sen kannanottojen määrä suhteellisesti suuremmaksi, kuin US:n. Vähiten kannanottoja oli SS:n palstoilla (ks. liite 1: taulukko 1). HS:n ja SS:n kannanotoista suurin osa oli pääkirjoituksia, joskin erot pakinoiden määriin olivat pieniä (ks. liite 1: taulukot 2 ja 4). US:n kannanotoista selvästi suurin määrä oli pakinoita samoin kuin Karjalaisen, jonka suhteen on tosin muistettava, että lehdessä ei tutkittavana ajanjaksona ilmestynyt pääkirjoituksia ollenkaan (ks. liite 1: taulukot 3 ja 5). Viimeksi mainitun johdosta kuva Karjalaisen mielipiteistä rakentui paljolti, etenkin Saximiehen pakinoiden varaan, joka taas jätti tietyn epäselvyyden lehden viralliseen linjaan asian suhteen. Vähemmän värikkääseen sävyyn aihetta käsiteltiin tosin lehden ”*Valtiollisissa katsauksissa*”. Uuden Suomen Timo oli hieman Saximiehen tyyppisessä tilanteessa, eli hän lohkaisi varsin suuren palan lehden Itä-Karjala-kirjoittelusta mutta toisaalta US:n virallinen kanta tuotiin kuitenkin esille pääkirjoituksissa. Vaikka myös HS:n ja SS:n pakinoissa sivuttiinkin Itä-Karjalaa, jäi niiden sisällöllinen puoli selvästi lehtien pääkirjoituksia vaisummaksi. Kuten aiemmin on tuotu esille, HS:n pakinoitsijat olivat haluttomia kirjoittamaan ulkopoliittisista aiheista. Vilkkainta kirjoittelu oli elokuussa, mutta on muistettava että kesäkuussa kirjoittelua ei käytännössä vielä ollut ja heinäkuun kirjoittelu alkoi vasta lähempänä kuukauden puoliväliä (ks. liite 1: taulukko 1).

Karjalaisen eniten käyttämät argumentit liittyivät kohtaan: heimoyhteys eli perustelut olivat historiallis-kansallisia ja kulttuurisia ja niillä korostettiin suomalaisten ja itäkarjalaisten kansallista yhteenkuuluvuutta. Seuraavaksi eniten lehti perusteli liittämistä: oikeudella ja oikeudenmukaisuudella eli Itä-Karjala kuului Suomelle juridisesti tai ainakin oli oikeudenmukaista liittää se Suomeen. Itä-Karjala korvauksena Neuvostoliiton aiheuttamista kärsimyksistä oli kolmanneksi käytetyin perustelu. Strategisesti oikeat rajat tulivat yhdessä itäkarjalaisten oman toiveen kanssa vasta neljäntenä. (ks. liite 2: taulukko 2). US korosti Karjalaisen tavoin heimoyhteyttä, mutta strategia oli selvästi toiseksi merkittävin perustelu. Kolmanneksi Uudessa Suomessa kipusi oikeus ja oikeudenmukaisuus-kategoria (ks. liite 2: taulukko 3). HS:n osalta heimoyhteys ja strategia olivat käytännössä tasoissa ja Uuden Suomen tavoin oikeus ja oikeu-

denmukaisuus tulivat kolmantena.(ks. liite 2: taulukko 1). Muina argumentteina lehdet käyttivät esimerkiksi luonnollisia rajoja, Pohjolan turvallisuutta sekä Itä-Karjalasta saatavaa taloudellista hyötyä. Muutamissa kirjoituksissa vaadittiin jopa lisää elintilaa Suomen kansalle. Viimeksi mainittujen argumenttien merkitys jäi kuitenkin vähäiseksi (ks. liite 2: taulukot 1-3). Luostarinen on maininnut US:n ja muiden tutkimiensa lehtien käyttämiksi perusteluiksi Itä-Karjalan valtaamiselle turvallisuuden, historiallis-kansalliset ja kulttuuriset syyt, maantieteelliset syyt, taloudelliset syyt sekä ajatuksen, että Itä-Karjalan liittäminen Suomeen korvaa Neuvostoliiton Suomelle aiheuttamat kärsimykset²²⁴. Luostarinen ei ole kuitenkaan esittänyt arviota siitä, mitä perusteluja lehdet eniten käyttivät. Perko puolestaan on maininnut, että lehdet perustelivat Itä-Karjalan liittämistä helpommin puolustettavilla rajoilla ja turvallisuudella. Lisäksi hän on tuonut esille, että lehtien mielestä myös Suomen kansalliset ja historialliset perinteet sekä oikeudet vaativat sitä. Perko on lisännyt, että kysymyksellä oli sekä poliittinen, sotilaallinen että myös kansallis-romanttinen tausta.²²⁵ Myöskään Perko ei ole määritellyt, mitä hänen mainitsemistaan argumenteista lehdet käyttivät liittämisasiassa eniten.

Selvänä soraäänenä lehtien joukossa esiintyi SS, joka pyrki Itä-Karjala-asiassa laittamaan ”jäitä hattuun”. Heimoromantiikka ei lehteä innostanut, mutta alueen haltuunotolle puolustuksellisista syistä löytyi jonkinlaista ymmärtämystä. Ei voi sanoa, että SS olisi täydellisesti vastustanut Itä-Karjalan liittämistä Suomeen. Rivien välistä oli luettavissa, että Itä-Karjala sai tulla Suomelle, jos se oli itäkarjalaisten aito toive. SS oli myös sitä mieltä, että asiassa oli välitettävä kiirehtimistä ja intoilua. US käytti muutamissa kannanotoissa avoimesti Suur-Suomisanaa. Teikari on todennut, että US esiintyi Suur-Suomi-politiikan puolestapuhujana jatkosodan hyökkäysvaiheen alussa²²⁶. Teikarin toteamukseen voi kuitenkin lisätä, että US puhui Suur-Suomen puolesta koko hyökkäysvaiheen ajan. Karj. ja HS tyytyivät puhumaan hieman kierrellen suuresta Suomesta tai Suomen heimon suuresta tulevaisuudesta. Teikarin mukaan jatkosodan alkupuolella Itä-Karjalan Suomeen liittäminen sai kannatusta muiden tutkimiensa lehtien paitsi SS:n taholta²²⁷.

Puoluesidonmaisista lehdistä US:n ja Karjalaisen mielipiteet olivat selkeästi samalla linjalla, kuin kokoomus sodan alettua. Itä-Karjala-kiihko oli viimeksi mainituissa jossain määrin suurempaa, kuin puolueettoman HS:n sivuilla, jonka suhtautuminen asiaan oli käytännöllisempi.

²²⁴ Luostarinen 1986, 215.

²²⁵ Perko 1971a, 112–113.

²²⁶ Teikari 1973, 313.

²²⁷ Teikari, 1973, 280.

SDP ei sodan alettua ottanut tarkkaa kantaa Itä-Karjalan suhteen, joten ei voida täsmällisesti sanoa noudattiko SS puolueensa linjaa. Selvää kuitenkin on, että molempien suhtautuminen Itä-Karjalan liittämiseen Suomeen oli kriittinen. Tarkkojen mielipiteiden esittämistä tulevan rajan sijainnista vältettiin. Yleisesti puhuttiin vain Itä-Karjalasta tai Vienasta ja Aunuksesta. US kuitenkin mainitsi ohimennen Nevan ja esitti myös hankittavaksi lyhyttä puolustuslinjaa Laatokan- Äänisjärven- Vienanmeren välisille kannaksille. Karjalainenkin mainitsi Vienanmeren rannan. HS esitti ainoastaan tyytymättömyytensä Tarton rauhan rajaan ja SS oli vielä kesäkuukausina valmis tyytymään vuoden 1920 rajaan. Sensuuriohjeiden ja määräysten lopullista vaikutusta lehtien kirjoitteluun on vaikea tietää, mutta voinee ainakin todeta, että esimerkiksi elokuussa annetut ohjeet eivät estäneet lehtiä pohdiskelemasta sodanpäämääriä. Suomen Sosiaalidemokraattia lukuun ottamatta lehtien kannanotot kulkivat varsin samassa linjassa VTL:n omien propagandateemojen kanssa.

6. Vuoden 1939 raja ylitetään – Itä-Karjala miehitetään

Suomen armeijan hyökkäyksen painopiste siirtyi syyskuun 4. päivänä alueelle, joka oli perinteisesti kuulunut Neuvostoliitolle. Samanaikaisesti Mannerheim antoi päiväkäskyn, jossa perusteltiin valloitusretken syytä. Käskyssä todettiin, että Suomen tuli taistella siihen asti kunnes kestävän rauhan turvaavat rajat oli saavutettu. Hyökkäys Itä-Karjalaan onnistui hyvin ja suomalaiset saavuttivat Syvärin jo muutamaa päivää myöhemmin.²²⁸ Syyskuun ensimmäisenä päivänä annettiin samantyyppinen sensuuriohje kuin 21.8. ja päämajan toivomuksesta sensuuri lähetti 8.9. lehdille ohjeen, jossa kehoitettiin välttämään arvailuja sodanpäämääristä. Seuraavana päivänä lähetettiin vielä lisäohje, jonka mukaan kielto ei koskenut niitä kirjoituksia, joissa käsiteltiin myönteiseen sävyyn tavoitteita, jotka mainittiin Mannerheimin sodan alussa antamassa päiväkäskyssä. Rusin mukaan tällä lisäohjeella pyrittiin sensuuripolitiikan löysentämiseen. Kaiken kaikkiaan sensuuri omaksui Itä-Karjala-kirjoittelun suhteen sallivan linjan ja puuttui kirjoitteluun vain siinä tapauksessa, jos esiintyi valloitushenkeen sopimattomia kirjoituksia. Syyskuun loppupuolella sensuuri antoi määräyksen, jonka mukaan kiellettiin toistaiseksi julkaisemasta uutisia, joissa suunniteltiin Itä-Karjalan asutusta, hallintoa ja taloudellisia järjestelyjä. Vähän myöhemmin tuli Itä-Karjalan sotilashallinnon toivomuksesta uusi ohje, jossa määrättiin lopettamaan keskustelu alueen sisäisistä ja ulkoisista järjestelyistä ennenai-

²²⁸ Rusi 1982, 133–134.

kaisena.²²⁹ Syyskuun aikana sensuuri antoi lehdille myös ohjeen, jossa kehoitettiin välttämään Suur-Suomi sanan käyttöä²³⁰. Eduskunta kokoontui syyskuun alussa ja pysyi koolla syksyn ajan. Tällöin hallitus jouti miettimään missä määrin sitä informoitaisiin sodankäynnistä. Hallituksessa päädyttiin siihen, että eduskunnalle annetaan selvitys sodanpäämääristä vasta siinä vaiheessa, kun sotilaallinen tilanne olisi selkiytynyt.²³¹

Propagandan suhteen Itä-Karjala ei enää syyskuussa ollut yhtä hallitsevassa asemassa, kuin kesäkuukausina ja muutoinkin propaganda pirstoutui irrallisiksi hajahyökkäyksiksi tai torjunnaksi. Päämaja kielsi Itä-Karjalan suhteen puheen kaikesta muusta paitsi turvallisesta rajasta ja sen johdosta propaganda alkoi liikkua Neuvostoliiton Itä-Karjalassa suorittamien hyökkäysvarustelujen ympärillä. Päämaja pelkäsi mahdollisesti, että Itä-Karjala-aatteen liiallinen julistaminen lehdissä oli omiaan provosoimaan toisinajattelijoita. Toisaalta mielialojen arveltiin olevan myös riittävän muokattuja. Osaltaan rintamalla syyskuussa tapahtuneiden kieltäytymisten vuoksi tuotantotoimisto lähetti lehdille artikkeleita, joissa selitettiin miksi oli sotilaallisesti mahdotonta pysähtyä vuoden 1939 rajalle.²³²

6.1. Huhut erillisrauhasta muuttivat Itä-Karjala-kirjoittelun luonteen.

Länsivaltojen Suomea kohtaan aloittama painostus muutti oleellisesti Itä-Karjala-kirjoittelun luonteen syyskuun alussa. Kesäkuukausina Itä-Karjalasta oli kirjoitettu suomalaisille, mutta nyt aiheesta kirjoitettiin suomalaisten lisäksi länsivalloille. Sensuuri antoi 8.9. ohjeen, jossa kiellettiin kommentoimasta tai lainaamasta ulkomaisten tiedotusvälineiden uutisia Suomen ja Neuvostoliiton erillisrauhahankkeista²³³.

Iso-Britannian lisäksi myös Yhdysvallat pyrkivät irrottamaan Suomen sodasta, mutta motiivit olivat toisenlaiset, kuin Iso-Britannialla, jota Neuvostoliitto painosti. Syyt olivat pitkälti sisäpoliittiset. Suomen taistelu Saksan rinnalla ei sopinut siihen mustavalkoiseen kuvaan demokratian ja diktatuurin, hyvän ja pahan välisestä taistelusta, joka amerikkalaisille haluttiin an-

²²⁹ Rusi 1982, 131, 136, 140.

²³⁰ Jutikkala 1997, 92.

²³¹ Manninen 1980, 254.

²³² Jutikkala 1997, 90–93.

²³³ Rusi 1982, 160–161.

taa. Toisaalta Suomen nauttima sympatia Yhdysvalloissa oli haitallinen presidentti Rooseveltille, koska hänen vastustajat käyttivät Suomea välikappaleena osoittaakseen Rooseveltin neuvostoystävällisen politiikan mahdottomuuden. Yhdysvallat päätti kuitenkin toistaiseksi jäädä odottavalle kannalle sen suhteen miten Neuvostoliitto menestyisi sodassa Saksaa vastaan. Odotusaikana Yhdysvallat pyrki kokoamaan tietoja Suomen ja Saksan välisistä suhteista.²³⁴

Heinä-elokuun vaihteessa Yhdysvallat vakuuttui siitä, että Neuvostoliiton sodankäyntiä oli hyödyllistä tukea, koska sen luhistumista ei ollut lähiaikoina odotettavissa. Suomen ja Englannin välien katkeaminen Suomen aloitteesta puolestaan heikensi amerikkalaisten sympatioita Suomea kohtaan ja alensi osaltaan esteitä, jotka olivat Neuvostoliittoon suuntautuvan avun tiellä. Yhdysvaltojen kannalta oli tässä mielessä hyödyllistä myös se, että Stalin tarjosi elokuussa Suomelle rauhaa Yhdysvaltojen välityksellä. Stalin lähetti Rooseveltille 4.8. kirjeen, jossa hän ilmoitti panevansa suuren painon Suomen irrottamiseksi sodasta ja Saksan rinnalta. Stalin mainitsi kuulleensa, että tähän olisi halukkuutta myös Suomessa. Stalin totesi, että jos Yhdysvallat uhkaisi katkaista suhteensa Suomeen, se lisäisi varmasti Suomen hallituksen halukkuutta irtautua Saksasta. Tässä tapauksessa Neuvostoliitto voisi myös tehdä Suomelle alueellisia myönnytyksiä ja solmia sen kanssa uuden rauhansopimuksen. Neuvostoliitto saattoi kirjeen sisällön myös Iso-Britannian johdon tietoon. Yhdysvallat ei ollut valmis uhkaamaan Suomea suhteiden katkaisemisella, mutta Stalinin tarjous päätettiin välittää Suomelle lievennettynä. Rauhantarjouksesta oli jo hieman aiemmin kerrottu Suomen Washingtonin lähettiläälle Hjalmar Procopélle, joka välitti tiedon Suomen ulkoministeriölle. Procopé totesi, että ei voinut tietää, oliko aloite tullut Neuvostoliitosta vai Yhdysvalloista, mutta epäili, että kyseessä oli yhteinen yritys, jossa myös Englanti oli mukana. Suomen ulkoministeriö katsoi, että erillisrauhakontakteja oli mahdotonta ryhtyä kehittämään näin epämääräiseltä pohjalta. Arvioitiin myös, että asian vuotaminen Saksan tietoon olisi johtanut täysin laskemattomiin seurauksiin. Peläten Saksan reaktiota Suomen hallitus päätti myös virallisesti kumota erillisrauhaa koskevat huhut, joita oli esiintynyt muun muassa ruotsalaisissa sanomalehdissä. Muutoin hallitus päätti jäädä seuraamaan tilannetta ja Yhdysvalloille ilmoitettiin, että Suomi ei voinut tulkita esitystä rauhantarjoukseksi. Tuomo Polvinen on arvioinut, että muun muassa Neuvostoliiton vaikeasta sotilaallisesta tilanteesta johtuen Stalinin tarjous saattoi olla todellinen.²³⁵

²³⁴ Polvinen 1979, 93–99.

²³⁵ Polvinen 1979, 99–105.

Syyskuun alkupuolen Itä-Karjalaa koskeva kirjoittelu kytkeytyi varsin paljolti nimenomaan erillisrauhahuhuihin. Kirjoittelun avasi syyskuun toisena päivänä Helsingin Sanomat, jonka mielestä huhuilla haluttiin heikentää suomalaisten mahdollisuuksia saattaa sota voitolliseen loppuun:

”Kysymys on hyökkäyksestä meidän kansallista yksimielisyyttämme vastaan ja yrityksestä esittää väärässä valossa pyrkimyksiämme. HS jatkoi: Suomi on lähtenyt tähän taisteluun poistaakseen alituisen uhkan idästä päin ja taatakseen itselleen rauhallisen elämän turvallisten rajojen sisällä.”²³⁶

Karjalaisen kirjoittelu lähti syyskuun ensimmäisellä viikolla liikkeelle niin ikään erillisrauhahuhuista. Lehden mukaan Suomi oli joutunut huhuhyökkäyksen kohteeksi ja kaikuja huhuista oli kantautunut myös suomalaisiin sanomalehtiin. Ennen kaikkea huhuja oli kuitenkin suorastaan tulvinut niiden maiden lehdissä, jotka eivät jaksaneet tai halunneet ymmärtää Suomen taistelun oikeaa luonnetta. Lehdessä korostettiin, että Suomen nykyinen taistelu tähtäsi ainoastaan pysyvän rauhan saavuttamiseen ja se oli myös koko kansan mielipide:

”Saavutetut suuret voitot, joiden suuri merkitys on ymmärretty niissä piireissä, joissa muutenkin ymmärretään taistelumme tarkoitus ovat vieneet kansamme aimo askeleen lähemmäksi tarkoituseräänsä. Kohti uusia oikeudenmukaisempia rajoja, joita on parempi puolustaa, ja kohti pysyvää rauhaa.”

Kirjoituksessa jatkettiin, että hyvin alkanutta työtä ei pitänyt jättää kesken minkäänlaisten huhujen takia ja muistutettiin ylipäällikön päiväkäskyn sanoista: *”aika ei vielä ollut vaihtaa kivääriä auran”*.²³⁷ Jori jatkoi samasta aiheesta kolme päivää myöhemmin muistuttamalla, että pysyvää rauhaa ei voitu saavuttaa ennen kuin perivihollinen oli työnnetty riittävän kauaksi helposti puolustettavien rajojen taakse: *”sillä kaikista rauhansopimuksista huolimatta ryssä, olipa kysymyksessä millaista väriä tunnustava ryssä tahansa, katselee aina himoiten pieniä naapureitaan.”* Jorin mielestä kaikki rauhat, joita Suomi oli Venäjän kanssa tehnyt, olivat olleet vain välirauhoja: *”ja kun emme usko ryssän voivan miksiäkään entisestään muuttua, teemme tällä kerralla hiukan perusteellisemmän työn kuin aikaisemmin, jotta rauhakin olisi pitempi.”* Lopuksi Jori totesi ilahtuneena, että suomalaiset olivat ehtineet jo niin pitkälle, että

²³⁶ ”Tarkoituseräisiä tietoja.”, pk. HS 2.9.1941, s. 6.

²³⁷ ”Jori”, ”Päivän pakinaa.”, Karj. 6.9.1941, s. 3.

jokainen huomasi päämäärän olevan näkyvissä.²³⁸ ”*Valtiollisessa katsauksessa*” iloittiin samana päivänä, että Suomen 300-vuotiset rajat olivat ennallaan, mutta lisättiin, että tällä kertaa ei voitu tyytyä ainoastaan siihen. Lehden mielestä oli käytettävä hyväksi tilaisuutta, jota tarjottiin rauhan turvaamiseksi myös tulevien sukupolvien ajaksi. Lehti muistutti vielä uudelleen äsken mainituista Mannerheimin sanoista. Kirjoittaja uskoi kaikkien suomalaisten yhtyvän kiitoksiin, jotka puhemies Hakkila oli esittänyt Suomen armeijalle ja Saksalle Suomen pelastamisesta ja tulevaisuuden turvaamisesta ja lisäsi, että ilmeistä päätellen myös kaikki kansanedustajat yhtyivät niihin. Karjalaisen mielestä Hakkilan puhe eduskunnassa ilmensi luottamusta voiton varmuuteen.²³⁹

HS palasi erillisrauhahuhuihin syyskuun puolivälissä ja vakuutti että turvallisuuden saavuttaminen hankkimalla puolustuskelpoisemmat rajat ja kukistamalla bolshevistinen hallitusvalta oli koko kansan yksimielinen tavoite. Neuvostohallituksen rauhanrakkauteen ja rauhanvakuutteluihin ei lehden mielestä ollut luottamista. Huhut Suomen pyrkimyksistä erillisrauhaan leimattiin keksityiksi ja niitä pidettiin yllä Suomen asian vahingoittamiseksi. Suomi ei kirjoittajan mukaan jatkanut sotaa yhtään sen pitempään, kuin mitä oikeuden palauttaminen sekä vapauden ja turvallisuuden takaaminen vaati. Lehden mukaan Suomi oli oppinut Neuvostoliitosta sen verran paljon, että se ei ryhdy uhkapeliin hetkellä, jolloin mahdollisuudet saavuttaa pysyvä rauha ja turvallisuus voittoa sodalla olivat suuremmat, kuin koskaan aikaisemmin.²⁴⁰

SS osallistui erillisrauha-huhujen torjuntatalkoisiin kuukauden puolivälissä ja oli asiasta pitkälti samaa mieltä, kuin muutkin lehdet. Lehti viittasi Väinö Tannerin Vaasassa pitämään puheeseen, jossa Tanner oli kumonnut erillisrauhaa koskevia väitteitä. SS:n mukaan täällä tiedettiin kokemuksesta, ettei Neuvostoliiton kanssa tehdyillä rauhansopimuksilla enempää kuin muillakaan sopimuksilla ollut mitään arvoa, koska ne rikottiin häikäilemättömästi sopivan tilaisuuden tullen. Sen vuoksi Suomen oli jätävä odottamaan yleisen rauhan tuloa Euroopassa. SS huomautti kuitenkin, että tästä ei silti pitänyt tehdä väärä johtopäätöksiä Suomen aseman suhteen. Vaikka tasavallan hallitus ei ollut pitänyt asiallisena yhtä selvin tulevien rajalinjoin, kuin eräät muut määritellä sodan alueellisia päämääriä, ei se silti lehden mielestä merkinnyt sitä, että Suomen armeija kävisi sotaa mihin saakka tahansa laajalla Venäjänmaalla. Lehti si-

²³⁸ ”Jori”, ”Päivän pakinaa.”, Karj. 9.9.1941, s. 3.

²³⁹ Helsingin kirjeenvaihtaja, ”Valtiollinen katsaus”, Karj. 9.9.1941, s. 5.

²⁴⁰ ”Taistelu jatkuu.”, pk. HS 16.9.1941, s. 4.

teerasi tässä yhteydessä Tannerin Vaasan puhetta, jossa Tanner oli todennut: ”*Emme tule jatkamaan sotaa pitemmälle kuin omat etumme vaativat. Se on meille yksinomaan puolustusso-
taa.*” Myös SS totesi, että Suomi ei halunnut jatkaa sotaa yhtään pitempään, kuin mitä ehdo-
ton turvallisuus vaati, mutta halusi toisaalta tehdä selvän eron muihin mielipiteisiin lisäämäl-
lä, että virallinen rauha rajamäärityksineen oli mahdollista tehdä vasta yleiseurooppalaisen
rauhanteon yhteydessä.²⁴¹ Tannerin puheen tarkoitus oli hillitä maassa vallitsevaa sodanpää-
määriä koskevaa levottomuutta, mutta puhe antoi lopullisen kuoliniskun myös rauhanoffen-
siiville²⁴².

US sivusi erillisrauhahuhuja Syyskuun puolivälissä. hyökkäämällä ruotsalaisia sanomalehtiä
vastaan, jotka lehden mukaan olivat antaneet ymmärtämystä sille, että Neuvostoliitto halusi
alueita Karjalan kannakselta, mutta eivät vastaavasti hyväksyneet suomalaisten etenemistä
vanhojen rajojen taakse. US ihmetteli, että miten edellä mainittu ajatus suhteutuu puheisiin
Suomen ja Venäjän rauhasta entisten rajojen pohjalta: ”*Venäjä on muka oikeutettu turvaa-
maan Pietaria suomalaisilla alueilla, mutta samaan aikaan Suomelle suositellaan rauhan te-
kemistä maamme vanhojen rajojen puitteissa.*”²⁴³ Timo viittasi samana päivänä samoihin
ruotsalaisnäkemyskysymyksiin ja vakuutti, että suomalaiset eivät olleet suuruudenhulluja ja kyse oli
ainoastaan turvallisuudesta. Timo kuitenkin lisäsi, että, koska Suomi oli sodassa, niin oli
luonnollista, että vihollinen oli tarkoitus lyödä. Muurmannin rautatiestä Timo totesi seuraavaa:
”*Muurmannin rata sekä siltä kohti Suomea halkovat haararadat ja autotiet ovat selvästi
hyökkäysuhka Suomeen.*” Timo muistutti, että rautatie palveli myös vihollisen mahdollisia
ulkomaisia sotatarvikehankintoja.²⁴⁴ Seuraavana päivänä Karjalaisen Jori mietiskeli ironisesti,
että joissakin maissa tunnuttiin ihmettelevän Suomen menettelyä ja pidettiin epäoikeutettuna,
että sotaa käytiin nykyisin Suomen vanhojen rajojen ulkopuolella eikä niiden sisäpuolella: ”*ja
toivottaisiin hartaasti, että Suomen pieni piski saataisiin hätistetyksi pois 180 miljoonaisen
jättiläisen housunlahkeesta, josta uhkaa revetä isonlainen kappale jo lahonnutta kangasta.*”
Myös Karj. ihmetteli ruotsalaislehtien ”neuvostosympatioita” samaan tapaan, kuin US. Jori
kiteytti, että, kun suuret ruotsalaiset porvarilliset lehdet, julkaisivat tuollaisia juttuja, niin ei
ollut ihme, että Ruotsissa oli vaikeuksia ymmärtää Suomen sotaa ja sen päämääriä.²⁴⁵

²⁴¹ ”Suomen asema.”, pk. SS. 16.9.1941, s. 3.

²⁴² Manninen 1980, 254–255.

²⁴³ ”Kokonaiseen ratkaisuun.”, pk. US 17.9.1941, s. 4.

²⁴⁴ ”Timo”, ”Villi divisioona.”, US 17.9.1941, s. 10.

²⁴⁵ ”Jori”, ”Päivän pakinaa.”, Karj. 18.9.1941, s. 3.

6.2. ”Armeijamme seisoo Syvärillä.”

Mannerheim antoi elokuun lopussa ohjeen Karjalan armeijan etenemisestä Syvärille ja Äänisjärvelle. Ohjeen mukaan Syväri tuli saavuttaa Laatokan ja Syvärin aseman välillä. Tämän jälkeen tuli olla valmiina jatkamaan Petroskoin suuntaan. Ensimmäinen suomalainen joukko saavutti Syvärin 7.9. ja Syvärin asema valloitettiin seuraavana päivänä, jolloin myös Muurmannin rata katkaistiin räjäyttämällä. Radan katkaisu jäi merkitykseltään vähäiseksi. Suomalaisilla ei vielä tässä vaiheessa ollut varmaa tietoa siitä, että uusi ratayhteys Sorokasta, Vietnanmeren rannalta oli jo valmistunut. Siitäkin huolimatta radan katkaisu samoin kuin Stalinin kanavan katkaiseminen vaikeuttivat Leningradin huoltoa. Syväri-joen suomalaiset ylittivät 11.9. ja syyskuun puolivälissä Syväri oli saavutettu sadan kilometrin leveydeltä.²⁴⁶ Syyskuun aikana suomalaisille myös varmistui, että Neuvostoliitto oli saanut valmiiksi Sorokasta lähtevän radan²⁴⁷.

Suomen Sosiaalidemokraatin pääkirjoituksessa kyseltiin pari päivää ennen Syvärin saavuttamista, että mitä nyt seurasi, kun vanhat rajat oli saavutettu? SS:n mukaan kansalaistenkin mielissä liikkui tärkeimpänä kysymyksenä se, oliko sodan päämäärä saavutettu? Lehti pohdiskeli, olivatko varsinaiset sotatoimet nyt Suomen osalta ohitse, kun maa oli vapaa vihollisista vai vaatiiko Suomen turvallisuus vielä jotakin muuta: ”*Onko tasavallan presidentin mainitsema ”ikuinen uhka” rajoiltamme poissa ja onko olemassa takeet tulevien sukupolvien onnellisesta tulevaisuudesta?*” Kirjoituksen loppu sisälsi selvän varoitus Suomen johtajille:

”Mutta jos vastoin odotuksia bolshevistisen armeijan onnistuisi pelastautua ratkaisevaa tappiota kärsimättä kauas Venäjän sisäosiin, on pidettävä selviönä, ettei Suomen pieni armeija lähde seikkailemaan kovin kauas vanhojen rajojemme ulkopuolelle.”²⁴⁸

Helsingin Sanomat käsitteli Syväri-joen saavuttamista ja sen merkitystä heti tuoreeltaan. Lehden mielestä Syvärin saavuttaminen merkitsi uutta loistavaa voittoa Suomen aseille ja todisti myös sen, että armeija kykeni suorittamaan voitokkaita operaatioita samanaikaisesti pitkän rintaman eri osilla. HS piti saavutettua menestystä erittäin tärkeänä Itä-Karjalassa suoritettavien sotatoimien kannalta. Muurmannin rataa lehti piti strategisesti tärkeänä ja sen katkaisua,

²⁴⁶ Seppälä 1984, 164–169, 235, 238–239.

²⁴⁷ Manninen 2002, 145.

²⁴⁸ ”Rajajoelle päästyä.”, pk. SS. 5.9.1941, s. 3.

joka tapahtui kirjoituksen ilmestymispäivänä vain ajankysymyksenä. Kirjoittajan mukaan oli mahdollista, että etenemissuunnasta riippuen rautatie voitaisiin saavuttaa jo ennen jokea. Strategian lisäksi Syvärin saavuttamisella oli HS:n mielestä toinenkin merkitys:

”Syvärin joki muodostaa luonnollisen rajan sille alueelle Aunuksessa, jossa asuu karjalainen väestö. Taistelussa suomalaisten heimojen vapauttamiseksi vieraasta sorrosta Syväri on sen vuoksi ensiarvoinen tavoite, jonka saavuttaminen merkitsee uutta askelta lopullista päämäärää kohti.”²⁴⁹

Uusi Suomi puolestaan kyseenalaisti Muurmannin rautatien tarpeellisuuden Neuvostoliitolle. Timon mielestä Neuvostoliitto ei tarvinnut sen enempää Muurmannin rautatietä, kuin myöskään jäävapaata satamaa Atlantin rannalta. Timon näkemyksen mukaan rautatie olisi suomalaisten hallussa paljon tarpeellisempi: *”Suomen hallussa tuo rata täyttää kaikki sen paikalliset, rauhanomaiset tarpeet ja tehtävät paremmin kuin konsanaan Venäjän hallussa.”²⁵⁰*

Karjalainen ihasteli kuukauden lopulla Suomen armeijan saavutuksia. Jori ihmetteli itse ja arveli, että ennen kaikkea ulkomaalaiset ihmettelivät, miten tällaiset voimanponnistukset, olivat mahdollisia raskaan talvisodan jälkeen: *”Armeijamme seisoo Syvärillä, Muurmannin rata on katkaistu ja koko Itä-Karjala on tosiasiallisesti silloin jättiläismotti.”²⁵¹*

6.3. Iso-Britannian nootti – ”Suomen oikeus Itä-Karjalaan”

Englanti otti Saksan hyökkäyksen Neuvostoliittoon ilolla vastaan, koska se merkitsi maalle hengähdystaukoa. Varsin nopeasti Englanti teki myös päätöksen sotilaallisen tuen antamisesta Neuvostoliitolle. Edellä mainittu johti myös siihen, että Englannin oli uudelleen määriteltävä suhteensa Suomeen, joka soti nyt Englannin liittolaista vastaan Saksan rinnalla. Suomalaisten eteneminen Itä-Karjalaan ja Mannerheimin miekantuppipäiväkäskey herättivät lopulta Iso-Britannian ärtymyksen, mutta toisaalta se ei halunnut automaattisesti katkaista diplomaattisia suhteita Suomeen, koska Englannin lähetystö saattoi tarjota vastapainoa Saksan vaikutusval-

²⁴⁹ ”Syvärillä.”, pk. HS 8.9.1941, s. 4.

²⁵⁰ ”Timo”, ”Harhaluuloja.”, US 8.9.1941, s. 4.

²⁵¹ ”Jori”, ”Päivän pakinaa.”, Karj. 23.9.1941, s. 3.

lalle Suomessa sekä mahdollisuuden tiedustelutoiminnalle. Suomikaan ei halunnut katkaista välejänsä Englantiin, joten suhteet säilyivät muodollisesti ennallaan. Saksan puuttuminen peiliin muutti kuitenkin tilannetta ratkaisevasti. Saksa oli ärtynyt siitä, että Suomi salli Englannin harjoittaa vakoilutoimintaa Suomessa. Suomi päätyi heinäkuun lopulla katkaisemaan diplomaattiset suhteensa Englantiin. Englannille oli tärkeää, että syy tapahtuneesta vieritettäisiin Suomen niskoille ja tällaisen kuvan maailma myös tapahtuneesta sai, vaikka suhteiden katkaisu tapahtuikin enemmän tai vähemmän yhteisymmärryksessä. Polvinen on luonnehtinut tapahtunutta sivistyneeksi välirikoksi. Iso-Britannian lähetystön henkilökunta poistui Suomesta syyskuun alussa.²⁵²

Iso-Britannian hallitus jätti Suomelle nootin syyskuun 22. päivänä. Iso-Britannia ilmoitti, että Suomen käymää sotaa ei ollut mahdollista pitää erillisenä Euroopan yleisestä sodasta. Nootin mukaan suomalaiset joukot oli vedettävä pois puhtaasti venäläiseltä alueelta. Jos Suomi ei siirtäisi armeijaansa vuoden 1939 rajan taakse, voisi syntyä tilanne, jossa Englanti käsittelisi Suomea vihollisena sekä sodan, että tulevan rauhankonferenssin aikana. Neuvostoliitto oli painostanut jo syyskuun alusta asti Englantia ryhtymään toimenpiteisiin Suomen irrottamiseksi sodasta. Neuvostoliiton painostus vaikutti merkittävästi siihen, että nootti jätettiin. Sanamuodosta Englanti oli sopinut yhdessä Neuvostoliiton suurlähettilään Maiskin kanssa samoin siitä, että propagandavaikutuksen vuoksi nootti päästettiin myös julkisuuteen. Maiski oli korostanut ulkoministeri Edenille, että, jos Suomelta ei saataisi tyydyttävää vastausta, täytyi Englannin julistaa sille sota.²⁵³ Itä-Karjalan suhteen nootissa oli oleellista maininta puhtaasti venäläisestä maasta ja vaatimus vetää suomalaiset joukot vuoden 1939 rajan taakse. Sensuuri päätti aluksi 24.9., että tietoa Englannin jättämästä nootista ei saa julkaista, mutta lievensi ohjetta seuraavana päivänä huhujen välttämiseksi siten, että ulkomaalaisten lehtien lausuntojen julkaisemisesta täytyi neuvotella VTL:n kanssa.²⁵⁴

Helsingin Sanomissa oli 22. päivänä pääkirjoitus, jonka sanamuodosta voisi päätellä, että siinä kommentoitiin Iso-Britannian noottia, mutta, koska nootti oli jätetty samana päivänä, kuin kirjoitus oli julkaistu, ei kirjoittajalla todennäköisesti voinut olla nootista tietoa. Muissa kirjoituksissa HS ei kuitenkaan syyskuun aikana noottia käsitellyt Itä-Karjalaan liittyen. Lehti kirjoitti otsikolla: ”*Suomen oikeus Itä-Karjalaan*” ja kirjoituksessa puolustettiin laajasti alueen

²⁵² Polvinen 1979, 77–93.

²⁵³ Polvinen 1979, 106, 112–113.

²⁵⁴ Rusi 1982, 166–167.

kuulumista Suomelle. HS kirjoitti, että oli voimia, jotka pyrkivät kiistämään Suomen oikeuden Itä-Karjalaan ja sen vuoksi oli syytä palauttaa mieleen ne perusteet, joilla Suomi katsoi olevansa oikeutettu liittämään itseensä entisen itärajan takana olevat laajat maakunnat. HS:n mielestä Suomella oli ensiksikin oikeus saada täysi korvaus niistä kärsimyksistä ja menetyksistä, joita bolshevistinen Venäjä on Suomelle aiheuttanut. Tämä korvaus oli lehden mielestä mahdollista saada ainoastaan: ”*maa-alueiden ja niiden luonnonrikkauksien tarjoamien entistä suurempien taloudellisten mahdollisuuksien muodossa.*” HS kuitenkin valitteli, että kokemus oli osoittanut suomalaisille, että pelkkä oikeus ja sanallinen vetoaminen siihen eivät johtaneet oikeuden toteutumiseen, joten ainoa varma tie oli oikeutettujen vaatimusten toteuttaminen omin käsin. Lehti muistutti, että tämä oli linja, jota myös suurvallat noudattivat. HS siis ilmaisi varsin suoran sanankääntein, että se, mitä ei neuvottelemalla saavutettu, voitaisiin ottaa sovitulla. Kirjoittaja oli vahvasti sitä mieltä, että Moskovan rauhan lisäksi myös Tarton rauha oli tehty pakon edessä: ”*Oli pakko tyytyä, kun rajaan, jonka olisimme tunteneet oikeaksi, ei voitu päästä.*” Ruotsin vallan aikana olivat Ruotsin valtiomiehet kirjoittajan mielestä piirtäneet itärajan ajatellen pelkästään Ruotsin turvallisuutta: ”*Heitä ei surettanut se, että sen kautta osa suomalaista kansaa hylättiin kuuluvaksi aivan toisenlaiseen maailmaan ja maantieteellisenkin kokonaisuus silvottiin.*” HS:n mielestä Suomi ei voinut tyytyä vähempään, kuin maantieteellisen kokonaisuuden saavuttamiseen, mutta ei kovin tarkasti määritellyt millaista aluetta sillä tarkoitti. Lehden mukaan Suomella oli Pyhä oikeus Vienan ja Anuksen liittämiseen Suomeen niiden laajimmassa alueellisessa merkityksessä. HS veti viivan myös vuoden 1918 sotaan:

”On sanottu, että silloin, kuin armeijamme keväällä 1918 pysähtyi ns. historialliselle itäiselle rajalle, jätimme täyttämättä velvollisuutemme itäkarjalaista kansanosamme kohtaan, joka on lihaa meidän lihastamme.”

HS:n mielestä: ”*Itä-Karjala kuuluu vuosituhannen pyhittämällä työn ja uurastuksen omistusoikeudella Suomen suvulle.*” Lehden näkemyksen mukaan edellä mainitun rinnalla ei merkinyt mitään se seikka, että Itä-Karjalan joihinkin osiin oli myöhemmin siirretty venäläisen imperialismin voimalla slaavilaista anastajaväestöä:

”Itä-Karjala on suomalaista maata, johon suopea kohtalo on tehnyt meille nyt mahdolliseksi lopultakin toteuttaa vapaan yhtyvän Suomen suvun omistusoikeusvaatimukset. Suomen kansa on kautta maailman tunnettu siitä, ettei se vaadi itselleen mitään vieraille kuuluvaa.”²⁵⁵

Uusi Suomi sivusi Iso-Britannian noottia parissa kannanotossa kuukauden loppupuolella. Pääkirjoituksessa kirjoitettiin Itä-Karjalasta bolshevikkien hyökkäystukikohtana. Myös US vakuutteli, että Suomen taistelussa oli kyse rauhan ja turvallisuuden hankkimisesta, jotta suomalaiset voisivat omistautua varsinaiselle kutsumukselleen, rauhalliseen ja rakentavaan työhön. Tavoite oli US:n mielestä niin suuri ja historiallisesti kauaskantoinen, että puolinaiset ratkaisut eivät siihen pääsemiseksi riittäneet. Suomi toivoi lehden mukaan ainoastaan sitä, että voisi odottaa tulevaisuutta turvallisimmin mielin, kuin tähän asti. US:n mukaan hyökkäysvalmistelut, joita bolshevikit olivat Itä-Karjalassa suorittaneet, osoittivat maailmalle, millainen Suomen asema oli ollut:

”Bolshevikit ovat luoneet Itä-Karjalan imperialistien valloituspyrkimyksiensä voimakkaaksi tukikohdaksi, josta käsin hyökkäys Suomea ja Pohjolaa kohti oli alkava. Itä-Karjala on rakennettu täyteen strategisia rauta- ja maanteitä, lentokenttiä ja sotilallisia varastoja. Yhteensä ne muodostavat täydellisen sotavalmiin toimintapohjan tunkeutumiselle länttä kohti.”²⁵⁶

Timo puolestaan muistutti, että Suomi ei ollut vielä saavuttanut historiallisia rajojaan, koska Hanko, ja Suomenlahden saaret olivat vihollisen hallussa. Vasta, kun ne oli saatu takaisin, olivat Suomella ne alueet, jotka kuuluivat myös Suomen suuriruhtinaskuntaan. Timo lisäsi mahtailevasti, että tämän jälkeen vihollista oli lannistettava Pietarin, Petroskoin, Kannanlahden ja Muurmannin suunnilla ja vasta sitten voitaisiin pohdiskella, mikä oikeastaan olivat Suomen historialliset rajat. Timo lisäsi, että Suomessa oltiin jyrkästi eri mieltä vanhoista ja uusista, tulevaisuuden historian rajoista, kuin useat neuvojat ja kuiskuttajat.²⁵⁷

Karjalainen tölväisi Englantia syyskuun lopussa. Jori siteerasi Times-lehteä vuodelta 1936, jossa oli kauhisteltu Itä-Karjalassa vallinnutta köyhyyttä ja kurjuutta sekä sitä, kuinka Neuvostoliitto oli riistänyt ja sortanut alueen asukkaita. Jori hämmästeli Englannissa tapahtunutta

²⁵⁵ ”Suomen oikeus Itä-Karjalaan.”, pk. HS 22.9.1941, s. 4.

²⁵⁶ ”Kansallisen turvallisuuden puolesta.”, pk. US 28.9.1941, s. 7.

²⁵⁷ ”Timo”, ”Lähirannoilta ja muualtakin.”, US 28.9.1941, s. 14.

asennemuutosta. Hänen mielestään oli käsittämätöntä, että nyt, kun Itä-Karjalan vapaus oli vihdoinkin koittamassa ja Suomi ojensi auttavan kätensä sorretulle veljelleen, niin Englanti varoitti siitä. Syyksi Jori lisäsi, että Englannin etujen mukaista saattaisi olla, että tuo pohjaton sorto ja vääryys, jonka se oli aikaisemmin tunnustanut todeksi, jatkuisi edelleen. Jorin mukaan Suomen oli pakko olla asiasta toista mieltä, koska kukaan muu ei tuntenut yhtä hyvin sitä vääryyttä, joka oli kautta historian painanut Suomen heimoa, rajan pirstoessa sitä. Jori muistutti, että Neuvostoliitto oli valmis antamaan myös suomalaisille saman kohtalon, jonka alaisena karjalaiset olivat vuosisatoja huokailleet.²⁵⁸

6.4. ”Petroskoi – Äänislinna suomalaisten käsissä!”

Yksi lokakuun merkittävimpiä tapahtumia oli Petroskoin kaupungin valloitus kuukauden ensimmäisenä päivänä²⁵⁹. Lokakuun lopulla Itä-Karjalan sotilashallinto toivoi, että kaikki Itä-Karjala-kirjoittelu tapahtuisi pelkästään Päämajan tiedotusosaston kautta. Tämän johdosta VTL:n sensuuriyksikkö lähetti 7.11. lehdille ohjeen, jonka mukaan Itä-Karjala-kirjoittelu alistettiin VTL:lle. Viikkoa myöhemmin annettiin sovellutusohje, jossa löysennettiin edellistä määräystä. 20. marraskuuta lähetettiin Päämajan pyynnöstä seuraava ohje, jossa sanottiin, että lehdissä ei saisi kirjoittaa, että alueita olisi vallattu luonnonrikkauksien ja taloudellisen hyödyn takia. Tämä ohje jäi Itä-Karjalan osalta viimeiseksi sensuuriohjeeksi.²⁶⁰

Helsingin Sanomat pohdiskeli Petroskoin tulevaa nimeä ensimmäisen kerran jo niinkin aikaisin, kuin 12.9. Serpentiinejä otsikon alla kyseltiin, että mahtaakohan suomalaiset mennä myös Petroskoihin ja todettiin, että jos niin kävisi, olisi kaupungin nimi ehdottomasti muutettava. Uudeksi nimeksi tarjottiin Ääniksenlinnaa, joka sopi kirjoittajan mukaan hyvin Savonlinnan ja Hämeenlinnan seuraksi kaupunkien joukkoon.²⁶¹ Serpentiinejä pakinassa käsiteltiin nimikysymystä uudelleen noin viikkoa ennen kaupungin valtausta. Tällöin nimivaihtoehtoina tuotiin esille Äänisenlinna, Kallio ja Petrinlinna.²⁶² Kaupungin valtaamista seuranneena päivänä HS kirjoitti valtauksen tärkeästä merkityksestä. Lehden mielestä Petroskoin joutuminen suo-

²⁵⁸ ”Jori”, ”Päivän pakinaa.”, Karj. 27.9.1941, s. 3.

²⁵⁹ Seppälä 1984, 171.

²⁶⁰ Rusi 1982, 141–142

²⁶¹ ”Serpentiinejä.”, HS 12.9.1941, s. 4.

²⁶² ”Serpentiinejä.”, HS 23.9.1941, s. 4.

malaisten joukkojen haltuun merkitsi sitä, että venäläisten bolševikkien ote Vienasta ja Aunuksesta oli herpaantumassa. Toisaalta samalla oli lehden mukaan kukistunut myös Suomea vastaan suunnattu sotilaallisen ja henkisen hyökkäyksen tukikohta. Kirjoittaja piti Petroskoita vieraana kasvannaisena Suomen heimon asuma-alueella ja oli iloinen siitä, että sen turmiollinen vaikutus oli loppunut. Kirjoituksen loppuosan sävy oli vähintäänkin runollinen:

*”Joukkomme seisovat nyt siellä ja todennäköisesti laajemmallakin alalla runojen laulaman Äänisjärven rannoilla, joka on kansallisen heräämisemme ajoista asti ollut yksi meidän kaukaisimpia ja ylpeimpiä kansallisia tavoitteitamme. Senvuoksi tämä suomalaisten aseiden uusin loistava voitto piirtyy unohtumattomana lukuna Suomen ja koko Suomen heimon aikakirjoihin.”*²⁶³

HS kirjoitti Petroskoista samana päivänä myös Serpentiinejä -otsikon alla. Sen sävy oli vieläkin runollisempi ja uhkui entistä suurempaa voitontahtoa: *”Jälleen ILON JA VOITONSANO-MA. Petroskoi – Äänisenlinna, Petrinlinna on vallattu! Ah, tuota voitokasta, ihmeellistä sankariarmeijaamme! Voitosta toiseen käy sen tie.”* Kirjoittaja muisteli runoa: *”Äänisjärvi, Pohjanlahti, Vienan rannat, Auran suu. Siin` on suomalainen mahti, jok` ei oo kenenkään muun.”* ja jatkoi, että suomalaiset seisoivat nyt Petroskoissa vahtina iänikuista vainolaista vastaan ja lisäsi, heittäen selvän piikin Ruotsin suuntaan *”Eivätkä vaan oman maansa puolesta, vaan niidenkin, jotka pelokkaina heidän selkensä takana kyyristelevät.”* Kirjoittaja pohdiskeli, että luulisi naapureidenkin huokaisevan helpotuksesta ja olevan kiitollisia, kun vaara loittoni myös heidän rannoiltaan, sen vuoksi, että Suomen mies taisteli myös heidän puolestaan. Suurin osa artikkelista meni kuitenkin siihen, että kirjoittaja keskittyi ivaamaan Petroskoin radion *”Tiltua”*²⁶⁴ ja hänen kömpelöksi parhaamaansa propagandaa.²⁶⁵ HS:n Eero totesi, että Petroskoin valtaus ei ollut helppoa, koska venäläiset olivat järjestäneet sotilaallisesti tärkeänä pitämänsä kaupungin puolustuksen lujaksi. Kaupungin valtausta hän piti suomalaisen sotilasmahdin uutena voimannäytteenä.²⁶⁶

Suomen Sosiaalidemokraatin pääkirjoitus lokakuun 2. päivänä ei käsitellyt kaupungin tulevaa nimeä, vaan sen miehitystä. Muiden lehtien tavoin myös SS riemuitsi Petroskoin päätymisestä

²⁶³ ”Petroskoi.”, pk. HS 2.10.1941, s. 4.

²⁶⁴ ”Petroskoin Tiltu” oli Kuopiossa syntynyt kommunisti Saimi Virtanen, joka oli siirtynyt Neuvostoliittoon vuonna 1930. (Lappalainen 1989, 25).

²⁶⁵ ”Serpentiinejä.”, HS 2.10.1941, s. 4.

²⁶⁶ ”Eero”, ”Sillä tavalla.”, HS 2.10. 941, s. 6.

suomalaisten käsiin ja muistutti myös siitä sotilaallisesta uhasta, minkä kaupunki oli Suomelle muodostanut: *”Itä-Karjalan pääkaupungistahan kehitettiin bolshevistisena valtakautena se tukikohta, mistä hyökkäystä Suomea kohtaan järjestelmällisesti johdettiin muutenkin kuin sota-aseiden varassa.”* Toisaalta kirjoituksessa kyseltiin jälleen, kuten kuukausi aikaisemmin, kun vanhat rajat oli saavutettu, että miten tästä eteenpäin ja millaisiksi Suomen rajat tullaan määrittelemään, kun armeija oli saapunut Äänisjärven rannalle? Sodan luonteeseen viitaten lehti muistutti, että sitä käytiin ainoastaan puolustustarkoituksessa ja Suomen turvallisuuden vakauttamiseksi. SS koki myös aiheelliseksi varoittaa jälleen etenemisen jatkamisesta ja muistutti, että Suomella oli nimenomaan puolustusvoimat:

”Mutta selviö on silti, ettei tämä eteneminen jatku mihin saakka tahansa. Varsinainen valloitusota ei kuulu Suomen armeijan tehtäviin. Petroskoin valtauksen jälkeen onkin syytä toivoa, että varsinaiset sotatoimet meidän kohdaltamme lähenisivät loppuaan. Meidän sotamme on joka tapauksessa erillinen sota suursodasta, selitelköt ulkolaiset tiedoittajat miten niitä huvittaa.”²⁶⁷

Petroskoin valtausta kommentoi heti 2. päivänä myös Uusi Suomi. Pääkirjoituksessa kerrottiin laajasti Petroskoista ja sen historiasta ja tuotiin esille osin samoja asioita, kuin HS ja SS. US:n mukaan, nyt, kun tsaari Pietarin nimikkokaupunki keskellä Suomen heimon ikivanhaa asuma-aluetta oli vihdoinkin suomalaisten käsissä, tuli myös sen suhde ympäristöönsä muuttamaan: *”Siitä on tuleva karjalaisten oma kaupunki, Äänislinna, jonka nimi lupaa turvaa ja rauhaa eikä sisällä uhkaa. Petroskoi – Äänislinna suomalaisten käsissä!”* US:n mielestä Petroskoin valtaus merkitsi sitä, että idän paine oli keventymässä huomattavasti ja ratkaisevaa laatua oleva suuri voitto oli saavutettu. Optimistisesti US uskoi, että vaikka sota jatkui, jäljellä oli enää voiton varmistaminen. Suurimmat uhrit ja raskaimmat ponnistukset kestävän rauhan saavuttamiseksi olivat lehden mukaan jo annettu, mutta nyt kysyttiin vielä sitkeyttä ja kestävyyttä. US:n kommentaista voinee päätellä, että Petroskoin valtausta pidettiin eräänlaisena sinettinä sodan lopputulokselle.²⁶⁸ Lehden toisessa kirjoituksessa samana päivänä korostettiin kaupungin suomalaisuutta ja huomautettiin että suomalaiset olivat nyt isäntinä kaupungissa, joka oli Suomen heimon rakentama ja asuma mutta joka oli vähitellen siirtynyt venäläisille vallanpitäjille. Kirjoittaja jatkoi, että kehitys Petroskoissa on ollut masentava ja täsmänsi, että

²⁶⁷ ”Petroskoissa”, pk. SS 2.10.1941, s. 3.

²⁶⁸ ”Petroskoi – Äänislinna.”, pk. US 2.10.1941, s. 4.

20 vuotta bolshevikkien valtaa on merkinnyt kaupungille samaa rappiota, kuin mikä on ollut havaittavissa koko Itä-Karjalassa.²⁶⁹

Seuraavassa kannanotossaan US käänsi taas katseen länsivaltoihin, vaikka Petroskoissa edelleen liikuttiinkin. Petroskoin merkitys Suomelle täytyi siis osoittaa muillekin, kuin suomalaisille. Timo todisteli pakinassaan, että suomalaisilla oli turvallisuutensa vuoksi yhtä suuri oikeus aluevalloituksiin kuin muilla samasta syystä. Timon mukaan Neuvostoliiton ja rauhan ystävät lännessä pohtivat edelleen sitä, pitäisikö Suomen vetää joukkonsa historiallisten rajojen sisäpuolelle. Happamasti Timo kysyi, että pitäisikö suomalaisten vetäytyä vahdinpitoon Hyrsylän mutkaan, kuunnella tyynesti Petroskoin Tiltua ja ampua vasta sitten, kun Petroskoin kentältä lähteneet koneet olivat kylväneet pommeja Suomeen. Timo todisteli, että suomalaisilla oli yhtä hyvä oikeus pitää turvallisuutensa vuoksi hallussaan Äänislinnaa, kuin englantilaisilla Gibraltaria tai Maltaa ja itse asiassa vielä parempikin, koska Aunus ja Viena olivat suomalaista maata. Timo lopetti pakinansa uhoavaan tyyliin toteamalla, että suomalaisilla ei ollut halua tehdä itsemurhaa ”bolshevikkiryssien” iloksi, vaan Äänisjärveltä oli painuttava Vienansuuhun ja Suomenlahtikin oli puhdistettava. Vasta tämän jälkeen oli Timon mukaan aiheellista katsoa, joko Suomi sai olla rauhassa. Muutamien eilispäivänä lehdessä olleiden sähkeiden johdosta Timo arveli, että ulkoministeri Edenillä oli yhtä vähän tietoa siitä, mikä oli puhtaasti venäläistä maata, kuin mitä jotkut ylhäiset amerikkalaiset tiesivät uskonnonvapaudesta Neuvostoliitossa.²⁷⁰

Timo palasi seuraavana päivänä aiheeseen: mikä oli puhtaasti kenenkin maata? Timo kertoi, että Lontoosta asti tolkutettiin radion välityksellä, että Itä-Karjala oli puhtaasti venäläistä maaperää ja suomalaisten oli vedettävä sieltä joukkonsa pois. Samaan hengenvetoon hän ihmetteli, että, jos suomalaisia joukkoja ei saanut olla ”puhtaasti venäläisellä maaperällä”, niin miksi sitten venäläisiä joukkoja sai olla puhtaasti suomalaisella maaperällä, esimerkiksi Hangossa, ilman brittien vastalauseita? Timo muistutti, että vielä keväällä 1940 anglosaksisen maailman silmäätekevät pitivät viimeksi mainittua inhottavana rikoksena ja lisäsi, että jokainen suomalainen koululapsi, samoin kuin Lontoon radion entiset Suomen kansalaiset tiesivät, että Viena ja Aunus eivät olleet venäläistä maaperää: ”*Eiväthän Kalevalan laulumaat voi olla puhtaasti venäläistä maaperää*”. Näin siis myös Kalevala oli otettu taisteluaseeksi Itä-Karjalan kysymyksessä. Suomalaisuutta Timo perusteli myös Tarton rauhansopimuksella,

²⁶⁹ ”Petroskoi.”, US 2.10.1941, s. 8.

²⁷⁰ ”Timo”, ”Muitten asioista ja meidänkin.”, US 4.10.1941, s. 9.

jossa Neuvostoliitto oli tunnustanut Vienen, Aunuksen ja Inkerin suomalaisvoittoisuuden ja luvannut asukkaille kansallisia ja kielellisiä oikeuksia. Timo muistutti, että Karjalan autonomisen neuvostotasavallan toisena virallisena kielenä oli Suomi. Perusteluna Itä-Karjalan suomalaisuudesta Timo mainitsi myös ulkoministeri Molotovin julistuksen talvisodan alkaessa vuonna 1939, josta oli Timon mielestä pääteltävissä, että neuvostojohtajatkään eivät olleet pitäneet Itä-Karjalaa puhtaasti venäläisenä maana. Molotov totesi tuolloin juhlallisesti, että oli koettanut aika toteuttaa suomalaisten vuosisatainen unelma ja yhdistää Karjala osaksi Suomea. Timo lisäsi, että Molotov liitti minkä kykeni ja nyt suomalaiset miehet jatkoivat tuon ikivanhan suomalais-karjalaisen toiveen toteuttamista. Ironisesti Timo tarkensi, että ainakin sotilaat vahvistivat Suomen turvallisuutta samalla tavalla, kuin Englanti oli vahvistanut omaansa miehittämällä Färsaaret, Islannin ja Huippuvuoret, jotka eivät tietävästi olleet brittiläistä maaperää. Mitä vielä tuli Petroskoin suomalaisuuteen, niin siihen löytyi todiste kaupungin vanhoista, virallisista nimikilvistä: ”*Puhumattakaan nyt tavallisista liikekilvistä ja mainosjulisteista, jotka eivät tietenkään voisi olla suomenkielisiä, jos maaperäkin olisi vallan puhtaasti venäläistä*”.²⁷¹

Karjalaisessa julkaistiin pari päivää myöhemmin Saximiehen allekirjoituksella pakina, joka oli käytännössä identtinen pakina edellisen Timon pakinan kanssa.²⁷² Muutoin Karj. ei Petroskoin valtausta kommentoinut. Saximies saksiksi usein pakinoihinsa toisten kirjoittajien tekstejä.

Itä-Karjalassa toteutettiin nimien suomalaistamisessa kahdenlaista käytäntöä. Maantieteellisten nimien suhteen toimittiin siten, että alettiin käyttää suomenkielistä vastinetta tai sitten kokonaan suomennettuja muotoja. Kyse oli osaltaan yhdenmukaistamisesta ja osaltaan pyrkimyksestä välttää sekaannuksia. Sitä vastoin täysin uusien nimien, kuten Äänislinnan kohdalla kyse oli suomalaistamispolitiikasta. Nimikysymysten suunnittelu tapahtui sotilashallinnon valistusosastossa. Valistusosasto teki jo elokuun alussa sotilashallintokomentajalle esityksen Petroskoin nimen muuttamisesta. Syynä oli nimen venäläisyys. Paikkakunnan vanhaa nimeä Petralaa pidettiin sopimattomana muun muassa siksi, koska pelättiin miellelyhtymää tsaari Pietariin. Toisaalta Petralan ajateltiin kuulostavan väännökseltä. Valistusosasto päätyi Äänislinna -nimeen. Valistusosasto halusi nimi-asian keskustelunlaiseksi aikaisessa vaiheessa, jotta uusia nimiä voitaisiin käyttää heti valtauspäivästä alkaen. VTL oli hämmästynyt, koska se

²⁷¹ ”Timo”, ”Reilu peli paras.”, US 5.10.1941, s. 17.

²⁷² ”Saximies”, ”Pakinaa Eilen”, Karj. 7.10.1941, s. 5.

ei saanut nimestä etukäteistietoa propagandaa varten, vaan nimi saatettiin julkisuuteen TK - kirjoituksissa. VTL olisi halunnut, että nimi olisi julkistettu juhlatilaisuudessa. Vaikka Mannerheim oli todennäköisesti hyväksynyt sotilashallintokomentajan esityksen Äänislinnasta, suhtautui hän kriittisesti kaupunkien uudelleen nimeämiseen, koska Itä-Karjala oli ainoastaan armeijan valtaama, eikä sitä ollut liitetty Suomeen. Rytin mielipidettä nimikysymyksissä ei tiedusteltu.²⁷³ Äänislinna -nimen keksijäksi on mainittu Paavo Ravila, josta myöhemmin tuli Helsingin yliopiston kansleri. HS:n kirjoituksessakin mainittu Äänisenlinna olisi ollut kenraali Talvelan mielestä parempi vaihtoehto.²⁷⁴

6.5. ”Vastaus Englannille” ja muuta Itä-Karjala-kirjoittelua

Suomi antoi vastauksensa Iso-Britannian noottiin lokakuun 6. päivänä. Vastauksen mukaan osa Suomen vanhaa valtioaluetta oli edelleen Neuvostoliiton hallussa ja huomautettiin, että Suomen valtaamien rajantakaisten alueiden väestö ei ollut puhtaasti venäläistä, vaan 93–99 prosenttisesti suomalaista, mikä puolestaan oli suuresti liioiteltua. Vastauksessa todettiin myös turvallisuusnäkökohtien vaatineen vanhan rajan ylittämistä.²⁷⁵ Suomen jättämä vastaus ei herättänyt lehdissä kovinkaan suurta kiinnostusta. Muutoinkin Petroskoin valtauksen jälkeinen kirjoittelu lokakuussa oli varsin sekalaista.

HS kirjoitti Englannin noottiin jätetystä vastauksesta pari päivää vastauksen antamisen jälkeen kirjoituksessa: ”*vastaus Englannille*”. Lehti huomautti, että Suomelta vaadittiin sotilaallisia myönnytyksiä, joiden hyöty tulisi kokonaan vastustajalle, ilman, että sitä velvoitettaisiin mihinkään, sen enempää sotilaallisiin kuin poliittisiin myönnytyksiin, sitoumuksiin tai takuisiin Suomea kohtaan. HS lisäsi, että vaikka Suomi katsoisikin voivansa tehdä jonkin sopimuksen, sopimuksia rikkovan Neuvostoliiton kanssa, ei Englannin ehdotus kuitenkaan muuttaisi niitä välttämättömyyksiä, joiden vuoksi Suomi kävi nykyistä taisteluaan. Lehti kiteytti edellä mainittuun viitaten, että Suomen vastaus Englannin vaatimukseen suomalaisten vetämisestä vuoden 1939 rajan taakse ei voinut olla kuin kielteinen. Kirjoittaja jatkoi, että hallitus oli perustellut vastaustaan monilla näkökohdilla, joista yksistään sotilaalliset syyt olivat

²⁷³ Laine 1982, 219–221.

²⁷⁴ Rautala 2002, 119.

²⁷⁵ Polvinen 1979, 115.

lehden mielestä riittävän vakuuttavat. HS:n mielestä Suomen hallituksen vastaus ei ollut tyhjentävä, mutta silti sellainen, että suomalaiset saattoivat jäädä rauhallisesti odottamaan millaisia vaikutuksia sillä oli sekä Englantiin että maailman yleiseen mielipiteeseen.²⁷⁶ Pari päivää myöhemmin HS kirjoitti Yhdysvaltojen suhtautumisesta Suomen asiaan. Lehden näkemys oli se, että, jos Suomen sodankäynti rajojen takana vaikuttaisi sodan yleiseen kulkuun idässä ja erityisesti yhteyksien pitoon Englannin ja Neuvostoliiton välillä, niin sitä jyrkemmin vastustavaksi muuttuisi Englannin suhtautuminen Suomen pyrkimyksiä kohtaan. HS muistutti, että koska Yhdysvaltojen ja Englannin suhteet olivat läheiset, vaati Englannin asenteissa tapahtuva kehitys jatkuvaa kannanottoa myös Yhdysvalloilta. Lehti kertoi, että Yhdysvallat oli hyvin kiinnostunut siitä, ylittääkö Suomi alkuperäiset rajansa, saatuaan takaisin menettämänsä alueet ja tekeekö Suomi sen yhtyäkseen yleiseen sotaan. Suomen asian ymmärtämiseksi oikein, oli HS:n mielestä hyvä, että Yhdysvaltojen hallituksella oli mahdollisuus saada haluamansa tiedot Suomesta sekä tarkistaa saamiaan tietoja täältä.²⁷⁷

SS:n pääkirjoituksessa korostettiin noottiin jätettyyn vastaukseen viitaten, että vaikka vihollinen oli työnnetty kauaksi rajojen taakse, niin suomalaisten käymä sota ei silti ollut valloitus-sotaa. Suomelle riitti SS:n mielestä riippumattomuuden säilyminen ja sellaisten takeiden luominen, että alituinen uhka ja hyökkäysvaara itärajalta poistuivat. SS oli sitä mieltä, että, jos Suomi vetäytyisi valloitetulta alueelta ja venäläiset jäisivät lisäksi Hankoon ja Kalastajasaa-arentoon, ei edellä mainittua varmuutta olisi. Lehden mielestä se mahdollistaisi, että bolševikit pystyisivät uusimaan Suomen tuhoamiseksi tarkoitetun hyökkäyksensä. Kirjoittaja muistutti, ettei Kremlistä käsin ollut pyritty mihinkään muuhun kuin itsenäisen Suomen valtion tuhoamiseen ja koko Itä-Karjala oli valmistettu suuren hyökkäyksen lähtökohdaksi Suomea vastaan. Suomen miehittämiin alueisiin viitaten, kirjoittaja lisäsi, että tällä hetkellä oli kysymys ainoastaan sodankäynnistä: ”Miten sodan jälkeen asiat Euroopassa järjestyvät ja millä tavoin Suomen itäinen rajaviiva piirustetaan on vastaisuuden asia.”²⁷⁸ SS:n Henrikin ajatukset liikkui-
kuivat jo sodan päättymisessä: ”Eivätkä ne tyydy kysymään ainoastaan ”milloin”, vaan myös-
kin ”miksi ei jo nyt”. Henricki lisäsi, että, kun tällaiset kysymykset nousevat kielelle, niin silloin oli hyvä muistaa talvisodan ja nykysodan keskeinen ero: ”Silloin torjuttiin täyttä tuhoa, nyt varmennetaan näissä kahdessa kamppailussa luotua suurta tulevaisuutta.”²⁷⁹ Mielenkiin-

²⁷⁶ ”Vastaus Englannille.”, pk. HS 8.10.1941, s. 4.

²⁷⁷ ”Yhdysvaltain suhtautuminen.”, pk. HS 10.10.1941, s. 4.

²⁷⁸ ”Suomen vastaus”, pk. SS 8.10.1941, s. 3.

²⁷⁹ ”Henricki”, ”Sataviisi päivää.”, SS 9.10.1941, s. 6.

toista kirjoituksessa oli tietysti se, että SS ei juuri käyttänyt Suur-Suomi-henkisiä ilmauksia, jollaisena ”suurta tulevaisuuttakin” voitaneen pitää.

Lokakuun puolivälissä Väinö Tanner vastasi SS:ssä omalla nimellään arvosteluun, jonka kansanedustaja Isakki Nikkola oli häneen kohdistanut oikeistolaisessa Ajan Suunta-lehdessä. Tannerin mukaan Nikkola oli muun muassa todennut: ”Suur-Suomi toteutuu, olkoon ministeri Tanner mitä mieltä tahansa.” Tanner vastasi kirjoituksessaan Nikkolalle, että Nikkolan väitteitä ei voinut kommentoimatta sivuuttaa, koska siinä oli tahdottu esittää nykyinen sota valloitusotana, jonka tarkoituksena olisi toteuttaa muutamien vähäisten piirien pitkään hautoma unelma suuremmasta Suomesta. Tanner totesi, että, jos asia olisi näin, hän oli erehtynyt sodan tarkoituksesta täysin. Tanner arveli, että myös suurin osa suomalaisista oli ymmärtänyt sodan puolustussodaksi, jonka tarkoituksena oli turvata rauha pidemmäksi aikaa ja varmistaa Suomen rajat. Tanner lisäsi, että edellä mainitun ohjelman takana oli ollut koko Suomen kansa, joka oli myös ihailtavalla yksimielisyydellä sitä toteuttanut: ”Epäilenpä sitä vastoin suuresti, olisiko monikaan käsi tarttunut aseisiin, jos olisi lähdetty Suur-Suomea valloittamaan. Luulisin, ettei tämä ohjelma nytkään varsin monia innostaisi.”²⁸⁰

Tanner oli alkanut lokakuun alusta asti voimakkaasti ajamaan sotatoimien rajoittamista ja hallituksen arvovallan lisäämistä, missä hän pyrki käyttämään apuna myös puolueensa arvovaltaa. Tannerin toiminta lokakuussa johti siihen, että 21.10. järjestettiin keskustelu johon osallistui pääministeri Rangell, muita ministereitä sekä eduskuntaryhmien puheenjohtajia ja varapuheenjohtajia. Rangell ilmoitti, että hallitus esittäisi eduskunnalle selonteon siinä vaiheessa, kun Suomi olisi kokonaan vapaa. Selonteossa todettaisiin, että Moskovan rauha oli mitätöity, mutta Itä-Karjala jäisi miehityksi ja sen kohtalo riippuisi siitä, kumpi voittaisi sodan Saksa vai Englanti. Selonteko ei ollut vielä ajankohtainen, koska Hanko, Suursaari ja osa Petsamoaa olivat vielä Neuvostoliiton hallussa. Eduskuntakeskustelua sodanpäämääristä hallitus ei ollut vielä valmis järjestämään.²⁸¹

Lokakuun lopussa SS pyrki taas esiintymään Itä-Karjalan kysymyksessä eräänlaisena järjen äänenä. Lehti kirjoitti, että nykyisessä totaalisisä sodassa maallikkokin havaitsi helposti, että tärkeitä oli vallata strategiset paikat niin kuin aikaisemmissa sodissa, mutta yhtä tärkeitä oli vihollisen fyysisten ja materiaalisten voimavarojen tekeminen vaarattomiksi. Maa-alueiden

²⁸⁰ Väinö Tanner, ”Eräs sisunpurkaus.”, SS 17.10.1941, s. 3.

²⁸¹ Manninen 1980, 274–277.

valtaaminen oli sen sijaan jäänyt toisarvoiseen asemaan. SS totesi, että sodan jatkuessa sotilaalliset tavoitteet määräisivät sodankäynnin. Lehti lisäsi hyväksyvään sävyyn että, koska sotilaallisesti oli pidetty tärkeänä, että vihollisen armeija tehtiin vaarattomaksi, ei sen karkottamista vanhojen niin sanottujen historiallisten rajojen taakse ollut siinä suhteessa pidetty riittävänä. SS:n mukaan Suomen armeija oli edennyt paikoin kauaskin rajojen taakse, siksi, että vihollisen käyttökelpoisten joukkojen uhka Suomea vastaan saataisiin hävitetyksi: *”Sotatoimien on katsottu vaativan samoin viholliselle kuuluneiden sotilaallisesti merkittävien paikkojen ja alueiden miehittämistä rajojemme takana.”* SS tuntui siis hyväksyneen Itä-Karjalan miehityksen, koska se oli välttämätöntä sotilaallisten näkökohtien vuoksi. Alueen pysyvään liittämiseen Suomen yhteyteen lehti suhtautui varauksellisesti. SS muistutti, että sotaikäyväällä maalla oli aina myös poliittiset tavoitteet, jotka eivät välttämättä olleet samat kuin sotilaalliset tavoitteet: *”Silloinkin kun käydään puolustussotaa sodankäynnille saattaa olla välttämätöntä murskata vihollisen voimat etäälläkin maan rajoista, ilman että näin miehitettyjä alueita on tarkoitus rauhanteossa liittää pysyväisesti maahan.”* SS:n mielestä nämä kaksi seikkaa oli tärkeitä pitää toisistaan erillään, vaikka se oli usein unohdettu sodanpäämäärä-keskustelussa. Sotilaalliset ja poliittiset tavoitteet oli lehden mukaan nähty samoina ja yksityiset tahot olivat puhuneet armeijan miehittämistä alueista, niin kuin ne olisi jo rauhansopimuksella liitetty pysyvästi Suomeen. SS tuomitsi romanttissävyyiset artikkelit, joissa luotiin runollisia toivekuvia tai esitettiin kylmiä laskelmia taloudellisista eduista, joita valloitetun alueen luonnonrikkaudet voisivat tuottaa. Erityisesti lehti kohdisti syyttävän sormen Suur-Suomi-intoilijoiden suuntaan: *”Kaikkein innostuneimpia ovat tietenkin olleet ne ainekset, jotka kansamme ainoana tehtävänä koko itsenäisyyskautenamme ovat nähneet propagandan teon ns. Suur-Suomen puolesta.”* SS valitti, että edellä mainitut olivat halunneet nähdä sodan luonteenkin erilaisena, kuin miksi Suomen vastuunalainen poliittinen johto sen oli luonnehtinut. Kirjoituksen loppupuolella palattiin vielä Tannerin aikaisemmin esittämään näkemykseen, että valloitusota sodan tunnukseksi ei olisi saanut Suomessa suurta innostusta, vaikka Suomen käymä sota olikin ulkomailla yritetty leimata hyökkäyssodaksi sekä korostettiin Itä-Karjalan poliittisen tilanteen väliaikaisuutta:

”Sen kohtalosta ei voida mitään lopullista päättää ennenkuin sotatoimet ovat loppuneet ja rauhanneuvotteluihin on päästy. Vasta silloin voitaneen myöskin täsmällisesti esittää maan vastuunalaisten elimien taholta maamme poliittiset tavoitteet ja vaatimukset tulevaan rajaan nähden.”²⁸²

Myös Uudessa Suomessa oli kuukauden loppupuolella pitkä tarkastelu sodan päämääristä. Lehden mielestä oli ymmärrettävää, että Suomen tulevista rajoista keskusteltaessa oli noudatettu varovaisuutta ja pidättyväisyyttä, koska sota oli edelleen kesken ja vihollisen hallussa oli tukikohtia Suomen rajojen sisäpuolella ja niiden välittömässä läheisyydessä. US muistutti, että sotilaallista ratkaisua, joka oikeuttaisi suomalaiset valmistautumaan puolustustaistelun lopettamiseen, ei ollut vielä tapahtunut. Lehden mukaan se oli kuitenkin läheisessä näköpiirissä varmana ja lupaavana. Lehdessä iloittiin, että sota oli saatu pääosin siirretyksi pois Suomen alueelta. US kuitenkin ihmetteli, miksi joidenkin ihmisten keskuudessa vallitsi käsitys, että puolustussota oli aitoa vain silloin, kun maan omia rajoja ei ylitetty, vaan sotaa käytiin ainoastaan omalla alueella. Tästä käsityksestä lehti arvosteli etenkin Englantia, *”maailmanhistorian suurinta valloitus sotien kävijää”* ja muistutti, että tuollaisessa sodankäynnissä väestö jätettiin vihollisen hävitykselle alttiiksi. Toisaalta lehti muistutti, että Suomen puolustussota ei ollut missään vaiheessa edennyt yli suomalaisen heimon ikivanhan asuma-alueen. US pohdiskeli myös sitä, että, jos kyseessä oli puolustussota, niin saisiko vallatuilla alueilla ryhtyä sellaisiin järjestelyihin, joiden tarkoituksena oli muuttaa olot miehittäjän toivomaan suuntaan? *”Miten tässä tilanteessa on suhtauduttava ikivanhaan ajatukseen Suomen heimon kokoamisesta jälleen yhteen, nykyistä suurempaan valtakuntaan”?* Kirjoittajan mielestä tuollaiset kysymykset olivat pääosin kuollutta teoriaa, koska suomalaisten oli joka tapauksessa pidettävä huolta miehitetyn alueen väestöstä ja olisi järjetöntä, että alueella ylläpidettäisiin bolshevistista järjestelmää, niin pitkään, kunnes rauhanneuvotteluissa päätettäisiin alueen kohtalosta:

”Kun välttämätön pakko ja alkeellinen ihmisyyys vaativat omistamaan huomiota tämän rääkätyin heimomme hengen ja ruumiin tarpeisiin, me yritämme vain täyttää velvollisuksiamme sitä kohtaan.”

US:n mielestä suomalaisilla oli oikeus rauhoittaa heimolaisiaan, sillä, että he ovat päässeet iäksi bolshevismiin painajaisesta ja vakuuttaa, että heidän aluettaan ei enää tulla pitämään ensi sijassa *”hyökkäysvalmiusmaastona, jossa heidän täytyy orjina palvella vierasta mahtajaa ja*

²⁸² ”Sotamme tavoitteet.”, pk. SS 26.10.1941, s. 4.

siirtyä syrjään sen armeijoiden ja muun laumoina liikuteltavan väen tieltä.” US muistutti lopuksi, että Suomen oli ensi sijassa ajateltava omaa tulevaisuuttaan. Turvallisuuden varmistaminen oli lehden mielestä tehtävä mahdollisimman täydellisesti, koska mahdollisuudet siihen olivat ainutlaatuiset.²⁸³

Tähtäin pakinoi HS:n lisäksi myös US:ssa. Uudessa Suomessa hän kirjoitti Suomen luonnollisista rajoista ja nimenomaan luonnon muovaamista rajoista. Tähtäin siteerasi toisen kirjoittajan tekstiä, jossa pohdiskeltiin sitä, miten oli mahdollista, että karjalaiset olivat säilyttäneet rotunsa, kielensä, uskontonsa ja tapansa, vaikka olivat asuneet vuosisatoja vieraan vallan alla. Yhtenä selityksenä tähän oli Tähtäimen mukaan mainittu Vienan ja Aunuksen luonnolliset rajat, Syväri, Äänisjärvi, Uikujoki ja Uikujärvi, joiden yli venäläisyys ei ollut ennen Muurmannin rataa ja bolshevikkien väkivaltaisia väestösiirtoja päässyt. Tähtäimen mielestä ensimmäisenä ehtona ja edellytyksenä kestäväälle rauhalle olivat sellaiset rajat, jotka tekivät mahdolliseksi parempien puolustuslinjojen saamisen Suomelle. Tähtäimen mukaan nimenomaan yllämainittu rajalinja oli paras mahdollinen ja täytti edelliset kriteerit, lisäksi se oli havainnollinen näyte luonnollisesta rajasta.²⁸⁴

Karjalaisen kannanotot liittyivät lähinnä länsivaltojen vaatimuksiin. Saximies kommentoi kuukauden alkupuolella asioita, joita ”Lontoon Jenny” oli radiossa puhunut. Saximiehen mukaan Jenny oli sanonut, että Suomen käymä sota olisi erillinen sota, jos Suomen armeija ei osallistuisi taisteluihin Suomen rajojen ulkopuolella. Suomen rajoilla Jenny tarkoitti Saximiehen mukaan rajoja sellaisina, kuin ne olivat olleet viimeisten tuhannen vuoden aikana. Karjalainen käytti myös Suur-Suomi-sanaa VTL:n toivomuksista huolimatta. Jennyn ”tietämättömyyttä” Saximies ivasi seuraavalla tavalla:

*”Viimeisten tuhannen vuoden aikana. Kun Suur-Karjala ja Suur-Suomi ulottui ennen Pähkinäsaaren rauhaa v. 1323 Argankelin seuduille saakka, jopa hipoi Uraliakin, niin Lontoon Jenny antaa meille valtuudet ”marssia Uraliin”. Sitä emme me tee, vaikka Eden siihen kehoittaisi. Mutta Jennyn sanat osoittavat, miten tietämättömiä Englannissa ollaan historiastamme.”*²⁸⁵

²⁸³ ”Outoa viisautta.”, pk. US 28.10.1941, s. 4.

²⁸⁴ ”Tähtäin”, ”Luonnolliset rajat”, US 29.10.1941, s. 9.

²⁸⁵ ”Saximies”, ”Pakinaa Eilen”, Karj. 9.10.1941, s. 5.

Muutamaa päivää myöhemmin Saximies ihmetteli sitä, että Yhdysvallat ja Englanti eivät halua ymmärtää, että nykyinen sota oli ainoastaan talvisodan jatkoa ja toi esille myös Tarton rauhan, jonka solmimisesta oli samana päivänä kulunut 21 vuotta. Lehti muistutti, että Tarton rauhassa Neuvosto-Venäjä tunnusti Itä-Karjalan kansallisen itsemääräämisoikeuden ja lupasi inkeriläisille oikeuden järjestää kansanvalistustoimi, kunnallinen hallinto ja paikallinen oikeudenkäyttö. Edelleen se oli myös luvannut pitävänsä Repolan ja Porajärven alueella sotaväkeä ainoastaan niukimmassa määrässä, mutta ei pitänyt yhtäkään noista lupauksista. Saximies palasi kirjoituksessaan vielä talvisotaan ja siihen, miten ulkovaltojen myötätunto oli silloin Suomen puolella, mutta kuinka nyt on toinen ääni kellossa. ”*Kaikesta huolimatta Suomi käy sotaa ja etsii oikeuttaan ja perii entisiä rajojaan idän bolshevikilta.*”²⁸⁶ Lokakuun lopulla Saximies siteerasi ruotsalaisen everstin *Vecko-Journalen*-lehdessä esittämiä suopeita ajatuksia Suomen pyrkimysten suhteen ja iloitsi, että Ruotsissa oli viimein alettu ymmärtämään Itä-Karjalan merkitys Suomelle. Samasta asiasta Saximies iloitsi myös marraskuun ensimmäisenä päivänä kirjoittaessaan Ruotsin työväen lähetystön vierailusta Itä-Karjalaan. Saximies mainitsi, että myös Yhdysvaltojen ja Englannin johtomiehillä tekisi hyvää vierailu Itä-Karjalaan. Erityisesti hän oli tuohtunut Canterburyn arkkipiispan väitteistä, joiden mukaan bolshevikit taistelivat pahan henkeä vastaan, vaikka Stalinin suhtautuminen kristinuskoon tiedettiin hyvin. Saximies täsmensi, että se, joka oli Itä-Karjalassa käynyt, ei voinut ymmärtää, miksi bolshevismien valtaa tuettiin Amerikasta ja Englannista käsin.²⁸⁷

Myös HS piti Ruotsin työväestön johtomiehien vierailua Itä-Karjalaan hyödyllisenä kirjoittaessaan asiasta lokakuun lopulla. HS kertoi ruotsalaisten kuvauksista Itä-Karjalasta, joissa hämmästeltiin sitä, millaisessa kurjuudessa alueen väestö oli elänyt. HS:n mielestä ei ollut syytä epäillä, etteivätkö ruotsalaiset olisi myös tarkoittaneet sitä, mitä olivat Suomesta poistuessaan sanoneet. Sen vuoksi oli lehden mielestä syytä toivoa, että heidän kokemuksensa antaisivat aihetta tarkistaa Ruotsin poliittisessa johdossa vallinneita aikaisempia käsityksiä Suomen poliittisesta asennoitumisesta, sotilaallisista välttämättömyyksistä ja sodan päämääristä.²⁸⁸ Lokakuun viimeisenä päivänä HS kertoi Ruotsin valtiopäivillä pidetystä ulkopoliittisesta keskustelusta. HS oli ilahtunut Ruotsin ulkoministerin Güntherin Suomea kohtaan esittämästä myötätunnosta. Lehden mielestä Güntherin lausunnosta saattoi vetää sen johtopäätöksen, että

²⁸⁶ ”Saximies”, ”Eilen”, Karj. 14.10.1941, s. 5.

²⁸⁷ ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 23.10. 941, s. 3; ”Saximies”, ”Eilen”, Karj. 1.11.1941, s. 7.

²⁸⁸ ”Hyödyllinen opintomatka.”, pk. HS 25.10.1941, s. 4.

Ruotsi käsitti omaksi ja koko Pohjolan eduksi sen, että Suomi sai lisättyä turvallisuutta itää vastaan.²⁸⁹

Lokakuun lopussa Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnasta esitettiin, toive, että Itä-Karjala-kirjoittelu tapahtuisi pelkästään Päämajan tiedoitusosaston kautta. Tästä johtuen VTL:n sensuuriyksikkö lähetti 7.11. toimituksille ohjeen, jossa Itä-Karjala-kirjoittelu alistettiin VTL:lle. Viikkoa myöhemmin annettiin sovellutusohje, jossa hieman epämääräisesti todettiin, että jos lehdissä aiottiin julkaista Itä-Karjalaa koskevia uutisia tai artikkeleita, täytyi tarkastajien tiedustella toimituksilta, oliko jokin virallinen elin tarkistanut ne. Jos tarkistusta ei ollut tapahtunut tai se vaatii erikoistarkastusta²⁹⁰, tarkastajan tuli kehottaa toimitusta lähettämään kirjoitus VTL:n sotatiedoitusosaston tarkastettavaksi. Edellä mainittu viittaa siihen, että Päämajan tiukempi linja ei olisi mennyt VTL:ssä läpi, koska VTL:n ohjeet eivät edellyttäneet kaiken kirjoittelun kytkemistä tiukennetun valvonnan piiriin.²⁹¹

6.6. Heimopäivä – ”On onnellista, että elämme sekä nousevan Suur-Suomen, Suur-Unkarin ja vapautuvan Suur-Karjalan ja Inkerin ihania aikoja.”

Petroskoin valtauksen jälkeen hyökkäys jatkui käytännössä heti kohti pohjoista. 6.11. Mannerheim määräsi operatiiviseksi tavoitteeksi Maaselän kannaksen valtauksen, jonka ajateltiin tarjoavan hyvät puolustusmahdollisuudet. Seuraavana päivänä Karjalan armeijan komentaja antoi hyökkäyskäsken, joka tähtäsi Maaselän kannaksen mutta myös Karhumäen kaupungin valtaamiseen. Marraskuun lopulla suomalaiset saavuttivat Äänisjärven ja Seesjärven välisen Maaselän kannaksen.²⁹²

Suomalais-ugrialaisten kansojen heimopäivä 15. marraskuuta, tarjosi lehdille uuden moottorin, joka kuljetti Itä-Karjala-kirjoittelua eteenpäin. Karjalaisen Saximies kirjoitti heimopäivästä noin viikkoa ennen:

²⁸⁹ ”Ruotsin puolueettomuuspolitiikka.”, pk. HS 31. 0.1941, s. 4.

²⁹⁰ Erikoistarkastus koski esimerkiksi artikkeleita, jossa käsiteltiin Itä-Karjalan tarvitsemia elintarvikkeita. (Rusi 1982, 141).

²⁹¹ Rusi 1982, 141.

²⁹² Seppälä 197–198, 235–236.

”Silloin liehukoot iloisina, voittovarmoina Suomen, Unkarin ja Viron liput. Nythän voi jo liehua lippusalossaan vapaassa Vienassa ja Aunuksessa Itä-Karjalan lippu ja Inkerinkin²⁹³ lippu odottaa vuoroaan.”

Pakinan yhteydessä oli Suomalaisuuden liiton, Suomalais-ugrilaisen kulttuuritoimikunnan, Suomalais-unkarilaisen seuran, Suomen heimotyöseuran ja Suomen Unkarin ystävien kerhon antama julkilausuma. Julkilausumassa todettiin: *”Urhoollinen Saksan armeija on vapauttanut Eestin kansan bolshevikisorrosta ja parhaillaan toteutuu Itä-Karjalan vapautuminen ja koko Suomen heimon yhtyminen sillä alueella, jossa se on vuosisatoja asunut.”* Lisäksi lausumassa mainittiin, että, kun heimomaiden välisen kulttuurisopimuksen mukaista yleistä heimopäivää tänä vuonna vietettiin, se tapahtui erityisesti: *”Suomen suvun vapautumisen ja yhtymisen merkeissä.”* Saximies kommentoi julkilausumaa sanoilla, joissa kaikki oli suurta: *”On onnellista, että elämme sekä nousevan Suur-Suomen, Suur-Unkarin ja vapautuvan Suur-Karjalan ja Inkerin ihania aikoja.”* Saximies kehotti laittamaan liput liehumaan ja kyseli, että olisikohan Joensuussakin mahdollista nähdä Suomen lippujen rinnalla myös Unkarin, Viron ja Itä-Karjalan liput. Arvionsa sodan päättymisestä Saximies esitti toteamalla, että kunhan joulu-kahvit oli ryypätty, tultiin vuoteen 1942, jonka luulisi ennustamatta tuovan rauhan tullessaan. Saximies lopetti: *”Meidän on toimittava niin, että kestämmme tämän ankean ajan ja varmistamme suurentuneen, vapaan ja yksimielisen Suomen vuosisadasta vuosisataan.”*²⁹⁴

Heimopäivänä Karj. iloitsi, että sitä voitiin nyt viettää myös Itä-Karjalassa Syvärin ja Äänisjärven rannoilla. Lehti kirjoitti, että tähän saakka oli Suomen heimo ollut hajallaan ja jokainen sen osa oli saanut yksin taistella olemassaolonsa puolesta mutta nyt Jumala oli sallinut tapahtua sen, että ensimmäisen kerran tuhannen vuoden aikana Suomi ja Unkari kävivät yhteistä taistelua itäistä sortajaa vastaan ja myös Viro, Inkeri ja Itä-Karjala olivat joutuneet samaan rintamaan. Kirjoittajan mielestä tämä oli enne siitä, että pirstottu Suomen heimo löytäisi haajaannuksesta itsensä ja loisi yhdessä valoisamman tulevaisuuden. Lehti muistutti, että taistelu vaati vielä ponnistuksia, mutta oli ilmeistä, että se tulisi päättymään onnellisesti:

²⁹³ Lihavoinnit Karjalaisen.

²⁹⁴ ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 8.11.1941, s. 5.

”Olemme Jumalan avulla näkevät Suur-Suomen ja Suur-Unkarin syntyvän sekä Viron kansan sekä Itä-Karjalan ja Inkerin heimojen, samoin kuin muidenkin Neuvostovenäjän orjuudessa olevien heimokansojemme, joutuvan olosuhteisiin, jotka ovat menneitä onnellisemmat.”²⁹⁵

Myös US:n pääkirjoitus 15. päivänä kiinnittyi oleellisesti heimopäivään. Kirjoituksen alkupuolella muisteltiin, kuinka pahassa ahdingossa Suomen heimo oli ollut vielä vuosi sitten. Suomen heimolla kirjoittaja tarkoitti suomalaisia, karjalaisia, virolaisia ja inkeriläisiä. Kirjoittaja jatkoi varsin raamatulliseen sävyyn:

”Niissä tapahtumissa, jotka vuoden kuluessa ovat muuttaneet kuvan aivan toiseksi, meidän on lupa nähdä Kaitselmuksen ohjaava ja suojeleva käsi. Kansamme menneiden polvien kallein henkinen perintö, sen usko jumalalliseen varjelukseen, joka kaitsee niin yksilöiden kuin kansojenkin kohtaloita, ei nytkään ole joutunut häpeään. Kaitselmus-usko ei meidän kansassamme ole koskaan ollut tahdotonta passiivista alistumista ottamaan vastaan, mitä tuleman pitää, vaan sitä siveellistä lujuuutta, uskoa omaan kansalliseen kutsumukseen, joka on kantanut kansamme murtumatta yli vaikeimpienkin vaiheiden.”

US muistutti, että myöskään Moskovan pakkorauha ei kyennyt murtamaan suomalaisten elämänuskoa, joka ilmeni puolustukseen ja talouteen kohdistuneena jälleenrakentamisena ja nyt kun Venäjä aloitti uudet vihollisuudet, se kohtasi järkkymättömän kansan, jonka aseet olivat kulkeneet voitosta voittoon tuoden pelastuksen myös sorretulle heimolle rajan takana. Kirjoituksessa otettiin esille myös Yhdysvaltojen Suomelle lähettämä nootti sekä Suomen vastaus siihen. US mainitsi, että Suomen hallituksen vastauksessa viitattiin siihen säälittävään asemaan, johon itäkarjalaiset olivat joutuneet, kun bolshevikit jättivät täyttämättä Tarton rauhansopimuksessa luvatut kansalliset itsemääräämisoikeudet ja sen vuoksi suomalaisten valtaamat alueet oli pidettävä miehitettyinä, jotta väestölle voidaan taata vapaus ja turvallisuus. US:n näkemyksen mukaan Suomen entisen itärajan ylittäneiden joukkojen päämäärinä olivat Suomen turvallisuuden kannalta välttämättömät strategiset tavoitteet, mutta kun ne toteutuivat, niin samalla suomalaiset toivat myös oikeusturvan ja vapauden Itä-Karjalan suomalaiselle väestölle, jonka suurille kärsimyksille oli US:n mielestä vaikea löytää vertauskohtaa kansojen historian kärsimysnäytelmistä. US oli sitä mieltä, että kun tämä pitkä kärsimyshistoria siirtyi

²⁹⁵ ”Ajatuksia heimopäivänä”, Karj. 15.11.1941, s. 1.

menneisyyteen, antoi se tälle heimopäivälle sellaisen ennalta arvaamattoman sisällön, että sen täyttää merkitystä oli vielä vaikea tajuta. Heimopäivä näkyi siis US:n kirjoituksessa ainakin siinä, että kylmien strategisten perusteluiden rinnalla Itä-Karjalaa vaadittiin Suomelle myös inhimillisistä, tunnepohjaisista syistä, jotka pohjautuivat yhteenkuuluvuuden tunteeseen.²⁹⁶

Timokin kirjoitti US:ssa heimopäivästä ja muistutti, että vuotta aikaisemmin sitä ei ollut mahdollista viettää julkisesti ja harmitteli, että kaikki eurooppalaiset eivät ymmärtäneet, että käynnissä oleva sota oli erityisesti suomalaisheimojen sotaa perivihollista vastaan. Timo tähdensi, että kyseessä oli ikisota, joka oli viimeinkin vietävä päätökseen, jotta Suomen heimo pääsisi rauhassa asumaan ja rakentamaan maitaan. Timo kertasi lyhyesti Unkarin ja Viron tapahtumia ja siirtyi sitten Inkeriin, Aunukseen ja Vienaan. Timon usko Pietarin tuhoutumiseen ja Inkerin nousuun oli horjumaton. Taustatukea asialleen hän otti myös Kalevalasta: *”Inkeri on Kalevalan Kullervo-runojen kotiseutu. Kullervon kosto kohtaa inhoja itäläisiä.”* Epäilemättä edellinen lause oli tarkoitettu myös muistutukseksi Inkerin suomalaisuudesta. Timo totesi, että Aunus oli vapaa, mutta Vienasta taistellaan vielä, muistuttaen tosin, että Vienassakin *”on jo suomalainen mahti.”* Kalevalasta Timo lisäsi, että *”ryssät”* olivat sekä aineellisesti, että henkisesti kurjistaneet itäkarjalaisia niin paljon, että alueella viime viikkoina vierailleiden ulkomaalaisten oli vaikea uskoa, että Kalevala oli todella kerätty tuolta alueelta. Kalevala oli varsin suosittu ase todisteltaessa Itä-Karjalan suomalaisuutta.²⁹⁷ Esimerkiksi Timo kirjoitti jo heinäkuun puolivälissä, että venäläiset eivät kykene hävittämään suomalaista henkeä Karjalasta, Vienasta ja Aunuksesta, vaikka kuinka riehuisivat Kalevalan laulumaille:

*”Viimeistä kertaa vainolainen siellä nyt valtoimenaan elämöi. Kamara jää. Se on meidän samoin kuin Kalevala on meidän.”*²⁹⁸

HS kirjoitti heimopäivänä, että Suomi eli suuria, historiallisia hetkiä pyrkiessään turvaamaan pysyvän rauhan, turvallisuuden ja vapauden sekä vapauttaakseen täydellisesti ja pysyvästi itäkarjalaiset *”ainaisen sortajansa ikeestä.”* Lehti muistutti jo nyt aikaansaaduista tuloksista, jotka antoivat aihetta juhlimiseen:

²⁹⁶ ”Suomen heimo.”, pk. US 15.11.1941, s. 4.

²⁹⁷ ”Timo”, Liput liehuivat.”, US 16.11.1941, s. 11.

²⁹⁸ ”Timo”, ”Voimattomat tuhopolttajat”, US 14.7.1941, s.3.

”Onhan röyhkeä vainolainen työnnetty idässä kauaksi vanhan Suomen rajan taakse ja suuri osa suomalaisten heimojen asumasta, suomalaisesta maasta vapautettu liitettäväksi luonnolliseen yhteyteensä, Suomen valtakuntaan.”

Kirjoittaja lisäsi, että sorretut ja näännetyt heimolaiset pääsivät elämään ihmisarvoista elämää ”suomalaisessa kansanperheessä”. HS:n mielestä tämä oli ensimmäinen heimopäivä, jolloin voitiin avoimesti puhua itäkarjalaisten vapaudesta ja jopa osoittaa toteutettuja tekoja asian hyväksi. Lehden mielestä oli oikein omistaa tämä heimopäivä itäkarjalaisten vapautuksen juhlimiselle, vaikka suomalaisten suuri ja historiallinen heimotehtävä olikin vielä osittain keskeneräinen. HS uskoi, että Suomen armeija ja yksimielinen Suomen kansa tulivat palauttamaan historiallisen oikeuden Suomen heimolle, joka oli aina joutunut elämään idän uhan alaisena sen vuoksi, ”ettei sen elintilalla ole ollut turvallisia rajoja” ja koska hajotettuna vieraan oli ollut helpompi hallita ja tuhota sitä:

”Tänään vietettävää taistelevan Suomen heimon päivää voidaan hyvin perusteiden nimittämällä nousevan heimon päiväksi, sillä se lupaa valoisamman päivän koittoa sekä molemmille nyt yhdessä juhliville maille että koko suurelle Suomen heimolle. Suokoon kohtalo, että nuo lupaukset täysin mitoin toteutuvat.”²⁹⁹

6.7. Suomen vai Yhdysvaltojen turvallisuus?

Iso-Britannian toivomus oli, että amerikkalaiset käyttäisivät vaikutusvaltaansa Suomen irrottamiseksi sodasta. Englanti ei myöskään halunnut kiirehtiä Suomelle annettavaa sodanjulistusta, koska se halusi jäädä odottamaan, mitä amerikkalaiset saisivat Suomen suhteen aikaan. Yhdysvaltojen ulkoministeri Hull kertoi Procopélle syyskuun alussa, että Yhdysvallat hyväksyi sen, että suomalaiset valtasivat talvisodassa menetetyt alueet takaisin, mutta ei sitä, että Suomen armeija jatkoi hyökkäystä puhtaasti venäläisille alueille. Procopé vakuutti tämän tapahtuneen ainoastaan itsepuolustusyistä. Kun Yhdysvallat oli havainnut, että Suomi ulotti sotatoimet määrätietoisesti vuoden 1939 rajan taakse, katsoi se, että maan poliittinen linja Suomen suhteen täytyi määritellä tarkemmin. Suurvallan toimintalinjaksi hahmottui syksyn aikana Suomen suhteen se, että Suomen yleinen mielipide saataisiin maan hallituksen vastai-

²⁹⁹ ”Nousevan heimon päivä.”, pk. HS 15.11.1941, s. 4.

seksi siten, että Suomessa tapahtuisi poliittinen suunnanmuutos. Diplomaattisuhteet Suomeen kannatti säilyttää, koska näin oli mahdollista suorittaa vastapainostusta Saksan suorittamalle painostukselle. Suomen armeijan tunkeutuminen Itä-Karjalassa yhä lähemmäksi länsivaltojen ja Neuvostoliiton tärkeitä yhteyksiä lisäsi amerikkalaisten huolestuneisuutta Muurmannin radan suhteen. Rooseveltin henkilökohtainen lähettiläs Moskovassa lähetti myös Yhdysvaltoihin tiedon suomalaisten sotatoimien vahvasta hyökkäyksellisestä luonteesta. Lokakuun lopulla Yhdysvallat jätti Suomelle kolme peräkkäistä noottia, joissa Suomea varoitettiin jyrkin sanoin. Hull totesi suhteiden katkaisemisen olevan hyvin lähellä. Yhdysvaltojen mielestä suomalaisten toiminta antoi arvokasta apua Saksan maailmanvalloitus Hankkeille ja uhkasi siten suoranaisesti Yhdysvaltojen turvallisuutta. Suomi jätti vastauksen nootteihin marraskuun 11. päivänä. Vastauksessa todettiin Suomen käyvän puolustustaistelua ja korostettiin, että Suomen sotatoimet eivät uhanneet Yhdysvaltojen turvallisuutta. Vaatimus suomalaisten joukkojen vetämisestä vuoden 1939 rajan taakse torjuttiin turvallisuusetujen vuoksi.³⁰⁰

Sensuuri antoi 8.11. ohjeen, jossa kiellettiin julkaisemasta Washingtonissa edellisena päivänä julkistettuja asiakirjoja Yhdysvaltojen elokuussa tekemästä rauhaneloitteesta. Jo aiemmin marraskuussa oli annettu ohjeita Suomen ja länsivaltojen suhteita koskevasta kirjoittelusta. Marraskuun 29. päivänä annettiin vielä kertaalleen ohje, jossa kiellettiin erillisrauhakirjoittelu.³⁰¹ Yhdysvaltojen nootit vaikuttivat Suomen sodankäyntiin siten, että Ryti suositteli Mannerheimille sotatoimien rajoittamista, koska vallitsevassa tilanteessa olisi ulkopoliittisesti haitallista, jos Suomi katkaisisi Muurmannin radan Sorokassa. Mannerheim antoi 6.11. käskyn, jonka mukaan eteneminen pysäytettäisiin sitten, kun Karhumäki oli saavutettu.

Nootit havahduttivat jälleen myös lehdet puolustamaan Itä-Karjalan tarpeellisuutta Suomelle. Helsingin Sanomat aloitti asiaa koskevan kirjoittelun. Lehti kertasi aluksi painostustoimet, joita Englanti oli syksyn aikana kohdistanut Suomeen. HS jatkoi, että ei ollut vaikeata arvata, mitä käytännöllisiä päämääriä Suomeen kohdistetulla painostuksella pyrittiin saavuttamaan. Lehden mielestä jokainen ymmärsi, että kysymys oli Muurmannin rautatiestä, joka haluttiin saada vapaaksi brittien ja amerikkalaisten kuljetuksille. HS lisäsi, että, jos Suomi saataisiin irrotettua sodasta, vapautuisi venäläiset joukot Suomen pitkältä rintamalta, johon ne nyt olivat sidottuja. HS:n mielestä vaatimukseen suostuminen merkitsisi sen sotilaallisen turvallisuuden uhraamista, jonka armeija oli tähän mennessä saavuttanut. Lehden mielestä oli lapsellista väit-

³⁰⁰ Polvinen 1979, 106–119.

³⁰¹ Rusi 1982, 168–170.

tää, että Suomen toimenpiteet turvallisuutensa takaamiseksi heikentäisivät Yhdysvaltojen turvallisuutta, vaikka ne saattoivatkin haitata Neuvostoliiton avustamista ja sen varustautumista:

*”Jo maantieteellisistä syistä on vaikea käsittää, että mitkään toimenpiteet itäisillä rajoillamme maamme turvallisuuden takaamiseksi voisivat olla ristiriidassa Yhdysvaltain etujen kanssa.”*³⁰²

Yhdysvaltojen painostusta Suomea kohtaan HS hämmästeli myös Serpentiinejä otsikon alla, hieman kevyempään sävyyn tosin. Itä-Karjalaa kirjoittaja piti Suomen takapihana:

”Nousee mieleen kuva puusapeliaan kalisuttavasta isosta pojasta, joka yrittää aidan takaa peloitella pientä toveriaan, joka ketään häiritsemättä leikkii omalla pihallaan.”

303

Sensuuriohjeesta huolimatta HS käsitteli rauhantarjousta 9. päivän lehdessä. Lehti piti tarjousta keksittyinä propagandatemppeina. Väitettyjä rauhanehtoja lehti kommentoi toteamalla, että niissä ei puhuttu mitään myönnytyksistä, joita Neuvostoliitto olisi ollut valmis tekemään Suomelle, jos suomalaiset vetäytyisivät vuoden 1939 rajan taakse.³⁰⁴ HS:n Eero kirjoitti 11. päivän pakinassa, että länsivaltat olivat kehottaneet Suomea rauhaan ”neuvostopolsun” kanssa. Eero hämmästeli, että vaatimuksia oli perusteltu myös siten, että suomalaiset sitoivat ison määrän neuvostodivisioonaa, joita tarvittiin muualle taistelemaan Saksaa vastaan. Eero totesi, että venäläiset voisivat viedä joukkonsa pois ihan rauhassa, koska Suomi saisi pidettyä rajan paikoillaan yksinkin, ilman neuvostodivisioonaa, jos Neuvostoliitto antaisi Suomelle sen, mikä sille kuului ja myös pysyisi rajojen takana. Eero muistutti, että Suomi ei ollut koskaan pyytänyt mitään muuta, kuin turvalliset rajat ja oikeutta omalle heimolleen ja lisäsi, että Suomi ei väitteistä huolimatta uhannut suurten länsivaltojen turvallisuutta: ”*Onhan tässä sitä paitsi melkoisesti vettäkin välissä sinne päin.*”³⁰⁵

Virallisemmin HS jatkoi Yhdysvaltojen noottien ja Suomen vastauksen käsittelyä 12. päivän pääkirjoituksessa. Lehdessä epäiltiin, että koska nootti käsitteli Itä-Karjalan kysymystä pelkästään sotilaalliselta kannalta, oli myös vastauksessa sen vuoksi keskitytty pelkästään strate-

³⁰² ”Suomi ja suurvaltain sota.”, pk. HS 5.11. 1941, s. 4.

³⁰³ ”Serpentiinejä”, HS 8.11.1941, s. 4.

³⁰⁴ ”Keksitty rauhantarjous.”, pk. HS 7.11.1941, s. 4.

³⁰⁵ ”Eero”, ”Miksi eivät sitten tosiaankin lähde?”, HS 11.11.1941, s. 3.

gisiin näkökohtiin, perusteltaessa Itä-Karjalan haltuun ottamisen välttämättömyyttä. Myös HS oli sitä mieltä, että sotilaallisten operaatioiden keskeyttäminen toisi Suomen rajoille takaisin saman uhkan, jota oli torjuttu kahdessa sodassa ja lopputuloksena olisi se, että sodissa vuodatettu veri tekisi Suomen aseman entistä turvattommaksi. HS otti esille itäkarjalaisten kohtalon ja huomautti, että alueen suomalaisen luonteen vuoksi, sotilasoperaatiot eivät strategisinaakaan merkinneet vieraan kansallisuuden asuma-alueen haltuunottoa, mutta näkökohdan merkitys pääsisi täysiin oikeuksiinsa vasta sitten, kun määrättäisiin alueen lopullisesta tulevaisuudesta. Lehti siis kumosi väitteen siitä, että Suomi kävisi valloitusotaa tai olisi miehittäjä. Kirjoittaja muistutti lopuksi, että Suomelle esitetyt vaatimukset olivat ristiriidassa Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen antaman Atlantin julistuksen kanssa.³⁰⁶

Pari päivää myöhemmin HS palasi Yhdysvaltojen vaatimukseen käsittelemällä pääkirjoituksessaan tuttua aihetta, Itä-Karjalan asemaa Neuvostoliiton hyökkäystukikohtana Suomea vastaan. Edellä mainitun lisäksi kirjoituksessa tuotiin esille myös toisenlainen puoli Neuvostoliiton aikeista Suomea vastaan. HS kirjoitti, että aikanaan ehkä voidaan saada täydellisempi käsitys valmisteluista, joita itärajan takana oli suoritettu Suomen henkiseksi valloittamiseksi, joka olisi seurannut sotilaallista valtausta. Lehden mukaan jo nyt oli olemassa tietoja, jotka täydensivät sotilaallista kuvaa Itä-Karjalan määrätietoisestä muuttamisesta Suomen alistamisen tukikohdaksi. HS:n mukaan henkisen valtaamisen suunnitelmiin liittyivät muun muassa Suomen kielen palauttaminen Moskovan rauhan jälkeen viralliseksi kieleksi ja opetuskieleksi Karjalan kouluihin, seminaareihin ja korkeakouluihin. Lehden käsityksen mukaan siitä ”*bolshevisoidusta*” nuorisosta, joka opiskeli näissä oppilaitoksissa, oli määrä saada sivistyneistö ”*bolshevisoitavaan*” Suomeen. Nuoriso oli lehden mielestä tietoinen tulevasta tehtävästään, joka sille olisi langennut heti kun, Suomen nykyinen sivistys ja sivistyneistö olisi tuhottu. Kirjoittaja ei kertonut mistä tällaiset tiedot olivat lähtöisin.³⁰⁷

Uusi Suomi käsitteli Yhdysvaltojen nootteja ensimmäisen kerran 5. päivän pääkirjoituksessa, jossa muistutettiin, että Suomi kävi sotaa turvallisuutensa vuoksi ja Venäjän uhkan poistamiseksi. Suomelle esitettyihin vaatimuksiin suostuminen, sotatoimien lopettaminen ja armeijan vetäminen vuoden 1939 rajan taakse, tarkoittaisi lehden mielestä sitä, että uhka päästettäisiin jälleen maan välittömään läheisyyteen.³⁰⁸ US ehti käsitellä myös elokuun rauhanvälitysyrittis-

³⁰⁶ ”Vastaus Yhdysvalloille.”, pk. HS 12.11.1941, s. 4.

³⁰⁷ ”Itä-Karjala bolshevikkien hyökkäystukiasemana.”, pk. HS 14.11.1941, s. 4.

³⁰⁸ ”Suomelle tehdyt esitykset.”, pk. US 5.11.1941, s. 4.

tä, koska VTL:n aiheen käsittelyä rajoittava ohje annettiin vasta seuraavana päivänä. US tuomitsi rauhantarjouksen etenkin sen vuoksi, että siinä ei ollut luvattu Suomelle alueita, jotka tuossa vaiheessa olivat vielä Neuvostoliiton hallussa, kuten esimerkiksi Kalastajasaarento ja Hanko. Toisaalta US:n näkemyksen mukaan se, mikä koski Hankoa, koski myös itärajan takaisia alueita ja armeijan vetäminen Itä-Karjalasta olisi kansallinen ja sotilaallinen itsemurha. Lehti totesi, että Englanti ilmeisesti katsoi intressiensä tulevan loukatuiksi, Suomen järjestäessä itäistä turvallisuuskysymystään, koska se piti Muurmannin rataa välttämättömänä yhteyksiensä ja Venäjälle lähetettävän apunsa kannalta. Tälle näkökohdalle ei voinut US:n mielestä antaa arvoa, koska se tarjosi viholliselle aseita, jotka olivat tähdätyt Suomen omaa turvallisuutta vastaan.³⁰⁹

Pari päivää myöhemmin US:n ääntä käytti jälleen Timo, joka ei pakinassaan ollut turhan vaatimaton tuodessaan julki ”Suomen armeijan tavoitteita”. Timon tavoitteisiin sisältyi myös harvemmin mainittu Vianmeren ranta. Timo huomautti, että suomalaista kulttuuripiiriä ja nykyaikaisen suomalaisen viljelyksen aluetta oli jo laajennettu ja laajennettiin edelleen, koska kaikkea vanhan suomalaisen kulttuurin piiriä ei ollut vielä vallattu takaisin: ”*Vielä on Kalevalan vanhoja laulumaita ikivainolaisen hallussa. Mutta kelirikoista yms. huolimatta joukkomme etenevät varmasti kohti Vianmerta.*” Timo lisäsi, että, kun jo kolmen sukupolven ajan oli laulettu, että myös siellä (Vianmeren rannassa) oli suomalainen mahti, niin se tultaisiin myös teoin osoittamaan. Timo huomautti, että ei ollut suomalaisten vika, että muukalaiset olivat rakentaneet sinne rautateitä, joita väittivät nyt itselleen elintärkeiksi: ”*Olisi sopinut jättää rakentamatta, olisi sopinut olla heittäytymättä tuollaisten ratojen varaan.*”³¹⁰

Kolme päivää myöhemmin Uusi Suomi ihmetteli, englantilaislehtien väitteitä ja amerikkalaislausuntoja, joiden mukaan suomalaisten eteneminen kohti Vianmerta ja Muurmannin rataa uhkasi näiden maiden turvallisuutta, koska täsmällisempää olisi ollut sanoa, että Muurmannin radan säilyminen venäläisillä, oli tärkeätä Venäjälle annettavan avun kuljettamiseksi. Kirjoittaja pohdiskeli varsin pitkään Muurmannin radan merkitystä Neuvostoliiton ja länsivaltojen kannalta, mutta ei suoraan ottanut kantaa siihen, mitä Suomen tulisi asian suhteen tehdä. Sen kirjoittaja kuitenkin totesi, että, jos rata katkaistaan sen risteyksessä Sorokassa, hankaloituu Neuvostoliiton asema huomattavasti:

³⁰⁹ ”Rauhantarjous.”, pk. US 7.11.1941, s. 4.

³¹⁰ ”Timo”, ”Ollaan meikäläisittäin.”, US 9.11.1941, s. 13.

”Niin kauan kuin Muurmannin rata Sorokasta pohjoiseen on venäläisten hallussa, on heillä mahdollisuus käyttää Muurmanskia ja Muurmannin rataa ulkoa tulevien tarvikeiden välitystienä. Tilanne muuttuu venäläisille varsin vaikeaksi, jos Muurmannin rata katkaistaan Sorokan pohjoispuolella. Ulkomaiset yhteydet jäävät silloin Arkangelin varaan. Vienanmeri jäätyy kuitenkin talvisin ja sen pitäminen auki laivaliikenteelle tuottaa suuria vaikeuksia ja käy mahdollisesti täysin ylivoimaiseksikin. Perspektiivi – yksin Arkangelin varaan jääminen – on siten Venäjälle varsin synkkä. Englannin ja Yhdysvaltain osoittama into saada sotatoimet Itä-Karjalassa päättymään on nähtävä tämän näköalan valossa.”

US muistutti vielä, ilmeisesti Atlantin julistukseen viitaten, että jos Englannin ja Yhdysvaltojen puheet kansojen oikeudesta itsenäiseen elämään olivat totta, niin ne voisivat nyt osoittaa sen, mutta huomautti, että siitäkin riippumatta Suomen oli saatettava turvallisuuskysymys lopulliseen ratkaisuun.³¹¹ Sorokasta kirjoitti myös Timo, joka naureskeli, että anglosaksisten maiden propagandaa lukiessa ja kuunnellessa olivat suomalaiset ja muu maailma saaneet tietää millainen maailmanpoliittinen mahtitekijä Suomi oikeastaan oli. Timon mukaan, asiat olivat kuulemma siten, että ellei Suomen armeija lähde Aunuksesta, Vienasta ja Kuolasta, niin yksi suurvalta oli tuomittu tappioon ja kaksi muuta olivat suuressa vaarassa: *”Kirjoitetaan ja radioidaan, että maailmanpolitiikan napakohta on nykyisin juuri Sorokan tienoilla.”*³¹²

Mannerheimin kieltäytyttyä jatkamasta suomalaisten hyökkäystä Syvärin ja Leningradin suunnilla, hän oli syyskuussa ehdottanut saksalaisille Sorokkaan tehtävää hyökkäystä, jolloin Muurmannin radan uusi haara saataisiin katkaistuksi. Samaan aikaan Lapissa olevat saksalaiset olisivat hyökänneet kohti Kantalahtea. Ehdoksi Sorokkaan tehtävälle iskulle Mannerheim oli kuitenkin ilmoittanut Leningradin kukistumisen ja sen jälkeen tapahtuvan suomalaisten ja saksalaisten kädenlyönnin Syvärillä. Leningrad ei kuitenkaan kukistunut ja Sorokka jäi valtaamatta. Osasyynsä asiaan antoi tietysti myös Yhdysvaltojen painostus.³¹³ Mannisen mukaan Mannerheim oli syyskuun lopulla tähdentänyt saksalaisille Sorokan strategista merkitystä ja jopa asettanut sen Itä-Karjalan operaation päämääräksi. Manninen on toisaalta pitänyt mahdollisena, että asettaessaan ehdot Sorokkaan tehtävälle iskulle, Mannerheim tiesi, ettei Saksa pystyisi valtaamaan Leningradia ja asettamalla ehtoja Suomi voisi viivyttellä omaa ratkaisuu-

³¹¹ ”Kenen turvallisuudesta on kysymys?”, pk. US 10.11.1941, s. 2.

³¹² ”Timo”, ”Napapaikkoja.”, US 11.11.1941, s. 8.

³¹³ Polvinen 1979, 50–59.

aan. Muurmannin radan lopullinen katkaiseminen olisi joka tapauksessa heikentänyt tuntuvas-
ti Neuvostoliiton sotilaallista asemaa Pohjois-Venäjällä.³¹⁴ Edellä esitetyn pohjalta, US:n Ti-
mon heitto Sorokasta maailmanpolitiikan keskipisteenä ei ollut siis täysin perusteeton.

US palasi länsivaltojen vaatimuksiin vielä marraskuun puolivälissä, kun lehden pääkirjoituk-
sessa kumottiin Englannin väitteitä siitä, että Suomen ja Neuvostoliiton väliset erimielisyydet
olisi voitu ratkaista rauhanomaisin keinoin. Kirjoituksessa muistutettiin jälleen Itä-Karjalan
asemasta Neuvostoliiton hyökkäystukikohtana Suomea vastaan. US kirjoitti kuten aikaisem-
minkin, että Suomen turvallisuuden varmistamisen ehto, oli että edellytykset rajan takaa ta-
pahtuvalle hyökkäykselle tehdään mitättömiksi, mutta lisäsi ettei hyökkäystä palvelevien rau-
tateiden, maanteiden ja lentokenttien hävittäminen ei riittänyt. Lehti muistutti, että ei voitu
valvoa, ettei niitä ei rakenneta uudelleen, eikä mikään sopimus myöskään poistanut vaaraa:
”Venäjän tapa noudattaa sopimuksiaan on täällä liiankin hyvin tunnettu.” Lehti lisäsi, että
Itä-Karjala oli tehty hyökkäyksen lähtöasemaksi ja sen jättäminen venäläisille, esitettyjen vaa-
timusten mukaisesti, oli mahdottomuus Suomen turvallisuutta ajatellen. Luonnollinen itsesäi-
lytysvaisto pakotti suomalaiset US:n mukaan toimimaan siten, että Itä-Karjala ei ollut valmis
hyökkäyslähtöalue. Tällainen pyrkimys oli omiaan edistämään sodanvaaran poistamista ja
rauhantilan vakiinnuttamista Suomen itärajalla ja koko Pohjois-Euroopassa ja palvelevan rau-
han- ja turvallisuuden asiaa, johon Venäjää lukuun ottamatta lehti arveli kaikkien kansojen
yhtyvän. US:n mielestä Englanti näki asian ahtaasti vain omien ajankohtaisten poliittisten etu-
jensa kannalta, kun taas Suomi näki asian laajemmassa perspektiivissä, suurena ongelmana,
jonka Venäjän jatkuva järjestelmällinen hyökkäyshalu oli luonut. Erilaisten katsomustapojen
yhteensovittaminen oli lehden mielestä mahdollista vain siten, että Suomelle myönnettäisiin
oikeus lisättyyn turvallisuuteen, jonka edellytyksenä oli Venäjän hyökkäysmahdollisuuksien
poistaminen.³¹⁵ Lisättyä turvallisuutta vaati marraskuun lopulla myös US:n Olli. Hän kirjoitti,
että koska suomalaiset olivat 1000 vuotta taistelleet menestyksellisesti olemassaolonsa puo-
lesta huonoilla rajoilla ja tästä ajasta yli 100 vuotta ilman rajoja, oli syytä uskoa, että parem-
milla rajoilla suomalaiset suoriutuisivat tästä tehtävästä vielä menestyksellisemmin ainakin
toiset tuhat vuotta. Ajanjaksolla: ilman rajoja Olli tarkoitti todennäköisesti autonomian ai-
kaa.³¹⁶

³¹⁴ Manninen 2002, 145–146, 150–151

³¹⁵ ”Lisätyn turvallisuuden ehto”, pk. US 16.11.1941, s. 6.

³¹⁶ ”Olli”, ”Silmälääkäreinä.”, US 25.11.1941, s. 2.

SS osallistui Suomen ja Yhdysvaltojen suhteiden käsittelyyn yhdellä pääkirjoituksella. Muurmannin rata oli kirjoituksessa lyhyesti esillä, mutta lehti ei ottanut asiaan oikeastaan mitään kantaa. SS totesi, että Saksan kukistamista tärkeänä pitävä Yhdysvallat oli valmis avustamaan Neuvostoliittoa, jolla oli myös sama päämäärä ja Pohjoisen jäämeren reitti muodosti tähän ainoan mahdollisuuden. Lehti epäili, että suomalaisten uhkaama Muurmannin rata, joka oli avustustoiminnan elinhermo, saattoi joutua kokonaan käyttökelvottomaksi. Tämä taas olisi lehden mukaan aiheuttanut sen, että bolshevikeille ei olisi voitu toimittaa Amerikasta käsin mitään apua. Lakonisesti SS totesi, että Suomelle oli edellä mainitun vuoksi esitetty vaatimus joukkojen vetämisestä pois Itä-Karjalasta ja vastapainoksi oli luvattu toiveita aluehyvityksistä Moskovan pakkorauhassa tapahtuneiden aluemenetysten suhteen. Lehden kanta Yhdysvaltojen vaatimuksiin oli kuitenkin varsin yksiselitteinen, sen mielestä Suomi oli joutunut sotaan kansallisen olemassaolonsa puolesta, eikä Yhdysvallat voineet vaatia sellaista, joka tällä hetkellä toteutettuna vaarantaisi edellä mainitun. Sodanpäämääristä lehti mainitsi, että Suomella ei ollut muita päämääriä, kuin vapauden ja itsenäisyyden säilyttäminen ja turvaaminen.³¹⁷

Myös Karjalainen kirjoitti Yhdysvaltojen vaatimuksista. Saximies huomautti 13.11, että Neuvosto-Venäjä oli ”*Antikristus*” ja kuka oli Itä-Karjalassa käynyt tiesi sen. Jos Yhdysvallat ja Englanti halusivat taistella Antikristuksen puolella, niin se oli heidän asiansa, mutta oikealla puolella olivat Saximiehen mielestä ne, jotka sotivat sitä vastaan. Helsingin kirjeenvaihtaja muistutti, että Suomen vanhan itärajan takana olevat tukikohdat olivat rakennettu Suomeen suuntautuvaa uutta hyökkäystä varten. Karjalaisen mielestä niin kauan kuin tukikohdat olivat venäläisten hallussa ja Suomi vailla luonnollisia esteitä, ei Suomi ollut turvassa Venäjältä tulevaa hyökkäystä vastaan. Lehti lisäsi, että historia oli opettanut suomalaisille, että Venäjän kanssa tehtyihin sopimuksiin ei ollut luottamista. Karj. muistutti, että hyökkäystukikohtien tuhoamisen lisäksi suomalaiset turvasivat myös niiden suomalaisten asemaa, jotka olivat joutuneet elämään kansallisesti ja maantieteellisesti luonnottoman rajan toisella puolella. Lehti kiteytti, että mainituista syistä johtuen Suomi oli joutunut käymään sotatoimia vanhan rajan takana ja oli niitä myös pakotettu jatkamaan. Edelliseen viitaten lehti piti selvänä, millainen Suomen vastaus Yhdysvaltojen noottiin tulisi olemaan.³¹⁸

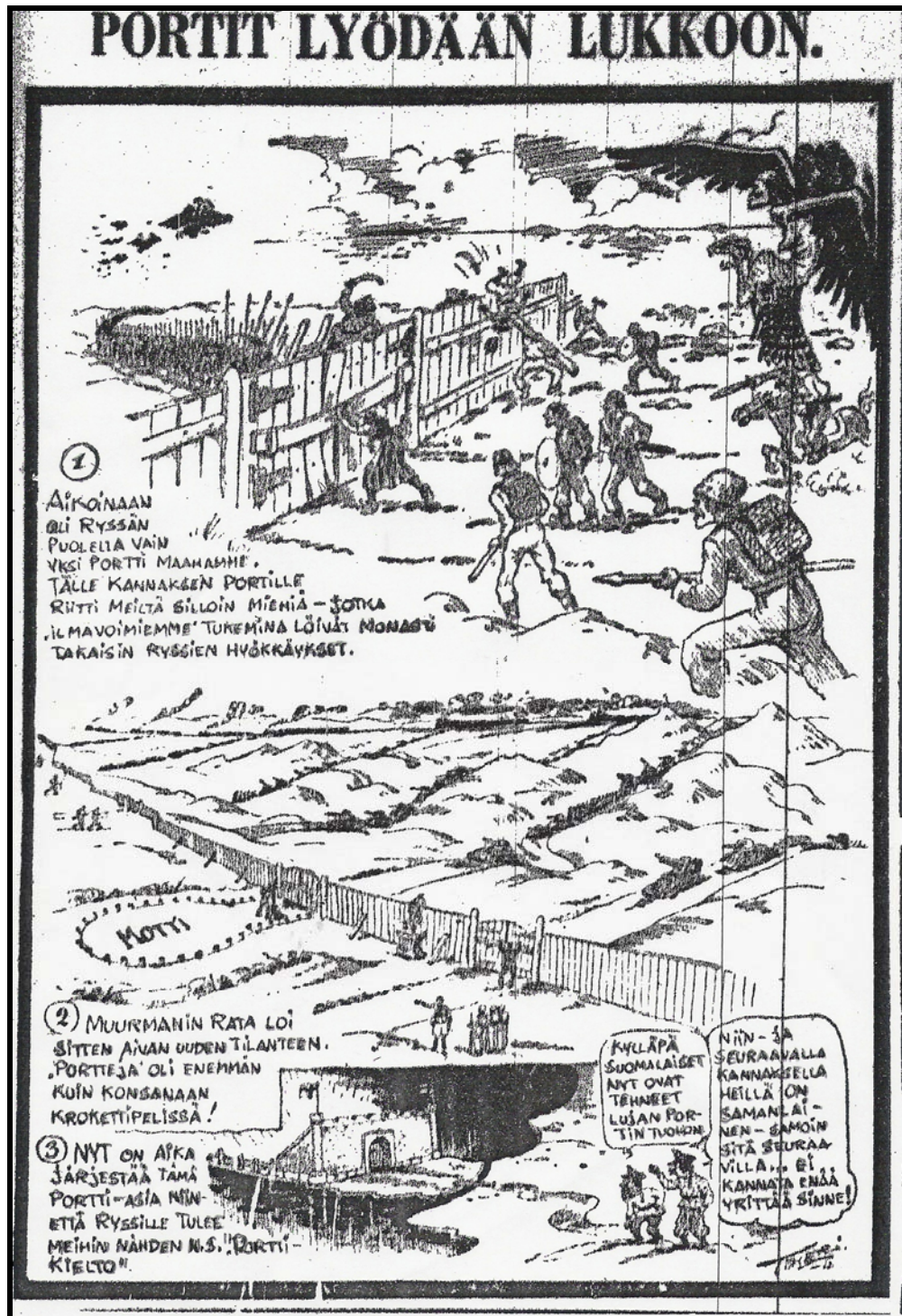
³¹⁷ ”Suomi – Yhdysvallat.”, pk. SS 13.11.1941, s. 3.

³¹⁸ ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 13.11.1941, s. 3; Helsingin kirjeenvaihtaja, ”Valtiollinen katsaus”, Karj. 13.11.1941, s. 5.

US:n tavoin myös Karjalaista kiinnosti Muurmannin rata. Lehden mielestä rautatie oli Neuvosto-Karjalan puolustuksen selkäranka ja sen katkaiseminen oli haitannut suuresti Neuvostoliiton sodankäyntiä. Viisi päivää myöhemmin Karj. käsitteli Sorokasta lähtevää Muurmannin radan toista haaraa, joka oli lehden mielestä tehty yksinomaan strategisia tarkoituksia ja nimenomaan Suomea ja Pohjoismaita vastaan tehtävää hyökkäyssotaa varten. Rautatien säilyminen kulkukelpoisena oli kirjoittajan mielestä Neuvostoliiton pelastuksen viimeisiä oljengkorsia.³¹⁹ Karj. korosti Muurmannin radan ja Neuvostoliiton sotilastukikohtien uhkaa Suomelle myös Tiikerin piirroksessa (ks. piirros 2.).

³¹⁹ ”Muurmannin rata.”, Karj. 13.11.1941, s. 8.; ”Sorokan rata.”, Karj. 18.11.1941, s. 7.

Piirros 2.

"Tiikeri", Karj. 11.11.1941, s. 8.

Ajankohtainen Muurmannin rautatie oli esillä myös Tiikerin piirroksessa. Tiikeri muistutti, että aikaisemmin venäläiset pääsivät Suomeen vain Kannaksen kautta, mutta Muurmannin rautatie muutti tilanteen ja venäläiset pääsivät vyörymään Suomeen koko itärajan pituudelta. Kolmen kannaksen taktiikkaan viitaten Tiikeri totesi, että suomalaiset järjestävät puna-armeijalle porttikiellon Suomeen.

Karj. kirjoitti 20.11. länsivaltojen antamasta Atlantin julistuksesta. Saximies kysyi? ”*Oliko Atlantin julistuksessa jotakin, joka miellytti, ehkäpä lämmittikin meitä? Kyllä varmaan.*” Saximiehen mukaan julistuksen toisessa kohdassa sanottiin, että kumpikaan suurvalta ei halunnut toimeenpanna aluemuutosta, joka olisi ollut ristiriidassa kyseisen kansan toiveiden kanssa ja muistutti, että itäkarjalaiset olivat useasti esittäneet tällaisen toivomuksen. Saximies kirjoitti, että julistuksen kolmannessa kohdan mukaan itsehallinto oli palautettava sellaisille kansoille, joilta se oli väkivaltaisesti riistetty ja huomautti, että bolshevikit olivat juhlallisesti luvanneet itsehallinnon itäkarjalaisille. Englannin ja Yhdysvaltojen olisi tullut Saximiehen mielestä merkitä edellä mainitut asiat muistilistalle ja esittää ne Neuvostoliitolle, joka oli rikkonut julistuksen kaikkia kohtia. Saximies esitti myös näkemyksen, joka oli hieman ristiriidassa lehden vahvan heimoaatteen kanssa:

”Mutta itäkarjalaiset eivät meille ole pääasia. Me ajattelemme heidän maakuntaansa etupäässä siksi, että Neuvostoliitto on muuttanut sen yhdeksi ainoaksi valtavaksi sotilasleiriksi, missä teitä ei ole rakennettu siviililiikenteen tarpeita varten, missä rautateitä ei ole suunniteltu taloudellista kehitystä silmälläpitäen ja missä peltoja ei ole kynnetyt rauhan vaan sodan kylvöä varten.”

Ottamalla tukikohdat haltuunsa, Suomi menetteli Saximiehen mielestä Atlantin julistuksen hengen mukaisesti³²⁰ Karj. jatkoi Länsivaltojen vaatimusten käsittelyä ”*Valtiollisessa katsauksessa*”. Lehden mielestä suurvallat katsoivat poliittisten laskelmien vuoksi, että suomalaisten olisi vetäydyttävä vuoden 1939 rajan taakse, koska eteneminen Itä-Karjalaan vaikutti haitallisesti heidän sen hetkisiin pyrkimyksiin. Karj. lisäsi, että sen oli jopa väitetty olevan uhka suurvaltojen turvallisuudelle. Kirjoittajan näkemyksen mukaan hallituksen vastaus kyseisiin vaatimuksiin oli samalla myös yksimielisen kansan vastaus. Kirjoittajan mukaan yksimielisyyttä ihmetellyt amerikkalainen lehtimies, ymmärtäisi sen, jos hän katsoisi Yhdysvaltojen lähettiläälle annettua karttaa: ”*Kuin paljastetut pistimet siinä ojentuvat maattamme vastaan ne uudet rautatiet ja maantieyhteydet, jotka viime vuosina hyökkäystarkoituksessa on rakennettu Muurmannin radalta maamme rajoja kohden.*” Karj. kiteytti, että suomalaisten valitsema tie tarkoitti ainoastaan rajojen rauhoittamista ja suomalaisen kansan kokoamista yhteiseen viljelysööhön.³²¹ Samana päivänä lehti kuitenkin ilmoitti mahtipontisesti, että Suomen tärkeimpiä

³²⁰ ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 20.11.1941, s. 5.

³²¹ Helsingin kirjeenvaihtaja, ”Valtiollinen katsaus”, Karj. 20.11.1941, s. 5.

päämääriä sodan suhteen oli Muurmannin radan lopullinen katkaiseminen.³²² Kevyempään sävyyn Karj. käsitteli länsivaltojen vaatimuksia Tiikerin piirroksella (ks. piirros 3).

Piirros 3.

Tiikeri, Karj. 25.11.1941, s. 7.

Marraskuun lopulla Tiikeri ivasi Yhdysvaltojen vaatimuksia. Suomen ”hiiri” hätistää Venäjän Karhua kauemmas itään, ”setä-Samulin” katsellessa pelokkaana maapallon toisella laidalla.

³²² ”Tämän päivän polttopisteet.”, Karj. 20.11.1941, s. 7.

Päämajan pyynnöstä annettiin marraskuun 20. päivänä seuraava Itä-Karjalaa koskeva ohje. Ohjeen mukaan Itä-Karjalaa koskevissa kirjoituksissa ei saisi ilmetä, että jokin kohde on valloitettu taloudellisen voiton tai hyödyn hankkimiseksi, vaan, että alueet ovat joutuneet suomalaisten haltuun sotatoimien edistyttyä suunnitelmien mukaan ja niitä on pyrkimys edistää kohti lopullista tavoitetta. Päämaja halusi erityisesti korostettavan, että luonnonrikkaudet tai muut taloudelliset etupyyteet eivät olleet valtauksen päämäärä, vaan sellaisten rajojen saaminen, joita suomalaiset kykenevät puolustamaan. Ohje selvästi ilmoitti valloituksen perustuvan suunnitelmaan ja toisaalta työn olevan edelleen kesken.

6.8. Onko eduskuntakeskustelu sodanpäämääristä tarpeen?

Yhdysvaltojen nootit aiheuttivat myös sen, että sosiaalidemokraatit ryhtyivät uudestaan vaatimaan eduskuntakeskustelua. Sosiaalidemokraattien puoluetoimikunta jätti 7.11. Rangellille kirjelmän, jossa vaadittiin selostusta sodanpäämääristä.³²³ Kirjelmän olivat laatineet SS:n toimitusneuvostoon kuuluneet Aleksi Aaltonen ja J. W. Keto³²⁴. Kysymys eduskuntakeskustelun tarpeellisuudesta aiheutti myös vilkkaan väittelyn lehdistössä.

Suomen Sosiaalidemokraatin pääkirjoitus ”*Sotamme luonne*” lähellä marraskuun puoliväliä antoi esimakua siitä, millaiseksi lehtien väittely sodanpäämääristä ja siihen liittyvän eduskuntakeskustelun tarpeellisuudesta tulisi muodostumaan. Lehti käsitteli presidentti Rytin amerikkalaiselle toimittajalle antamaa haastattelua. SS ihmetteli väitteitä, joiden mukaan Suomen turvallisuuden ja etäällä kulkevien uusien rajojen lisäksi sodalla olisi myös ideologisia tavoitteita. Tällä lehti viittasi ennen kaikkea sanomalehdissä käytyyn keskusteluun. SS toivoi, että edellä mainittu presidentin haastattelu selventäisi ja poistaisi harhakuvitelmia, joita Suomen käymästä sodasta vallitsi sekä ulkovalloissa että myös kotimaassa. Erityisesti lehti oli ärsyyntynyt länsivaltojen propagandan väitteistä, ettei kyse olisi Suomen puolustamisesta ja että Suomi ei olisi enää itsenäinen maa, vaan Saksan käskyvallan alainen. Puheessaan Ryti oli lehden mukaan todennut, että Suomen armeija ei tule etenemään pidemmälle, kuin ennalta määritellylle strategiselle puolustuslinjalle ja tällöin sotatoimet myös loppuvat. SS totesi, että luonnollisesti haastattelussa ei kerrottu strategista linjaa, eikä puhuttu siitä, miten Suomen ra-

³²³ Manninen 1980, 277–278.

³²⁴ Soikkanen 1987, 294.

jat rauhanteossa määritellään, koska se oli tulevaisuuden asia ja asiasta nostettu keskustelu oli ennenaikainen:

”Julkaistu haastattelulausunto osoittanee mahdollisimman monille, että sodallamme ei ole mitään sellaisia ulkopoliittisia eikä sisäpoliittisia pyrkimyksiä, mitä jotkut toiveajattelijat tai poliittiset väärinpelaajat ovat sille tahtoneet antaa.”

Lehti selvensi, että sodan tarkoitus oli ainoastaan itsenäisyyden turvaaminen ja toivoi, että strateginen linja, joka turvaisi sen rauhantekoon asti, saavutettaisiin pian. SS:n mukaan sitä toivoi hartaasti koko Suomen kansa.³²⁵ Rytin haastatteli 31.10. amerikkalainen Henry Jr Taylor, joka Rytin mukaan oli saapunut Suomeen Procopén suosittamana. Haastattelun jälkeen Ryti hyväksyi annetut vastaukset Rangellin avustamana.³²⁶ Taylor oli se amerikkalainen toimittaja, johon Karj. edellä viittasi

Marraskuun puolivälissä Helsingin Sanomissa oli pitkä pääkirjoitus otsikolla *”Itä-Karjalan kysymys”*. Lehden mielestä julkisuudessa jälleen esitetty huomautus siitä, että sodan tavoitteista ei vielä tässä vaiheessa pitäisi keskustella, oli oikea, koska keskustelu sanomalehdissä ei asiaa auttanut. Toisaalta kirjoituksessa todettiin, että saavutettavissa olevat tavoitteet riippuvat ensisijaisesti armeijan voimasta ja kestävydestä, jonka jälkeen hallituksen tehtävä oli tulevissa rauhanneuvotteluissa turvata saavutukset. Keskustelua päämääristä ei ollut siis lehden mukaan syytä käydä, mutta toisaalta päämäärät olivat selvät, eli niin pitkälle, kuin armeijan voimat riittävät. Asiasta käytävää keskustelua lehti piti ymmärrettävänä ja oletti, että myös muut pitivät sitä ymmärrettävänä, koska se mietitytti kansalaisia. HS totesi kuitenkin, että, joissakin lehtilausunnoissa oli esitetty mielipiteitä, joita ei voinut kommentoimatta ohittaa. Lehti oli nimittäin tuhtunut mielipiteistä, joiden mukaan suomalaisten *”voitokas marssi itään”* ei merkinnyt mitään alueen tulevaisuuden suhteen, vaan kyseessä oli ainoastaan vihollisen heittäminen kauemmas rajoilta. Ärtymystä herätti lehdessä myös väite, jonka mukaan valloitetujen alueiden pysyvistä liittämisestä Suomeen haaveili ainoastaan pieni ryhmä. HS:n kritiikki kohdistui epäilemättä erityisesti Tannerin ja SS:n lokakuisiin mielipiteisiin. Tuollainen kirjoittelu ei ollut lehden mielestä pelkästään kyynillistä, vaan myös osoitus siitä, miten huonosti asianomaiset tunsivat suomalaisten mielialoja. HS arveli, että kyseiset tahot yrittivät viimeiseen asti pitää kiinni uskostaan, että tänäkään ajan ei ollut tarvinnut muuttaa heitä tai

³²⁵ ”Sotamme luonne.”, pk. SS 12.11.1941, s. 3.

³²⁶ Ryti, 2006, 149–151.

heidän ohjelmiaan. Lehti huomautti, että, jos he olisivat oikeasti muuttumattomia, muutenkin kuin sanoissaan, he muodostaisivat harvinaisen poikkeuksen suomalaisten keskuudessa, koska suurimmassa osassa suomalaisia suuri aika oli aikaansaanut suuren muutoksen ja avannut uusia näköaloja. Kirjoittaja totesi: ”*Me suomalaiset vihaamme imperialistista sotaa. Me emme halua mitään vieraille kuuluvaa, eikä tämä riipu kansamme pienuudesta, vaan sen järkkymättömästä oikeudentunnosta.*”

HS oli nyt siis suuttunut siitä, että valloittaminen ei tarkoittaisikaan sitä, että alueet jäivät pysyvästi Suomelle, vaikka aikaisemmassa kirjoituksessa marraskuussa oli kiistetty Suomen käyvän valloitusotaa. Toisaalta tässäkin kirjoituksessa kiistettiin sodan imperialistinen luonne. Myös sodan heimokansallinen luonne tuotiin esille: ”*Lisäksi olemme havahtuneet käsittämään Suomen historialliseksi suurtehtäväksi heimomme sirpaleiden pelastamisen.*” Lehti tiesi kertoa syyn siihen, miksi edellä mainittu ajatus oli ollut itsenäisyyden alkuaikoina vieras suurimmalle osalle suomalaisia. HS:n käsityksen mukaan oli ajateltu, ettei pienellä kansalla ollut mahdollisuuksia toteuttaa sellaisia päämääriä ja sen vuoksi arvioitiin parhaaksi tyytyä siihen, mikä näytti tarjoavan turvallisuuden. Viime vuosien pettymykset olivat kuitenkin opettaneet suomalaisille, että turvallisuus oli pelkkää harhakuvitelmaa. Nyt suomalaiset olivat lehden mielestä vähitellen ymmärtäneet, että ainoastaan sellainen Suomi, joka sulki myös heimolaisalueet rajojensa sisälle, oli riittävän voimakas takaamaan työrauhan ja turvan. Tästä syystä Suomi myös HS:n mielestä sotaansa kävi. HS:n esittämä käsitys sodankäynnistä oli ylevä, mutta varsin julma ja herätti vastalauseita SS:n taholta, kuten myöhemmin tulemme näkemään:

”Edelleenkin me emme halua mitään vieraille kuuluvaa. Mutta me tahdomme luoda yhtenäiseksi valtiokokonaisuudeksi ne maa-alat, mitkä yhteen kuuluvat ja mitkä – molemmin puolin entistä rajaa – on muinaisista ajoista alkaen suomalaisten miesten ja naisten työllä viljelykselle raivattua. Tämä on se ajatus, mikä kannustaa Itä-Karjalassa nyt taistelevia joukkojamme. Se saa sankariarmeijamme miehet tyynin mielin vuodattamaan vertaan Vienan ja Aunuksen korvissa ja lakeuksilla. Se myös pyyhkii katkeruuden siitä kaipauksesta, millä kodeissamme vastaanotetaan tieto isän, pojan tai veljen kaatumisesta. Ajatus Suomesta, joka on täyttänyt historiallisen tehtävänsä ja joka tarjoaa pysyvän turvallisuuden tuleville sukupolville.”

Kirjoituksen edetessä uskallettiin lopulta sanoa myös se, mikä oli epäsuorasti ilmaistu jo koko tekstin ajan, Itä-Karjala oli liitettävä Suomeen:

”Siitä hetkestä alkaen, jolloin joukkomme suorittivat ensimmäiset voitokkaat taistelunsa entisen itärajan takana, on tavoitteemme näihin vapautettuihin alueisiin nähden ollut ratkaistu: Emme saa väsyä emmekä väistyä ennen kuin ne on ikuisiksi ajoiksi liitetty Suomeen. Se on velvollisuutemme noiden tienoiden vanhaa, sitkeää suomalais-asutusta kohtaan, joka nyt on riemuiten tervehtinyt joukkojamme vapauttajinaan. Se on velvollisuutemme myös niitä suomalaisia koteja kohtaan, jotka tämän tähden ovat uhrinsa kantaneet. Tämä on niin ilmeistä, ettei siinä voi olla enää mitään keskustelemista. Sellaista hallitusta ei maahamme milloinkaan saata tulla, joka ummistaisi silmänsä näiltä tosiasioilta. Itä-Karjala on vuosisatojen mittaan suomalaisella hiellä ja näinä kuukausina suuremmassa määrin kuin milloinkaan ennen suomalaisella verellä pyhitettyä maata. Siksi se myös kuuluu Suomelle.”³²⁷

Kirjoituksen rakenne oli mielenkiintoinen. Se lähti liikkeelle tyynessä, jopa sovittelevassa hengessä. Asiasta ei ollut vielä ajankohtaista keskustella, koska taistelut olivat kesken ja lopui päättäväisesti, suorastaan uhoavasti. Asiasta ei ollut tarpeen keskustella, koska päätös oli itsestään selvä ja se oli itse asiassa jo tehty.

Suomen Sosiaalidemokraatti hyökkäsi pari päivää myöhemmin jyrkin sanoin HS:n ajatuksia vastaan pääkirjoituksessaan, joka Vilkun mukaan oli Eino Kilven laatima. SS muistutti, että Englannin ja Yhdysvaltojen nootteihin jätetyissä vastauksissa oli Suomen sota Neuvostoliittoa vastaan määritelty puolustussodaksi ja Sama oli eri yhteyksissä todettu sekä presidentin että eräiden hallituksen jäsenten julkisissa lausunnoissa. Lehti toi myös esille aikaisemmin esittämänsä väitteen, että valloitus sodan tunnuksin suomalaisia ei olisi saatu liikkeelle ja totesi, että armeija oli joutunut tunkeutumaan Itä-Karjalaan tuhotakseen vihollisen hyökkäystukikohdat ja varmistaakseen turvallisen puolustuslinjan vihollista vastaan, muistuttaen sen kuitenkin tapahtuneen ainoastaan strategisista syistä:

”Suomen poliittisia tavoitteita ei valtiomme vastuunalaisten elimien taholta ole toistaiseksi katsottu olevan syytä määritellä. Eduskuntakaan ei ole vielä kertaakaan vaihtanut kysymyksestä mielipiteitä.”

³²⁷ ”Itä-Karjalan kysymys.”, pk. HS 16.11.1941, s. 8.

SS harmitteli että edellinen ei ollut tyydyttänyt kaikki piirejä, vaan taistelujen siirryttyä Itä-Karjalaan olivat jotkut yksittäiset henkilöt ja ryhmät selittäneet, että sodan luonne oli poliittisestikin määritelty. Tässä yhteydessä lehti mainitsi Suur-Suomi-ajatuksen ajajat, jotka eivät ymmärtäneet, että sodassa sotilaalliset ja poliittiset tavoitteet saattoivat erota toisistaan, vaan ajattelivat automaattisesti, että poliittiset tavoitteet seurasivat armeijan etenemistä. Tätä ei SS:n mielestä voinut ainakaan pienen maan kohdalla pitää kestäväenä yleisohjeena:

*”Mutta Suomi ei tavoittele muuta kuin omaa turvallisuuttaan. Meidän sotaamme ei siis käydä edellämainitussa mielessä, vaikka esimerkiksi Helsingin Sanomien sunnuntai-
sessä pääkirjoituksessa niin väitetään.”*

SS jatkoi aiheen käsittelyä muistuttamalla, että Itä-Karjalan kysymys nousi keskustelujen piiriin vasta heinäkuun puolivälissä ja tämän vuoksi se ei voinut olla tunnuksena sotaan lähdetäessä. Lehti myös tuomitsi vääräksi HS:n väitteen, että vaatimus Itä-Karjalan liittämisestä Suomeen olisi vakiintunut yleiseksi käsitykseksi viime vuosina. SS:n mielestä HS:n kirjoitus otti tuomariasenteen kieltäessä puheenvuoron kaikilta, jotka eivät olleet samaa mieltä siinä esitetyistä lennokkaista ajatuksista: *”Annetaanpa vielä varoitus maan sekä nykyiselle että tulevillekin hallituksille.”* HS:n väitteet sotilaiden tyynin mielin tapahtuvasta veren vuodatuksesta ja kotiväen yhtä tyynestä suhtautumisesta siihen SS tuomitsi romanttiseksi toiveajatteluksi:

”Turvallisten toimituspöytien ääressä voidaan tietenkin kaavailla näinkin. Mutta vastaako kuva joka kohdassa todellisuutta, sen voinee kukin molemmilla rintamilla itse tunnossaan tietää.”

Itärajan tuleva sijainti oli myöhemmän ajan kysymys ja sen suhteen tuli keskusteluissa olla pidättyväinen, mutta SS kuitenkin toivoi, että Itä-Karjalan poliittinen sijainti selviäisi sodan jälkeen oikeudenmukaisella tavalla, kansojen itsemääräämisperiaatteen pohjalta. SS huomautti, että aikanaan selviäisi, olivatko Suomen poliittiset tavoitteet siinä vaiheessa samat, kuin mitkä sotilaalliset tavoitteet olivat nyt ja lisäksi, että jokainen saattoi toivoa parasta mahdollista, mutta laskelmissa olisi aina otettava huomioon myös asiaan vaikuttavia ennalta tuntemattomia tekijöitä.³²⁸

³²⁸ ”Sodankäyntimme Itä-Karjalassa.”, pk. SS 18.11.1941, s. 3; Vilkuna 1962, 76.

Vaikka HS ja SS olivatkin käyneet jo väittelyä siitä, saiko sodanpäämääristä keskustella, oli US ensimmäinen, joka suoraan otti kantaa siihen pitäisikö Suomen eduskunnan keskustella sodanpäämääriä koskevasta kysymyksestä. US oli ehdottomasti sitä, mieltä tällaiset asiat oli jätettävä hallituksen päätettäväksi. Hieman epäsuorasti lehti antoi myös ymmärtää, että eduskunnalla ei ehkä ollut riittävää ymmärrystä tällaisen asian käsittelyyn: ”*Eduskunta on siksi monipäinen laitos, ettei se voi sodan aikana hallita ulkopoliittikan arkaluontoisia kysymyksiä.*” US:n näkemyksen mukaan ei ollut järkevää alkaa tunnustelemaan ulkopoliittisen eduskuntakeskustelun välityksellä sodan poliittisiin päämääriin liittyviä mielialoja. Johto oli jätettävä hallitukselle, joka nautti eduskunnan luottamusta ja hallituksen tuli, yhdessä presidentin ja kiinteässä kosketuksessa eduskuntaryhmiin kiteyttää suuntaviivat kysymyksen ratkaisuun. Lehden mielestä vasta, kun ajankohta olisi sellainen, että hallituksella oli esitettäväksi selvä ohjelma, olisi aiheellista saattaa asia eduskunnan käsiteltäväksi. Mielipide kuvastanee lehden pelkoa siitä, että sodanpäämääristä ei oltaisi eduskunnassa välttämättä yksimielisiä. Toisaalta kirjoittaja vakuutteli, että suomalaiset olivat Itä-Karjalan kysymyksestä pääosin yksimielisiä ja enemmistö näki sodanpäämäärät sellaisina, miksi Mannerheim ne päiväkäskyssään määritteli: ”*Itärajamme toisella puolella asuu osa Suomen kansaa, joka on vapautettava vuosisatoja kestäneestä sorrosta ja saatettava kansansa pääosan yhteyteen.*” Ne, jotka halusivat korostaa, että sotatoimet Itä-Karjalassa tähtäsivät ainoastaan sotilaallisiin päämääriin, kiistelivät lehden mielestä yleisesti omaksuttua ajatusta vastaan ja menettelivät väärin pyrkiessään hajottamaan yhteistä rintamaa. Tällä US mahdollisesti halusi vakuutella sitä, että vaikka asiasta keskusteltaisiinkin eduskunnassa, oltaisiin siitä silti yksimielisiä. Lehti muistutti, että kaikissa elintärkeissä kysymyksissä olivat hallitus ja eduskunta olleet yksimieliset ja tämä tosiasia voitaisiin todentaa myös uudelleen, mutta sen tulisi lehden mielestä tapahtua jotakin konkreettista asiaa koskevan hallituksen ilmoituksen perusteella luottamuslauseen muodossa, koska yleisluontoinen ulkopoliittinen keskustelu voisi muodostua helposti pelkäksi ”*kannunvalannaksi*”.³²⁹

Myös SS otti Eino Kilven suulla kantaa siihen, pitäisikö sodan päämääristä käydä eduskunnassa keskustelua. Kannanotto asiaan tapahtui hieman kiertäen. SS muistutti, että parlamentaarisesti hallituissa maissa kansanedustuslaitoksen merkitys oli keskeinen ja sen vuoksi maata ei voinut hallita, tai maalle merkityksellisiä päätöksiä tehdä, eikä poliittisia tunnuksia antaa vastoin eduskunnan mielipiteitä. Siitä seurasi lehden mukaan se, että hallituksen politiikka oli koko ajan eduskunnan tarkkailun alaisena. SS totesi, että useissa oikeistolehdistä oli ryhdytty vastustamaan asiaa ja annettu varoittavia ohjeita hallitukselle: ”*Syynä kuuluu olevan, ettei*

³²⁹ ”Oleminen eroavaisuus.”, pk. US 18.11.1941, s. 5.

eduskunnan jäsenistä ole tietoa, mitä he tulisivat puhumaan tällaisessa tilaisuudessa, koska he eivät oikein taida ymmärtääkään ulkopoliittisia asioita.” SS lisäsi, että perussyiksi oikeistolehdet olivat kuitenkin maininneet sen, että Suomi oli sotaikäyvä maa ja eduskunnan toiminnan pitäisi olla tällä hetkellä varsin vähäistä. SS:n mielestä kukaan ei ollut niin naiivi, että odottaisi eduskuntakeskustelun tuloksena tarkkaa määritelmää siitä linjasta missä Suomen armeija pysäyttää etenemisensä ja lisäsi, että kukaan ei ollut semmoista vaatinutkaan. Keskustelu oli lehden mielestä tarpeellinen sen vuoksi, että etenkin eduskuntakeskustelun vastustajien taholta oli viime aikoina toistuvasti esitetty sellaisia sodan päämääriä, joita ainakaan selvyys ei ollut pilannut. SS kysyi ihmettelevästi, että mitä eduskuntakeskustelun vastustajat pelkäsivät?³³⁰

SS toi esille myös työväen tahdon kommentoimalla Helsingissä edellisenä päivänä pidettyä Uudenmaan työväestön neuvottelukokousta ja siellä käytyjä keskusteluja. Samassa yhteydessä kirjoituksessa kommentoitiin myös ”*erään tšekäläisen oikeistolehden*”, jolla todennäköisesti tarkoitettiin US:a, esittämiä näkemyksiä. SS oli eri mieltä oikeistolehtien esittämistä väitteistä, joiden mukaan kannanotot suurissa poliittisissa kysymyksissä, joita myös SS:ssä oli esitetty, eivät vastaisi työväestön käsityksiä. Lehti lisäsi, että, jos väitteiden esittäjät olisivat olleet työväestön neuvottelukokouksessa, olisivat heidän käsityksensä muuttuneet. Kirjoittaja kehui, että kokouksessa suhtauduttiin harkitusti ja realistisesti myös kaikkein vaikeimpiin poliittisiin kysymyksiin ja jatkoi, että sodan luonteesta vallitsi vain yksi käsitys, joka oli, että sota oli puolustussotaa ja armeija oli tunkeutunut Itä-Karjalaan ja miehittänyt alueita ainoastaan strategisista syistä. Vallatun alueen kohtalosta oli lehden mukaan todettu, että se tuli ratkaista vasta rauhan tultua.³³¹

HS:n Eero kirjoitti 29.11., että eduskunnassa tullaan järjestämään salainen istunto, jota julkisuudessa oli toivottu sen vuoksi, että koko eduskunta saisi tilaisuuden osallistua Suomen ulkopoliittisen suunnan määräämiseen. Eero totesi, että tilaisuus tullaan järjestämään vain talonväen kesken, koska käsiteltävät asiat olivat sen verran tulenarkoja. Keskustelun tarpeellisuudesta Eero ei esittänyt mielipidettä. Sitä Eero ei tiennyt tai ei ainakaan kertonut, että keskustelu tultaisiin käymään jo samana päivänä.³³²

³³⁰ ”Mitä pelätään?”, pk. SS 23.11.1941, s. 4; Vilkuna 1962, 76.

³³¹ ”Työväen tahto.”, pk. SS 24.11.1941, s. 2.

³³² ”Eero”, ”Tulenarkoja asioita.”, HS 29.11.1941, s. 3.

Hallituksen epävirallisessa keskustelussa oli 7.11. päädytty siihen, että eduskunnalle annetaan mahdollisuus ulkopoliittiseen keskusteluun. 29.11. Rangell esitti eduskunnalle valtioneuvoston tiedonannon, jossa kerrottiin se, minkä hän oli 21.10. eduskuntaryhmien puheenjohtajille luvannut. Tiedonanto sisälsi siis päätöksen palauttaa Moskovan rauhassa menetetyt alueet Suomen yhteyteen. Itä-Karjalan suhteen Rangell totesi, että kyse oli turvallisuudesta ja väestön auttamisesta. Valtioneuvoston mielestä alueelliset turvallisuustakeet olivat ainoa mahdollisuus taata Suomen turvallisuus tulevaisuudessa. Rangell selitti, että strategiset näkökohdat tulisivat siis määräämään sen, miten pitkälle Suomen rajat oli vietävä, mutta sosiaalidemokraattien rauhoittamiseksi hän lisäsi, että näilläkin näkökohdilla olisi rajansa. Rangell muistutti myös, että Neuvostoliitto ei ollut pitänyt lupauksiaan, jotka se oli Tarton rauhassa itäkarjalaisille antanut. Eduskunta hyväksyi yksimielisesti valtioneuvoston tiedonannon. Osaltaan tähän vaikutti se, että eduskuntapiirit noudattivat hallituksen toivomusta, jonka mukaan ulkomaille annettaisiin kuva yksimielisestä kansasta.³³³

Sosiaalidemokraattien joukossa oli varsin monenlaisia näkemyksiä. Heimoystävä Voionmaa puhui Itä-Karjalasta kaunopuheisesti, eräiden sosiaalidemokraattien mielestä jopa suursuomihenkisesti. Toisaalta Voionmaan näkemykset antoivat viitteitä siihen, että hän kannatti itäkarjalaisille itsemääräämisoikeutta. Tanner puolestaan epäili, että Venäjää ei murskattaisi ja Itä-Karjala muodostuisi Suomelle rasiiteeksi. Ministeri Mauno Pekkala oli Itä-Karjalan suhteen samoilla linjoilla Tannerin kanssa. Puhemies Hakkila oli puolestaan kiinnostunut ottamaan Venäjältä aluehyvityksiä.³³⁴

Maalaisliitto kannatti laajoja alueliitoksia, mikä tarkoitti myös Kuolan niemimaan liittämistä Suomeen. Myös Kokoomus oli varauksettomasti Rangellin takana. Ainoana kansanedustajana kokoomuksen ryhmän puheenjohtaja Pekka Pennanen toi esille toiveen myös inkeriläisten vapautumisesta. Edistyspuolueen kannanotot olivat hajanaisia. Osa sen edustajista suhtautui liittämiseen positiivisesti, osa taas varauksellisesti peläten länsivaltojen reaktioita. Ruotsalaisen kansanpuolueen taholta Itä-Karjalan pysyvään haltuunottoon suhtauduttiin kriittisesti, vaikka sen pitäminen miehitettynä sotilaallisista syistä olikin hyväksytty. IKL kannatti kokoomuksen ja maalaisliiton tavoin alueliitoksia. Noin puolet kansanedustajista oli valmis liittämään Itä-Karjalan Suomeen ja lähes puolet oli valmis mukautumaan liittämiseen, jos se ta-

³³³ Manninen 1980, 278–280.

³³⁴ Manninen 1980, 280–283.

pahtuisi kansainvälisellä sopimuksella. Eduskuntaryhmien kannanotoista ei voida kuitenkaan päätellä mitään varmaa, koska valtioneuvosto ei esittänyt Itä-Karjalan liittämistä Suomeen.³³⁵

Rytin alueelliset tavoitteet pysyivät samoina vuoteen 1942 asti. Hän kannatti sekä Itä-Karjalan että Kuolan niemimaan liittämistä Suomeen. Ryti oli valmis siirtämään rajan Nevajokeen, jos Leningrad tuhottaisiin. Mannerheim suhtautui alueliitoksiin kriittisemmin, etenkin Kuolan ja Nevajoen suhteen. Muut sisärenkaaseen kuuluneet, Rangell, Witting ja Walden olivat Rytin linjoilla.³³⁶ Koska Itä-Karjalan haltuunottoa ei pidetty mahdollisena ilman kansainvälistä tunnustusta, haluttiin vuoden 1941 lopulla saada myös juridiset perustelut alueen haltuunotolle. Ryti kehotti kansainvälisen oikeuden asiantuntijaa professori Rafael Erichiä laatimaan asiasta muistion. Muistiossa puhuttiin suomalaisten ja itäkarjalaisten yhteisistä pyrkimyksistä ja itenäisen Itä-Karjalan mahdottomuudesta. Edelleen Itä-Karjala ajateltiin myös hyvitykseksi, johon Suomella oli oikeus yleisten kansainvälisten oikeusperiaatteiden nojalla. Oikeuspoliittisia pyrkimyksiä Erich selitti laajasti myös geopoliittisista, kansatieteellisistä, historiallisista ja psykologisista näkökulmista. Hallitus halusi löytää myös toisella suunnalla tuoreempia todisteita Itä-Karjalan kuulumisesta Suomelle. Opetusministeriö perusti joulukuussa Valtion Tieteellisen Itä-Karjalan toimikunnan, jonka tehtäväksi tuli järjestää tutkimuksia, kokonaiskuvan luomiseksi Itä-Karjalasta, joista selviäisi alueen ehdoton kuuluminen Suomeen. Keskustelu Itä-Karjalasta ja sodanpäämääristä hiljeni sen myötä, kun poliittinen johto ja sotilasjohto pääsivät yksimielisyyteen siitä, kuka päättää ja mistä ja että asioista ei riidellä ääneen.³³⁷

Eduskuntakeskustelun jälkeen lehdet, lähinnä SS ja US ruotivat sitä muutamissa kirjoituksissa marras-joulukuun vaihteessa. SS aloitti asiaa koskevan kirjoittelun ja totesi pääkirjoituksessaan, että istunto oli salainen, mutta kaikki siellä esitetyt lausunnot oli julkaistu päivän sanomalehdissä ja sen vuoksi se olisi voinut olla julkinenkin. Lehti ilmoitti toteavansa asian, koska se osoitti täysin oikeaksi sen kannan, mitä se oli koko ajan esittänyt ja lisäsi, että se saattoi tuntua häkellyttävältä niistä oikeistolehdistä, joiden mielestä kansan edustajilla ei ollut pätevyyttä ja ymmärtämystä tällaisten asioiden käsittelyyn ja jotka epädemokraattiselta pohjalta lähtien olivat vielä viime päivinä vastustaneet eduskuntakeskustelua ja herjanneet niitä, jotka olivat eduskunnan luonnollista oikeutta tähän puolustaneet. Lehden mielestä hallitus oli käsittänyt tilanteen oikein valmistessaan eduskunnalle eilisen tilaisuuden. Tekstistä paistoi selvä

³³⁵ Manninen 1980, 283–285.

³³⁶ Manninen 1980, 312–313.

³³⁷ Laine 1982, 56–58.

voitonriemu sen johdosta, että eduskuntakeskustelu, vastoin US:n toiveita oli käyty. SS:n mukaan keskustelu selvensi tilannetta varsin paljon, niin kuin se oli myös koko ajan olettanutkin. Pääministerin, hallituksen nimissä esittämä lausunto sodan luonteesta oli sen mielestä suunnilleen sama, kuin mitä sosiaalidemokraatit olivat johdonmukaisesti esittäneet:

”Me olemme lähteneet puolustussotaan, mutta mikäli olemme ylittäneet entiset rajamme on se tässä vaiheessa tapahtunut puolustuksemme vaativista strategisista syistä. Sotamme poliittiset tavoitteet, joihin Itä-Karjalan kysymyksenkin ratkaisu kuuluu, jäävät riippuviksi rauhantulosta.”

SS toivoi, että hallituksen ja eduskunnan virallisesti ilmoittama kanta huomioitaisiin johdonmukaisesti virallisuontoisessa propagandassa sekä yleisradiossa ja muissa esityksissä. Kirjoittaja myös arveli, että strategiset päämäärät oli kohta saavutettu, vaikkei sitä keskustelussa suoraan sanottukaan. Eduskuntakeskustelussa ei lehden mukaan luonnollisesti voitu tarkemmin ilmaista sitä, kuinka kauas Suomen armeijan oli vielä edettävä, mutta keskustelun saattaminen julkisuuteen oli osoitus siitä, että pääministerin mainitsemat strategiset päämäärät alkoivat kohta olla saavutetut. Lehden käsityksen mukaan armeijan tehtäväksi jäi sen jälkeen ainoastaan vallatun alueen miehittynä pitäminen ja uuden mahdollisen hyökkäyksen estäminen. SS muistutti vielä, että Suomella ei ollut muita päämääriä, kuin vapautensa puolustaminen, joka alkoi kohta olla myös maantieteellisesti saavutettu. Lehti lisäsi, että eduskuntakeskustelu toivottavasti selvensi edellä mainitun seikan kaikille, niin Suomessa kuin ulkomailla-kin.³³⁸

Myös US kirjoitti eduskuntakeskustelusta 30.11. Lehden mielestä eduskuntakeskustelu osoitti vääräksi väitteet siitä, ettei Suomen kansa ollut yksimielinen sodanpäämäärien suhteen. Lehti lisäsi, että eduskuntaryhmien lausunnoissa oli kyllä vivahde eroja, mutta se oli pelkästään luonnollista, eikä niillä eroilla ollut lehden mielestä käytännön merkitystä, koska suhtautuminen puolustussotaan oli kaikilla pääosin myönteinen. Itä-Karjalan suhteen lehti totesi, että eduskunnassa ilmaistiin kansan jakamaton toive, joka oli helpommin puolustettavien rajojen saavuttaminen ja sen kansanosan liittäminen osaksi Suomea, joka oli joutunut elämään erillään muista suomalaisista. Jälkikirjoituksessa lehti muistutti, että suomalaisilta ei voitu kieltää oikeutta lisättyyn turvallisuuteen ja kestäväan rauhaan.³³⁹

³³⁸ ”Selvä tiemme.”, pk. SS 30.11.1941, s. 4.

³³⁹ ”Yksimielinen kansa.”, pk. US 30.11.1941, s. 7; ”Kaksi vuotta.”, jälk. kirj. US 30.11.1941, s. 7.

Eduskuntakeskustelu-aihe jatkui SS:ssä heti joulukuun ensimmäisen päivänä. Sen lisäksi esillä oli myös Mannerheimin tervehdys Suomen naisille ja miehille. SS harmitteli edelleen, että ulkovaltojen propagandassa Suomen puolustussota oli kuvattu hyökkäyssodaksi ja useat Suomesta annetut lausunnot ja kirjoitukset olivat myös tukeneet tätä väitettä. Lehti toi uudelleen esille tyytyväisyytensä eduskuntakeskustelun suhteen, mutta otti esille myös Rangellin viittauksen Tarton rauhansopimukseen. SS toivoi jälleen, että Itä-Karjalalle tuossa yhteydessä taattu itsemääräämisoikeus ja sisäinen autonomia palautettaisiin ja että se tulisi tunnustetuksi Tarton rauhansopimuksen hengessä, kuten lehti mainitsi Voionmaan lauontaina eduskunnassa huomauttaneen. Lehti lisäsi Voionmaan maininnee, että anglosaksiset maat tunnustivat kyseisen näkökohdan: *”Se merkitsee sinänsä asianomaisen väestön vapaata itsemääräämisoikeutta, mutta ei suinkaan valloitusotaa meidän taholtamme.”* SS muistutti että kylmä todellisuus oli se, että valloituspolitiikka ei voinut sisältyä puolustussodan käsitteeseen, vaikka jokainen saikin pitää omat romanttiset käsityksensä. Kannanotossa jäi hieman epäselväksi se, tuliko Itä-Karjalan autonomian tapahtua Suomen vai Neuvostoliiton sisällä? Mannerheimin tervehdyksestä SS totesi tyytyväisenä, että se oli laadittu samaan sävyyn viitaten tällöin ilmeisesti hallituksen tiedonantoon. Toteamalla seuraavalla tavalla: *”Siinä ei tietenkään voitu puhua mitään poliittisista tavoitteista – nehan ovat hallituksen ja eduskunnan määrättävissä,”* lehti halusi todennäköisesti korostaa ja muistuttaa, että ylipäälliköllä ei ollut oikeuttakaan puuttua sodanpäämääriä koskevaan kysymykseen. SS totesi myös Mannerheimin sanoneen, että taistelut olivat tähänneet strategisten tavoitteiden saavuttamiseen. Erityisesti lehteä miellyttivät Mannerheimin sanat: *”Meiltä ei puutu enää paljon saavuttaaksemme strategiset päämäärämme.”* SS mainitsi Mannerheimin määritelleen kyseisiksi päämääriksi niiden keinojen riistämisen viholliselta, jotka se oli valmistanut tuhotakseen Suomen. Lehti jatkoi:

”Selvää on tietysti samalla, että armeijamme tässä mielessä valtaaman alueen miehittäminen ja siellä vartioiminen sodan aikana on helpommin tehtävissä kuin vanhalla rajallamme.”

Edellisestä lauseesta voinee päätellä SS:n myöntyneen siihen, että Suomea olisi helpompi vartioida Itä-Karjalasta. Lopuksi kirjoittaja kiteytti, että kaikille pitäisi olla nyt selvää, että Suomi ei ollut määritellyt Itä-Karjalan suhteen mitään poliittisia sodanpäämääriä ja alueen kohtalo jäi riippumaan tulevien tapahtumien kehityksestä. SS uskoi, että Mannerheimin ilmoitus oli koko

maassa otettu helpottuneena vastaan ja toivoi, että strateginen päämäärä olisi kohta myös ajan puolesta lähellä toteutumista.³⁴⁰

Uusi Suomikin jatkoi eduskuntakeskustelun käsittelyä joulukuun ensimmäisenä päivänä. Lisäksi lehti kommentoi SS:n edellispäiväistä kirjoitusta Timo muistutti pakinassaan, että demokratia ei vaatinut sitä, että kaikki arkaluontoisimmatkin asiat olisi käsiteltävä torilla. Timo myös tölväisi SS:a toteamalla, että eivät sosiaalidemokraatitkaan ratkaisseet kaikkein tärkeimpiä asioitaan avoimin ovin. Kuitenkin lehti oli tyytyväinen eduskunnassa käytyyn keskusteluun, vaikkei tarpeellisenä sitä pitänytkään: ”*Sotamme toisena vuosipäivänä kansamme yksimielisyys tuli eduskunnassa julki erittäin vakuuttavalla tavalla. Yksimielisyys sekä lähitai-paleesta että tavasta sitä kulkea.*” Lehti huomautti, että Itä-Karjalaa pidettiin miehitetynä Suomen turvallisuuden vuoksi ja tarvittaessa sitä miehitetään lisääkin, jos turvallisuus sitä vaatii. Timon mielestä Suomen oli hoidettava miehitettyä aluetta ja sen väestöä parhaimpansa mukaan, koska se oli suomalaisten velvollisuus ja sitä vaativat myös kansainväliset hyvät tavat: ”*Meidän on siellä kehitettävä olosuhteiden mukaista suomalaiskomentoa – emmehän voi siellä jatkaa bolshevistista meininkiä.*” Timo lisäsi, että jos joku tiesi tuon Suomen turvallisuuden takeen lisäksi jotain muita takeita, niin ne oli syytä kertoa ja nopeasti, koska bolshevikkeihin ja heidän ystäviin ei ollut luottamista ja reaalivakuudet olivat tässä asiassa parhaat. Timon mielestä mikään ei estänyt toivomasta, että Suomi saisi ikuisesti pitää Itä-Karjalan ja sen väestön, joka kuului ”*meihin ja meille*”: ”*Eikä se myöskään voi estää yrittämästä saada epäileviä vakuuttuneiksi siitä, että Aunus ja Viena kaiken oikeus-, luonnon ym. järjestyksen nimessä kuuluvat Suomeen.*” Timo kysyi, että olisiko suomalaisten oltava niin varovaisia, että Väinölän lapsista ja Suomen vallasta ei enää laulettaisi ääneen, vaikka mukaan noita suur-suomalaisia lauluja laulettiin jo tsaarinvallan aikana? Piikittelevään sävyyn Timo epäili, että tuntuu siltä, että Ruotsissakin ymmärrettäisiin paremmin Suomen tulevaisuudenpyrkimykset, kuin Suomessa.³⁴¹

Pari päivää myöhemmin oli SS:n vastaiskun vuoro. Aluksi lehti muistutti siitä, miten oikeistolehdet olivat vastustaneet sodanpäämääristä käytävää eduskuntakeskustelua. Uutena suuttumuksen aiheena oli se, että oikeistolehdet olivat esittäneet kyseisestä keskustelusta liian yksipuolisia tulkintoja, Tämän jälkeen kirjoittaja kertasi suurin piirtein samat asiat eduskuntakeskusteluun ja Mannerheimin tervehdykseen liittyen, kuin mitkä oli esitetty edellisessä aihetta

³⁴⁰ ”Meiltä ei puutu enää paljon.”, pk. SS 1.12.1941, s. 2.

³⁴¹ ”Timo”, ”Lähitaival viitoitettu.”, US 1.12.1941, s. 3.

käsittellessä pääkirjoituksessa ja kehui, miten hyvin sosiaalidemokraatit olivat hoitaneet oman osansa sodanpäämäärä-kysymyksessä. SS kehui, että sosiaalidemokraattisen ryhmän puolesta annettu lausunto oli saanut runsaasti tunnustusta ja korrektina ja arvokassävyyisenä se oli myös sen ansainnut. Lehti harmitteli kuitenkin, että lausuntoa oli myös pyritty tulkitsemaan omavaltaisesti ja sille oli pyritty antamaan sävyä, jota siinä ei ollut ja erottamaan se sosiaalidemokraattien omaksumista kannanotoista. SS:n mielestä oli sopimatonta, jos lausunto oli haluttu yhdistää niihin poliittisiin päämääriin, jotka eräillä tahoilla oli tahdottu väittää jo omaksutuiksi. Tällä lehti viittasi todennäköisesti oikeiston Itä-Karjala-näkemyksiin. Ruotsalaisen puolueen esittämistä mielipiteistä SS puolestaan totesi, että osa niistä oli jo aikaisemmin esitetty sosiaalidemokraattien taholta ja mainitsi esimerkkeinä sen, että sodan puolustuksellisen luonteen korostaminen olisi pitänyt tehdä aikaisemmin riittävän arvovaltaiselta taholta sekä sen, että eduskunnalla oli oikeus kertoa mielipiteensä tärkeiden ratkaisujen tullessa esiin. SS muistutti, että se, että edellä mainituista asioista ei sosiaalidemokraattien taholta tässä yhteydessä huomautettu, merkinnyt sitä että kyseisistä asioista olisi peräännytty ja sen vuoksi, ei sosiaalidemokraattien kantaa voinut yhdistää montaa kertaa esille tuodun, ”*mutta nyt kannattajitta jääneen hämärän ulkopoliittisen kannunvalannan ideoihin.*”³⁴² Kannanotosta jäi vaikutelma, että SS halusi erityisesti vakuutella ja korostaa, että sen edustama puolue ei ollut kääntänyt kelkkaansa sodanpäämäärien suhteen.

HS tyytyi toteamaan eduskuntakeskustelun suhteen ainoastaan sen, että sen tulos oli sen mielestä osoitus siitä, että hallituksen ja eduskunnan välillä vallitsi yksimielisyys Suomen taistelun suurista suuntaviivoista ja tavoitteista. Eduskunnan päätöstä täydensi ylipäällikön julistus, jonka keskeisin sanoma oli HS:n mielestä se, että Suomi kävi sotaa turvallisuutensa puolesta. Lehden mielestä Suomen taistelun luonne oli sama kuin talvisodassa ja lisäsi, että siinäkin suhteessa oli tapahtunut nyt selvennys, jos selvennystä oli tarvittu.³⁴³ Viimeinen kommentti oli kenties peitetty vihjaus siitä, että eduskuntakeskustelua ei olisi lehden mielestä tarvittu.

Syksyn Itä-Karjala-kirjoittelu lähti liikkeelle erillisrauhahuhuista ja päättyi keskusteluun siitä, oliko eduskuntakeskustelu sodanpäämääristä tarpeellinen. Kannanottojen teemat vaihtelivat sen mukaan liikuttiinko Suomen armeijan mukana Syvärillä ja Petroskoissa, kommentoitiinko länsivaltojen nootteja vai vietettiinkö heimopäivää.

³⁴² ”Tulkintoja.”, pk. SS 3.12.1941, s. 3.

³⁴³ ”Historiallinen valtioteko.”, pk. HS 1.12.1941, s. 4.

Kirjoittelun kokonaismäärässä kesään nähden tapahtui hienoista nousua, eli syyskuukausien aikana asiasta kirjoitettiin hieman enemmän, kuin kesäkuukausina, otettuna huomioon vain vertailukelpoiset heinäkuu ja elokuu. Kirjoittelu myös lisääntyi hieman mentäessä marraskuuta kohden. Marraskuun vilkasta kirjoittelua selittävät muun muassa Yhdysvaltojen nooteista, heimopäivästä ja eduskuntakeskustelun tarpeellisuudesta virinneet kirjoitukset. Marraskuu oli vilkkain kuukausi kaikkien lehtien osalta, tosin US:n osalta se oli tasoissa lokakuun kanssa. Kuitenkin on todettava, että kuukausittaiset vaihtelut kirjoittelun määrissä olivat kaikkien lehtien ja erityisesti US:n kohdalla vähäisiä. Suurin muutos tapahtui HS:n kohdalla hypätessä elokuusta syyskuuhun. (ks. liite 1: taulukko 1) HS:n ja SS:n osalta pääkirjoitusten määrä pakinoihin verrattuna vahvistui hieman suhteutettuna kesäkuukausien kirjoittelun määrään (ks. liite 1: taulukot 2 ja 4). US:n kohdalla pääkirjoitusten ja pakinoiden määrällinen ero pysyi suhteellisesti samana kesäkuukausiin nähden (ks. liite 1: taulukko 5). Karjalaisessa pakinoiden määrä kesään nähden lisääntyi puolestaan hieman verrattuna ryhmään muut, joiden määrä lehdessä oli puolestaan selvästi muita lehtiä suurempi (ks. liite 1: taulukko 3). Karj. kirjoitti edelleen aiheesta suhteellisesti muita enemmän ja määrällisestikin melkein yhtä paljon, kuin US (ks. liite 1: taulukko 1). Koska mahdolliset alueliitokset olisivat voineet vaikuttaa itärajan kulkuun Pohjois-Karjalan alueella, saattoi Karj. tässä mielessä tuntea aiheen jossain määrin itsellensä läheisemmäksi kuin muut lehdet ja kirjoitti siitä sen vuoksi runsaasti. Toisaalta Karj. niin kuin muutkin lehdet pohdiskelivat tulevan rajan tarkkaa sijaintia varsin vähän, mutta se puolestaan oli sensuuriohjeiden mukaista. Lehden läheisyydestä aiheeseen on vielä todettava, että taisteluja käytiin ja johdettiin maakunnan alueella. SS:n muita vähäisempi kirjoittelu (ks. liite 1: taulukko 1) selittynee sillä että sekä lehti että puolue kokivat aiheen vieraaksi. On myös otettava huomioon, että sensuuri ei olisi todennäköisesti sallinut asian jatkuvaa ja jyrkkää arvostelua. Tähän viittaa se, että sensuuri oli joutunut puuttumaan lehden kirjoitteluun esimerkiksi syyskuussa, poistamalla eräästä kirjoituksesta kappaleen, jossa arvosteltiin Itä-Karjalan sotilashallintoa³⁴⁴.

Keskeisin perustelu Itä-Karjalan liittämiseksi oli sekä Uudessa Suomessa että Helsingin Sanomissa strategia (ks. liite 2: taulukot 1 ja 3). Tässä tapahtui siis US:n kohdalla selvä muutos kesään nähden. HS:n kohdalla heilahdus strategian suuntaan ei ollut niin suuri. Karjalaisen osalta heimoyhteyden korostaminen pysyi keskeisimpänä argumenttina, mutta strategisten perusteluiden määrä nousi silti huimasti kesäkuukausiin verrattuna (ks. liite 2: taulukko 2). Vähemmän käytetyistä perusteluista on syytä mainita oikeudelliset perustelut, jotka säilyttivät

³⁴⁴ Perko 1971a, 114.

asemansa kesään nähden. Oikeudelliset perustelut liittyivät esimerkiksi Tarton rauhaan ja Atlantin julistukseen. Uutena argumenttina tuotiin esille Neuvostoliiton epäluotettavuus, jonka vuoksi Suomen oli otettava Itä-Karjala haltuunsa. Muiden argumenttien merkitys jäi kesäkuukausien tapaan vähäiseksi. (ks. liite 2: taulukot 1-3) Esimerkiksi taloudellisia perusteluja lehdet eivät juuri käyttäneet, vaikka sensuuri kielsi niistä kirjoittelun vasta marraskuun lopulla.

Käytetyissä perusteluista Itä-Karjalan liittämiseksi Suomeen oli havaittavissa syksyn kirjoittelun punainen lanka, joka oli länsivaltojen Suomelle esittämät vaatimukset suomalaisten joukkojen vetämisestä pois Itä-Karjalasta. Argumenteiksi Itä-Karjalan haltuunotolle ei riittänyt enää pelkästään historia ja heimoyhteys, vaikka niitäkin tarvittiin ja siksi esille nostettiin entistä enemmän kylmiä järkiperusteluja, joita sisältyi etenkin kategoriaan: strategia. Suomen oli lehtien mielestä saatava strategisesti oikeat rajat, joita oli helppo puolustaa. Toisaalta edelliseen liittyi myös ajatus uhkasta, jonka Neuvostoliiton käsissä oleva Itä-Karjala Suomelle sotilastukikohtineen muodosti. Toisaalta sotilaallisten perustelujen lisäksi Itä-Karjalan haltuunotolle oli esitettävä myös oikeudelliset perusteet. Kesäkuukausina Itä-Karjalan haltuunottoa perusteltiin suomalaisille, kun taas syksyn aikana sitä oli perusteltava suomalaisten lisäksi myös länsivalloille. Luonnollista oli, että heimopäivän yhteydessä puhuttiin Kalevalasta ja itäkarjalaisten heimoveljien vapauttamisesta ja Yhdysvaltojen nootin yhteydessä turvallisista rajoista ja Itä-Karjalan muodostamasta uhkasta. Kirjoittelun voi sanoa kulkeneen samassa linjassa myös VTL:n propagandateemojen kanssa, joiksi muodostuivat syksyn aikana turvalliset rajat ja Itä-Karjala Neuvostoliiton sotilastukikohtana.

SS, joka ei vielä kesällä halunnut Itä-Karjalaa, myöntyi siihen, että strategisista syistä ja alueen muodostaman sotilaallisen uhkan vuoksi Suomi oli oikeutettu pitämään aluetta hallussaan. Tosin lehti tarkoitti tällöin ainoastaan sota-aikaa. Alueen pysyvään haltuunottoon se suhtautui edelleen varauksellisesti. Perko on todennut, että, kun SS ei voinut estää vanhojen rajojen ylitystä, se piti Suomen läntisten suhteiden takia välttämättömänä korostaa, että vanha raja oli ylitetty pelkästään strategisista syistä. Perustelu oli Perkon mukaan suunnattu myös kotimaahan, koska Kilpi oli todennut SDP:n puoluetoimikunnassa, että suomalaiset eivät ymmärtäneet vanhan rajan ylitystä. SS oli näin asettunut julkisesti tukemaan Tanneria, joka oli 8.10. irtisanoutunut julkisesti suursuomalaisista tavoitteista.³⁴⁵

³⁴⁵ Perko 1971a, 114–115.

Marras-joulukuun vaihteessa eduskuntakeskustelun tarpeellisuus sodanpäämääristä aiheutti riitaa lähinnä SS:n ja US:n kesken, ensimmäisen puolustaessa sen tarpeellisuutta ja jälkimmäisen vastustaessa. Suomen armeijan hyvä sotilaallinen menestys piti varsinkin US:ssa ja Karjalaisessa yllä suurta uhoa Itä-Karjalan suhteen, Karj. käytti muutamaan otteeseen myös Suur-Suomi-sanaa sensuuriohjeista huolimatta. HS:ssä Itä-Karjala innostus oli myös suurta, mutta kannanotot olivat hieman maltillisempia, joskin räväkkää kirjoittelua löytyi senkin sivuilta. SS kyseli ennen Syvärin saavuttamista, että mitä nyt, kun vanhat rajat oli saavutettu ja toisti kysymyksen Petroskoissa, mitä nyt, kun armeija on Äänisen rannalla? HS, US ja Karj. eivät olleet huolissaan siitä, milloin eteneminen päättyisi. Karjalaisen ja US:n kannanotot vastasivat kokoomuksen linjaa marraskuun lopun eduskuntakeskustelussa. SDP:n ja SS:n kohdalla vertailun teki jälleen ongelmalliseksi SDP:ssä vallitsevat erimielisyydet asian suhteen. Rusin näkemyksen mukaan sosiaalidemokraattinen lehdistö suhtautui sodankäyntiin puoluejohdtoa jyrkemmin³⁴⁶. Tarkkoja rajaehdotuksia lehdet eivät tehneet. HS tosin antoi ymmärtää, että Syväri olisi sekä luonnollinen raja, että strategisesti oikea raja. US puolestaan puhui edelleen Vienanmerestä, mutta maltillisempänä rajana esitettiin myös linjaa: Syväri- Äänisjärvi-Uikujoki-Uikujärvi.

7. Rintamat vakiintuvat – asemasota alkaa

Karhumäen omistuksesta käydyt taistelut päättyivät suomalaisten voittoon 5. joulukuuta ja taistelut Karhumäen eteläpuolelle päättyivät 8.12. Maaselän kannaksen saavuttamisen myötä oli Suomen armeija saavuttanut myös puolustuksellisesti edullisen kolmen kannaksen linjan sekä vallannut takaisin talvisodassa menetetyt alueet.³⁴⁷ Karhumäen taisteluiden aikoihin päättyi Suomen armeijan eteneminen lähes kaikilla rintamaosilla³⁴⁸.

³⁴⁶ Rusi 1982, 160.

³⁴⁷ Seppälä 1984, 202–204, 225.

³⁴⁸ Rusi 1982, 173.

7.1. Karhumäen valtaus, vastaus sodanjulistukseen

Neuvostoliitto oli alkusyksystä asti painostanut Englantia julistamaan Suomelle sodan ja Englanti oli siihen syyskuun alussa myös lupautunut. Englannin viivyttely asian suhteen oli syksyn aikana aiheuttanut ärtymystä Neuvostoliitossa. Englannin ulkoministeri Eden lupasi Stalinille 21.11., että Suomelle julistetaan sota, mikäli se ei keskeytä sotatoimia seuraavien kahden viikon aikana. Suomelle lähetetyssä vaatimuksessa ei vaadittu aikaisemmista nooteista poiketen vetäytymistä vuoden 1939 rajojen taakse, vaan ainoastaan aktiivisten sotatoimien lopettamista. Suomen suunnitelmat liittyä Anti-Komintern-sopimukseen antoivat osaltaan syyn sodanjulistuksen valmistelulle. Yhdysvaltojen välittämä uhkavaatimus saapui Suomen hallitukselle 28.11. Hallituksen antamassa vastauksessa todettiin, että Suomen armeija ei ollut kaukana strategisten päämäärien saavuttamisesta. Vastaus ei tyydyttänyt Englantia ja pääministeri Churchill antoi määräyksen sodan julistuksesta 6.12.³⁴⁹

Päivää ennen Iso-Britannian sodanjulistusta Suomelle, US:n pääkirjoituksessa kirjoitettiin sodanjulistukseen liittyvistä huhuista. Lehdessä sanottiin, että ulkomaisten uutislähteiden mukaan sodanjulistus oli odotettavissa jo samalla viikolla. US:n mukaan tällaisiin tietoihin oli suhtauduttava varovaisesti, mutta silti vakavasti. Lehti kumosi ne englantilaisten ja amerikkalaisten väitteet, joiden mukaan Suomen sodankäynti palvelisi jonkun muun, kuin Suomen etuja. US:n mukaan Suomi ei voinut luottaa Neuvostoliiton hyvään tahtoon ja toisaalta mahdolliset länsivaltojen turvallisuustakuut eivät riittäisi takaamaan Suomen turvallisuutta. Ainoa keino taata turvallisuus oli lehden mielestä sellaisen strategisen aseman hankkiminen, joka tekisi mahdottomaksi Suomeen suuntautuvan nopean ja tuhoisan hyökkäyksen. Tämä näkökohta määräsi US:n mielestä myös Suomen käymän sodan luonteen: ”*Suomi taistelee turvatakseen verellä kalliisti ostetun vapautensa ja kansallisen olemassaolonsa. Mitään muita päämääriä Suomella ei ole.*” Lehti muistutti Mannerheimin äskettäisistä sanoista toteamalla, että oli myös selvästi sanottu, että Suomen strategiset päämäärät olivat rajoitetut ja niiden saavuttamisesta ei puuttunut enää paljoa. US lisäsi, että Mannerheimin sanat olivat saaneet koko maassa jakamattoman hyväksynnän. Lehti esitti että jos, Suomella olisi talvisodan aikana ollut mahdollisuus pyrkiä samoihin strategisiin päämääriin, kuin nyt, olisivat länsivallat varmasti hyväksyneet sen. Länsivaltojen täytyi siis US:n mielestä tunnustaa se, että Suomen asenne ei ollut muuttunut talvisodan ajasta. Mahdollista sodanjulistusta lehti piti epäloogisena.³⁵⁰

³⁴⁹ Nevakivi 1976, 158–179.

³⁵⁰ ”Sodanjulistusko?”, pk. US 5.12.1941, s. 4.

Itsenäisyyspäivänä US uskoi, että koska takaisinvalloitettu Karjala oli liitetty Suomeen ja vihollinen karkotettu Hangosta ja vanhan rajan takaisilta alueilta, oli Suomen turvallisuuskysymyksen ratkaisu, mahdollisesti vuosisadoiksi eteenpäin lähestymässä³⁵¹. Timo puolestaan vaakuutteli, että Suomi tavoitteli vain oikeutta ja pysyvää turvaa ja lisäsi, että sen täytyi olla yhtä oikeutettu ihmisyyden va`assa, kuin suurvaltojenkin turvallisuuden³⁵². Sodanjulistuksen tapahtuttua US käsitteli siihen johtanutta noottien vaihtoa. Lehden mielestä hallituksen vastaus oli maltillinen ja osoitti suurta myöntäväisyyttä ultimatiivisen vaatimuksen edessä. Täydellinen myöntäminen vaatimuksiin olisi US:n mielestä merkinnyt sitä, että tulokset, jotka Suomi oli jo saavuttanut, olisi vaarannettu. Lehti muistutti, että myös tässä asiassa hallituksen takana olivat yksimielinen eduskunta ja yksimielinen kansa. Sodanjulistusta lehti piti todistuksena siitä, että Englanti oli nostanut etusijalle kylmän etulaskelmoinnin ja unohtanut kaikki moraaliset näkökohdat.³⁵³ Sodanjulistusta kommentoi myös Timo, jonka tyyli oli varsin uhoava:

”Mutta kuitenkin oli brittein noudatettava bolshevikkien mieltä ja annettava – epäitsenäisyytensä julistus. Me suomalaiset olemme usein ottaneet itsenäisyytemme ja aiomme sen myös säilyttää. Emmekä aio luovuttaa bolshevikeille Itä-Karjalaa hyökkäystukikohdaksi, vaikka tarkoitus on nyt varustaa ne muurmannin kautta anglosaksien sotakalustolla – ensisijaisesti juuri meitä vastaan. Jo luonnollinen itsesäilytysvaisto tuollaisen typeryyden kieltää.”³⁵⁴

HS:n Eero toivoi itsenäisyyspäivänä, että voittoisa lippu johtaisi suomalaiset: ”*kohti turvallisen ja ikuisesti vapaan Suomen sekä koko Suomen heimon valkenevaa aamua.*”³⁵⁵ Pääkirjoituksessa HS muistutti, että varmistaakseen takaisin valloitetujen alueiden turvallisuuden, suomalaiset joukot pitivät hallussaan itärajan takaisia alueita, jotka Neuvostoliitto oli valmistanut hyökkäystukikohdiksi Suomea vastaan. Lehden mielestä Neuvostoliiton mahdollisuus uhata Suomen olemassaoloa ei ollut itsenäisyyden aikana ollut koskaan niin pieni kuin tällä hetkellä³⁵⁶ Jälkiartikkelissa joulukuun 8. päivänä HS totesi lyhyesti Karhumäen valtauksen. Sodanjulistuksesta lehti mainitsi, että se oli annettu sen vuoksi, koska Suomi ei ollut katsonut voivansa luopua asettamistaan tavoitteista, turvata koskemattomuus, vapaus ja turvallisuus miehittämällä alueita, jotka olivat Suomen suvun asuttamia. HS muistutti, että edellä maini-

³⁵¹ ”Itsenäisyys kestäväälle perustalle.”, pk. US 6.12.1941, s. 7.

³⁵² ”Timo”, ”Tiemme.”, US 6.12.1941, s. 14.

³⁵³ ”Sodanjulistus Suomelle.”, pk. US 8.12.1941, s. 2.

³⁵⁴ ”Timo”, ”Epäitsenäisyyden julistus.”, US 8.12.1941, s. 11.

³⁵⁵ ”Eero”, ”Voittoisa lippu meitä johtaa...”, HS 6.12.1941, s. 7.

³⁵⁶ ”Itsenäisyyspäivänä.”, pk. HS 6.12.1941, s. 10.

tulta alueilta, oli valmisteltu hyökkäystä Suomea vastaan ja niitä tultaisiin tulevaisuudessakin käyttämään samaan tarkoitukseen. Hämmästelevään sävyyn HS totesi, että Suomelle ei ollut myöskään edes tarjottu minkäänlaisia turvallisuuteen liittyviä takeita tai ehdotuksia.³⁵⁷

Eero arveli seuraavana päivänä sodanjulistuksen tapahtuneen Neuvostoliiton vaatimuksesta ja kirjoitti, että suomalaiset jatkoivat ”*omien pientareittensa puhdistamista*” ja sen tehtyään Suomi oli valmis neuvottelemaan rauhasta kaikkien kanssa, jotka sitä halusivat. Eero huomautti, että Stalin ja Molotov olisivat viisaita, jos siirtäisivät armeijansa pois Suomen heimon asuma-alueelta ja lisäsi, että suomalaisetkin olivat heitä siinä auttaneet ja auttoivat edelleen. Saman päivän jälkikirjoituksessa HS kirjoitti Kontupohjan, Karhumäen ja Poventsan päätymisestä suomalaisten joukkojen käsiin. Lehti korosti kyseisten valtausten tärkeää merkitystä ja toi esille Kontupohjan voimalaitokset, Karhumäen rautatieaseman ja Poventsassa sijaitsevan Stalinin kanavan suun. Stalinin kanavaa lehti piti strategisesti tärkeänä täydennyksenä Muurmannin rautatielle. Merkittävintä kirjoituksessa oli kuitenkin se, että HS esitti varsin suoraan, että suomalaisten olisi syytä ottaa haltuunsa Äänisen ja Vienanmeren välinen kannas, joka lehden mielestä oli sillä suunnalla edullisin puolustuslinja:

*”Poentsa muodostaa myös ensimmäisen varsinaisen jalansijamme Äänisen ja Vienanmeren väliselle lyhyelle kannakselle, joka on edullisin puolustuslinja täälläpäin idästä tuleville hyökkäyksille.”*³⁵⁸

Eero käsitteli vielä 10. päivän numerossa Englannin sodanjulistusta ja Suomalaisten etenemistä Itä-Karjalassa. Eero huomautti, että Suomi teki juuri sitä, mitä Englanti vaati, eli lopetteli aktiivisia sotatoimia, koska tavoitteiden saavuttaminen oli hyvin lähellä. Eero lisäsi, että, jos Englanti olisi malttanut odottaa muutaman päivän, ei sodanjulistusta olisi tarvinnut antaa ainakaan Sorokan-Arkangelin radan aukipitämisen takia. Eero uskoi, että Japanin hyökkäys Yhdysvaltojen kimppuun oli aiheuttanut sen, että sotatarvikkeiden toimituksia Neuvostoliittoon jouduttaisiin vähentämään, koska niitä tarvittiin myös muualla.³⁵⁹

Myös US käsitteli Pääkirjoituksessaan Suomen valloituksia Itä-Karjalassa sekä Englannin sodanjulistusta. Kirjoituksen alussa lehti kertoi Karhumäen, Poventsan ja Kontupohjan joutumi-

³⁵⁷ ”Kokonainen Suomi.”, jälk.artik. HS 8.12.1941, s. 4.

³⁵⁸ ”Eero”, ”Sotia, sotia, sotia.”, HS 9.12.1941, s. 3; ”Hyviä sanomia Itä-Karjalasta.”, jälk. artik., HS 9.12.1941, s. 4.

³⁵⁹ ”Eero”, Aina vain.”, HS 10.12.1941, s. 3.

sesta suomalaisten haltuun. Sekä Karhumäen että Poentsan valtausta US piti erittäin merkittävinä:

”Itsenäisyyspäivän aattona joukkomme tunkeutuivat sitkeästi puolustautuvan vihollisen vastarinnasta huolimatta Karhumäen tärkeään keskukseen Muurmannin radan varrelle. Itsenäisyyspäivän jälkeisenä yönä suomalaiset joukot valtasivat Karhumäestä itään sijaitsevan Poentsan kaupungin, jonka merkitys selviää siitä, että se hallitsee Stalinin kanavan suuta Äänisjärven Suurlahden pohjoisrannalla.”

US ihasteli suomalaisten sotilaallista menestystä, koska taistelut Karhumäen ja Poentsan omistuksesta oli käyty maaston kannalta erittäin vaikeissa olosuhteissa, joissa vihollinen oli lehden mukaan puolustautunut sitkeästi. US lisäsi, että armeija jatkoi vanhan itärajan takana tehtäväänsä ja jokainen uusi saavutus vei sitä lähemmäksi päämäärää, Suomen turvallisuuden vaatimia strategisia tavoitteita. Lehti totesi, että oli puhdasta sattumaa, että uudet sotilaalliset menestykset sattuivat samaan aikaan Iso-Britannian sodanjulistuksen kanssa, mutta lisäsi uhmakkaasti, että menestyksekkäät sotilasoperaatiot olivat vastaus sodanjulistukseen. US kirjoitti, että Suomella ei ollut liioiteltua käsitystä asemastaan maailman valtioiden joukossa, mutta oli kuitenkin asioita, joista se ei voinut tinkiä. Sellainen oli US:n mielestä esimerkiksi käsitys siitä, että myös suomalaisilla oli oikeus suojella kansallista olemassaoloaan. US muistutti jälleen, että Suomella ei ollut Itä-Karjalan suhteen imperialistisia pyrkimyksiä, vaan tarkoituksena oli katkaista siivet venäläiseltä imperialismilta ja poistaa Suomen ja Pohjolan turvallisuutta varjostanut uhka. Lehti lisäsi, että Englanti julisti Suomelle sodan, koska Suomi ei luopunut edellä mainitun ohjelman toteuttamisesta ja antautunut vapaaehtoisesti alttiiksi uudelle vaaralle: *”Vastauksemme Englannille antaa urhoollinen armeijamme, joka toteuttaa tehtävänsä loppuun saakka.”*³⁶⁰

Karjalaisen Saximies kirjoitti itsenäisyyspäivän jälkeen, että armeija oli edennyt Itä-Karjalassa ja Kontupohja, Karhumäki ja Poentsa olivat suomalaisten hallussa. Saximies totesi, että maailmansota riehui, mutta suomalaiset varjelivat vain omaa asuma-alueitaan ja tuhoavat Neuvostoliiton hyökkäysvarustukset rajan läheisyydestä. Tämän jälkeen ei tarvinnut hänen mielestä muuta, kuin odottaa maailmansodan päättymistä. *”Valtiollisessa katsauksessa”* pari päivää myöhemmin lehti otti vielä esille Englannin sodanjulistuksen. Kirjoittaja totesi hieman katkerasti, että Englanti, joka oli talvisodassa osoittanut Suomelle myötätuntoa,

³⁶⁰ ”Vastauksemme Englannille.”, pk. US 9.12.1941, s. 4.

odotti, että Suomi jättäisi käyttämättä aseellisesti hankitun tilaisuuden rajojen ja kansansa elämän turvaamiseen.³⁶¹ Itä-Karjalaa koskettelevaa suurvaltapolitiikkaa käsiteltiin Karjalaisessa vielä joulun jälkeen. Saximies kirjoitti Iso-Britannian Suomelle esittämistä vaatimuksista varsin ivallisesti:

”Mutta kaikkein kurittominta ja röyhkeintä on englantilaisten mielestä se että Suomessa tohditaan puhua rajojen siirtämisestäkin idemmäksi olemassaolomme turvaamiseksi. Semmoista hupsuutta, kuin että vanhat suomalaisten asuma-alueet olisi liitettävä Suomen yhteyteen, ei Brittein saarilla asuva pienten kansallisuuksien suojelija ymmärrä. ”Toisten alueille” ei saa mennä. Sen sijaan ei pidä olla kellään sanomista siinä että pieni Britannia on viime vuosisatoina anastanut itselleen alueita joka puolelta maapalloa, kaikista maanosista ja kaikilta meriltä,...”³⁶²

SS käsitteli Englannin sodanjulistusta vasta joulukuun loppupuolella. Tuolloin pääkirjoituksessa ruodittiin myös puoli vuotta kestänyttä maailmansotaa ja esitettiin tutuiksi tulleet luonn ehdinnat Suomen oman sodan suhteen. SS kirjoitti, että Englannin sodanjulistuksesta huolimatta Suomi oli edelleen vakuuttanut käyvänsä omaa sotaansa. Lehti totesi, että sen jälkeen, kun hallitus oli ilmoittanut, että strategisista tavoitteista ei enää puuttunut paljoa, oli armeija saavuttanut uusia huomattavia strategisia ja maa-alueellisia voittoja. Tämän vuoksi SS arveli, että voitiin edellyttää, että määränpää alkoi olla saavutettu:

*”Vapautettuumme oman maamme ja turvattuumme tärkeimmät strategiset kohteet siksi kunnes tulevassa rauhanteossa rajamme lopullisesti vahvistetaan, toivomme sotatoimien pian loppuvan.”*³⁶³

³⁶¹ ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 9.12.1941, s. 5; Helsingin kirjeenvaihtaja, ”Valtiollinen katsaus”, Karj. 11.12.1941, s. 5.

³⁶² ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 27.12.1941, s. 3.

³⁶³ ”Puoli vuotta.”, pk. SS 21.12.1941, s. 4.

7.2. ”Aikamoinen emäntä, jonka vyötärön ympäri ei ryssä enää yllä!”

Joulukuun kirjoittelu Englannin sodanjulistuksen jälkeen oli hajanaista ja vaihtelevaa. Useissa kirjoituksissa ajatukset liikkuivat sodan päättymisessä ja vuodessa 1942. Uudessa Suomessa Itä-Karjala oli lyhyesti esillä joulukuun puolivälissä pääkirjoituksessa, jossa käsiteltiin sotaajan taloutta ja tuotantopolitiikkaa. Lehti kehotti talouselämää käyttämään jo sota aikana hyväksi sitä turvaa, jonka Suomen armeija oli uusien, turvallisempien rajojen myötä sille taannut. US myös epäili, että maailmansota saattoi kestää vielä useita vuosia ja tämän vuoksi talous tulisi entistä paremmin sopeuttaa tilanteeseen, joka lehden mielestä käytännössä tarkoitti sitä, että talous tuli pyörimään lähes yksinomaan Suomen rajojen sisäpuolella. Toisaalta lehti uskoi siihen, että suomen osalta sota olisi pian ohi, koska tavoitteet oli kohta saavutettu.³⁶⁴ Yleensä kaikissa mielipiteissä oli vakuuteltu sitä, että sota oli ohi Suomen osalta siinä vaiheessa, kun Strategiset tavoitteet oli saavutettu. Tässä mielessä Timon esittämä näkemys, että Suomi ei voi yksipuolisesti irrottautua sodasta, poikkesi tästä linjasta tai voi olla niinkin, että se valmisteli lukijoita siihen, että sota tulisi kestävämpään pitkään:

*”Ryssä ei lakkaa rynnistämästä. Kun eivät muutakaan voi, niin britit ainakin yllyttävät ryssiä yrittämään. Ryssä ei lakkaisi, vaikka yht`äkkiä julistaisimmekin, että nyt olemme saavuttaneet strategiset tavoitteemme. On lapsellista kuvitella sotamme noin vain loppuvan. Ei sotamme lopettaminen riipu meistä itsestämme enempiä kuin riippui sen alkaminenkaan.”*³⁶⁵

Jouluaattona US:n kirjoituksessa oli esillä ylipäällikön jouluna antama päiväkäsky. Kirjoituksessa kerrattiin myös Suomen armeijan saavutuksia. US totesi, että vihollinen oli työnnetty pois Itä-Karjalan hyökkäyslähtöasemista, eikä se enää voinut keskittää hyökkäysjoukkojaan Suomen entisen, pitkän ja vaikeasti puolustettavan itärajan taakse. Suomen sotilaspoliittisessa ja maantieteellisstrategisessä asemassa oli lehden mielestä tapahtunut kuluneen vuoden aikana jyrkkä muutos edulliseen suuntaan. US kuitenkin huomautti, että armeijan saavutuksista huolimatta sodan yleinen kehitys ei vielä ollut sallinut suomalaisten vaihtaa aseita rauhallisen työn välikappaleisiin.³⁶⁶

³⁶⁴ ”Tuotantopolitiikan uusi pohja.”, pk. US 16.12.1941, s. 4.

³⁶⁵ ”Timo”, ”Yksityiset ja yleiset vaatimukset.”, US 22.12.1941, s. 6.

³⁶⁶ ”Päiväkäsky jouluna 1941.”, US 24.12.1941, s. 6.

Pääkirjoituksessaan US käsitteli viimeisen kerran Itä-Karjalaa joulukuun 28. päivänä. Lehti korosti kannanotossaan, että Suomi oli kautta aikain ollut eurooppalaisen kulttuurin etuvartio Euroopan koillisella rajalla ja tämä oli määritellyt kaikkien Suomen käymien sotien, samoin kuin nykyisen sodan luonteen. Lehti uskoi, että Suomen turvallisuuskysymys pystyttiin nyt ratkaisemaan pysyvästi, koska olosuhteet olivat edullisemmat kuin ehkä koskaan aikaisemmin Suomen puolustusotien historiassa. Länsivaltoihin viitaten US totesi, että niillä, jotka eivät omassa lihassaan ja veressään tunteneet Suomalaisilta vaadittujen kärsimysten ja uhrausten määrää, ei ollut oikeutta uhkailemalla, varoittelemalla ja epäilemällä esittää neuvoja, siitä, että Suomen olisi suurvaltaetujen vuoksi, luovuttava turvallisuusohjelmansa viemisestä päätökseen. Kirjoituksessa kommentoitiin myös äskettäin ilmestynyttä Jalmari Jaakkolan *Suomen idänkysymystä* (1941). Lehti luonnehti Jaakkolan teosta näköaloiltaan rikkaaksi. Kirjoituksessa oli sitaatti Jaakkolan kirjasta ja tiivistetysti Jaakkola totesi, että Suomi oli oikeutettu saamaan moraalisen, oikeudellisen ja taloudellisen hyvityksen, joka takasi koko Pohjolle pysyvän rauhan ja turvallisuuden. US kommentoi Jaakkolan esittämää näkemystä seuraavalla tavalla:

”Näissä sanoissa esitetystä tavoitteesta luopuminen olisi petos ei vain omaa vaan Euroopan ja Pohjolan asiaa kohtaa. Kukaan, jolla on mahdollisuuksia objektiiviseen arviointiin, ei voi kieltää Suomelta siveellistä oikeutta toimia niin, että tässä maassa kerrankin olisi mahdollisuus ulkoapäin tulevasta uhkasta vapaana antautua syvään ja jatkuvaan rauhantyöhön, mikä edellyttää vaarapesäkkeiden hävittämistä itärajamme takana ja siellä olevien alueiden aseman järjestämistä turvallisuuttamme silmälläpitäen.”³⁶⁷

Jaakkolan kirja pohjautui selvitystyöhön, joka oli kesällä laadittu Saksaa varten perusteltaessa Itä-Karjalan kuulumista Suomelle (ks. luku 1.2.). Kirja ilmestyi aluksi ainoastaan saksan kielellä nimellä *Die Ostfrage Finnlands* ja Suomessa kirjaa ei aluksi päästetty kirjakauppoihin. Suomenkielinen versio valmistui lokakuussa ja poikkesi hieman saksankielisestä. Suurin ero oli lähinnä se, että loppuosan perustelut sisälsivät puhemies Hakkilan esittämän ajatuksen aluehyvityksistä korvauksena Neuvostoliiton Suomelle aiheuttamista tuhoista ja kärsimyksis-

³⁶⁷ ”Sotamme.”, pk. US 28.12.1941, s. 4.

tä. Kirja ilmestyi myös englanniksi ja ranskaksi.³⁶⁸ Historiaosiltaan kirja oli tiivistelmä Jaakkolan vuonna 1940 ilmestyneestä kirjasta *Suomen historian ääriiviivat*³⁶⁹.

Sensuuri kielsi kaiken polemiikin Jaakkolan kirjasta ja määräsi, että, jos siitä kirjoitetaan, niin oli muistettava, että teos oli yksityishenkilön kirjoittama.³⁷⁰ US:n viimeinen kannanotto oli vuoden viimeisenä päivänä, jolloin Olli totesi voitonvarmana, että epämääräinen toiveikkuus oli muuttunut vahvaksi voitonuskoksi: ”*Tulevaisuus loistaa suurempana ja kutsuvampana kuin koskaan ennen.*”³⁷¹ Lehden päätoimittaja Aho totesi haastattelussa vuonna 1977, että hän oli varma sodan negatiivisesta lopputuloksesta jo kesällä 1941 ja syksyllä hänen käsityksensä vahvistuivat entisestään. Aho oli omien sanojensa mukaan edellä mainitusta syystä vaikeassa tilanteessa, koska hän tiesi, miten suursodassa kävisi, mutta ei voinut kuitenkaan julistaa sitä lehdessä, joka oli maan asialla. Aho totesi pitäneensä ohjeensa siitä, että hän varoi kaikkea sellaista, joka yllyttäisi tai provosoisi liikaa ja vaikeuttaisi Suomen asemaa tulevissa tilanteissa. Toisaalta Aho lisäsi, että oli vältettävä myös pessimistisen mielialan syntyminen.³⁷² Ahon esittämät varoimenpiteet eivät kovin suuresti näkyneet US:n kirjoituksissa ja pessimististä mielialaa ei varmasti lietsottu lehden palstoilla.

SS:n viimeinen kannanotto oli 30. joulukuuta ilmestynyt pääkirjoitus. Lehti halusi vielä keran korostaa, että sosiaalidemokraatit eivät ole olleet Suur-Suomen asialla. SS toi esille työväen keskusjärjestöjen julkilausuman kesäkuun 21. päivästä sekä sos.-dem. puoluetoimikunnan ja SAK:n työvaliokunnan sähkösanoman Englannin työväenjärjestöille. Lehden mukaan kyseiset asiakirjat osoittivat sen, että sosiaalidemokraattinen puolue oli ollut rauhanpolitiikalle uskollinen loppuun saakka ja lisäsi, että se ei ollut elätellyt haaveita suurista elintiloista tai hautonut revanssijatuksia.³⁷³ Jatkosodan päätyttyä SS:n päätoimittaja Kilpi loikkasi kommunistien leiriin ja päätoimittajan tehtävistä hänet erotettiin vuonna 1945. Kilven erottamisen jälkeen päätoimittajana jatkoi Atte Pohjanmaa.³⁷⁴ Pohjanmaa totesi kirjassaan heti sodan jälkeen, että porvariston joukossa Itä-Karjala-kuume oli korkealla. Sosiaalidemokraatit sen sijaan katsoivat Pohjanmaan mukaan tunkeutumisen Itä-Karjalaan vaaralliseksi seikkailuksi ja

³⁶⁸ Manninen 1980, 240–242.

³⁶⁹ Herlin 1996, 88, 90.

³⁷⁰ Vilkuna 1962, 68; Vuoden 1941 puolella julkaistiin muitakin teoksia, joissa sivuttiin Suur-Suomi-ajatuksia. Näistä mainittakoon: Y. S. Hämeen-Anttilan *Inkeri*, Einar W. Juvan *Suomen taistelu itää vastaan* ja Väinö Salmisen *Viena-Aunus*.

³⁷¹ ”Olli”, ”Vuosi.”, US 31.12.1941, s. 2.

³⁷² Aho 1977, 35–38.

³⁷³ ”A. A.”, ”Loppuva vuosi.”, pk. SS 30.12.1941, s. 3.

³⁷⁴ Salminen 1979, 44–46.

pitivät tärkeänä, että vanhoja rajoja ei ylitettäisi. Pohjanmaa lisäsi, että rajojen ylittämisen jälkeen oli sosiaalidemokraattien mielestä tärkeätä korostaa, että se oli tapahtunut strategisista syistä, eikä aluetta sidottaisi Suomeen, vaan sen kohtalo ratkaistaisiin sodan päätyttyä.³⁷⁵

Karjalaisen viimeinen kannanotto oli vuoden toiseksi viimeisenä päivänä. Pakina alkoi tervehdyksellä: ”*Rauhan ja voiton vuotta! – rakkaat kansalaiset.*” Usko Suur-Suomeen oli vahva, kirjoittajan valaessa uuden vuoden tinoja ja huomauttaessa Suomi-neidon pulskistuneen kuluneen vuoden aikana:

*”Ensimmäisen ”kaatoni” minä omistan rauhan ja voiton vuodelle, jo totisesti nouseekin Suomi-neito – ei enää norjavartaloisena neitona, vaan aikamoisena emäntänä, jonka vyötärön ympäri ei ryssä enää yllä! Voitonseppele sillä on kohotetuissa käsissään ja rahanrihkamaa helmat ja liepeet täynnä!”*³⁷⁶

Eero kirjoitti Helsingin Sanomissa joulukuun loppupuolella ylemmyydentuntoisesti: ”*Me olemme elinvoimainen, terve kansa, siksi me vaadimme suurempaa elintilaa ja sen puolesta taistelemme ja voitto on varmasti meidän.*” Lehden pääkirjoituksessa Itä-Karjalaa käsiteltiin vielä 30.12. Tuolloin HS harmitteli, sitä, että Englannin ja Yhdysvaltojen kanssa ei ollut löydetty sellaista yhteistä pohjaa, mikä olisi mahdollistanut Suomen elintärkeiden turvallisuusvaatimusten ja länsivaltojen etujen sopusoinnun. Lehti toivoi, että ratkaisut, joita Suomi oli vuonna 1941 tehnyt, olivat olleet oikeat maan onnen ja menestyksen kannalta. HS:n viimeisessä kannanotossa uudenvuodenaattona Eeron ajatukset liikkuivat jo seuraavassa vuodessa. Eerokin vakuutteli, että suomalaisilla ei ollut eikä tullut olemaan mitään halua sekaantua suurvaltatasotaan. Eero lisäsi, että suomalaisille riitti se, että puolustettiin vapautta ja oikeutta elintilaan, jonka esi-isät ja -äidit olivat raivanneet ja jättäneet suomalaisten viljeltäväksi ja vartioitavaksi. Eero lopetti toteamalla, että suomalaisten urakka oli vielä kesken: ”*Saammeko sen päätökseen huomenna alkavana vuotena 1942? Emme tiedä sitä.*”³⁷⁷ HS:n päätoimittajan Yrjö Niiniluodon ja sitä myötä myös lehden mielipiteitä Itä-Karjalan suhteen kuvastavat hyvin ne ajatukset, joita hän esitti vielä yli 10 vuotta sodan päättymisen jälkeen. Niiniluoto muisteli tuolloin kaihoisasti aikaa, jolloin suomalaiset pitivät hallussaan Itä-Karjalaa, junat lähtivät Helsingistä Äänislinnaan ja lapsia kastettiin Syväristä tuodulla vedellä. Niiniluoto to-

³⁷⁵ Pohjanmaa 1945, 203–204.

³⁷⁶ ”Teerelän taata”, ”Isäntä juttelee”, Karj. 30.12.1941, s. 3.

³⁷⁷ ”Eero”, ”Rintamamiehellä on puheenvuoro.”, HS 21.12.1941, s. 11.; ”Suomen ulkopoliitiikka v. 1941.”, pk. HS 30.12.1941, s. 4.; ”Eero”, ”Uuden vuoden kynnyksellä.”, HS 31.12.1941, s. 3.

tesi, että maailmahistoriallista tilannetta hyväksi käyttäen Suomi saavutti idässä ihanteellisen rajan, joka oli myös luonnollinen puolustusraja. Hän tosin jatkoi, että suomalaiset olivat saaneet tarpeekseen maanhankinnasta rajojen takana ja oppineet sen, että Suomi ei koskaan voinut pysyvästi ottaa haltuunsa sille entuudestaan kuulumatonta aluetta.³⁷⁸

Joulukuu ei tuonut Karjalaista lukuun ottamatta merkittäviä muutoksia kirjoittelun määriin, verrattaessa sitä marraskuuhun. Karjalaisessa kannanotot vähentyivät marraskuuhun nähden noin puolella (ks. liite 1: taulukko 1). Selvästi keskeisimpänä argumenttina Itä-Karjalan liittämiseksi Suomeen oli joulukuussa strategia. Karjalaisella strategia ja heimoyhteys olivat tosin tasoissa (ks. liite 2: taulukko 2). Uudessa Suomessa strategian osuus heimoyhteyteen nähden oli peräti 2 / 3 (ks. liite 2: taulukko 3). Verrattaessa Itä-Karjalaa koskevan kirjoittelun määrää lehtien muuhun kirjoitteluun koko tutkittavalta ajanjaksolta, jolloin jokaisessa lehdesä ilmestyi noin 180 pääkirjoitusta, voi todeta seuraavaa: Noin 14 % SS:n pääkirjoituksista käsiteltiin Itä-Karjalaa ja Suur-Suomi-ajatuksia, HS:llä vastaava luku oli noin 21 % ja US:sa noin 24 % (ks. liite 1. taulukot 2, 4 ja 5).

Kaiken kaikkiaan joulukuu enää ei tuonut muutenkaan muutoksia kirjoitteluun. Lehtien päähuomion sai Iso-Britannian sodanjulistus, jonka yhteydessä puolustettiin Itä-Karjalan kuulumista Suomelle. Karhumäen valloitus ei enää jaksanut lehtiä innostaa, samassa määrin kuin esimerkiksi Äänislinna syksyllä. Myös kirjoittaminen heimojen yhteenkuuluvuudesta alkoi hieman laimentua. Joulukuun loppupuolella lehtien ajatukset alkoivat vahvasti liikkua sodan päättymisessä ja tulevassa vuodessa. Lehdet välttivät edelleen tarkkojen rajojen vetämistä, vaikkakin HS ilmaisi, että Suomen olisi syytä ottaa haltuunsa Äänisen ja Vienanmeren välinen kannas.

US uskoi, että Suomen turvallisuuskysymys lähestyi ratkaisuaan, mutta toisaalta muistutti, että sota ei loppunut, vaikka Suomi ilmoittaisi saavuttaneensa strategiset tavoitteensa. SS tyytyi vakuuttelemaan, että sosiaalidemokraatit eivät ole olleet Suur-Suomen asialla. Perko ja Teikari ovat todenneet, että SS omaksui täysin kielteisen kannan Suur-Suomeen ja vastusti johdonmukaisesti Itä-Karjalan liittämistä Suomeen³⁷⁹. Toisaalta molemmat ovat huomioineet, tässäkin tutkielmassa esille tuodun tuloksen, että SS:n mielestä Itä-Karjalan kysymys oli ratkaistava vasta tulevan rauhanteon yhteydessä ja päätösvalta asiassa oli itäkarjalaisilla. Teikari

³⁷⁸ Niiniluoto 1957, s. 51–52.

³⁷⁹ Perko 1971a, 114; Teikari 1973, 286.

on myös lisännyt, että SS:n kanta asiaan ei ollut jyrkkä.³⁸⁰ Perkon mukaan SS vastusti Suur-Suomi ajatusta, koska se oli lehden mielestä kytketty arveluttavaan konjunktuuripolitiikkaan, mitä se oli johdonmukaisesti vastustanut.³⁸¹ SS:n kantaa voinee luonnehtia siten, että Itä-Karjala voitiin kenties liittää Suomeen, jos liittäminen tapahtuisi rauhansopimuksella, ei sodalla. HS ilmoitti, että Suomen urakka oli vielä kesken, eikä päättymisestä ollut tietoa. Perko esittää, että HS oli vuonna 1941 täysin suursuomalaisilla linjoilla, kuten myös US³⁸². Jos suursuomalaisella linjalla tarkoitetaan myönteisyyttä Itä-Karjalan liittämiseksi Suomeen, Perkon väite pitää paikkansa. Kuitenkin, HS:n kirjoitusten sisältö osoitti sen, että lehden suhtautuminen asiaan oli hieman vähemmän kiihkeä ja näin US:n ja HS:n välillä oli vivahde-ero. Teikari puolestaan toteaa, että US:n asenne Suur-Suomea kohtaan ei ehkä ollut yhtä innostunut, kuin Kokoomuksen³⁸³. Perkon mukaan lehdistöpolemiikki Suur-Suomesta keskittyi voimakkaasti sodan ensimmäisiin kuukausiin ja virikkeinä toimivat miekantuppipäiväkäskey, menetetyt Karjalan takaisinvaltaus, eteneminen vuoden 1939 rajan yli ja toistuvat voitonviestit Saksan itärintamalta.³⁸⁴ Länsivaltojen vaatimusten vaikutusta Itä-Karjala-kirjoitteluun Perko ei kuitenkaan tuonut esille, vaikka se vaikutti lehtien kirjoitteluun selvästi näkyvämmiin, kuin hänen mainitsema Saksan sotamenestys. Karj. oli viimeisissä kannanotoissaan varma, että edessä oli rauhan ja voiton vuosi.

8. Erilliset kysymykset

8.1. ”Eihän ole mitään eroa Inkerin ja Itä-Karjalan välillä.”

Inkeriksi on määritelty Suomenlahden ja Laatokan välinen Nevajoen molemmilla puolilla sijaitseva alue, joka rajoittuu lännessä Narvajokeen, pohjoisessa, Karjalan kannaksella Tarton rauhan rajaan ja etelässä Stolbovan rauhan rajaan. Toisaalta Pekka Nevalainen muistuttaa, että

³⁸⁰ Perko 1971a, 114; Teikari 1973, 285–286.

³⁸¹ Perko 1971a, 114.

³⁸² Perko 1971a, 112.

³⁸³ Teikari 1971, 279.

³⁸⁴ Perko 1971a, 110.

Inkerinmaan alueellinen määrittely on eri aikoina vaihdellut melkoisesti.³⁸⁵ Kun Inkerin rajoja on määritelty, on tärkeimpiä perusteita ollut se, että niiden sisäpuolella on asunut suomensukuista väestöä. Inkerinmaan alkuperäisasutus oli todennäköisesti lähtöisin pääosin Viron suunnalta. Suomalaisia talonpoikia alueelle alkoi muuttaa Stolbovan rauhan aikoihin ja 1600-luvun lopussa Inkerin asukkaista $\frac{3}{4}$ oli Suomesta lähteneitä. Vuonna 1919 inkeriläisten asuttamista kylistä 67 % oli puhtaasti suomalaisia.³⁸⁶ Suomalaisten kiinnostus Inkerinmaata kohtaan heräsi 1800-luvun puolivälissä ja vuosien 1918–1919 aikoihin suomalaiset aktivistit suunnittelivat Pohjois-Inkerin liittämistä Suur-Suomeen³⁸⁷.

Suomalaiset heimoaktivistit ja Suomeen siirtyneet inkeriläiset, joita edusti Inkerin-asiain hoitokunta, tunsivat kiinnostusta Inkerinmaan tai sen osien liittamisestä Suomeen. Inkeriläiset kävivät esittämässä asiansa myös Rangellille. Rangell ei luvannut inkeriläisille mitään, mutta kehotti heitä laatimaan asiasta muistion ulkoministerille. Elokuun puolivälissä Rangellin käsitys oli se, että Suomen raja ulottuisi Nevajokeen ja Leningrad tulisi Saksalle ja että Saksa tarvitsi Nevan eteläpuolisen Inkerin Pietarin provinssiksi. Myös Ryti ja Witting olivat asian suhteen samoilla linjoilla, kuin Rangell, vaikka inkeriläisten syyskuun alussa Rangellille jättämä kirjelmä Inkeristä Suomen suojavyöhykkeenä herättikin heissä kiinnostusta.³⁸⁸ Saksalaisten kaavailut Inkerinmaan suhteen vaihtelivat hieman riippuen siitä kuka ajatuksia esitti. Syksyn 1941 aikana Suomen ja Saksan väliseksi rajaksi kaavailtiin kuitenkin yleensä Nevajokea ja Inkerinmaan ajateltiin pääosin jäävän Saksan hallintaan.³⁸⁹ On myös huomioitava, että Suomen kieltäytyminen Leningradiin kohdistuvista sotatoimista merkitsi sitä, että, mahdollisuudet esittää Inkeriin kohdistuvia toiveita heikentyivät selvästi³⁹⁰. Kun asiat kehittyivät siihen suuntaan, että inkeriläisten siirtämistä Suomeen alettiin suunnitella loppusyksystä 1941, ajateltiin myös, että Itä-Karjala voitaisiin asuttaa inkeriläisillä.³⁹¹

Inkerin kysymys kiinnosti tutkituista lehdistä lähinnä vain Uutta Suomea ja vielä tarkemmin sanottuna US:n Timoa. Myös Karjalaisessa oli tosin muutamia lyhyitä mainintoja Inkeristä. Ensimmäisen kerran Timo sivusi Inkerin kysymystä heinäkuun lopulla, jolloin Timo totesi, että yli 200 vuoden ajan oli, suomalaisten asumarajojen sisälle perustettu Pietari tuonut suo-

³⁸⁵ Yllö 1969, 9; Nevalainen 1989, 13–14.

³⁸⁶ Nevalainen 1989, 15–16.

³⁸⁷ Nevalainen 1989, 18–19.

³⁸⁸ Manninen 1980, 147–155.

³⁸⁹ Manninen 1980, 292–295.

³⁹⁰ Manninen 1980, 247–251.

³⁹¹ Laine 1982, 153–154.

malaisille ja lähimmille heimolaisille ainoastaan sortoa ja hävitystä. Timo oli varma, että Pietarin tuhoja ei surra:

*”Ja kun meidänkin joukkojamme on taas parin sadan vuoden odotusajan jälkeen Nevan rannoilla, silloin meilläkin vaikenevat niin ruplakommunistit kuin heidän löyhäpäiset narrattavansakin.”*³⁹²

Elokuussa Timo kirjoitti Inkeristä useaan otteeseen. Ensimmäisessä kirjoituksessa hän muistutti uudelleen, että Pietari oli suomalaisiin ja lähiheimolaisiin kohdistuneen vääryyden ja väkivallan tyyssija sekä lisäsi, että orjuuteen raastetut suomalaiset olivat sitä rakentamassa ja maa, jolla Pietari sijaitti, oli riistetty suomalaisilta:

”Juuri Inkerissä koottujen runojemme Kullervo on suomalaisten soturien hahmossa saartajien joukossa vaatimassa perintöosaansa, toimeenpanemassa väkivallan ja vääryyden tekijöitten tuomioita.”

Timo oli varma, että uusi Eurooppa ei kaivannut keinotekoista venäläistä miljoonakaupunkia suomalaisella maalla Nevajoen suussa. Hänen mielestään Laatokan alueen talousalueen vieniä ja paikallista kulutusteollisuutta hoitamaan riitti paljon pienempi kaupunki.³⁹³ Karjalaisen Saximies uskoi elokuun lopulla kahdessa pakinassaan lähiaikoina tapahtuvaan Inkerin vapautumiseen. Ensimmäisessä hän kirjoitti, että saksalaiset joukot olivat kohta Inkerin maaperällä ja Inkeri vapautuu inhan idän sorrosta.³⁹⁴

Myös HS pohdiskeli elokuun lopulla Pietarin kohtaloa ja totesi, että suomalaiset ja saksalaiset lähestyivät kaupunkia. Alueen suomalaisuuteen lehti ei ottanut kantaa, mutta piti kaupunkia kuitenkin keinotekoisena. Syyskuun alussa HS huomautti, että Pietari oli uhka Suomen turvallisuudelle ja Pietarin kysymykselle etsittiin Suomen kannalta tyydyttävää ratkaisua. Lehti ei määritellyt, mikä tällainen ratkaisu olisi, mutta rivien välistä oli luettavissa, että kaupungin tuhoaminen olisi sen mielestä paras ratkaisu.³⁹⁵

³⁹² ”Timo”, ”Tiltut ja heidän isänsä”, US 22.7.1941.

³⁹³ ”Timo”, ”Painajainen lähdössä”, US 9.8.1941, s.2.

³⁹⁴ ”Saximies”, ”Pakinaa”, ”Eilen”, Karj. 21.8.1941, s. 5; ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 30.8.1941, s. 5.

³⁹⁵ ”Pietari.”, pk. HS 25.8.1941, s. 4; ”Pietarin uhka Suomen turvallisuudelle.”, pk. HS 9.9.1941, s. 4.

Inkeri-teema ei unohtunut Timolta syyskuussakaan. Voitontahtoa uhkuva Timo ilmoitti syyskuun alussa, että Inkerinmaalla teräspihtien ote Pietarista kiristyi. Timon mukaan ”ryssät” olivat 200 vuotta isännöineet vihaamiensa ja usein pelkäämiensäkin ”tshuhnien” perintömaila mutta nyt heidän olonsa kävi tuskalliseksi.³⁹⁶ Kolme päivää myöhemmin Timo lisäsi, että Inkerinmaa, Aunus, Viena ja Kuola muodostivat suurmotin, jota saksalais-suomalaiset teräskiilat halkoivat eri suunnilta. Timo siteerasi pakinassaan myös pätkiä Kyösti Vilkunan historiallisesta kertomuksesta, joka käsitteli Pietarin kaupungin perustamista ja sitä kuinka suomalaiset yrittivät estää sen. Saman kertomuksen toi esille muutamaa päivää myöhemmin myös Karjalaisen Saximies, jonka mukaan Pietarin yllä lepäävä kirous oli toteutumassa:

”Jänissaarelle kohosi mahtava Pietari-Paavalin linna. Mutta sen muurien alla lepää saaren oikea isäntä, Taavetti Kivekäs, kourassaan raskas hakkapeliittamiekka, ja meidän aikamme on saanut nähdä, mitä hänen kiroustensa paino on vaikuttanut kaupungille, jonka väkivalta on pystyttänyt suomalaisen heimon ikivanhalle alueelle.”³⁹⁷

Syyskuun alussa Karj. käsitteli Saximiehen pakinassa Leningradin tilannetta. Saximiehen mielestä oli varsin selvää, että kaupunki tulisi valloitetuksi ja piti mahdollisena, että saksalaisten lisäksi sinne marssisivat Molotovin ja Stalinin suureksi harmiksi myös suomalaiset sotajoukot. Leningradin valloitus kiinnosti Karjalaista niin paljon, että lehti julkaisi 13.9. myös lukijakilpailun siitä, milloin kaupunki valloitetaan.³⁹⁸ Pietarin saartoa käsiteltiin myös US:n pääkirjoituksessa: ”Suomalaisilla joukoilla on Pietaria vastaan käytävissä sotatoimissa merkityksellinen osuus sen johdosta, että ne sulkevat ja varmistavat saartorenkään pohjoisesta käsin.” Sekä Karjalaisen että US:n huomautukset olivat sinänsä mielenkiintoisia, koska virallinen Suomi pyrki päinvastoin osoittamaan, että Suomi ei osallistunut millään tavalla Leningradin vastaisiin taisteluihin. US mainitsi, että englantilainen propaganda yritti pelotella Suomea väittämällä, että, jos Suomi jatkaa sotatoimia kannaksella Venäjää vastaan, se syyllistyy epäystävälliseen tekoon Englantia kohtaan. Lehden mielestä tällaisten väitteiden tarkoituksena oli saada rikotuksi bolshevismen vastainen rintama ja niihin ei Suomessa voinut kiinnittää mitään huomiota. Inkerin lehti pyrki nähtävästi rinnastamaan Itä-Karjalaan toteamalla: ”Eihän ole mitään eroa Inkerin ja Itä-Karjalan välillä. Pietarin suunnallakin on meillä heimolaisia, joita Venäjä on sortanut ja joilla on ollut ja on edelleen vapauspyrkimyksensä.” US korosti,

³⁹⁶ ”Timo”, ”Turhia lirkutuksia”, US 3.9.1941, s. 2.

³⁹⁷ ”Timo”, ”Tuhoennustukset toteutumassa.”, US 6.9.1941, s. 2; ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 9.9.1941, s. 5.

³⁹⁸ ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 4.9. 941, s. 5; ”Milloin Pietari valloitetaan?” Karjalaisen Toimituksen kilpailu., Karj. 13.9. 941, s. 3.

että ainoa kestävä tae Suomen tulevaisuudelle oli Neuvostoliiton murskaaminen ja muistutti, että sen täytyi määrätä sekä politiikan että sodankäynnin suunnan.³⁹⁹ Luostarinen on arvioinut, että US saattoi kirjoituksellaan viitata myös Suomen mahdolliseen aktiivisempaan rooliin Leningradin taisteluiden suhteen⁴⁰⁰.

Syyskuun puolivälin jälkeen Karj. kirjoitti uudelleen Inkeristä. Saximies totesi, että Inkerin alue oli sodan liekeissä ja huomautti, että Pietari oli perustettu Inkerin soille ja suomalaiskylien raunioille. Saximies muistutti vielä, että Pietarin valloitusta koskeva kilpailu jatkui syyskuun 25. päivään asti, mutta kiirettä oli pidettävä, koska kaupunki saattoi olla mennyttä jo ennen sitä. Pietarin sijainnista suomalaiskylien paikalla Saximies muistutti vielä marraskuun alkupuolella.⁴⁰¹

US käsitteli Inkeriä Timon suulla lokakuussa. Timo julisti jälleen, että taistelu Inkerinmaasta ja Pietarista jatkui eikä ollut epäilystäkään siitä, ettei bolshevismi siellä kukistuisi. Mitään uutta Timon pakina ei oikeastaan tuonut esille, vaan siinä toistuivat maininnat Pietarin sijainnista ikivanhalla suomalaismaalla ja merkityksestä suomalaisten heimojen painajaisena. Timon mielestä kuiskuttelu historiallisista rajoista oli turhaa: *”Rajat ovat siellä, minne ne luonto itse, heti jääkauden jälkeen, ennen inehmoja, suomalaisittain piirsi. Tarvitsemme nuo rajat.”*⁴⁰² Myös Saximies muistutti lokakuun lopulla Karjalaisessa, että Pietari oli rakennettu suomalaiselle maalle, mutta hänenkään kirjoitus ei tarjonnut mitään uusia ajatuksia. Saximies oli varma, että Pietarin tuhoutumista ei Suomessa itkettäisi.⁴⁰³

Marraskuussa US käsitteli Inkeriä heimopäivän yhteydessä. Tällöin myös Karj. otti Inkerin lyhyesti esille, toteamalla, että Inkeriä odotti valoisampi tulevaisuus Pietarin kukistumisen jälkeen, mutta tarkemmin se ei täsmentänyt, mitä maininnalla tarkoitti⁴⁰⁴. Joulukuun alussa Timo kirjoitti vielä kerran Inkeristä pakinassa, jossa käsiteltiin muun muassa Lontoon-Jennyn propagandaa. Timo kertoi, että suomalaisten heimolaisia oli kohdannut surkea hävitys samoin kuin Novgorodin karjalaisten asuinsijoja: *”Koko Inkerinmaa Pietareineen on jo kuukausia*

³⁹⁹ ”Lopullista voittoa kohti.”, pk. US 7.9.1941, s. 5

⁴⁰⁰ Luostarinen 1986, 232–233.

⁴⁰¹ ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 18.9.1941, s. 3; ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 11.11.1941, s. 5.

⁴⁰² ”Timo”, ”Rajamme yhä varmistuvat.”, US 17.10.1941, s. 10.

⁴⁰³ ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 30.10.1941, s. 3.

⁴⁰⁴ ”Ajatuksia heimopäivänä”, Karj. 15.11.1941, s. 1.

ollut sotatantereena. Vaikka varmasti suomalainen Inkeri vielä tuhkasta ja raunioista nousee.”⁴⁰⁵

US ja Karj. olivat siis tutkituista lehdistä käytännössä ainoat, jotka Inkeriä käsittelivät, mutta kumpikaan ei suoraan uskaltanut esittää alueen tai sen osien liittämistä Suomeen, vaikka rivien välistä saattoikin tulkita lehtien sitä mieltä olleen. Näitä kahta lehteä vertailtaessa on todettava, että sisällöllisesti Karjalaisen kannanotot Inkerin kysymyksessä jäivät varsin irrallisiksi heitoiksi US:n kannanottoihin verrattuna. Nevalainen on todennut, että jatkosodan hyökkäysvaiheessa kirjallinen ja suullinen propagointi oli rohkeaa ja niihin saattoi myös kuulua ajatus Inkerinmaasta Suur-Suomen osana⁴⁰⁶. Kyseisen tiedon yhtenä lähteenä Nevalainen oli käyttänyt Teikarin tutkimusta, mutta Teikari ei kuitenkaan mainitse Inkeristä mitään. Nevalaisen väitteestä huolimatta, eivät ainakaan tässä yhteydessä tutkitut lehdet esittäneet kovinkaan rohkeasti Inkerinmaata Suur-Suomen osaksi.

Kuolan niemimaa ei lehtiä kiinnostanut tai jos kiinnostikin, niin ainakaan siitä ei kirjoitettu. Sinänsä se on hieman ristiriitaista, koska Suomen valtiojohto sitä vastoin oli hyvinkin kiinnostunut tuosta alueesta, jonka Jaakkola nimesi kirjassaan ”*Pohjolan Alaskaksi*”⁴⁰⁷. Kuten edellä on esitetty, niin presidentti Ryti kannatti vuoden 1941 aikana Kuolan liittämistä Suomeen. Huomionarvoista on myös se, että Hitler lupasi vuoden 1941 lopulla varsin suoraan, että Suomi saa Kuolan ja että Saksan ainoa toive sen suhteen on hyötyä taloudellisesti tuosta nikkelistään kuuluisasta alueesta⁴⁰⁸. Miksi sitten taloudellisesti ja strategisesti tärkeä alue ei lehtiä kiinnostanut? Yksi syy voi olla, että alueen ajateltiin jäävän Saksan haltuun. Toinen syy puolestaan voi olla, että alueen ajateltiin sisältyvän Itä-Karjala-käsitteeseen. Kolmas syy, joka saattoi olla todennäköisin, on, että lehdet eivät tunteneet kaukaista ja karua aluetta yhtä läheiseksi, kuin Itä-Karjalaa. Vaikka ”*sisaret tapaavat toisensa*”-piirros kuvasikin Kuolan Suomen itäisen sisaren hiuksina, oli alueen ja sen asukkaiden suomensukuisuus vähintään kyseenalaista. Vuonna 1918 julkaistussa teoksessa *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi* mainittiin, että vuonna 1897 alueella asui vain runsaat 9000 henkeä, joista venäläisten osuus oli 63 % ja lappalaisten 18 %, suomalaisia puolestaan oli 12 % ja karjalaisia ainoastaan 2,5 %⁴⁰⁹. Jaakkola puolestaan esitti, että vuonna 1926 75 % alueen asukkaista oli venäläisiä. Karjalaisten ja suomalaisten

⁴⁰⁵ ”Timo”, ”Valeista, kummituksista ym.”, US 4.12.1941, s. 10.

⁴⁰⁶ Nevalainen 1989, 63.

⁴⁰⁷ Jaakkola 1941, 68.

⁴⁰⁸ Manninen 1980, 270–272.

⁴⁰⁹ Granö 1918, 43–46.

osuus oli yhteensä 10 %. Vuoden 1941 tilannetta hän valotti siten, että alueelta olisi täytynyt siirtää pois noin 200 000 venäläistä, noin 20 000 suomalaisen jäädessä paikoilleen.⁴¹⁰

Eli jos pelastettavien heimoveljien määrä oli vähentynyt Itä-Karjalassa, niin ei heitä kovin paljoa ollut varsinkaan Kuolan alueella. Kuolan niemimaasta oli siis vaikeampi maalata heimoromanttisia kirjoituksia, kuin Itä-Karjalasta. Toisaalta Itä-Karjala-kirjoittelu seurasi varsin pitkälti Suomen aseiden menestystä, joten siltä pohjalta voi kuvitella, että, jos suomalaiset olisivat sotineet Kuolassa, niin todennäköisesti siitä olisi myös kirjoitettu. Koska lehdistöä oli kehoitettu välttämään kirjoittelua Itä-Karjalan luonnonrikkauksista, niin todennäköisesti se ei sen vuoksi kirjoittanut myöskään Kuolan rikkauksista. Muutoin on syytä muistaa, että sensuuriohjeet eivät kieltäneet Kuolaa koskevaa kirjoittelua. Käytännössä ainoat viittaukset Kuolan niemimaasta olivat syyskuussa US:n Timon pakinoissa olleet lyhyet maininnat Kuolasta ikivanhana suomalaisalueena, lueteltaessa rajan takaisia alueita⁴¹¹.

8.2. Tuleeko itäkarjalaisista täysivaltaisia suomalaisia?

Suomalaisten saavuttua Itä-Karjalaan, miehitetyn alueen väestö laskettiin ja jaettiin kansallisuusryhmittäin kansalliseen ja epäkansalliseen väestöön. Kansalliseen väestöön kuuluivat karjalaisten lisäksi muut suomensukuiset kansat. Epäkansallisen väestön muodostivat ei-suomensukuiset kansat, joista pääosa oli venäläisiä. Vuoden 1941 lopussa alueella oli noin 80 000 asukasta, kun ennen suomalaismiehitystä alueen väkiluku oli noin 300 000, josta arvioiden mukaan 65 % oli venäläisiä. Suomalaismiehityksen aikana kansallisia ja epäkansallisia oli suurin piirtein yhtä paljon. Ylipäällikkö oli antanut 8.7. eli suomalaisten päähyökkäyksen alkamista edeltäneenä päivänä käskyn, jonka mukaan venäläinen väestö oli toimitettava keskitysleireihin, joiden luonnetta kuvaa paremmin myöhemmin käyttöön otettu siirtoleiri-nimitys. Enimmillään noin 27 % Itä-Karjalan väestöstä oli asutettuna leireihin ja 98–99% leirien asukkaista oli epäkansallista väestöä. Pääsyyinä leirien olemassaoloon oli se, että suomalaisten suunnitelmassa oli, että Itä-Karjalan venäläinen väestö vaihdettaisiin Saksan valtaamalla alueilla olevaan suomensukuiseen väestöön. Siirtoasia olisi tullut ajankohtaiseksi kuitenkin vasta

⁴¹⁰ Jaakkola 1941, 71–72, 87–89.

⁴¹¹ ”Timo”, ”Turhia lirkutuksia.”, US 3.9.1941, s. 2; ”Timo”, ”Tuhoennustukset toteutumassa.”, US 6.9.1941, s. 2.

siinä vaiheessa, kun Laatokan eteläpuolinen maantie avautuisi liikenteelle. Epäkansallisen väestön palauttamisajatuksen vuoksi eri kansallisuudet haluttiin ryhmitellä omiin leireihinsä. Oikeudenhoidossa itäkarjalaiset pyrittiin totuttamaan länsimaiseen oikeusjärjestykseen, koska heidät ajateltiin tuleviksi Suomen kansalaisiksi.⁴¹²

Itäkarjalaisten asemasta tulevassa Suur-Suomessa lehdet eivät juuri kirjoittaneet. Suomen Sosiaalidemokraatti kosketteli kuitenkin asiaa lyhyesti heinäkuun lopulla. Lehti toivoi itäkarjalaisille onnellista tulevaisuutta, mutta oli samalla huolissaan siitä, että syntyi kuva, että Suomi kävi valloitusotaa puolustussodan asemesta. Kirjoituksessa korostettiin sitä, että päätösvalta alueen liittämisessä Suomeen oli itäkarjalaisilla, ei suomalaisilla. SS pohti, myös sitä, että mikä oli Itä-Karjalan asukkaiden tuleva asema, jos alue liitetään Suomeen eli tuleeko heistä täysivaltaisia Suomen kansalaisia. Kirjoittaja epäili, että ainakaan alueelle siirtyneet venäläiset eivät saisi tätä oikeutta ainakaan heti. Kirjoittajaa askarrutti myös se tuleeko Itä-Karjalasta läänini vai autonomia ja miten maanomistus järjestetään.⁴¹³

Erikoisempaa väriä SS:n linjaan Itä-Karjalan kansallisuuskysymyksessä tarjosi eräs lokakuussa julkaistu pakina, jossa esitettiin rodullisia luonnehdintoja Itä-Karjalan väestöstä:

”Rodullisesti itä-karjalaiset kuuluvat samaan heimoon kuin rajan länsipuolellakin asuvat karjalaiset. He ovat kylläkin lyhempikasvuisia ja leveämpikasvoisia, mutta eroavaisuudet ovat kuitenkin pieniä. Venäläisistä heidät erottaa ennen muuta silmien ja tukan väri. Tummasilmäisiä on vain 10 %, tummatukkaisia n. 9 %. Vaaleatukkaisia on 40 %. Itäkarjalaiset ovat vilkasta, reipasta ja ahkeraa väkeä. Kaupanteossa he ovat erittäin taitavia. He ovat myöskin avomielisiä, nöyriä ja sitkeitä. Varkauksia ja ryöstöjä tapahtuu aniharvoin. Nurjina puolina voisi mainita tuhlaavaisuuden ja velanottohalun. Ja koska he ovat suomalaista heimoa, on heillä sama perisynti kuin meillä muillakin – kateus.”⁴¹⁴

Edellä olevasta oli havaittavissa, että lehti pyrki erottamaan itäkarjalaiset venäläisistä ja yhdistämään heidät suomalaisiin, mutta toisaalta tekemään selvän eron myös suomalaisten ja itäkarjalaisten välille. Haluttiin tuoda selvästi esille, että Itä-Karjala ja sen väestö oli looginen

⁴¹² Laine 1982, 92–125, 290.

⁴¹³ ”Mikä päämäärä?”, pk. SS 27.7.1941, s.3.

⁴¹⁴ ”Niitä näitä Itä-Karjalasta.”, SS 23.10.1941, s. 6.

osa Suomea. Itäkarjalaiset kelpaavat suomalaisten joukkoon, mutta eivät ole kuitenkaan aivan suomalaisten veroisia.

Lokakuussa kansallisuuskysymystä sivusi lyhyesti myös US:n Timo, kirjoittaessaan Ruotsin sosiaalidemokraattisen puolueen vierailusta Suomeen. Timo totesi, että ruotsalaiset olivat nähneet millaista jälkeä bolshevismi oli Itä-Karjalassa jättänyt ja lisäsi, että he näkivät vain rappioituneita asumuksia ja kurjistuneita ihmisiä. Timon näkemyksen mukaan suomalaisten ”ja myös ns. ”karjalaisten” (kansallisesti täysivaltaisten suomalaisten)” asiana oli laittaa Suomen heimon alue kuntoon ja turvata se aseina.⁴¹⁵ Timon ajatuksista voinee vetää sen johtopäätöksen, että hänen mielestään itäkarjalaisten tuli saada Suomen kansallisuus.

8.3. Onko Itä-Karjala avain Suomen maakysymyksen ratkaisuun?

Itä-Karjalan asutuskysymykseen esitettiin monenlaisia ratkaisuja sekä Itä-Karjalan Sotilashallinnon että muiden taholta. Väestösiirtojen suhteen suunnitelmissa oli Suomesta tapahtuva siirtolaisuus, Venäjällä olevien suomensukuisten heimojen (muun muassa tveriläiset ja inkeriläiset) siirtäminen Itä-Karjalaan sekä Yhdysvaltojen ja Kanadan suomalaissiirtolaisten muuttaminen alueelle. Suunnitelmissa otettiin huomioon myös Saksassa olevat suomea puhuvat sotavangit sekä Suomessa olevat itäkarjalaiset. Mannerheim lähetti syyskuussa valtioneuvostolle kirjelmän, jossa käsiteltiin Itä-Karjalan asutuskysymystä. Kirjelmän mukaan oli luotava vahva väestörunko, joka myös vähitellen loisi raja-alueille terveen, henkisesti valveutuneen ja taloudellisesti hyvinvoivan kansanosan, joka muodostuisi samalla selkärangaksi isänmaallisessa ja puolustuksellisessa mielessä. Uudisväestön oli Mannerheimin mielestä oltava myös poliittisesti luotettavaa. Kirjelmä oli todennäköisesti alun perin lähtöisin Itä-Karjalan Sotilashallintoesikunnasta. Sotilashallintoesikunnan väestötoimistossa joulukuussa laaditun suunnitelman mukaan maan jaossa oli Mannerheimin ajatuksiin viitaten huomioitava ensisijaisesti tilattomaan väestöön kuuluvat työkyiset invalidit, entiset aliupseerit ja rajajääkärit sekä sodassa kunnostautuneet sotilaat. Maansaannin suhteen rintamamiehet ja heimopakolaiset haluttiin asettaa samalle viivalle. Sodan aikana toteutetut väestösiirrot jäivät merkitykseltään vähäisiksi.⁴¹⁶

⁴¹⁵ ”Timo”, ”Ajan aalloilta.”, US 24.10.1941, s. 10.

⁴¹⁶ Laine 1982, 141–156.

Itä-Karjalan yhteistilajärjestelmä pyrittiin korvaamaan itäkarjalaisten yksityisomistukseen perustuvalla maatilataloudella. Syyskuussa 1941 Ylipäällikkö asetti Maa-asiaintoimikunnan harkitsemaan maakysymystä. Toimikunnan mielestä Itä-Karjalan asuttamiskysymys liittyi Suomen siirtoväen pika-asutuslain järjestelyyn, mutta sen mukaan asutuskysymys nykyisen Suomen alueella oli kuitenkin ratkaistava Itä-Karjalan asuttamisesta riippumatta, koska alueen asuttamisen sanottiin vaativan vuosikymmeniä eikä olisi edes varmaa jäisikö Itä-Karjala Suomelle. Itä-Karjalan isojako suunnitelmissa Maa-asiain toimikunta piti maansaannissa etusijalla itäkarjalaisia suomenheimoisia maanviljelijäperheitä ja toisen ryhmän muodostivat Suomessa asuvat itäkarjalaispakolaiset. Kolmanteen ryhmään kuuluivat puolestaan Itä-Karjalan vapaustaisteluun tai Suomen puolustustaisteluun osallistuneet, sekä Suomen kansalaiset ja muut Suomen heimoon kuuluvat, kuten esimerkiksi inkeriläiset. Toimikunta oli siis asiassa varsin pitkälti samoilla linjoilla, kuin sotilashallintoesikunta.⁴¹⁷

Karjalainen kirjoitti Suomen maakysymyksen ratkaisemista elokuun lopussa. Saximiehen mielestä asia ratkaistaisiin helpoiten siten, että kaikille maata haluaville annettaisiin 30–70 hehtaarin palsta, Karjalan korvesta. Saximies ei määritellyt tarkoittiko hän Karjalalla Itä-Karjalaa. Lehti uskoi tosin, että maata olisi riittämiin myös rintamamiesten kotiseuduilla. Rintamamiehet olivat lehden mielestä myös etusijalla maansaannissa.⁴¹⁸

SS oli puolestaan syyskuun puolivälissä ärsyyntynyt siitä, että eräät piirit tahtoivat ratkaista Suomen maakysymyksen Itä-Karjalan avulla, vaikka alue ei edes vielä ollut kokonaan suomalaisten joukkojen hallussa, eikä valtiojohto ollut varsinkaan tehnyt päätöksiä Itä-Karjalan suhteen:

”Niinpä näyttävät eräät piirit Itä-Karjalasta löytäneen nyt löytäneen sen avaimen, jolla meidän maakysymyksemme äkkiä saa ratkaisun ilman että suurmaanomistuksen Suomessa tarvitsee menettää mitään, vieläpä niin että karjalaisten pika-asuttamista varten luovutetut pikkutilat voidaankaan palauttaa – entisille omistajilleen!”

⁴¹⁷ Laine 1982, 269–270, 278–281.

⁴¹⁸ ”Saximies”, ”Pakinaa, Eilen”, Karj. 28.8.1941, s. 7.

SS toi esille voimakkaan vastustuksensa kyseistä ajatusta kohtaan ja epäili, että Suomen maan väestö ei olisi kovinkaan laajassa mittakaavassa valmis jättämään kotiseutujaan ja muuttamaan Itä-Karjalaan.⁴¹⁹

Karjalaisen tavoin myöskään HS ei suoraan julistanut Itä-Karjalaa maakysymyksen ratkaisuksi, käsitellessään asiaa syyskuun lopussa, mutta viittasi kyllä epäsuorasti siihen suuntaan. Lehden mukaan keskustelu asutustoiminnan järjestämisestä sodan luomissa uusissa olosuhteissa oli vielä hieman ennenaikaista, koska maa-alueellistenkaan järjestelyjen suhteen ei karhua ollut vielä kaadettu, eikä Suomen rajoja määritelty. Lehti oli kuitenkin sitä mieltä, että, jos Suomen aluekysymys ratkeaisi toivotulla ja oikeutetulla tavalla oli asutuskysymys rakennettava kokonaan uudelle pohjalle, joka tarkoitti HS:n mielestä mahdollisimman voimakkaan itsenäisen talonpoikaisviljelyksen luomista ja maantarpeen tyydyttämistä kaikilta osin. Lehden näkemyksen mukaan talvisodan jälkeen luotua pika-asutuslakia ei ollut kuitenkaan täysin kumottava siinäkään tilanteessa, että Suomi saisi Moskovan rauhassa menetetyt alueet ja lisäksi uusia alueita idästä, vaan maareformin suunnittelussa oli käytettävä pohjana siinä hyväksytyjä periaatteita. Maareformista oli kuitenkin vapautettava HS:n mielestä tilat, joita ei ollut tuotannolliselta kannalta katsottuna tarkoituksenmukaista pilkkoa. Myös HS oli sitä mieltä, rintamamiehet olivat maansaannissa etusijalla, lisäksi vielä, että riippumatta siitä, miten Suomen aluekysymys sodan jälkeen ratkaistaisiin.⁴²⁰

Uusi Suomi oli maakysymyksessä selvästi eri linjoilla, kuin SS. Lokakuun lopulla lehti tarjosi Itä-Karjalaa yhdeksi ratkaisuksi tilattomille rintamamiehille. US ilmaisi myös epäsuorasti, että olisi suotavaa, että alueelle ei jäisi venäläistä väestöä:

”Entistä suurempia mahdollisuuksia tilattomien rintamamiesten kiinnittämiseksi maahan tarjoavat ne väestölliset ”tyhjiöt”, joita Itä-Karjalaan ilmeisesti jää. Itä-Karjalan asuttaminen kansallisella väestöllä on valtakunnallisesti tärkeä kysymys. Mielestämme on oikein, että rintamamiehille tässäkin erikoisessa asutustoiminnassa varataan etusija. Sellaisille rintamamiehille, jotka haluaisivat Itä-Karjalaan suomalaisen uutisasutuksen kantaväestöksi ja tienraivaajiksi, olisi ilmaiseksi annettava riittävän suuret tilat. Tämänkään kysymyksen perusteellisen käsittelyn aika ei vielä ole tullut.”⁴²¹

⁴¹⁹ ”Vähempikin hoppu riittää.”, pk. SS 18.9.1941, s. 3.

⁴²⁰ ”Vastaisen asutustoiminnan suuntaviivat.”, pk. HS 30.9.1941, s. 4.

⁴²¹ ”Rintamasotilaiden maansaanti.”, pk. US 21.10.1941, s. 4.

Rintamasotilaiden maansaantiin US pureutui vielä joulukuussa: ”*Itä-Karjalan kysymyksen järjestelyyn liittyvä valtakunnallinen intressi yhtyy tässä kohdin rintamamiesten maansaantikysymykseen ja tekee sen toteuttamisen mahdolliseksi.*” Lehti oli sitä mieltä, että Itä-Karjalan turvaamisen kannalta oli tärkeää, että alueelle muodostuisi suomalaista asutusta:

”Bolshevikien politiikan karjalaisen väestön keskuudessa aiheuttamat harvennukset ja niiden kautta Itä-Karjalaan syntyneet väestölliset tyhjiöt osaltaan pakottavat suunnittelemaan Itä-Karjalan suomalaista asutuspolitiikkaa.”

Väestölliset tyhjiöt olivat varmastikin yksi syy lehden näkemykseen, mutta toisaalta rivien välistä voinee lukea, että US ei luottanut itäkarjalaisten lojaaliuteen Suomelle, vaikka toisaalta piti heitä samanlaisina suomalaisina:

”Itä-Karjalan muuttaminen maahamme kohdistuneen vaaran pesäpaikasta turvallisiksi ja rauhoitetuksi alueeksi edellyttää paitsi aseellista valtausta sitä seuraavaa rauhallista rakennus- ja asutustyötä, joka vasta muuttaa tämän heimolaistemme asuttaman maan länsimaisen viljelyn tyyssijaksi, kehittää sen elimelliseksi osaksi Suomea ja Eurooppaa. Se tapahtuu osittain kasvattamalla karjalainen väestö vähitellen suomalaisesti tuntevaksi ja kansalliset, aineelliset ja siveelliset elämänmuodot omaksuvaksi osaksi kansaamme, mutta tärkeältä osaltaan sen täytyy tapahtua myös Suomesta tulevan asutuksen avulla. Itä-Karjalan suomalainen asutus olisi tehokkain tukikohta sivistyksemme valloitusyölle tässä maakunnassa. Pidämme rintamamiehiä itseoikeutettuina, mikäli heillä on siihen halua ja kykyä, jatkamaan rauhallisella viljelystyöllä nyt käymäänsä aseellista haltuunottoa Itä-Karjalassa.”

Valtiollistettua maataloutta ei US:n mielestä tulisi toteuttaa alueella, kuin korkeintaan ylimenokautena, koska se oli vastoin Suomen maanomistukseen liittyviä perinteitä. Lehden mielestä Rintamamiehille oli luovutettava ilmaiseksi riittävän suuria tiloja Itä-Karjalasta: ”*Tällainen asutuspolitiikka palvelisi tuloksellisimmalla tavalla valtakunnan kokonaisetua.*”⁴²²

Maakysymys siis jakoi vahvasti lehtien mielipiteet. Karj. ei ottanut asiaan kovin vakavasti kantaa, mutta ilmaisi, että kaikkien halukkaiden tulisi saada (Itä-?)Karjalasta maata. Pika-asutuslain mahdollisesta kumoamisesta lehti ei esittänyt mielipidettä. US ilmaisi varsin suo-

⁴²² ”Rintamamiesten maansaanti.”, pk. US 11.12.1941, s. 4.

raan, että Itä-Karjala olisi ratkaisu tilattomille rintamiehille ja se olisi järkevää myös Suomen turvallisuuden kannalta. HS ja SS suhtautuivat sen sijaan hieman kriittisesti ajatukseen, että tilaton väestö asutettaisiin Itä-Karjalaan. HS tosin lähinnä sen vuoksi, että alueen Suomeen liittämisestä ei ollut varmuutta. SS:n kriittisyys taas perustui arvioon, että suomalaiset eivät tahtoisi ainakaan laajassa mittakaavassa muuttaa pois kotiseudultaan.

Maakysymys ei ollut ainoa asia, joka lehtiä mietitytti, lehdet olivat nimittäin huolissaan myös siitä riittääkö suomalaisia asuttamaan tulevaa Suur-Suomea sekä hoitamaan siitä seuraavia uusia tehtäviä? Karjalaisen Saximies kirjoitti heinäkuun lopussa, että suomalaisia oli liian vähän, syntymässä olevaa Suur-Suomea varten. Ratkaisuna hän esitti muun muassa, että suomalaiset siirtolaiset palaisivat Amerikasta ja Venäjällä ja muualla asuvat suomalaiset siirtyisivät Suur-Suomeen.⁴²³ HS puolestaan pohdiskeli syyskuun alussa, miten oli korvattavissa, että tuhannet parhaassa iässä olevat miehet menettivät henkensä tai työkykynsä ja lisäsi, että kysymys oli vaikea etenkin tilanteessa, jossa Suomen hoidettavaksi tuli uusia suurisuuntaisia tehtäviä.⁴²⁴ Marraskuun alussa HS kirjoitti, että Suomen laajentuminen uusilla elinalueilla kytkeytyi oleellisesti väestökysymyksen hoitoon ja muistutti tulevaisuuden laajakantoisista tehtävistä.⁴²⁵ US otti myös asiaan kantaa muistuttamalla lokakuun lopussa, että Suomen suurentuva elintila edellytti suurempaa väestömäärää, jonka vuoksi väkiluku oli saatava voimakkaaseen kasvuun. Lehden mielestä Suomi saattoi tulevaisuudessa käyttää sodan saavutuksia täysimääräisesti hyväkseen ainoastaan sillä ehdolla, että väkiluku kasvaisi huomattavasti eli syntyvyys lisääntyisi. US:n mukaan myös turvallisuus oli lopulta kiinni väkiluvun kasvusta.⁴²⁶ Suomen poliittisista vaikuttajista ainakin Väinö Tanner epäili, että Suomen voimavarat eivät ehkä riittäisi laajan ja harvaan asutun Itä-Karjalan pysyvään haltuunottoon. Tannerin mielestä Suomen väestö ei riittänyt edes nykyisenkään Suomen asuttamiseen. Samoja ongelmia Itä-Karjalan suhteen näki myös Rolf Witting.⁴²⁷

⁴²³ ”Saximies”, ”Pakinaa Eilen”, Karj. 31.7.1941, s.3.

⁴²⁴ ”Peloittavia lukuja.”, pk. HS 3. 9. 941, s. 4.

⁴²⁵ ”Väestökysymyksen hoito.”, pk. HS 8.11.1941, s. 4.

⁴²⁶ ”Huomiota väestöpolitiikkaan.”, pk. US 31.10.1941, s. 4.

⁴²⁷ Manninen 1980, 210-211.

8.4. Väestö on palautettava isiensä kirkkoon ja ”Bolshevistisen kasvatuksen sijalle on järjestettävä länsimaiset ihanteet tunnustava ja niitä palveleva kasvatustoiminta.”

Kirkollista toimintaa Itä-Karjalassa järjestivät aluksi suomalaisten joukkojen mukana alueelle edenneet luterilaiset ja ortodoksiset sotilaspastorit. Sotilashallinnon perustamisen jälkeen uskonnollinen työ keskitettiin kenttäpiispan alaisena Sotilashallintoesikunnan kirkollisasiainosastolle. Kenttäpiispa Björklund ilmoitti elokuussa, että molempien kirkkokuntien toimintamahdollisuudet Itä-Karjalassa oli turvattava, mutta totesi kuitenkin, että Karjala oli saatava mahdollisimman luterilaiseksi. Valtiovalta ja sotilasjohto puolestaan katsoivat, että Itä-Karjala oli lähtökohtaisesti ortodoksisen kirkon työmaata, mutta siitä huolimatta tarvittiin molempia kirkkokuntia ja sopua. Käytännössä sopu joutui kuitenkin kovalle koetukselle ja riitaa tuli etenkin kirkkokuntien oikeanlaisesta kansallisuushenkisyydestä eikä vähiten sen vuoksi, että luterilainen toiminta tapahtui Itä-Karjalassa mitä suurimmassa määrin AKS:läisessä hengessä. Erimielisyyksien vuoksi Mannerheim määräsi kastekiellon ja tunnustuksettoman kristillisen sananjulistuksen tilan, kunnes uskonnolliset olot olisi selvitetty. Tämä sen vuoksi, jottei uskontokysymys vaikeuttaisi etenemisvaiheen aikana alueen lähentymistä Suomeen. Kastekielto kumottiin samana syksynä ja tunnustuksettomuuden tila päättyi keväällä 1942. Uskonnollinen valistustyö kytkeytyi Itä-Karjalassa vahvasti kansalliseen valistustyöhön ja keskeisenä erimielisyystekijänä kirkkokuntien välillä oli ortodoksisen kirkon ”ryssäläinen” leima. Vuoden 1943 loppuun mennessä ortodoksisen kirkkoon oli liittynyt 45 % väestöstä ja luterilaiseen kirkkoon 3 %.⁴²⁸

Uusi Suomi käsitteli Itä-Karjalan uskonnollisia oloja ja alueella suoritettavaa valistustyötä jo elokuun puolivälissä. Lehden mukaan Itä-Karjalan nuorempi väestö oli bolshevikkivallan aikana, suurimmaksi osaksi kasvatettu täydelliseen uskonnottomuuteen, eikä monilla ollut ylimalkaista tietoa edes kristinopin perustotuksista. US tosin lisäsi, että kuva Itä-Karjalan uskonnollisista oloista oli vielä käytännön syistä vaillinainen. Lehden näkemyksen mukaan Itä-Karjalan uskonnolliset olot ja esimerkiksi uskonnon opetus oli järjestettävä heti, kunhan olot alueella oli saatu vakiinnutettua ja vastuu asiasta oli siirtynyt Suomen viranomaisille. US ilmoitti selvästi, että Itä-Karjalassa ei voinut tulla kyseeseen minkäänlainen muu käännytystoiminta, kuin väestön palauttaminen ”*isien kirkkoon*”, jolla lehti tarkoitti ortodoksista kirkkoa. US huomautti, että luterilaisella kirkolla ei koskaan ole ollut jalansijaa Itä-Karjalassa, vaikka monet pitivätkin sitä lehden mukaan valitettavana. US:n mielestä oli vältettävä tilan-

⁴²⁸ Laine 1982, 205–218.

netta, jossa vanhemman, uskonnollisuutensa paremmin säilyttäneen väestönosan ja nuoremman polven välille syntyisi uskonnollinen juopa. Tämän vuoksi tärkeintä oli palauttaa alueelle uskonnollinen yhtenäisyys. US muistutti, että ortodoksinen kirkko oli osoittanut toiminnallaan sen, että se kykeni myös siveellisellä pohjalla tapahtuvaan kansalliseen kasvatustyöhön, joka oli lehden mielestä kirkon toinen historiallinen tehtävä Suomessa. US:n mielestä ortodoksinen kirkon tekeminen toiseksi kansalliskirkoksi oli ollut yksi itsenäisyyden ajan kaukonäköisempiä valtiotekoja. Lehti lisäsi, että, jos alueelle siirtyy luterilaista väestöä, oli heidän tarpeista tietysti huolehdittava erikseen.⁴²⁹

Helsingin Sanomat puolestaan käsitteli Itä-Karjalan uskonnollisia kysymyksiä syyskuussa. Samassa yhteydessä lehti käsitteli tosin muutakin alueella suoritettavaa valistus- ja kasvatustyötä. Lehden mukaan kirkon taholta oli selitetty, että Itä-Karjalan valistuksessa ei ollut kysymys ortodoksinen kirkon vaikean aseman hyväksikäyttämisestä, vaikka julkisuudessaakin oli kerrottu, että kristilliset nuoret olivat innokkaina lähdössä suorittamaan uskonnollista työtä alueelle. HS huomautti, että annettu selitys oli paikallaan, koska sen mielestä ei mikään olisi itäkarjalaisten kannalta pahempaa, kuin, että molemmat kirkot kävisivät taistelua heidän sieluistaan. Lehti muistutti, että uskonnollisen valistuksen lisäksi myös yhteiskunnallinen valistustyö oli saatava Itä-Karjalassa nopeasti käyntiin. HS:n mukaan koulu oli keskeisimmässä asemassa, mutta lisäsi, että myös nuorten ja aikuisten valistus vaati huomiota. Viimeksi mainittujen valistukseen lehti piti sopivana työmuotona opintokerhotoimintaa, mikäli kerhon johtajiksi löytyisi sopivia henkilöitä. Opintokerhojen pohjalta olisi voinut HS:n mukaan aikaa myöten kehittyä myös vapaa yhdistysmuotoinen sivistystoiminta. HS muistutti, että itäkarjalaisissa tulisi pitkään elämään pelko siitä, ettei ihana aika, jolloin suomalaiset pitivät hallussaan Aunusta ja Viena tulisi nytkään pitkäaikaiseksi, koska monet muistivat aikaisemmat vapautusyritykset. Edelleen oli lehden mielestä pidettävä mielessä, että koko nuoremmalla polvella oli bolshevistisen epäkristillisen kasvatuksen aikaansaama sielunvamma, joka ei ollut hetkessä parannettavissa. HS:n näkemyksen mukaan valistustyöhön oli etusijassa ajateltava itäkarjalaisia, mikäli heidän keskuudestaan löytyisi sopivia henkilöitä. Keskeisintä valistustyössä oli lehden mielestä kuitenkin se, että alueen asukkaat huomaisivat, että sinne tuotava sivistysmuoto oli korkeampaa, kuin se, mikä siellä oli vallinnut 20 vuoden ajan. HS jatkoi, että suomalaisen sivistyneistön mukaan karjalaiset olivat herkkämielisiä ja pohjimmitaan lah-

⁴²⁹ ”Itä-Karjalan uskonnolliset olot.”, pk. US 15.8.1941, s. 4.

jakkaita. Lehden mielestä sekä virallisen että vapaan sivistystyön onnistuminen riippui viime kädessä niistä henkilöistä, jotka tulevat idässä edustamaan Yhteis-suomea.⁴³⁰

Kuukautta myöhemmin HS:n Eero iloitsi siitä, että Itä-Karjalan kansakouluihin oli ilmoittautunut runsaasti hakijoita opettajiksi, mutta harmitteli, että oppilaista sen sijaan oli pula, varsinkin valloitetun alueen pohjoisosissa, koska alkuperäisväestö oli siirretty Eeron sanojen mukaan puhtaasti venäläisille alueille. Eero korosti, että siviiliolot oli valloitetuilla alueilla järjestettävä kuntoon mahdollisimman pian ja siinä työssä oli hänen mielestä tunteiden ja kuvitelmien sijasta käytettävä laskelmallisuutta ja kylmää järkeä.⁴³¹

Lokakuussa US korosti, että Itä-Karjalan olojen rakentamis- ja uudistamistyössä oli suhtauttava mahdollisimman kunnioittavasti alueen arvokkaisiin perinteisiin, jotka olivat kannattaneet, elämää vaikeissa vaiheissa. US muistutti, että olojen ja tapojen poikkeaminen siitä, mihin Suomessa oli totuttu, ei merkinnyt sitä, että ne olisivat olleet alkeellisempia ja huonompia. Sen vuoksi niitä oli lehden mielestä kunnioitettava. Yliolkainen suhtautuminen vaikutti US:n mielestä loukkaavasti itäkarjalaisiin. Lehden mielestä oloja oli ymmärrettävä, jotta niitä voitaisiin kehittää. US:n käsityksen mukaan bolshevismia edeltäneen ajan muisto eli edelleen alueella ja sen vuoksi aikaisemmat maanomistusolot ja yhteiskunnallinen elämä oli otettava huomioon järjestettäessä Itä-Karjalan oloja:

*”yksinomaan Suomen kokemuksiin pohjautuva ja suomalaisia esikuvia jäljittelevä toiminta saattaa viedä harhateille. Se voi aikaansaada ja vakiinnuttaa sellaisia epäkoh-
tia, jotka ovat Itä-Karjalassa ennen olleet tuntemattomia.”*

Uskonnollisten olojen järjestämisen suhteen lehti muistutti, että bolshevismi ei ollut pystynyt vieroittamaan väestöä isien uskonnosta ja sen vuoksi Itä-Karjalassa ei voitu soveltaa sellaista radikaalista uskontopoliittikkaa, jota voitaisiin soveltaa täysin pakanalliseen väestöön. Lehden mielestä sellainen voisi johtaa vakaviin ristiriitoihin. Kannanotosta oli siis ymmärrettävissä, että US:n mielestä Itä-Karjalan ortodoksisuutta oli kunnioitettava. Lehti kiteytti, että alueen oloja järjestettäessä oli suhtauduttava hellävaroin vanhoihin perinteisiin, jotka olivat vaikeina vuosisatoina pitäneet Suomen heimon koossa ja joiden avulla oli myös todistettu maailmalle Suomen kulttuurikelpoisuus ja oikeus itsenäisyyteen. Perinteiden pohjalle voitiin lehden mu-

⁴³⁰ ”V. K.”, ”Itä-Karjalan valistuskysymyksiä.”, pk. HS 15.9.1941, s. 4.

⁴³¹ ”Eero”, ”On menijöitä.”, HS 16.10.1941, s. 3.

kaan myös osittain rakentaa suomalaisten ja itäkarjalaisten yhteinen tulevaisuus. Elokuuhun nähden lehden uskonnolliset näkemykset eivät muuttuneet muuten, kuin siten, että vielä elokuussa lehti epäili, että varsinkin nuorempi väestö oli vieroitettu kokonaan uskonnottomaksi.

432

Karjalainen otti Itä-Karjalan uskontokysymykseen lyhyesti kantaa lokakuun puolivälissä. Lehti uskoi, että niiden tervehdysten perusteella, joita luterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkko olivat vaihtaneet, ei ollut odotettavissa ristiriitoja kirkkokuntien välille Itä-Karjalassa suoritettavan lähetystyön suhteen.⁴³³

Itä-Karjalan Sotilashallinnon valistustoimiston päällikön mielestä tehokkaan valistustyön aikaansaamiseksi oli tärkeää, että kaikki toiminta tapahtui Sotilashallinnon toimesta tai sen tarkan valvonnan alaisena. Sotilashallinnon organisaatiossa valistustoiminta oli käytännössä AKS:läisten käsissä. Valistustyössä oli korostettava Itä-Karjalan ja muun Suomen yhteenkuuluvuutta ja väestössä oli luotava tietoisuus Suomen historiallisesta tehtävästä vastakohtana Venäjän pyrkimykselle valloittaa Suomi. Väestö oli saatava ymmärtämään, että suomalaisuuteen kuului olennaisesti vastakohtaisuus venäläisten kanssa. Valistushenkilöstö lähti siis liikkeelle yhteinen isänmaa, yhteinen vihollinen -ajatuksesta. Oleellinen osa valistus- ja kasvatustoimintaa oli Itä-Karjalassa tapahtuva kouluopetus suomalaisten opettajien toimesta, itäkarjalaisten kouluttaminen Suomessa sekä uskontokasvatus.⁴³⁴ Itä-Karjalan sotilashallinnon koulu-toimistolla oli jo elokuun lopulla valmiina ehdotus kouluolojen väliaikaisesta järjestämisestä. Sen mielestä miehitysalueella oli käynnistettävä mahdollisimman pian suomalais-kansallisen hengen läpituokema opetuslaitos. Pelkona oli, kuten lehdetkin esittivät, että neuvostoajan nuorisosta kasvaisi vaikeasti käsiteltävä sukupolvi, jos kommunistisen kasvatuksen vaikutusta ei saataisi kitkettyä heistä pois ja tilalle istutettua suomalaiskansallista tunnetta.⁴³⁵

Karjalainen kirjoitti Itä-Karjalassa suoritettavasta valistustyöstä syyskuun lopulla. Käsitys Itä-Karjalassa vallitsevasta sivistystasosta oli vähintäänkin negatiivinen. Jori kehui, että Suomen armeija oli tehnyt suurtyön murtaessaan vihollisen varustuksen Suomen heimon vanhalla asuma-alueella, mutta jatkoi samaan hengenvetoon, että se valistustyöntekijöiden armeija, joka sinne tulee löytää myös suurtyön edestään:

⁴³² ”Itä-Karjalan perinteet.”, pk. US 10.10.1941, s. 4-5.

⁴³³ Helsingin kirjeenvaihtaja, ”Valtiollinen katsaus.”, Karj. 18.10.1941, s. 5.

⁴³⁴ Laine 1982, 157–158, 174–218.

⁴³⁵ Nevalainen 2006, 257–259.

”Sen armeijan on tunkeuduttava läpi kahdenkymmenen vuoden henkisen pimeyden kasvattamasta viidakosta ja raivattava pois väärät kasvannaiset ja istutettava kansan sieluun uuden opin siemenet.”

Jorin mukaan tuo työ tuli vaatimaan opettajilta sanomattoman paljon sekä tarmoa että ymmärtämystä itäkarjalaisia kohtaan. Jori lisäsi, että kaikki, mitä itäkarjalaisille tullaan opettamaan, oli etenkin nuorille uutta ja outoa, koska heitä oli vuosikymmenten ajan ympäröinyt ylitspääsemätön tietämättömyyden ja väärin tietojen muuri: *”Viimeisten surullisten vuosikymmenien aikana he ovat saaneet koko opetuksensa sen hengen mukaan, jota vastaan Euroopan parhaat voimat nyt taistelevat.”*⁴³⁶

Uusi Suomi käsitteli kasvatustyötä syyskuussa. Lehden mielestä kansansivistyksen juurruttaminen Itä-Karjalaan oli eräs tärkeimmistä tehtävistä lähiaikoina: *”Bolshevistisen, omalla tavallaan tehokkaasti organisoidun kasvatuksen sijalle on järjestettävä länsimaiset ihanteet tunnustava ja niitä palveleva kasvatustoiminta.”* Tuohon mielipiteeseen oli US:n mielestä selkeä syy:

”Jos Itä-Karjalan väestö, nimenomaan sen kehityskelpoisin aines, joka ei ole saanut muuta oppia kuin kommunistisen pakkokasvatuksen tyrkyttämän, jätetään vaille ymmärtävää henkistä hoitoa, siitä tulee kuriton, täysin epäsosiaalinen sukupolvi, johon muun Suomen on oleava vaikea myönteisesti suhtautua. Harkituin päättäväisin toimenpitein sen on pelastettavissa tältä ilmeiseltä vaaralta. Sen tahto ja taito tarvitaan kiipeästi Itä-Karjalan kohottamis- ja koko Suomen heimon suuressa yhteistyössä.”

US:n mielestä oli itsestään selvää, että suomalaisen kouluopetuksen tuli Itä-Karjalassa tapahtua suomalaiselle koululaitokselle ominaisella tavalla. Tätä helpotti lehden mukaan se, että useat oppikirjat soveltuivat opetukseen myös Itä-Karjalassa ja poikkeuksen muodostivat lähinnä historia, maantiede ja uskonto. Lehti piti tärkeänä, että Itä-Karjalan opetustyötä alkaisivat hoitaa itäkarjalaiset itse. Tämä oli tärkeää muun muassa siksi, että paikalliset opettajat tunsivat parhaiten paikalliset olosuhteet. Tässä asiassa US käänsi katseen ensi sijassa heimopakolaisiin. Lehti kuitenkin lisäsi, että kannatti harkita myös voitaisiinko paras osa Itä-Karjalan nuorista opettajista kehittää sellaisiksi, että bolshevistisesta opettajankoulutuksesta huolimatta heille voitaisiin uskoa Itä-Karjalan nouseva sukupolvi: *”Onhan sillä tietty opetus-*

⁴³⁶ ”Jori”, ”Päivän pakinaa.”, Karj. 23.9.1941, s. 3.

teknillinen valmennus, paikallisten olosuhteitten tuntemus ja usein ilmeistä harrastusta opettajan kutsumukseen.” US muistutti, että edellisten integroimiselle opetustyöhön oli myös toinen syy. Itä-Karjalan kasvatustyössä, kuten ei muussakaan kehittämistyössä ollut sen mielestä paikallaan jättää käyttämättä sellaisia kehityskelpoisia voimia, joilla uuden järjestyksen tullessa olisi syytä *”nurjamielisyyteen”*. Lehden mielestä Itä-Karjalan kasvatuskysymyksellä oli kauaskantoisia vaikutuksia:

*”Itä-Karjalan kasvatuskysymysten käsitteleminen vaatii malttia, asiantuntemusta ja harkintaa. On muistettava, että lähiaikojen kuluessa määrätään pysyvä suunta kehitykselle kenties vuosisadoiksi eteenpäin.”*⁴³⁷

Itä-Karjalan uskontokysymyksestä kirjoittivat HS ja US sekä lyhyesti Karj. HS pidättyi ottamasta asiaan suoraan kantaa ja tyytyi toteamaan, että pahinta itäkarjalaisten kannalta olisi kirkkokuntien välinen riita alueella suoritettavasta käännytystoiminnasta. Karj. puolestaan uskoi, että mitään riitaa ei pääsisi asiassa syntymään. US ilmaisi suoraan, että itäkarjalaiset olivat ortodokseja ja sen johdosta alueella ei tullut suorittaa luterilaista käännytystyötä. Koulutus- ja kasvatustyöhön lehdet suhtautuivat samantyyppisesti. Koulut oli saatava alueella nopeasti käyntiin. US korosti, että koulut oli järjestettävä suomalaisen koululaitoksen mukaisiksi. Lehtien mielestä opetus- ja muuhun sivistystyöhön oli integroitava itäkarjalaista väestöä, jotka tunsivat alueen olot. US:n mielestä viimeksi mainittu oli tärkeätä myös siksi, jottei alueen kehityskelpoiselle ainekselle tulisi aihetta kapinointiin. HS muistutti, että kasvatustustyössä ei tullut unohtaa myöskään nuoria ja aikuisia. Karj. puolestaan kirjoitti, että valistustyöntekijöitä odotti suurtyö alueella, jossa vallitsi *”henkinen pimeys.”*

⁴³⁷ ”Itä-Karjalan kasvatuskysymyksestä.”, pk. US 30.9.1941, s. 5.

9. Lopuksi

Itä-Karjalan kysymys ja Suur-Suomen kaavaileminen kiinnostivat sanomalehtiä ja jakoivat niiden mielipiteitä. Helsingin Sanomien, Karjalaisen ja Uuden Suomen välillä ei asiassa ollut perustavaa laatua olevia eroja. Kaikki kolme kannattivat Itä-Karjalan pysyvää liittämistä Suomeen. Suomen Sosiaalidemokraatti sen sijaan muodosti lehtien joukossa poikkeuksen suhtautumalla asiaan varauksellisesti.

Sodan alettua Itä-Karjalaa koskeva kirjoittelu lähti varovaisesti liikkeelle ja oli lähes olematonta Mannerheimin miekantuppipäiväkäskyyn asti. Päiväkäskyn jälkeen lehdet eivät epäröineet esittää näkemyksiään asian suhteen, Itä-Karjala nousi lehtien suuren kiinnostuksen kohteeksi ja oli kirjoituksissa varsin tasaisesti esillä vuoden loppuun asti. Kesän aikana lehtiä innosti ennen kaikkea heimoromantiikka, johon liittyi ajatus kärsineiden itäkarjalaisten heimoveljien vapauttamisesta ja suomalaisten heimokansojen kokoamisesta yhteiseen Suur-Suomeen. Pontta näille ajatuksille antoi myös Vuokkiniemen julistus.

Syksyn aikana Itä-Karjala-kirjoittelun luonteen muuttivat länsivaltojen esittämät vaatimukset suomalaisten joukkojen vetämisestä pois Itä-Karjalasta. Edellä mainitun vuoksi Itä-Karjalan liittämässä käytettyjen argumenttien joukossa strategiset perustelut alkoivat viedä tilaa historiallis-kansallisilta perusteluilta. Edelliseen saattoivat osaltaan vaikuttaa myös VTL:n sensuuriohjeet ja propagandateemat. Kesäkuukausina lehdet perustelivat Itä-Karjalan liittämistä Suomeen nimenomaan suomalaisille, kun taas syksyllä alueen kuulumista Suomelle perusteltiin lisäksi myös länsivaltojen suuntaan. Tämän johdosta tunnepohjaisten (heimoyhteys) rinnalle haettiin kylmiä järkiargumentteja (strategia ja oikeus). Vaikka länsivaltojen vaatimukset ohjasivatkin paljolti Itä-Karjala-kirjoittelua, antoivat siihen oman lisävärinsä myös Suomen sotilaallinen menestys, kuten erityisesti Syvärin saavuttaminen ja Petroskoin valtaaminen sekä Suomalais-ugrilaisien kansojen heimopäivä. Tarpeellisuus eduskunnassa käytävästä sodanpäämääräkeskustelusta aiheutti riitaa lehtien välille marraskuussa ja joulukuun alussa.

HS:n, US:n ja Karjalaisen päälinjaukset eivät muuttuneet tarkasteltavana olleen runsaan puolen vuoden aikana. Kaikki edellä mainitut lehdet kannattivat varauksettomasti Itä-Karjalan pysyvää liittämistä Suomen yhteyteen. Itäkarjalaisten vapauttaminen ja puolustuksellisesti edulliset rajat pysyivät liittämisen pääargumentteina. US kirjoitti Itä-Karjalaan liittyviä kannanottoja määrällisesti eniten, mutta Karjalaisen osuus kolmepäiväisenä lehtenä nousi kuitenkin

kin suhteellisesti suurimmaksi. Koska mahdolliset alueliitokset olisivat voineet vaikuttaa itärajan kulkuun Pohjois-Karjalan alueella, saattoi Karj. tässä mielessä tuntea aiheen jossain määrin itsellensä läheisemmäksi kuin muut lehdet ja kirjoitti siitä myös sen vuoksi runsaasti. Toisaalta Karj. niin kuin muutkin lehdet, pohdiskeli tulevan rajan tarkkaa sijaintia varsin vähän, mikä oli toisaalta myös sensuurin toivomus. Karjalaisen läheisyydestä asiaan liittyi myös se että taisteluja käytiin ja johdettiin maakunnan alueella. Vähiten aiheesta kirjoitti SS, mikä selittynee sillä, että sekä lehti että puolue kokivat aiheen vieraaksi, eikä sensuuri olisi ehkä sallinut enempää vastahakoisia kirjoituksia.

HS:n ja SS:n kannanotoista suurin osa oli pääkirjoituksia, kun taas US ja Karj. ottivat asiaan kantaa eniten pakinoiden muodossa. Karjalaisen käyttämistä argumenteista selvästi suurin osa liittyi heimoyhteyteen, kun taas US:n ja HS:n kohdalla kategoriat heimoyhteys ja strategia olivat suurin piirtein tasoissa. Uudessa Suomessa heimoyhteyteen pohjautuvia argumentteja oli hienoisesti enemmän ja HS:n osalta asia oli päinvastoin. Muiden liittämisasiassa käytettyjen perustelujen määrä jäi kaikkien lehtien osalta vähäiseksi. SS:n linja muuttui tutkittavan ajanjakson aikana, mutta jäi kaiken kaikkiaan epämääräiseksi. Aluksi lehti ei hyväksynyt vanhojen rajojen ylittämistä, mutta myöntyi syksyn aikana siihen, että Itä-Karjala oli miehity puolustuksellisista syistä. Lehti ei sen sijaan hyväksynyt sitä, että miehitys olisi tarkoittanut alueen pysyvää haltuunottoa. Toisaalta SS ei suoranaisesti vastustanut sitä, että alue liitettäisiin Suomeen sodan jälkeen, jos rauhansopimuksessa niin päätettäisiin, ja jos se olisi itäkarjalaisten tahto. Suur-Suomi sai siis SS:n mielestä ehkä tulla, kunhan se tuli oikealla tavalla. Heimojen yhteenkuuluvuuden tunnetta lehti ei jakanut.

Lehtien välisiä eroja pohdittaessa on todettava, että US:n ja Karjalaisen oli suhteellisen helppo muodostaa mielipiteensä Itä-Karjalan suhteen, koska kokoomuksen linja oli varsin yksiselitteinen. Tällöin lehtien ei tarvinnut pelätä lukijoiden kielteisiä reaktioita. Toisaalta pääkirjoitusten puute jätti Karjalaisen linjan lähes yksinomaan pakinoiden ja muiden kirjoitusten varaan ja tällöin voi kysyä noudattiko entinen Lapuan liikkeen kannattaja Saximies Karjalaisen linjaa vai noudattiko lehti Saximiehen linjaa? Saximiehen kaltaisessa roolissa oli myös toinen kiihkeä antikommunisti, US:n Timo, joka runsaalla kirjoittamisellaan muodostui eräänlaiseksi Suur-Suomi ajatuksen ilmentymäksi. Selvää on, että US:n linjassa näkyi hänen runsas kirjoittaminen, vaikkakin virallinen kanta tuotiin esille pääkirjoituksissa. HS:n osalta tilanne oli hieman toinen, kuin Karjalaisella ja Uudella Suomella. HS joutui heijastelemaan sekä sosiaalisesti että poliittisesti heterogeenisen lukijakuntansa mielipiteitä, eikä lehdellä ollut pelkäs-

tään yhtä totuutta. Tämä saattoi vaikuttaa osaltaan siihen, että lehden kirjoittelu oli hieman maltillisempaa, eikä aivan samanlaista sotaisaa uhoa ollut havaittavissa, kuin Karjalaisen ja US:n palstoilla. HS:n ja SS:n osalta pakinoiden sisällöllinen puoli jäi Itä-Karjalan kysymyksessä selvästi US:n ja Karjalaisen pakinoita vaisummaksi. SS:n kannanottojen tietty tulkinanvaraisuus saattoi puolestaan olla seurausta SDP:n epäselvästä linjasta Itä-Karjalan kysymyksen suhteen. Suomen Sosiaalidemokraattia lukuun ottamatta lehtien kirjoittelu kulki suurin piirtein samassa linjassa VTL:n propagandateemojen kanssa.

Kuolanniemimaan liittämiseen osaksi Suomea lehdet eivät ottaneet kantaa. Inkerinmaasta kirjoittivat Uusi Suomi ja Karjalainen, mutta niidenkin osalta suhtautuminen asiaan jäi epäselväksi. Epäsuorasti US ja Karj. Kuitenkin kannattivat alueen liittämistä Suomeen. US toi selkeästi esille, että Suomen maakysymys oli ratkaistava antamalla Itä-Karjalasta maata suomalaisille rintamiehelle. Karjalaisen mielestä maata oli annettava kaikille halukkaille. HS kannatti maasaantioikeutta rintamamiehille, mutta suhtautui maakysymyksen ratkaisuun Itä-Karjalan avulla varuksellisesti. Kaikkein kriittisimmin asiaan suhtautui SS, joka epäili, että Suomen maaton väestö ei haluaisi suurin joukoin muuttaa pois kotiseuduiltaan Itä-Karjalaan, minkä vuoksi talvisodan jälkeen luotua pika-asutuslakia ei voinut kumota. US:n mielestä Itä-Karjalan väestö oli säilyttänyt ortodoksisuutensa, minkä vuoksi alueella ei tullut suorittaa luterilaista käännytystoimintaa. Karjalaisen ja HS:n kanta Itä-Karjalan uskontokysymykseen jäi epäselväksi ja SS ei ottanut asiaan kantaa. Koulutoiminta oli HS:n ja US:n mielestä saatava alueella mahdollisimman pian käyntiin, jotta itäkarjalaiset saataisiin mahdollisimman nopeasti integroitua osaksi tulevaa Suur-Suomea. Itäkarjalaisten oikeudellista asemaa tulevina suomalaisina lehdet eivät juuri pohdiskelleet. HS, Karj. Ja US eivät pitäneet Suur-Suomen syntymistä täysin ongelmattomana asiana. Lehdet nimittäin huomauttivat, että lisääntyvä elintila edellytti myös suurentuvaa kansaa ja esittivät huolestumisensa siitä, riittääkö suomalaisia asuttamaan tulevaa Suur-Suomea.

Lähteet

Lehdet

Helsingin Sanomat (HS), 26. 06. – 31.12.1941.

Karjalainen (Karj.), 26. 06. – 30.12.1941. ja 2.10.2004 (Karj. 130 vuotta, juhlanumero).

Suomen Sosiaalidemokraatti (SS) 26. 06. – 31.12.1941.

Uusi Suomi (US) 26. 06. – 31.12.1941.

Painetut lähteet

Ryti, Risto 2006. ”Käymme omaa erillistä sotaamme”. Risto Rytin päiväkirjat 1940–1944. Toim. Manninen, Ohto, Rumpunen, Kauko. Edita Prima Oy, Helsinki.

Kirjallisuus

Aho, Lauri 1979. Lauri Ahon haastattelu TV-ohjelmassa Itse asiassa kuultuna, Nauhoitettu 17.3.1977. Haastattelijat Pekka Holopainen, Leo Lehdistö, Risto Heikkilä. Haastattelusta tekstin viimeistellyt Leo Eklin-Kalervo, WSOY, Porvoo.

Brotherus, Heikki 1973. Eljas Erkko. Legenda jo eläessään, WSOY, Porvoo.

Eskola, Seikko 1973. Yhdysvaltain lehdistö ja Suomen kriisi, keväätä 1941 Pearl Harboriin. Tutkimus kansainvälisestä tiedonvälityksestä ja mielipiteenmuodostuksesta, Historiallisia tutkimuksia 92, Suomen historiallinen seura, Forssa.

Granö, J. G. 1918. Väestötilastoa. Teoksessa Itä-Karjala ja Kuollan Lappi. Suomalaisten luonnon- ja kielentutkijain kuvaamina. Toim. Homén, Theodor. Otava, Helsinki, s. 43–46.

Hemanus, Pertti 1975. Propaganda sanomalehdissä. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Herlin, Ilkka 1996. Linjoilla ja linjojen takana. Historioitsijat sodassa. Teoksessa Menneisyyden tutkijat ja metodien vartijat. Matka suomalaiseen historiankirjoitukseen. Toim. Ahtiainen, Pekka & Tervonen, Jukka. Suomen historiallinen seura. Helsinki, s. 84–119

Jaakkola, Jalmari 1941. Suomen idänkysymys, WSOY, Porvoo.

Jokipii, Mauno 1987. Jatkosodan synty. Tutkimuksia Saksan ja Suomen sotilaallisesta yhteistyöstä 1940–1941, Otava, Helsinki.

Jutikkala, Eino 1997. Valtion Tiedotuslaitoksen salainen sotakronikka, WSOY, Juva.

Jääskeläinen, Mauno 2003. Itä-Karjalan kysymys. Kansallisen laajennusohjelman synty ja sen toteuttamisyrietykset Suomen ulkopolitiikassa vuosina 1918–1920, WSOY, toinen painos (näköispainos vuonna 1961 ilmestyneestä teoksesta), Vantaa.

Kulha, Keijo K. 1989. Sanasotaa ja sovittelua. Helsingin Sanomain poliittinen linja itsenäistymisestä talvisotaan. Päivälehti. Helsingin sanomat, toimituksia IV, Sanomapaino, Helsinki.

Laine, Antti 1982. Suur-Suomen kahdet kasvot, Itä-Karjalan siviiliväestön asema suomalaisessa miehityshallinnossa 1941–1944, Otava, Keuruu.

Laine, Antti 1997. Itä-Karjalan sotilashallinnon valistusosaston päällikkö. Teoksessa Etelän tien kulkija – Vilho Helanen (1899–1952). Toim. Roiko-Jokela, Heikki & Seppänen, Heikki. Pohjois-Pohjalaisen Osakunnan Jouko-sarjan 10.julkaisu. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä, s. 175–196.

Laine, Antti 2001. Repola myllerryksessä. Teoksessa Aunuksen Repola. Toim. Tarma, Heikki. Repola-Seura r.y., Jyväskylä, s. 268–286.

Lappalainen, Niilo 1989. Äänisen rannoilla. WSOY, Juva.

Luostarinen, Heikki 1986. Perivihollinen. Suomen oikeistolehdistön Neuvostoliittoa koskeva viholliskuva sodassa 1941–44: tausta ja sisältö, Vastapaino, Tampere.

Löyttyniemi, Veikko 1988. Sanomalehdistön rakenne ja talous 1940-luvulta 1980-luvulle. Teoksessa Suomen lehdistön historia 3, Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Päätoimittaja Tommila, Päiviö. Gummerus OY, Jyväskylä, s. 307–431

Manninen, Ohto 1980. Suur-Suomen ääriviivat, K. J. Gummerus Osakeyhtiö, Jyväskylä.

Manninen, Ohto 2002. Stalinin kiusa –Himmlerin täi. Sota-ajan pieni Suomi maailman silmissä ja arkistojen kätköissä, Edita, Helsinki.

Nevakivi, Jukka 1976. Ystävästä viholliseksi. Suomi Englannin politiikassa 1940–1941, Tammi, Helsinki.

Nevalainen, Pekka 1989. Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla, Otava, Keuruu.

Nevalainen, Pekka 2006. Karjalan kansaa valistamassa. Itä-Karjalan pakolaiset opinteillä Suomessa, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1091, Helsinki.

Niiniluoto, Marja 1989. Tapahtui Päivälehdessä. Ihmisiä, vuosia, elämää. Päivälehti. Helsingin sanomat, toimituksia III, Karisto Oy, Hämeenlinna.

Niiniluoto, Yrjö 1957. Mitä on olla suomalainen, Otava, Helsinki.

Nygård, Toivo 1978. Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa, Otava, Helsinki.

Peltovuori, Risto 2000. Sankarikansa ja kavaltajat, Suomi kolmannen valtakunnan lehdistössä 1940–1944. Historiallisia tutkimuksia 208, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Perko, Touko 1971a. Aseveljen kuva, Suhtautuminen Saksaan jatkosodan Suomessa 1941–1941, WSOY, Porvoo.

Perko, Touko 1971b. Pimennettiinkö lehdistö toisen maailmasodan aikana. Teoksessa 200 vuotta julkista sanaa Suomessa, Turun yliopiston Suomen historian laitoksen eripainossarja XII, s. 47–57.

Perko, Touko 1973. Suomen puoluelehdistön levikistä jatkosodan aikana, Turun yliopiston Suomen historian laitoksen eripainossarja XIV.

Perko, Touko 1980. Viime sotiemme sensuuri. Teoksessa Suomen sanomalehdistön historia, Sensuuri ja sananvapaus Suomessa. Toim. Leino-Kaukiainen, Pirkko. Suomen sanomalehdistön historia- projektin julkaisuja nro: 17, Helsinki, s. 132–146.

Perko, Touko 1988. Sanomalehdistö sodan ja säännöstelyn puristuksessa 1939–1949. Teoksessa Suomen lehdistön historia 3, Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Päätoimittaja Tommila, Päiviö. Gummerus OY, Jyväskylä, s. 9-140.

Pohjanmaa, Atte 1945. Sanan säilä taistelun tiellä. Puolen vuosisadan (1895–1945) taival Työmiehen – Suomen Sosiaalidemokraatin palstoilta nähtynä. Kustannusosakeyhtiö Kansanvalta, Helsinki.

Polvinen, Tuomo 1979. Barbarossasta Teheraniin. Suomi kansainvälisessä politiikassa I: 1941–1943, WSOY, Juva.

Rautala, Ari 2002. Itä-Karjalan valtaus 1941, Gummerus Oy, Jyväskylä.

Rusi, Alpo 1982. Lehdistösensuuri jatkosodassa, Sanan valvonta sodankäynnin välineenä 1941–1944, Historiallisia tutkimuksia, Suomen historiallinen seura, Kokemäki.

Salminen, Esko 1979. Aselevosta kaappaushankkeeseen. Sensuuri ja itsesensuuri Suomen lehdistössä 1944–1948, Otava, Helsinki.

Seppälä, Helge 1984. Suomi hyökkääjänä 1941, WSOY, Juva.

Soikkanen, Hannu 1987. Kohti kansanvaltaa 2, Suomen sosialidemokraattinen Puolue – Puolue toimikunta, Kirjapaino Koliprint Oy, Joensuu.

Sihvo, Hannes 1973. Karjalan kuva. Karelianismin taustaa ja vaiheita autonomian aikana, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Sihvo, Hannes 1982. Karelianismi. Teoksessa Karjala. Portti itään ja länteen. Toim. Mäkinen, Yrjö-pekka & Lehmusvaara, Ilmari. Arvi A. Karisto Oy, Hämeenlinna, s. 25–51.

Steinby, Torsten 1963. Suomen sanomalehdistö. Historiallinen katsaus. (Ruotsinkielisestä käsikirjoituksesta: Finlands tidningspress suomentanut: Jaakko Kaurinkoski), WSOY, Porvoo.

Sulevo, Kari 1973. Sisällönanalyysi ja historiantutkimus, Helsingin yliopiston yleisen valtiotieteiden laitoksen tutkimuksia, sarja B.

Teikari, Erkki 1973. Puolueiden päälehtien ulkopoliittinen suunta vuosina 1933–1944, Hämeen kirjapaino Oy, Tampere.

Teikari, Erkki 1981. Sanomalehdistön tehtävät. Teoksessa Sanomalehdistö Suomessa. Toim. Salminen, Esko. Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja n:o 4. Weilin + Göös, Espoo, s. 58–76.

Tommila, Päiviö 1974. Mielipiteen ongelma ja mielipidetutkimus. Teoksessa Lehdistöhistorian tutkimus. Toim. Tommila, Päiviö & Keränen, Kaija, Turun yliopisto.

Tommila, Päiviö 1982. Taustasidonnaisuus ja maailmankuva – lehdistöhistorian tutkimusongelmia, Suomen sanomalehdistön historia –projektin julkaisuja N:o 20, Helsinki.

Vahtola, Jouko 1988. ”Suomi suureksi – Viena vapaaksi”. Valkoisen Suomen pyrkimykset Itä-Karjalan valtaamiseksi vuonna 1918, Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi.

Vahtola, Jouko 1997. Nuorukaisten sota. Suomen sotaretki Aunukseen 1919, Otava, Helsinki.

Vento, Seppo 1974. Maan ja maakunnan hyväksi, Karjalatar – Karjalainen 1874–1974, Pohjois-Karjalan kirjapaino Oy, Joensuu.

Vesikansa, Jyrki 1997. Sinivalkoiseen Suomeen. Uuden Suomen ja sen edeltäjien historia I 1847–1939, Aamulehti-yhtymä Oy, Helsinki.

Vilkuna, Kustaa 1962. Sanan valvontaa 1939–1944, Otava, Helsinki.

Wunsch, Sinikka 2004. Punainen uhka. Neuvostoliiton kuva johtavassa suomalaisessa sanomalehdissä maaliskuusta 1938 talvisodan päättymiseen maaliskuussa 1940, *Studia historica septentrionalia* 43. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Rovaniemi.

Yllö, Leo 1969. Inkerin maa ja luonto. Teoksessa Inkerin suomalaisten historia, Julkaissut Inkeriläisten sivistyssäätiö. K. J. Gummerus OY, Jyväskylä.

Liitteet

Liite 1.

Taulukot 1-5 on laadittu siten, että on laskettu tarkasteltavana olevalta ajanjaksolta kaikki kirjoitukset, joissa on esitetty Itä-Karjalaa tai Suur-Suomi-suunnitelmia, koskevia mielipiteitä. Kannanotoiksi olen luokitellut lehdissä esiintyneet pääkirjoitukset, jälkiartikkelit ja pakinat. Ryhmä muut käsittää mielipidekirjoitukset, jotka eivät sovi edellisiin kategorioihin, mutta, joiden olen katsonut edustavan lehden kantaa. Koska kirjoituksissa käsitellään usein monia eri aiheita, muodostaa mittayksikön eli alkion kirjoituksen osa, jolloin puhutaan aiheyksiköstä⁴³⁸.

Taulukoissa esiintyvät lyhenteet:

1. Pääkirjoitukset = pääkirj.
2. Jälkiartikkelit = jälk.artik.

Taulukko 1. Itä-Karjalaa ja Suur-Suomi-suunnitelmia koskevien kirjoitusten määrä kuukausittain.

	HS	Karj.	SS	US	yht.
kesäkuu*	1	0	0	2	3
heinäkuu	5	12	3	19	39
elokuu	8	17	4	18	47
syyskuu	14	15	6	16	51
lokakuu	12	17	7	18	54
marraskuu	15	18	7	18	58
joulukuu	14	9	9	19	51
Yht.	69	88	36	110	303

HS, US, SS, 26.6.–31.12.1941; Karj. 26.6.–30.12.1941**.

*kesäkuun osalta tarkastelu alkaa vasta 26. päivästä.

** Karj. ei ilmestynyt 31.12.1941.

⁴³⁸ Tommila 1974, 38–40.

Taulukko 2. Itä-Karjalaa ja Suur-Suomi-suunnitelmia koskevien kannanottojen jakaantuminen ryhmittäin Helsingin Sanomissa eri kuukausien osalta.

	pääkirj.	Pakinat	jälkiartik.	muut	Yht.
kesäkuu	1	0	0	0	1
heinäkuu	2	3	0	0	5
elokuu	5	3	0	0	8
syyskuu	9	5	0	0	14
lokakuu	5	7	0	0	12
marraskuu	11	4	0	0	15
joulukuu	5	7	2	0	14
Yht.	38	29	2	0	69

HS 26.6.–31.12.1941.

Taulukko 3. Itä-Karjalaa ja Suur-Suomi-suunnitelmia koskevien kannanottojen jakaantuminen ryhmittäin Karjalaisessa eri kuukausina.

	Pääkirj.	pakinat	jälkiartik.	muut	Yht.
kesäkuu	0	0	0	0	0
heinäkuu	0	7	0	5	12
elokuu	0	10	0	7	17
syyskuu	0	12	0	3	15
lokakuu	0	12	0	5	17
marraskuu	0	7	0	11	18
joulukuu	0	6	0	3	9
Yht.	0	54	0	34	88

Karj. 26.6.–30.12.1941.

Taulukko 4. Itä-Karjalaa ja Suur-Suomi-suunnitelmia koskevien kannanottojen jakaantuminen ryhmittäin Suomen Sosiaalidemokraatissa eri kuukausina.

	Pääkirj.	pakinat	jälkiartik.	muut	Yht.
kesäkuu	0	0	0	0	0
heinäkuu	3	0	0	0	3
elokuu	2	2	0	0	4
syyskuu	5	1	0	0	6
lokakuu	4	2	0	1	7
marraskuu	6	1	0	0	7
joulukuu	6	2	0	1	9
Yht.	26	8	0	2	36

SS 26.6.–31.12.1941.

Taulukko 5. Itä-Karjalaa ja Suur-Suomi-suunnitelmia koskevien kannanottojen jakaantuminen ryhmittäin Uudessa Suomessa.

	Pääkirj.	pakinat	jälkiartik.	muut	Yht.
kesäkuu	1	1	0	0	2
heinäkuu	7	12	0	0	19
Elokuu	8	10	0	0	18
syyskuu	5	11	0	0	16
lokakuu	8	9	0	1	18
marraskuu	8	9	1	0	18
joulukuu	7	11	0	1	19
Yht.	44	63	1	2	110

US 26.6.–31.12.1941.

Liite 2.

Itä-Karjalan Suomeen liittämistä koskevat perustelut kuukausittain.

Taulukot on laadittu siten, että on laadittu ennakkotarkastelun pohjalta 10 kategorialla käsittävä lista, niistä perusteista, joilla lehdet ovat katsoneet Itä-Karjalan liittämisen Suomeen tarpeelliseksi. Tarkastelussa on mukana ne kirjoitukset, joissa on esiintynyt suoraan tai piilotetusti lause: Itä-Karjala on liitettävä pysyvästi Suomeen, koska... On muistettava, että samassa kirjoituksessa on voinut periaatteessa esiintyä kaikki tarkastelussa olevat 10 perustetta. Yhden perusteen esiintyminen yhdessä artikkelissa ei siis sulje pois muiden perusteiden esiintymistä samassa artikkelissa. Tarkastelussa ei ole mukana SS, koska lehti ei yhdessäkään kannanotossa selvästi kannattanut Itä-Karjalan pysyvää liittämistä Suomeen.

Kategoriat:

1. **Elintila:** Itä-Karjala on liitettävä Suomeen, koska Suomen kansa tarvitsee suuremman elintilan.
2. **Heimoyhteys:** Historiallis-kansalliset ja kulttuuriset perustelut Itä-Karjalan liittämiseksi Suomeen. Kiteytyy ajatukseen ”heimoveljien vapauttamisesta”.
3. **Itäkarjalaisten toive:** Itä-Karjala oli liitettävä Suomeen, koska se oli alueen asukkaiden tahto.
4. **Luonnolliset rajat:** Maantieteelliset perustelut Itä-Karjalan kuulumisesta Suomeen. Ajatus Itä-Karjalasta Suomen luonnollisena jatkeena.
5. **Korvaus:** Suomen on saatava Itä-Karjala korvaukseksi kärsimyksistä ja tuhoista, joita Neuvostoliitto oli aiheuttanut.
6. **Neuvostoliiton epäluotettavuus:** Suomi tarvitsee turvakseen Itä-Karjalan, koska Neuvostoliittoon ja kanssa tehtyihin sopimuksiin ei ollut luottamista.
7. **Oikeus ja oikeudenmukaisuus:** Itä-Karjala kuuluu Suomelle juridisista syistä ja oikeudenmukaisuusperiaatteen mukaan.
8. **Pohjolan turvallisuus:** Itä-Karjala oli liitettävä Suomeen koko Pohjolan turvallisuuden vuoksi.
9. **Strategia:** Itä-Karjalan liittäminen Suomeen oli välttämätöntä strategisista ja turvallisuuteen pohjautuvista syistä. Lyhyitä maarajoja oli helpompi puolustaa. Itä-Karjala Neuvostoliiton sotilastukikohtana muodosti Suomelle uhkan.
10. **Talous:** Itä-Karjala kannatti liittää Suomeen taloudellisista syistä

Taulukoissa esiintyvät lyhenteet:

Heimoyht = heimoyhteys

itäkarj.toiv. = itäkarjalaisten toive

luonn.rajat = luonnolliset rajat

NL:n epä. = Neuvostoliiton epäluotettavuus

oikeus = oikeus ja oikeudenmukaisuus

Pohj.turv.= Pohjolan turvallisuus

Taulukko 1. Itä-Karjalan Suomeen liittämistä koskevat perustelut kategorioittain eri kuukausina Helsingin Sanomissa.

	kesäkuu	heinäkuu	Elokuu	syyskuu	lokakuu	marraskuu	Joulukuu	yht.
elintila	1	1	1	0	0	0	2	4
heimoyht.	0	3	5	5	4	5	4	26
itäkarj.toiv.	0	0	1	0	0	0	0	1
korvaus	0	1	1	1	1	0	0	4
luonn.rajat	0	0	2	2	0	1	0	5
NL:n epä.	0	0	0	1	1	0	0	2
oikeus	0	0	2	3	0	2	1	8
Pohj.turv	0	1	1	0	3	1	1	7
strategia	0	3	4	4	5	9	6	31
talous	0	0	1	1	0	1	1	4
Yht.	1	9	17	17	14	19	15	92

HS 26.6.–31.12.1941.

Taulukko 2. Itä-Karjalan Suomeen liittämistä koskevat perustelut kategorioittain eri kuukausina Karjalaisessa

	kesäkuu	heinäkuu	Elokuu	syyskuu	lokakuu	marraskuu	joulukuu	yht.
elintila	0	0	0	0	0	0	0	0
heimoyht.	0	9	14	4	6	6	4	43
Itäkarj.toiv.	0	2	2	0	0	1	0	5
korvaus	0	2	3	0	0	0	0	5
luonn.rajat	0	0	3	0	1	2	0	6
NL:n epä.	0	0	0	2	1	1	0	4
oikeus	0	3	4	2	2	1	0	12
Pohj.turv	0	0	1	0	0	1	0	2
strategia	0	1	3	3	2	9	4	22
talous	0	0	3	0	0	0	0	3
Yht.	0	17	33	11	12	21	8	102

Karj. 26.6.–30.12.1941.

Taulukko 3. Itä-Karjalan Suomeen liittämistä koskevat perustelut kategorioittain eri kuukausina Uudessa Suomessa.

	kesäkuu	heinäkuu	Elokuu	syyskuu	lokakuu	marraskuu	Joulukuu	yht.
elintila	1	1	0	0	0	0	0	2
heimoyht.	2	14	8	5	12	5	4	50
itäkarj.toiv.	0	1	2	0	0	0	0	3
korvaus	0	2	1	1	0	0	0	4
luonn.rajat	0	2	0	0	3	0	1	6
NL:n epä.	0	0	0	1	0	3	2	6
oikeus	0	2	4	2	4	7	8	27
Pohj.turv	0	0	0	1	0	1	2	4
strategia	0	4	6	7	7	11	12	47
talous	0	1	1	0	0	0	1	3
Yht.	3	27	22	17	26	27	30	152

US 26.6.–31.12.1941.